

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Den danske Rigslovgivning 1397-1513

DEN DANSKE RIGSLOVGIVNING 1397-1513

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB OG
SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE

VED

Aage Andersen

C. A. REITZELS FORLAG · KØBENHAVN 1989

*Bekostet af Statens humanistiske Forskningsråd
Tilsyn: Troels Dahlerup og Herluf Nielsen
Tidligere udkommet:
Den danske Rigslovgivning indtil 1400 ved Erik Kroman, 1971*

© Udgiverselskaberne 1989. Printed in Denmark by Special-Trykkeriet Viborg a-s
Bogbinderarbejde: Hendriksen, Skive. ISBN 87-7421-552-3
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele af den
er ikke tilladt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

I 1971 udgav Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved overarkivar, dr.phil. Erik Kroman *Den danske Rigslovgivning indtil 1400*. Det var tanken at fortsætte med det næste århundredes tekster, hvorefter rigsarkivar, dr.phil. Johan Hvidtfeldt skulle udgive Christian II.s lovgivning. De to arkivarers død bragte imidlertid planen til standsning for en tid, skønt den naturligt slutter sig til DSLs udgaver af Landskabslove, Købstadslovgivning, nu også *Danske Domme 1375-1662* m.m.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie, der har udgivet beslægtede kilder, såsom *Det kgl. Rettertings Domme fra Christian III.s Tid* og en række bytingbøger og stadsbøger fra 16. århundrede, tog imidlertid initiativet til et samarbejde mellem de to selskaber om en fortsættelse af Rigslovgivningen. Man fandt hertil en medarbejder i cand.mag. *Aage Andersen* og en donator i *Statens Humanistiske Forskningsråd*. Det er selskaberne en glæde hermed at udsende Rigslovgivningen 1397-1513 og at kunne stille Christian II.s lovgivning i udsigt i kraft af fortsatte bevillinger til Aage Andersen. Det bemærkes, at bindet ligesom det foregående i det hele følger Diplomatarium Danicums udgiverprincipper, dog at tegnsætningen normaliseres af hensyn til forståeligheden.

Når det foregående bind slutter med en forordning fra 1396 og dog hedder »indtil 1400«, må det betyde, at dr. Kroman ikke agtede at inddrage Kalmarunionsbrevet i udgaven. Vi har imidlertid ment at måtte indlede nærværende bind med dette vigtige dokument, og bindets titel overlapper derfor den tidligere titel. – Som tillæg udgives Modbogen, der uden at være egentlig rigslovgivning opnåede kongelig stadfæstelse.

Selskaberne takker Statens Humanistiske Forskningsråd og bindets udgiver og tilsynsførende for at have muliggjort denne væsentlige udgave. H. M. Dronningen har gennem Hofmarskallatet tilladt brug af et lovhåndskrift i Dronningens Håndbibliotek på Amalienborg, og Rigsarkivet, Det arnamagnæanske Institut, Det kongelige Bibliotek og ikke mindst dettes fjernlån har ydet megen hjælp også til denne udgave. Også herfor skylder vi tak.

INGA FLOTO
Kildeskriftselskabets formand

IVER KJÆR
DSLs formand

Indhold

Arkiver og biblioteker	10
Tekstkritiske tegn og forkortelser	10
Litteratur	11
1. 1397. 13. juli. Erik af Pommerns kroningsbrev	19
2. 1397. 13. eller 20. juli. Unionstraktaten mellem Danmark, Sverige og Norge	22
3. [Senest 1417. 27. juni]. Erik af Pommerns gårdsret	
Tekst I. Dansk tekst	27
Tekst II. Dansk tekst	53
Tekst III. Nedertysk oversættelse	59
4. 1423. Dom om deling af bondegods	63
5. 1425. 11. september. Vidisse af unionstraktaten af 1397	64
6. 1428. 7. juli. Om udeblivelse eller rømning fra krigstjeneste	65
7. [1436. 11. august-1438. 25. juni]. Udkast til fornyelse af unionen mellem Danmark, Sverige og Norge	67
8. 1438. 9. juli. Kalmarunionens fornyelse	75
9. 1440. 9. april. Kristoffer af Bayerns kongeed	
Tekst I. Dansk tekst	78
Tekst II. Latinsk tekst	80
10. 1440. 9. april. Notarialvidne om Kristoffer af Bayerns kongeed	81
11. [1440-1448]. Kristoffer af Bayerns bestemmelser for de skånske guldsmedarbejder og møntens værdi	83
12. 1442. 12. juni. Kristoffer af Bayerns forordning om landefred	85
13. 1442. 5. eller 7. juli. Kristoffer af Bayerns forbud mod at bære våben	87
14. 1443. 1. januar. Kristoffer af Bayerns kroningsed	
Tekst I. Latinsk tekst	88
Tekst II. Dansk tekst	89
15. 1443. 1. januar. Notarialvidne om Kristoffer af Bayerns kroning og edsaflægelse	90
16. 1443. 7. og 8. januar. Kristoffer af Bayerns og Hans Laxmands forordning om tiendeydelsen	
Tekst I. Latinsk tekst	91
Tekst II. Dansk tekst	93

17.	1443. 8. januar. Kristoffer af Bayerns og Hans Laxmands forordning om klostrenes reformering	94
18.	1446. 22. juni (?). Lollands vilkår	96
19.	1448. 28. juni. Grev Kristians forpligtelsesbrev	99
20.	1448. 1. september. Grev Kristians foreløbige håndfæstning	101
21.	1448. 1. september. Grev Kristians løfte til hertug Adolf og hans råder	103
22.	1448. 28. september. Kristian 1.s kongeed	106
23.	1449. 28. oktober. Kristian 1.s kroningsed	107
24.	1454. 15. (og 16.?) maj. Kristian 1. forordner, at ingen må gæste eller ulovligt fængsle anden mands tjener	108
25.	145<5>. 9. juli. Kristian 1.s forordning om landefred	
	Tekst I. Vestnordisk tekst	111
	Tekst II. Dansk-norsk oversættelse	114
	Tekst III. Dansk oversættelse	116
	Tekst IV. Nedertysk oversættelse	117
26.	1460. 5. marts. Kristian 1.s privilegium til Slesvig, Holsten og Stormarn	118
27.	1460. 4. april. Kristian 1. udvider og stadfæster de slesvigske og holstenske stænders privilegier	124
28.	1460. 25. september. Det kgl. retterting stadfæster Kristian 1. brev om købmandskab på Lolland	126
29.	[1460-65]. Kristian 1.s gårdsret	128
30.	1466. 1. september. Kristian 1.s forordning for Nørrejylland	129
	1468. 5. november. Kongens og rigsrådets responsum vedrørende adelens fejderet	135
31.	1471. 19. januar. Vedtægt om fiskeriet i Limfjorden	135
32.	147<2>. 3. marts. Kristian 1.s stadfæstelse af vedtægten om fiskeriet i Limfjorden	136
33.	1473. 15. september. Fyns vedtægt	137
34.	1477. 29. januar. Langelands landstings erklæring om stævning for kirkens dom	139
35.	1481. 9. marts. Kristian 1.s privilegier for Skåne	140
36.	1482. 19. maj. Den udvalgte kong Hans stadfæster Københavns Universitets privilegier	142
37.	1483. 1. februar. Hans' håndfæstning	144
38.	[1483-1507. 20. november]. Hans' og rigsrådets dom om deling af bondegods	158
39.	[1483-1513]. Hans' brev om Langelands bønders sejlads	158
40.	1488. 13. april eller 16. september. Hans' bestemmelser om udførsel af penge og korn, samt pris og afgift på øl	159

41.	1491. 8. og 9. marts. Hans' bestemmelser om guldsmede- arbejders stemping og lødighed	160
42.	1491. 23. maj. Hans' regler for handelen i Danmark	162
43.	1492. 19. februar. Fyns vedtægt	164
44.	1493. [28. juli-1. august?]. Hans' dom om arv af bondegods	166
45.	1495. 21. april. Hans' forordning om vold i købstæderne	168
46.	1496. 3. marts. Hans' bestemmelser om kvinders klædedragt og opholdssted	168
47.	1498. 10. maj. Hans' forbud mod studier i udlandet	170
48.	1499. 6. juli. Bornholms vedtægt	171
49.	1499. 25. juli. Stadfæstelse og udvidelse af Bornholms vedtægt ..	174
50.	1499. 21. oktober. Hans' stadfæstelse på Kristian I.s privilegier givet Skåne 1481. 9. marts	176
51.	1501. 15. august. Stadfæstelse på Bornholms vedtægt	177
	1504. Hans' forordning om købstadboere, der ikke skal deles til stavns	180
52.	1506. 29. oktober. Om sanktioner overfor den tjener, der rømmer	181
53.	1507. 21. november. Hans tilbagekalder skomagernes privilegier og gør håndværket frit	183
	 Modbogen	
54.	[Efter 1389]. Margretes udfærdigelse af modbogen	185
55.	[1407-1412]. Erik af Pommerns og Margretes udfærdigelse af modbogen	198
	Tekst I. Nedertysk tekst	198
	Tekst II. Dansk tekst	201
56.	[1457-1460]. Kristian I.s udfærdigelse af modbogen	214
57.	[1460-1474]. Kristian I.s udfærdigelse af modbogen	217
58.	[1483-1513]. Hans' udfærdigelse af modbogen	222
59.	1484. 11. september. Hans' udfærdigelse af modbogen	224
60.	[1524-1533]. Frederik I.s udfærdigelse af modbogen	224

Arkiver og biblioteker

- AM. = Den arnamagnæanske Samling. Det arnamagnæanske Institut. København.
- Amalienborg, Hendes Majestæt Dronnings håndbibliotek.
- Bergen Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Bergen.
- Edinburgh Advocates Library.
- Fyn LA. = Landsarkivet for Fyn, Odense.
- Gottorp Landesarchiv = Landesarchiv Schleswig-Holstein, Schleswig.
- Hamburg Staats- und Univ. Bibl. = Staats- und Universitätsbibliothek, Hamburg.
- Kampen byarkiv = Archief der gemeente Kampen.
- Kgl. Bibl. = Det kongelige Bibliotek, København.
- Kiel Stadtarchiv = Stadtarchiv, Kiel.
- Kiel Univ. Bibl. = Universitätsbibliothek, Kiel.
- Københavns Stadsarkiv.
- Linköping Stiftsbibl. = Stifts- och Landsbiblioteket, Linköping.
- Lund LA. = Landsarkivet, Lund.
- Lund Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Lund.
- Lübeck, Archiv der Hansestadt = Archiv der Hansestadt Lübeck.
- Malmø Stadsarkiv, Malmø.
- NLA. Viborg = Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg.
- NRA. = Riksarkivet, Oslo.
- Oslo Deichman = Deichmans Bibliotek, Oslo.
- Oslo Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Oslo.
- Overgård = Biblioteket, Overgård.
- RA. = Rigsarkivet, København.
- Stockh. Kgl. Bibl. = Kungliga Biblioteket, Stockholm.
- Sv. RA. = Riksarkivet, Stockholm.
- Trondhjem Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Trondhjem.
- Uppsala Univ. Bibl. = Universitetsbiblioteket, Uppsala.

Tekstkritiske tegn og forkortelser

- < >: bogstaverne og tallene i < > er indsat af udgiveren.
- []: lakune (læsion i forlægget).
- (): ordene i () er en opløst formel.
- e. = efter.
- f. = folio (blad).
- mgf. = mangler.
- margin. = margenen.

- ms(s). = håndskrift(er).
- ndf. = nedenfor.
- o. lin. = over linien.
- ovf. = ovenfor.
- p. = pagina.
- perg. = pergament.
- tilf. = tilføjet.
- u. d. = uden dag.
- udat. = udateret.

Litteratur

- Århus kapitels reg. = RA. De ældste Arkivregistraturer. Registratur over Århus kapitels arkiv (1555), trykt ÆA. V 271-317.
- Aarsberetninger fra Det kongelige Geheime-archiv, indeholdende Bidrag til dansk Historie af Utrykte Kilder. I-VII. Kbh. 1852-83.
- Adler, Peter, Bidrag til Skildring af Byen Ribe i de forrige Aarhundreder, efter utrykte Kilder. A. Aktstykker til Ribes Historie i det 16de og 17de Aarhundrede, Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Ribe Kathedralskole 1847, Ribe 1847, 1-30.
- Alling kl. reg. = RA. De ældste Arkivregistraturer. Alling Klosters registratur (1580), trykt ÆA. II 167-94.
- Anchersen, Hans Peder, Indbydelse til at høre en Academisk Forelæsning, ... om hvad en Hoffmester bør viide, og hvorleedes han bør opføre og skikke sig. Kbh. 1754.
- Antislesvigholstenske Fragmenter. I-XII. Kbh. 1848-49.
- Baden, Gustav Ludvig, Danmarks Riges Historie. I-V. Kbh. 1829-32.
- Beckman, Nat., Två finländska Gårdsrättsredaktioner, Göteborgs Högskolas Årsskrift XXV, Göteborg 1919, 3-46.
- Beskrivelse om det store nordiske Monarchies Stiftelse = En kortfattet Beskrivelse om det store nordiske Monarchies Stiftelse, de gamle danskes mærkværdige Udtoge og herlige Sejrvindinger den helle Verden. Kbh. 1768.
- Bjergvin bispestol. Frå Selja til Bjergvin, red. Per Juvkam. Bergen 1968.
- Blandinger fra Sorøe. I-X. Slagelse 1831-39. I-V udg. af C. Lütken og J. H. Bredsdorff. VI-X udg. af J. H. Bredsdorff og J. C. Hauch.
- [Matthæus Brandis], Quedam breues expositiones et legum et iurium concordantie et alligationes circa leges Iucie per reuendendum in Christo patrem ac dominum Kanutem episcopum Vibergensem et venerabilem vtriusqve iuris doctorem super iutorum legisterium. Ribe 1504.
- Brandt, C. J., Gammeldansk Læsebog. En Håndbog i vor ældre Literatur på Modersmålet. Kbh. 1857.
- Bruun, Henry, Kalundborgvidissen 1425 af Kalmarunionsbrevet 1397, Historisk Tidsskrift 11. rk. VI, 1960-62, 521-73.
- Christensen, Aksel E., Kalmarunionen og nordisk politik 1319-1439. Kbh. 1980.
- Christensen, William, Unionskongerne og Hansesæderne 1439-1466. Kbh. 1895/1974.
- Christensen, William, Dansk Statsforvaltning i det 15. Århundrede. Kbh. 1903/1974.
- Cypræus, Joh. Ad., Annales Episcoporum Slesvicensium. Køln 1634.
- DAA. = Danmarks Adels Aarbog 1884ff. Kbh. 1884ff.
- Dahlmann, F. C., Geschichte von Dänemark. I-III. Hamburg 1840-43.
- Dahlmann, F. C., Danmarks Historie. Efter den tydske Original ved v. Jensen. I-III. Kbh. 1840-47.
- Danmarkshistorien (Sesam) = Niels-Knud Liebgott, Middelalderen. 1-3. Kbh. 1984.
- Danmarks gamle Købstadlovgivning, udgivet af Erik Kroman. I-V. Kbh. 1951-61.
- Danmarks gamle Landskabslove med Kirkelovene. Udg. af Det danske Sprog- og Litteraturselskab under ledelse af Johs. Brøndum-Nielsen i forbindelse med Poul Johs. Jørgensen. I-VIII. Kbh. 1933-61.
- Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen, Udgivne ved C. Nyrop. I-II. Kbh. 1895-1904/1977.
- Danmarks Riges Historie. I-VI. Af Johs. Steenstrup m.fl. Kbh. 1896-1907.
- Danske Domme 1375-1662. De private domssamlinger ved Erik Reitzel-Nielsen under medvirken af Ole Fenger. I-VIII. Kbh. 1978-87.

- Danske Magazin, indeholdende allehaande Smaa-Stykker og Anmerkninger til Historiens og Sprogets Oplysninger Iff. Kbh. 1745ff.
- Danstrup, John, Danmarks Historia från äldsta Tid till våra Dagar. I-II. Malmö 1946.
- DAS. = Danske Adelige Sigiller fra Det XIII og XIV Aarhundrede ved Henry Petersen. Kbh. 1897. – Danske Adelige Sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede ved A. Thiset. Kbh. 1905.
- Das Erbfolgerecht Herzog Friederich's VIII. auf die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Kiel 1865.
- Dat se bliven ewich tosamende ungedelt. Festschrift der Schleswig-Holsteinischen Ritterschaft zur 500. Wiederkehr des Tages von Ripen am 5. März 1960. Herausgegeben von Dr. Henning von Rumohr. Neumünster 1960.
- Den norske kirkeprovins 1153-1953. Katalog for Den historiske Utstilling. Trondheim 1953.
- Den svenska Historien. I-X. Huvudredaktör Gunvor Grenholm. Stockholm 1966-68.
- Det kgl. Rettertings Domme og Rigens Forfølgninger fra Christian III's Tid. Udg. ved Troels Dahlerup. I-II. Kbh. 1959-69.
- Det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter Iff. Kbh. 1805ff.
- DGS. = Danske Gejstlige Sigiller fra Midaldalderen ved Henry Petersen. Kbh. 1886.
- Dipl. Chr. I. = Diplomatarium Christierni Primi. Samling af Aktstykker, Diplomer og Breve, henhørende til Kong Christiern den Førstes Historie, ved Registrator Hans Knudsen. Kbh. 1856.
- Diplomatarium Dioecesis Lundensis. Lunds Ærkestifts Urkundsbok. III-VI. Lund 1900-39.
- Dipl. Island. = Diplomatarium Islandicum. I-XVI. Kbh., senere Reykjavik 1857-1972.
- Dipl. Norv. = Diplomatarium Norvegicum Iff. Christiania (Oslo) 1849ff.
- Dipl. Viberg. = Diplomatarium Vibergense. Breve og Aktstykker fra ældre viborgske Arkiver til Viborg Bys og Stifts Historie 1200-1559, Udg. af A. Heise. Kbh. 1879.
- DKS. = Henry Petersen, Danske kongelige Sigiller samt sønderjydske Hertugers og andre til Danmark knyttede Fyrsters Sigiller 1085-1559, samlede og udgivne af A. Thiset. Kbh. 1917.
- Don, J., De Archieven der Gemeente Kampen. I-II. Kampen 1963-66.
- Du Mont, J. et J. Rousset, Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens ou Recueil des Traités de Paix d'Alliance etc. faits en Europe depuis Charlemagne jusqu'à présent. I-VIII. Amsterdam 1726.
- Eriksson, Henning S., Skånemarkedet. Århus 1980.
- Erslev, Kr., Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse. Kbh. 1882/1971.
- Erslev, Kristian, Forslaget til en ny Unionsakt fra Erik af Pommerns sidste Aar og dets Ophavsmand, Historisk Tidsskrift 7. rk. III, 1900-02, 81-98.
- Etting, Vivian, Margrete den Første. Kbh. 1986.
- Falck, Staatsrecht = N. Falck, Sammlung der wichtigsten Urkunden welche auf das Staatsrecht der Herzogthümer Schleswig und Holsten Bezug haben. Kiel 1847.
- Finlands Medeltidsurkunder. Samlade och i Tryck Utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. I-VIII. Helsingfors 1910-35.
- Fortegnelse over de udi Kiøbenhavns Raadstues Archiv bevarede gamle og vigtigste Documenter indeholdende kongelige Privilegier og Benaadinger, Residents-Staden Kiøbenhavn og dens Magistrat allernaadigst givne, samt Stadens publique Væsen Kirker, Skoler og Fattige m.v. vedkommende. Kbh. 1786.
- Gammeldanske diplomer. Gruppe A: Den middelalderlige overlevering. 1. og 2. række. Duplikeret til brug for Ordbog over det ældre danske sprog. Kbh. 1959-69.
- [Ghemmen, Gotfred af], Hær begynnes then Zelands low paa ræt dansk och ær skifft i sijw bøgher och hwer bogh haffuer sith register och ær wel offuer seeth och rætteliche corrigeret. Kbh. 1505.

- [Ghemen, Gotfred af], *Quedam breues expositiones et legum et iurium concordantie et alligationes circa leges Iucie per reuerendum in Christo patrem ac dominum Kanutem episcopum Vibergensem et venerabilem vtriusque iuris doctorem super iutorum legisterium*. Kbh. 1508.
- Gl. *da*. Domme = J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, *Udvalg af Gamle danske Domme, afsagt paa Kongens Retterting og paa Landsting*. I-IV. Kbh. 1842-48.
- Grotefend, H., *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit*. I-II. Hannover 1891-98.
- Grotefend, H., *Taschenbuch der Zeitrechnung des Deutschen Mittelalters und Neuzeit*. 11. Verbesserte Auflage. Hannover 1971.
- Hadorph, J., *Twå gamla swenska Rijm-Krönikor*. I-II. Stockholm 1674-76.
- Hadorph, J., *Then gamla Skåne Lagh*. Stockholm 1676.
- Hadorph, J., *Biärköa Rätten*. Stockholm 1687.
- Hansen, Johann Fr., *Vollständigere Staatsbeschreibung des Herzogthums Schleswig*. Flensburg 1770.
- Hanserecense = *Die Recense und andere Akten der Hansetage*. Iff. Leipzig 1870ff.
- Hansische Geschichtsblätter. Herausgegeben von Verein für Hansische Geschichte. Iff. Leipzig o. fl. st. 1871ff.
- Helander, Sven, *Ordinarius Lincopensis c:a 1400 och dess liturgiska förebilder*. Uppsala 1957. (*Bibliotheca Theologiae Practicae* 4).
- Herlitz, Nils, *Privilegier, Resolutioner och Förordningar för Sveriges Städer*. I. Utg. av. Stockholm 1927.
- Historisk Tidsskrift för Skåneland, utg. af Martin Weibull och Lauritz Weibull. I-VII. Lund 1901-21.
- Historisk Tidsskrift, udgivet af Den danske historiske Forening. Iff. Kbh. 1840ff.
- Hofman, *Fundationer* = Hans de Hofman, *Samlinger af publique og private Stiftelser, Fundationer og Gavebreve, som findes udi Danmark og Norge, hvorved ere tilföiede endeel historiske Efterretninger og Genealogier om Givernes Liv, Levnet og Familia*. I-XI. Kbh. 1755-80.
- Hofman, *Om Tiende* = Tycho de Hofman, *Kort Afhandling om oprindelsen til at tage og at give Tiende, samt Rettighed til at kalde Prester efter de canoniske, og især efter de danske og norske Love*. Kbh. 1750.
- Holberg, Ludvig, *Dannemarks Riges Historie*. I-III. Kbh. 1732-35. (2. udg. Kbh. 1753-54).
- Holberg, Ludvig, *Dannemarks og Norges Geistlige og Verdslige Staat*. Tredie Opplag Kbh. 1762.
- Ludvig Holbergs Samlede Skrifter, Udg. af Carl S. Petersen m.fl. I-XVIII. Kbh. 1913-63.
- Huitfeldt 1599 = Arild Huitfeldt, *Danmarks Riges Krønike*. Christian I's Historie. Kbh. 1599/1977.
- Huitfeldt 1599 (Kong Hans' Historie) = Arild Huitfeldt, *Danmarks Riges Krønike*. Kong Hans' Historie. Kbh. 1599/1977.
- Huitfeldt 1603 = Arild Huitfeldt, *Danmarks Riges Krønike*. *Chronologia III*. Fra Oluf Håkonsson til Christoffer af Bayern. Kbh. 1603/1977.
- Huitfeldt 1604 = Arild Huitfeldt, *Bispekrøniken*. *Den Geistlige Histori offuer alt Danmarckis Rige*. Kbh. 1604/1978.
- Huitfeldt 1652 = Arild Huitfeldt, *Danmarckis Rigis Krønike*. I-II. Kbh. 1652.
- Huitfeldt 1653 = Arild Huitfeldt, *Bispekrøniken*. *Den Geistlige Histori offver alt Danmarckis Rige*. Kbh. 1653.
- Hübertz, J. R., *Aktstykker til Bornholms Historie 1327-1565, samlede og udgivne af*. Kbh. 1851.
- Hälschner, Hugo, *Die Staats-Erbfolge der Herzogthümer Schleswig-Holstein und Lauenburg*. Bonn 1846.
- Jahn, F. H., *Danmarks politisk-militaire Historie under Unionskongerne*. Kbh. 1835.
- Jensen, F. C. und D. H. Hegewisch, *Privilegien der Schleswig-Holsteinischen Ritterschaft*. Kiel 1797.
- Jexlev, Thelma, *Lokalhelgener og middelalderlige nordiske brevdateringer, Middelalder, metode og medier*. *Festskrift til*

- Niels Skyum-Nielsen, Viborg 1981, 223-60.
- Johansen, Bente Friis, *Kilder til Danmarks møntvæsen i middelalderen III (1413-1481)*, Nordisk Numismatisk Årsskrift 1961, Lund 1962, 5-58.
- Jørgensen, Poul Johs., *Dansk Retshistorie. Retskildernes og Forfatningsrettens Historie indtil sidste Halvdel af det 17. Aarhundrede. 2. Udg. Kbh. 1947.*
- K. Vitterhets Hist. och Antiquitets Akad. Handl. se O. S. Rydberg.
- Kalmar Stads Historia. I-III. Huvudredaktör Ingrid Hammarström. Kalmar 1979-84.
- Kalundborgske reg. = RA. De ældste Arkivregistraturer. Kalundborgske Registratur 1476, trykt ÆA. I 1-86.
- Kausche, D., *Putbusser Regesten. Regesten und Urkunden zur Geschichte der Herren von Putbus und ihres Besitzes im Mittelalter. Bearb. von Stettin 1940. (Veröffentlichungen der landeskundlichen Forschungsstelle der Provinz Pommern. Abt. Geschichte VII).*
- Kirkehistoriske Samlinger, udgivne af Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. Iff. Kbh. 1849ff.
- Kjøbenhavns Diplomatarium. Samling af Dokumenter, Breve og andre Kilder til Oplysning om Kjøbenhavns ældre Forhold før 1728, af O. Nielsen. I-VIII. Kbh. 1872-87.
- Kofod Ancher, *Lovhistorie = Peder Kofod Ancher, En dansk Lov - Historie fra Kong Harald Blaatands Tid til Kong Christian den Femtes. I-II. Kbh. 1769-76.*
- Kolderup-Rosenvinge, J. L. A., *Samling af gamle danske Love udgivne med Indledning og Anmærkninger og tildeels med Oversættelse af. I-V. Kbh. 1821-46.*
- Kolderup-Rosenvinge, J. L. A., *Danmarks Rigens Ret. En Samling af gamle Retssætninger, tildeels grundede paa Herredagsdomme, Danske Magazin 3 I, 1842, 177-221.*
- Krieger, A. F., *Grundlag for Forelæsninger over den danske Privatrets almindelige Del, tildels som Indledning til den danske Retsvidenskab. Kbh. 1849-50.*
- Kulturhist. Leks. = Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder fra vikingetid til reformationstid. I-XXII. Kbh., Oslo, Stockholm 1956-78/1980-82.
- Langebek, Jakob, *Stamme-Faderens for det kongelige oldenborgske Hus Koning Christian den Førstes uødelige Ihukommelse fornyet udi en Jubel-Tale, holden den 15. Novemb. 1749. Kbh. 1749.*
- Lappenberg, J. M., *Adam Tratziger's Chronica der Stadt Hamburg, herausgegeb. von. Hamburg 1865.*
- Londorp, Acta Publica = M. C. Londorp, *Der römischen käyserlichen Majestät und desz heiligen römischen Reichs geist- und weltlicher Stände, Chur-Fürsten, Fürsten, Herren und Städte, Acta Publica und Schriftliche Handlungen ... I-XVIII. Frankfurt am Main 1668-1719.*
- Lornsen, U., *Die Unions-Verfassung Dänemarks und Schleswigholsteins. Jena 1841.*
- Lunde kapitels reg. = RA. Danske gejstlige sager, Appendiks Nr. 5. Registratur over Breve i Lunde Kapitels Arkiv (1425 og senere), trykt ÆA. V 123-74.
- Lundegårds reg. = RA. De ældste Arkivregistraturer. Registratur over Lundegårds Breve (1555 og 1577), trykt ÆA. IV 291-364.
- Lünig, J. Chr., *Das teutsche Reichsarchiv. I-XXIV. Leipzig 1712-21.*
- Lünig, J. Chr., *Collectio nova von der mittelbahnen oder Landsäsigen Ritterschafft in Teutschland. I-II. Frankfurt und Leipzig 1730.*
- Martens, Georg F. von, *Sammlung der wichtigsten Reichsgrundgesetze, Erbvereinigungen, Capitulationen, Familienverträge, auch Gesetze, Verordnungen, Privilegien u.f.f. welche zur Erläuterung des Staatsrechts und der pragmatischen Geschichte der vornehmsten Europäischen Staaten dienen. I. Göttingen 1794.*
- Maurer, Konrad, *Das älteste Hofrecht des Nordens. München 1877.*
- Meddelanden från Svenska Riksarchivet, utg. af R. M. Bowallius m.fl. I-V. Stockholm 1875-1900.

- Menckenius, J. B., *Scriptores rerum germanicarum*. III. Leipzig 1730.
- Muncheberg, F. C., *Dissertatio inauguralis de Unione Calmariensi*. Kbh. 1749.
- Nannestad, Fr., *Hilaria Aarhusiensia*. Kbh. 1748.
- Nielsen, Niels Åge, *Fra runesprog til nordansk. Studier og kommenterede tekster*. Århus 1984.
- Nor. Tidsskrift for Videnskab og Literatur, udg. af det Norske Studentersamfund. I-III. Christiania 1840-46.
- Nordisk Numismatisk Årsskrift. Iff. Kbh. og andre steder 1936ff.
- Norges Gamle Love. Anden Række 1388-1604. Bind 1 (1388-1447), udg. ved Absalon Taranger. Bind 2-3 (1448-1513), udg. af Den retshistoriske Kommission. Christiania (Oslo) 1912-76.
- Norges Historie. I-XV. Red. Knut Mykland. Oslo 1976-80.
- Norske middelalder dokumenter i udvalg, ved Sverre Bagge, Synnøve Holstad Smedsdal, Knut Helle. Bergen, Oslo, Tromsø 1973.
- Norske Sigiller = H. J. Huitfeldt-Kaas, *Norske Sigiller fra Middelalderen*. I. Verdslige Sigiller indtil 1400, udg. af Christiania (Oslo) 1898-1950.
- NPH-Nytt. Medlemsblad för Föreningen Nordiska Pappershistoriker. Iff. Mariestad 1973ff.
- Nyerup, Rasmus, *Udsigt over vort Fædrelands Litteratur i Middelalderen, Skilddringer af Danmarks ældre og nyere Tilstand*. II. Ved. Kbh. 1804.
- Optegnelsesbog fra Christiørn Is og Hans's Kancelli, *Danske Magazin* 4 II, 1873, 144-70, 272-301.
- Paludan-Müller, C., *Observationes criticae de Foedere inter Daniam, Sveciam et Norvegiam auspiciis Margaretæ reginæ icto*. Kbh. 1840.
- Paus, Hans, *Gamle kongelige Forordninger og Privilegier*, Udgivne for Kongeriget Norge. I-II. Kbh. 1751-52.
- Pedersen, Frank, *Vornedskabets gennemførelse*. Odense 1984.
- Petersen, N. M., *Bidrag til den danske Litteratur Historie*. I. Middelalderen. Kbh. 1853.
- Petersen, Victor, *Universitetets Arkiv gennem Tiderne, Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis*, Kbh. 1920, 65-118.
- Poelman, H. A., *Bronnen tot de Geschiedenis van den Oostzeehandel, verzameld door*. I. deel 1122-1499 1.-2. stuk. 's-Gravenhage 1917.
- (Politikens) *Danmarks Historie*. Under redaktion af John Danstrup og Hal Koch. I-XIV. Kbh. 1963-66. 3. udg. 1976-78.
- Pontanus, *Rerum Danicarum Historia = Rerum Danicarum Historia, Libris X, vnoque, tomo ad Domum usque Oldenburgicum deducta*. Authore Joh. Isacio Pontano, *Regio Historiographo. Accedit Chorographica Regni Daniæ tractusque eius universi borealis Ubriumque descriptio eodem Authore. Cum Indicibus locupletissimis*. Amsterdam 1631.
- Pontoppidan, Erich, *Annales Ecclesiæ Daniæ Diplomatici*. I-IV. Kbh. 1741-52.
- Poulson, Paul, *Bibliotheca Aarhusiensis seu Biographia Episcoporum Aarhusiensium, ante et post Reformationem*. Kbh. 1725.
- Prange, Wolfgang, *Findbuch des Bestandes Abt. 400.5. Von der Universitätsbibliothek Kiel übernommene Handschriften*. Schleswig 1975. (Veröffentlichungen des Schleswig-Holsteinischen Landesarchiv 2).
- Rasmusson, Nils Ludvig, *Kring ett myntfynd från Dalby. Till Danmarks mynthistoria under 1300- och 1400-talen, Kungliga Humanistiska Vetenskapsamfundet i Lund. Årsberättelse 1943-44, Lund 1944, 67-87*.
- Ratjen, H., *Verzeichniss der Handschriften der Kieler Universitätsbibliothek welche die Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Holstein betreffen*. I-III. Kiel 1844-66.
- Reg. Dan. = *Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ*. Series 1. Kbh. 1847-70.
- Reg. Dan.* = *Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ*. Series 2. Kbh. 1889-1907.
- Reg. over brevene i Sølvkammeret (1524) = RA. Arkivvæsenets arkiv. Arkivregistraturer 4, trykt ÆA. IV 383-420.

- Register van Charters en Bescheiden in het Oude Archief van Kampen. I-IX. Kampen 1862-1908.
- Registrum Ville Malmøyge (Malmø Stads Medeltida Minnesbok), Utgiven i Faksimilreproduktion med Historik och Innehållsredogørelse av Docent Ingvar Andersson och Stadsarkivarie Leif Ljungberg. Malmø 1937.
- Rep. 1. rk. = Repetorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen. I-IV, udg. af Kr. Erslev. Kbh. 1894-1912.
- Rep. 2. rk. = Repetorium Diplomaticum Regni Danici Mediævalis. Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen. 2. rk. I-IX, udg. af William Christensen. Kbh. 1928-39.
- Reuterdaahl, H., Svenska Kyrkans Historia. I-V. Lund og Stockholm 1838-66.
- Reuterdaahl, H., Malmø Raadhusarchiv, med dets ældre danske Diplomer og Documenter, Historisk Tidsskrift IV, 1843, 547-564.
- Ribe kap. reg. = RA. Ribe kapitel. Registratur over Breve i Ribe Kapitels Arkiv (1553), trykt ÆA. V 319-461.
- Richardson, J., Hallandia antiqua et hodierna. Thet är Hallands historiska Beskrifning ifrån älsta til våra Tider. I-II. Stockholm 1752-53.
- Rydberg, O.S., Om det från unionsmötet i Kalmar år 1397 bevarade dokumentet rörande de nordiska rikenas förening, Kungliga Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens Handlingar 31. Delen (Ny Följd 11. Del, 1), Stockholm 1886, 3-102.
- Rørdam, Holger F., Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621. I-IV. Kbh. 1868-77.
- Rørdam, Monumenta = Holger F. Rørdam, Monumenta Historiæ Danicæ. Historiske Kildeskrifter og Bearbejdelser af dansk Historie. 1.-2. Række. Kbh. 1873-87.
- Samlinger til Det norske Folks Sprog og Historie, udgivne af Et Samfund. I-VI. Christiania 1833-39.
- Scharff, Alexander, Das Ripener Privileg von 1460 im Kopenhagener Reichsarchiv, Schleswig-Holstein. Monatshefte für Heimat und Volkstum 1954, Flensburg 1954, 198.
- Schleswig-Holsteinische Siegel des Mittelalters herausgegeben von der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte. II. Die Geistlichen Siegel 1. Bearb. von dr. Gottfried Ernst Hoffmann. Neumünster 1933.
- Schlyter, C.J., Corpus Iuris Sueo-Gotorum Antiqui. IX. Samling af Sweriges Gamla Lagar, Utg. av. Stockholm 1859.
- Schultz' Danmarks Historie. I-VI. Redigeret af Aage Friis, Axel Lindvald og M. Mackeprang. Kbh. 1941-43.
- Schück, Herman, Rikets brev och register. Arkivbildande, kansliväsen och tradition inom den medeltida svenska statsmakten. Stockholm 1976. (Skrifter utgivna av Svenska Riksarkivet 4).
- Schäfer, Dietrich, Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen. Lübeck 1887. 2. verbesserte Auflage 1927. (Hansische Geschichtsquellen IV).
- Schäfer, Dietrich, Eine »Mote« von Dragør vom Jahre 1470, mitgeteilt von, Hansische Geschichtsblätter 1888, Leipzig 1890, 173-90.
- Scriptores Rerum Svecicarum Medii Aevi. I-III. Uppsala 1818-76.
- Skånska Handlingar = [Nils Wessman], Äldra och nyare Skånska Handlingar för År 1755. Stockholm 1755.
- Skyum-Nielsen, Niels, Et videnskabeligt faldsum i debatten om Kalmarunionen, Scandina XXVI, Lund 1960, 1-40.
- SRD. = Scriptores Rerum Danicarum Medii Aevi. I-IX. Udg. J. Langebek, P. F. Suhm m.fl. Kbh. 1772-1878.
- Stein, Walter, Zwei Moten König Christians I.s von Dänemark, Hansische Geschichtsblätter 1897, Leipzig 1897, 229-38.
- Støbæus, Christianus, De lege et legislatoribus Danorum IV. Kbh. 1719.
- Storm, Gustav, Om Haandskrifter og Oversættelser af Magnus Lagabøters Love, Christiania 1879. (Christiania Viden-

- skabsselskabs Forhandling 1879 No. 14).
- Suhm, P. F., *Historie af Danmark fra de ældste Tider til ... Aar 1400. I-XIV. (I-VIII udg. efter forfatterens død af A. Kall, IX-XIV af R. Nyerup). Kbh. 1782-1828.*
- [Svave, Peder], *Serenissimi Domini, D. Frederici Daniae, Norvegiae Regis, Slesvici, Holsatiae, Stormariae Ducis, Comitum in Aldenburg et Delmenhorst, ad Christierni Patruelis calumnias, Responsio. [Leipzig 1527].*
- Svenska Medeltida Biskopssigill I = H. Fleetwood, *Svenska Medeltida Biskopssigill I. Årkebiskoppars av Lund Sigill. Stockholm 1951.*
- Svenska Medeltidsregister. Förteckning över Urkunder till Sveriges Historia 1434-1441, utgivna av Sven Tunberg genom Bo Enander, Kjell Kumlien, Ragnar Svanström. Stockholm 1937.
- Svenskt Diplomatarium från och med År 1401. Utgivet af Riks-Archivet genom Carl Silfverstolpe. Supplement genom Karl Henrik Karlsson. I-IV. Stockholm 1875-1903.
- Sveriges Traktater med Främmande Magter jemte andre dit hörande Handlingar, utgifne av O. S. Rydberg. II-III (1336-1520). Stockholm 1880-95.
- Sveriges Historia till våra Dagar. I-XV, utg. Emil Hildebrand m.fl. Stockholm 1919-45.
- Taranger, A., *Kalmarunionsbrevet af 20. Juli 1397. Christiania 1898.*
- Taranger, A., *Utsikt over den norske Retts Historie. I. Innledning. Rettskildenes Historie. Oslo 1935.*
- Terpager, Peter, *Ripæ Cimbricæ. Flensborg 1736.*
- Thura, Albertus, *Regiæ Academiae Hafnien-sis infantia et pueritia sub tenebris pontificiis, breviter delineata. Flensborg, Altona 1734.*
- Thurah, *Bornholms beskrivelse = Omstændelig og tilforladelig Beskrivelse, over den i Øster-Søen liggende, under Det kongelige danske Herredømme Blomstrende navnkundige Æ Bornholm, og den ei langt derfra anlagde fortreffelige Fæstning Christiansøe, hvorudi forklares, alt hvad merkværdigt om disse tvende Lande, i deres nu værende Tilstand, er at agte; hvortil endvidere føies, hvad Historierne saa vel gamle som nyere derom meddele [ved L. L. Thurah]. Kbh. 1756.*
- Tidsskrift for Fiskeri. Udgivet af H. V. Fiedler og Arthur Feddersen. I-VII. Kbh. 1866-73.*
- Uldaler, Nelly og Gerd Wellejus, *Gammeldansk læsebog, ved. Kbh. 1968.*
- Universitas Studii Hafnensis. *Stiftelsesdokumenter og Statutter 1479. Udgivet af Københavns Universitet ved Jan Pinborg. Kbh. 1979.*
- Urkundensamling der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte. I-IV. Kiel 1839-75.
- Vårt Folks Historie. I-IX. Redaksjon Thorleif Dahl, Axel Coldevin, Johan Schreiner. Oslo 1961-64.
- Warnstedt, A. von, *Das Recht der Erstgeburt in dem schleswig-holstein'schen Fürstenhause. Hannover 1864.*
- Warnstedt, *Erbansprüche = A. von Warnstedt, Die Oldenburger und Brandenburger Erbansprüche auf die Herzogthümer Schleswig-Holstein. Hannover 1865.*
- Weibull, Lauritz, *Unionsmødet i Kalmar 1397, Scandia III, Lund 1930, 185-222.*
- Weibull, Lauritz, *Nordisk Historia. Forskningar och undersökningar. I-III. Stockholm 1948-49.*
- Vejledende Arkivregistraturer. XVII. *Lokalarkiver til 1559. Gejstlige Arkiver I. Ærkestiftet og Roskilde stift, ved Thelma Jexlev. Kbh. 1973. - XVIII. Lokalarkiver til 1559. Gejstlige Arkiver II. Odense stift, jyske stifter og Slesvig stift, ved Thelma Jexlev. Kbh. 1978. - XXI. Københavns Universitets Arkiv 1479-ca. 1910, udgivet af Rigsarkivet. Kbh. 1978.*
- Welander, Sven, *Unionsbrevets baksida. Edition och bidrag till dess arkivhistoria, Scandia XXVI, Lund 1960, 151-54.*
- Werlauff, E. C., *Kjøbenhavns Universitet indtil Reformationen, Indbydelsesskrift til Kjøbenhavns Universitets Fest i Anled-*

- ning af hans Majestæt Kongens Fødselsdag den 6^e October 1850. Kbh. 1850.
- Westphalen, E. J., Monumenta inedita rerum germanicarum. I-IV. Leipzig 1739-45.
- [Vingaard, Mads], Hær begyndes then Zeklands low paa ræt dansk och ær skifft i sijw bøger och hwer bogh haffuer sith register oc ær wel offuer seeth och rætteliche corrigeret. Kbh. 1576.
- ÆA. = De ældste danske Archivregistraturer. I-V. Kbh. 1854-1910.

Kalmar

1397. 13. juli

1

Kong Erik af Pommerns kroningsbrev.

A: RA. B 2, Hyldinger 6. Perg. 46,9×20,8 (plica 2,8). I øverste højre hjørne *Michi*. Perg. konserveret og seglene restaureret. 1: Ærkebiskop Jakobs segl (Ulfstand) i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 23 og Svenska medeltida biskopssigil I nr. 27. På remmen *Lundensis*. 2: Ærkebiskop Henriks segl i grønt i ufarvet voks, i perg. rem. 3: Biskop Peders segl (Lodehat) i grønt i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 166. På ryggen sammes sekret, DGS. 167. 4: Biskop Knud af Linköpings sekret i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Lyncopensis*. 5: Biskop Tetzes segl (Podebusk) i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 524. På remmen *Otoniensis*. 6: Biskop Tord af Strängnäs' segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Strengen[ensis]*. 7: Biskop Bos sekret i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 728. På remmen *Arusiensis*. 8: Biskop Torstens sekret i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Scarensis*. 9: Biskop Nils' segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Arosiensis*. 10: Biskop Peders segl i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 618. På remmen *Burglanensis*. 11: Biskop Hemmings segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Wexionensis*. 12: Biskop Jens' segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Orchadensis*. 13: Provst Arnes segl i ufarvet voks, i perg. rem. 14: Provst Anders' segl i grønt i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Prepositus Vpsalensis*. 15: Oluf Pants segl i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 242. På remmen *Decanus Roskildensis*. 16: Provst Bryniulfs segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Prepositus Scarensis*. 17: Peder Lykkes segl (Bille) i ufarvet voks, i perg. rem, DGS. 239. På remmen *Pe[trus] archidiaconus Roskildensis*. 18: Karl Ulfssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Karolus de Tofta*. 19: Jens Andersens segl (Brok af Estrup) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 674. På remmen *Jones Andersson*. 20: Sten Bengtssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *[S]ten Beyntsson*. 21: Erengisle Nilssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Erengisl Niclesson*. 22: Jens Ruds segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 820. På remmen *Jones Rut*. 23: Ture Bengtssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Thure Beyntsson*. 24: Mikkel Ruds segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1081. På remmen *Michel Rut*. 25: Arvid Bengtssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Arwit Beyntsson*. 26: Folmer Jakobsens segl (Lilje-Lunge) i ufarvet voks, i perg. rem. + S' VOLMER [I]A-COPSON om skjold med tre liljer med spiderne vendt mod hverandre, ikke identisk med DAS. 817 (cf. N. Skyum-Nielsen, Scandia XXVI 26 note 4). På remmen *Folmar Iacobi*. 27: Niels Ivarsens segl (Rosenkrantz) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1045. På remmen *N. Yuersson*. 28: Algot Magnussons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Algot Magnusson*. 29: Anders Jakobsens segl (Lilje-Lunge) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 932. På remmen *Anders Jacobsson*. 30: Jens Dues segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 710. På remmen *Jones Duue*. 31: Magnus Håkonssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Magnus Hakensson*. 32: Predbjørn Podebusks segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 899. På remmen *Pritbern von Podbusc*. 33: Johan Skarpenbergs segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1082. På remmen *Iohan Scarpenbergh*. 34: Peder Basses segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 808. På remmen *Pæther Basse*. 35: Otto Jensens segl (Markmand i Falster) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 856. På

remmen *Otte Iensson*. 36: Filip Karlssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Philpus Karlsson*. 37: Johan Olufsens segl (Bjørn) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 968. På remmen *Io Olefsøn*. 38: Bjørn Olufsens segl (Bjørn) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1015. På remmen *Byørn Olefsøn*. 39: Hans Podebusks segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1083. På remmen *Hannes van Podbusc*. 40: Karl Karlssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Karl Karlsson*. 41: Jon Jakobsens segl (Lange-Munk) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 952. På remmen *Ion Iacobi*. 42: Peder Nielsens segl (Gyldenstjerne) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1084. På remmen *P de Agarth*. 43: Nils Erengislessons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *N Erengislsøn*. 44: Jens Nielsens segl (Løvenbalk) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1085. På remmen *Io de Auetzberg*. 45: Jakob Akselsens segl (Thott) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 753. På remmen *Iacob Axelssøn*. 46: Stig Ovesens segl (Thott) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1086. På remmen *Stigh Auessøn*. 47: Niels Jonsen Sorteskånings segl i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1087. På remmen *Sorte Sconing*. 48: Abraham Brodersens segl (Båd af Halland) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1058. På remmen *Abram*. 49: Aksel Pedersens segl (Thott) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1088. På remmen *Axel Peterssøn*. 50: Mogens Munks segl (Munk med bjælke) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 1013. På remmen *Magnus Munk*. 51: Bernike Skinkels segl (Søblad Skinkel) i ufarvet voks, i perg. rem, DAS. 849. På remmen *Berneke Skinkel*. 52: Ogmund Bergtorsson Bolts segl i ufarvet voks, i perg. rem, Norske Sigiller 1131. 53: Gaute Eiriksson Galtungs segl i ufarvet voks, i perg. rem, Norske Sigiller 1308. På remmen *Goute Ericssøn*. 54: Jon Martenssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Ion Martenssøn*. 55: Jon Darres segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Ion Darre*. 56: Alf Haraldsson Bolts segl i ufarvet voks, i perg. rem, Norske Sigiller 1309. På remmen *Alf*. 57: Endred Erlandssons segl i ufarvet voks, i perg. rem, Norske Sigiller 1310. På remmen *Endrith Erla[n]dtsøn*. 58: Gudbrand Ellingssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Gulbrand Ellings[ø]n*. 59: Håkon Tops segl (som Thott) i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Hakon Top*. 60: Giorth Giorthssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Giorth Giorthsøn*. 61: Sivert Bolts segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Syuert Bolt*. 62: Thorvald Sigurdssons segl, i ufarvet voks, i perg. rem, Norske Sigiller 1132. På remmen *Thoralt Syuarsøn*. 63: Jon Henrikssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Ion Hinricssøn*. 64: Aksel Ketilssons segl (Krogno, cf. DAA. 1893 271) i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Ax. Ketilli*. 65: Karl Karlssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Karl Karlsson*. 66: Godskalk Bengtssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Gozscalc Beyntssøn*. 67: Aslak Bjørnssons segl i ufarvet voks, i perg. rem. På remmen *Aslac Byør*. På bagsiden med hd. fra beg. af 15. årh. *Hwre alle thry rikens radh lowedhe min herre troskap i Kalmarn, tha han wardh kronadh, oc at these iii rike skole bliue til samen vnder hanum*, registreret i Kalundborgske reg. som nr. 3 på seddel mellem p. 112 og 113 (dateret 1429), trykt ÆA. I 61-62, og p. 94 (1476) med årstallet 1395, trykt ÆA. I 50.

Faksimile: Aksel E. Christensen, Kalmarunionen, bagest, løs planche; Vivian Etting, Margrete den Første 112-13.

Tryk: Huitfeldt 1603 135-38; Huitfeldt 1652 610-11; Hadorph, Svenska Rimkr. II 55-58 (*svensk oversættelse*); Suhm XIV 406-09 (*efter Huitfeldt*); Sverges Traktater II 560-63 nr. 423 (*efter A*); K. Vitterhets Hist. och Antiquitets Akad. Handl. Ny Följd 11,1 99-102 (*efter A*); Norges gamle Love 2. rk. I 28-31 nr. 21 (*efter A*), herefter Norske middelalder dokumenter 378-79 nr. 101; Lauritz Weibull, Scandia III 185-87 (*efter A*), genoptrykt i Nordisk Historia III 43-45; Gammeldanske Diplomer 1. rk. I 100-03 (*efter A*); Aksel E. Christensen, Kalmarunionen 301-02 bilag 1 (*efter A*). – Reg. Dan. 2948; Rep. 1. rk. 4128; Finlands Medeltidsurkunder I 471-72 nr. 1068; Kausche, Putbusser Regesten 159 nr. 574.

Wy Iacop oc Hinric, *meth* gudz nadh i Lund oc i Vpsala erchebiscopa, Pæther aff Roschilde, Knwt aff Lyncøpunk, Tetz aff Odhens, Thordh aff Strengænæs, Bo aff Arws i Iutland, Thorstan aff Skara, Niels aff Westeraros i Suerike, Pæther aff Burglum, Hæming aff Wexsiø oc Iønes aff Orkænø, aff samme nadh biscope, Arent, prouest i Oslo, Anders, domprouest i Vpsala, Oleff Pant, dæken i Roschilde, Brunnolff, domprouest i Skara, oc mestær Pæther Lykke, erkediëkn i Roschilde, Karl aff Toftæ, Iønes Anderssøn, Steen Beyntssøn, Erengisl Nielssøn, Iønes Rwt, Thure Beyntssøn, Michel Rwt, Arwith Beyntssøn, Folmar Iæcopssøn, Niels Yuerssøn, Algut Magnusson, Anders Iæcopssøn, Iønes Duwe, Magnus Hakonssøn, Pritbern van Podbusc, Iohan Scarpenbergh, Pæther Basse, Otte Ienessøn, Philpus Karlsøn, Iohan Olefssøn, Biørn Olefssøn, Hannes van Podbusc, Karl Karlsøn, Ion Iæcopssøn, Pæther Nielssøn aff Agarth, Niels Ærengislssøn, Iønes Nielssøn aff Awentzbergh, Iæcop Axelssøn, Stigh Auessøn, Sorte Sconing, Abram Broderssøn, Axel Pætherssøn, Magnus Munk, Berneke Skinkel, Amund Bolt, Goute Ericssøn, Ion Martenssøn, Ion Darre, Alff Harelssøn, Endrith Erlandzsøn, Gulbrand Ellingssøn, Hakon Top, Giorth Giorthssøn, Syuart Bolt, Thoralt Syuartssøn, oc Ion Hinricssøn, riddere, Axel Kætillsøn, Karl Karlsøn, Gotzscalc Beyntssøn, oc Aslac Byornssøn, suenæ, wor herræs koning Erics oc hans thry konungxrikes, Danmarks, Suerikes oc Norghes radhgeueræ oc men, *meth* andre flere biscope, *prelate*, riddere oc suenæ, som i thisse thry konungxrike Danmarc, Suerike oc Norghe bygge oc bo, kennes *thet* openbarlicæ i *thettæ* wort opne breeff for alle thom, som nw æra, oc hær efter komme scule, at efter *thet* at fornempde wor kærste herræ konung Eric hafuer wærit i alle thisse forscrifne thry konungxrike Danmarc, Suerike oc Norghe, oc i huart thoræ synderlicæ ær til foren aff gudz nadhe wnfongen, oc taken *meth* kerlich, gothwilghe oc samthykke alles thisse thry rikis inboendes mens, bothe biscope, *prelate*, klærke oc ridderscap oc menyheet, til wor oc alles thoræ oc thisse thry koningxrikis rætæ herræ oc koning. Oc aff thy at *thet* war suo skeet i gudz nafn, som fore screfuet star, tha hafue wi alle fornempde *meth* flere thisse rikes men efter alle thisse fornempde thry koningxrikes inboendes mens, bothe biscofes, *prelates*, klerkes, ridderscaps oc menigheetz radh, gothwilghee oc samthyct oc wppa alles thisse thry rikis weghna, nw hær i Kalmarn wpa sancte Trinitatis søndach, som nw nest war, nær warit oc fulbordhet fornempde wor herræs koning Erics krunilse, tha han aff gudz nadhe krunith warth i nafn fadhers oc søns oc then helghe andz at wæræ oc at blifue *meth* gudz hielp een krunith koning ouer alle thisse thry koningxrike Danmarc, Suerike oc Norghe *meth* allæ the werdicheet oc ræticheet, som een krunith koning aff alder hafuer tilburt oc bør at hafuæ bothe aff andelich oc aff wæreltz weghne. Nw mæthæn gudh oc wi oc alle the i thisse fornempde rike hafuæ suo giort oc

samthycet i alle modæ, som fore screfuet staar, oc fornempde wor herræ
 koning Eric i suo modæ for wor rættæ herræ oc kruneth koning i gudz
 hedher anamet oc wnfonget hafue til oc ouer thisse thry koninge rike Dan-
 45 marc, Suerike oc Norghe at wæræ oc blifuæ. <2.> Tha wilghe wi alle aff
 thisse thry rike gøræ fornempde wor herræ meth troscap oc kærlich alt thet
 oss bør wor rætæ herræ oc krunith koning at gøræ, oc han gøre widh oss alle
 som hanom bør at gøre. <3.> Oc om slot, feste, land oc læn oc om al stykke, e
 huat thet helzt heder eller ær, som fornempde wor herræ koning Eric oc hans
 50 modher modhersøster, wor nadighe frwe, drotning Margarete oss til trot
 hafue oc en hær efter til tro, ther wilghe wi oc alle aff thisse fornempde rike
 suo widher göra bothe i thorræ lifuende liiff oc suo efter thorræ døth, som
 the hafue oss til trot oc æn hær efter til tro, oc som wi wilghe suare oc wæræ
 bekende bothe for gudh oc men. <4.> Framdelis gudh løne wor kæræ frwe
 55 drotning Margarete alt got; hwn hafuer suo nær oss wærit oc meth oss om
 gonget i thisse thry koningxrike oc thisse fornempdæ rike suo forstondet,
 thet wi alle, som i thisse fornempde rike bygge oc bo, henne engte scylde.
 Gudh gifue henne hymmerike for thet, hwn hafuer meth oss om gonget oc
 nær oss wæret, oc wi thakke henne gernæ for alt got; oc meth gudz hielp, at
 60 allæ thisse forscrifne stykke oc artikele scula stadighe oc faste blifue, som
 fore scrifuet star, i gudz nafn. Oc til mere beuarigh alle thisse forscrifne
 stykke oc artikele, tha hafue wi alle fornempde meth wilghe oc witscap ladet
 woræ incigle hengis for thetta breff, som gifuet oc screfuet ær i Kalmarn
 efter wor herres sødhelse thusende thry hundrith halffemptæsintyugho wpa
 65 thet sywndæ aar a then fredach, som næst war efter sanctæ Knwtz dach,
 som koning war oc martir.

2

1397. 13. eller 20. juli

Kalmar

**Unionstraktaten mellem Danmark, Sverige og Norge,
 udstedt af 17 gejstlige og verdslige rigsråder.**

A: RA. B 3 Unionen. Papir 30,2×43,7. Nederst på brevet har været påtrykt 10 segl, hvoraf
 fragmenter er bevaret, cf. anm. nedenfor. På bagsiden med samtidig hd. *Huru thet war tal[et] i
 Kalmarn* og med yngre hd. *En dechthingen at these iii rike skole ewinnen bliue vnder en konung som
 giordh war i Calmaren*. De sidste to ord overskrevet med hd. fra slutn. af 16. årh., der fortsætter
ther koning Erich bleff kronitt till konge wdi Suerrig 1397. Herover med samme hd. *L 18*, registreret i
 Kalundborgske reg. som nr. 8 på seddel mellem p. 112 og 113 (dateret 1429), trykt ÆA. I 62,
 og RA. TKUA, Sverige A III. Ekstrakter af svenske breve 1303(1288)-1591, cf. Sven Welan-
 der, Scandia XXVI 154. – Aa: Vidisse af 1425 11. september, optaget i Kalundborg af

notaren Henrik Romer på foranledning af Roskildebispen Jens Andersen Lodehat, RA. B 3 Danmark 2, med følgende seglbeskrivelse *eam integram ac quorundam in litera expressorum uidelicet Iacobi et Henrici archiepiscoporum et Stenonis Beyntssøn militis ueris et saluis sigillis, quorundam uero sigillis propter uetustatem aut alias quibusdam in parte quibusdam uero in toto fractis et corruptis, inuenimus sigillatam et in inferiori parte litere consignatam.* – Ab: RA. Langebeks Diplomatarium (18. årh.).

Faksimile: Sverges Traktater II bagest; Danmarks Riges Historie II ved 382; Sveriges Historia till våra Dagar III, l 68; Schultz' Danmarks Historie II ved 192; Danstrup, Danmarks Historia I ved 132; Skyum-Nielsen, Scandia XXVI (seglene); Welanders, smst. 152-53 (bagsiden); Vårt Folks Historie IV 23; Politikens Danmarks Historie IV 479; Den svenska Historien II 109; Norges Historie IV 317; Aksel E. Christensen, Kalmarunionen, løs planche; Kalmar stads historia II 18; (Sesam), Danmarkshistorien, Middelalderen 3 58; Vivian Eting, Margrete den Første 79.

Tryk: Huitfeldt 1603 138-44; Huitfeldt 1652 611-13; Hadorph, Svenska Rimkr. II 58-62 (*svensk oversættelse*); Holberg, Dannemarks Riges Historie I 509-12 (optrykt i Samlede Skrifter VI 381-83); Beskrivelse om det store nordiske Monarchies Stiftelse 8-13; Martens, Reichsgrundgesetze I 16-19 (*tysk oversættelse efter Holberg*); Nye danske Mag. III 64-69 (*efter A*); Suhm XIV 410-15 (*efter Huitfeldt*), 630-34 (*efter Ab*); Baden, Danmarks Historie II 69-75 (*efter Nye danske Mag.*); Jahn, Unionshistorien 111-14 (*efter Huitfeldt*); Paludan-Müller, Observationes criticæ 54-60 (*efter Aa*); Dahlmann, Geschichte von Dänemark II 72-73 (*udtog på tysk*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 28-31 nr. 9 (*efter A*); Brandt, Gammeldansk Læsebog 81-85; Reuter Dahl, Svenska Kyrkans Historia III, l 41-43 (*udtog på svensk*); Sverges Traktater II 563-67 (*efter A*); K. Vitterhets Hist. och Antiquitets Akad. Handl. Ny Följd 11, l 93-97 (*efter A*); Taranger, Kalmarunionsbrevet af 20. Juli 1397 (*efter A*); Norges gamle Love 2. rk. I 31-36 nr. 22 (*efter A*), herefter Norske middelalder dokumenter 380-84 nr. 102; Lauritz Weibull, Scandia III 188-92 (*efter A*), genoptrykt i Nordisk Historia III 46-50; Gammeldanske Diplomer 1. rk. I 104-111 (*efter A*); Uldaler og Wellejus, Gammeldansk læsebog 149-53 (*efter A*), herefter Niels Åge Nielsen, Fra runesprog til nudansk 39-42, 51-55 (*i nudansk oversættelse*); Aksel E. Christensen, Kalmarunionen 303-06, bilag II (*efter A*). – Reg. Dan. *2949; Rep. 1. rk. 4129; Finlands Medeltidsrækker I 472 nr. 1069; NPH-Nytt 1983, 2 49.

Anm: Margrethedag falder i Skandinavien if. Grotefend, Taschenbuch 77, på den 20. juli (cf. også Kulturhist. Leks. VIII sp. 140, XI sp. 346 samt T. Jexlev, Festskrift til Niels Skyum-Nielsen 256). Imidlertid falder dagen i Linköping stift, hvor Kalmar da lå, i alle tilfælde i tidsrummet 1391-1406 på den 13. juli (cf. Helander, Ordinarius Lincopensis 377).

O. S. Rydberg bestemte 1882 i Sverges Traktater II seglene som følger: Øverste række: 1: Ærkebiskop Jakobs sekret. 2: Ærkebiskop Henriks sekret. 3: Biskop Peders sekret (Lodehat). 4: Biskop Knuds sekret. 5: Karl Ulfsson af Toftas sigil. 6: Sten Bengtssons sigil. 7: Ture Bengtssons sigil. Anden række: 1: Algot Magnussons sigil. 2: Peder Nielsens sigil. 3: Erengisle Nilssons sigil. Niels Skyum-Nielsen har i 1960 med rette korrigeret dette (Scandia XXVI). Bl.a. ud fra seglenes bevaringstilstand så tidligt som 1882 rejste han tvivl om identifikationen af nr. 4, der også kunne være biskop Bo af Århus' sekret, nr. 7, der også kunne være Jens Andersen Broks segl. I anden række kunne segl nr. 2 også have været Folmer Jakobsens Lunges, Jens Ruds, Ogmund Bergtorsson Bolts, Alf Haraldssons eller Gaute Eirikssons. Der stilles ligeledes spørgsmålstegn ved om segl nr. 3 har tilhørt Erengisle Nilsson. Skyum-Nielsen konkluderer, at der er mulighed for, at en nordmand kan have besejlet unionsbrevet.

Tekst efter A.

Allæ the thette breff hø[ræ] eller see, suo wel thom ther nw æræ som hær efter komme sculæ, scal thet witerlict waræ, at efter thet at allæ thisse thry rike Danmarc, Suerike oc Norghe meth en ræt endrecht oc sæmyæ oc kerlich oc gothwilghæ huars rikesens om sich oc meth radh oc fulbordh oc samthykke

5 høgħbørne fōrstynne, wor nadighe fru drotning Margretæ, oc meth allæ thryggiæ rikesens gothwilghæ oc fulkomlicæ samthyct, biscope oc klerkæ, ridderē oc swenæ oc ganze oc menæ rikesens almughæ i huort riket om sich, war hōgboren oc werdich fōrste, wor nadighe herræ koning Eric til en ræt herræ oc koning taken, walder oc wnfongen ouer alle thisse thry riken, sidhen

10 wpa sancte Trinitatis sōndach nw war i nafn fadhers oc søns oc then helghe andz hær i Kalmarn efter allæ rikesens gotho manne samthyct oc radh, bothe klerkæ oc leeghmen, krunether oc i koningxlich stol seter ouer thisse thry koningxrike meth then werdichet, som bothe i andelich oc i wærltlich stykke en ræt krunith koning til bōr at besidiæ oc waræ ouer thisse thry

15 koningx rike Danmarc, Suerike oc Norghe, tha war her i for^{de} tymma oc stadh en stadhelich oc wbrydelich sæmye, fridh oc forbinding halneth, deythingeth oc ænd meth radh oc samthykke then for^{de} wor herres koning Eric oc then for^{de} wor fru drotning Margretes oc meth en ræt endrecht oc samthykke alle rikesens radhgeuere oc men aff alle thry koningxriken fulbordhet i thenne

20 modæ, som her efter følger. <1.> Fōrst at nw scule thisse thry riken hafue thenne koning, som ær koning Eric, i hans lifdaghæ, oc sidhen ewinnelicæ scule thisse thry riken en koning hafue oc ey flere ouer alle thry riken, suo at riken aldre at scilias meer, om gudh wil. Sidhan efter thenne koningxens lifdaghæ scal en koning ouer al thry riken welix oc takes oc ey flere, oc scal

25 engte et riket en koning takæ eller welghæ her efter wtan meth fulborlich samthykke oc endrecht allæ thrygge rikenæ. Gifuer oc gudh thenne koning sōn eller thom, efter hanom kommæ, en sōn eller flere, tha scal en til koning welix oc takas ouer al thry riken oc ey flere; the andre brōthræ worthe meth annet herscap belente oc bethenkte i riken, oc dōtter, om han thom faar, tha

30 gōre ther om efter thy, som laghen wt wiser, oc io en aff koningxsōner, om gudh wil, at tha noken til ær, at thisse thry riken hanom welix, oc han blifue koning oc ey flere, som fore er sacht. Kan oc koningen barnlōs frafalle, thet gudh forbyudhe, at tha rikesens radhgeuere oc men en annen welix oc takæ, then thom gudh gifuer til nadhe, ther the efter theræ bestæ samwit oc the

35 witæ for gudh rætist oc skellixt oc riken nytttest wæræ, meth en ræt samdrecht alle thrygge rikenæ, oc at engin sich her amot setter eller annet i dragher, wtan som fore screfuit star. <2.> Oc sculæ alle thry koningxriken i en

1 see] eller hōræ tilf. A, Aa. – 3 Danmarc] Danmark Aa. – Suerike] Swerighe Aa. – 11 Kalmarn] Kalmaren Aa. – 15 Suerike] Swerighe Aa. – 21 Eric] Erik Aa. – 29 dōtter] dotter Aa. – 37 koningxriken] herester et c A. – 40 afækt[æ]n] usikker læsning A; afæktan Aa. – 44

samdirect oc kerlich blifue oc wæræ, suo at engte et scal sich fran *thet annet*
 draghe *meth* noken twædirect eller syndran, wtan huat *thet enæ wpa gar*
 40 entich *meth* orlogh eller *meth andre* wtlensche manne afækt[æ]n, *thet scal*
thom wpa ga alle thry, oc huort *thera annet* behelpelicht wæræ *meth* al
 troscap oc al macht, thoc suo at huort riket blifuer widh syn lagh oc ræt, oc
 koningen efter thy, hanom bør at hafue. <3.> Framdeles scal koningen styræ
 oc radhæ *meth* sit rike i Danmarc om hws oc feste, lagh oc dom efter thy, som
 45 *ther ær lagh oc ræt*, oc koning ægher oc bør at gøræ, suo oc i Suerike oc i
 Norghe efter *theræ lagh oc ræt*, oc koning *ther ægher oc bør at gøræ*; oc
 draghes engin lagh eller ræt wt aff eet riket oc wt i annet, the, *ther ey før*
 hafuæ warit logh eller ræt, wtan koningen oc huort riket blifue widh syn lagh
 oc ræt som fore er sact, oc huort bør at blifue. <4.> Kan *thet* oc suo wortha, at
 50 a noket et aff thisse rike orlogh eller hærscyold wpa styrter, huilket et thorræ
thet helzt kan worthe, tha scule the andre tw riken, nar koningen eller hans
 embitzmen wpa hans *wegne thom* til sigher, *meth* macht oc al troscap *thet*
 riket til hielp oc werghe komme, huart *thom* worther til sact, entich til land
 eller watn, oc scal huort et riket *thet annet* til hielpe *kommæ* oc waræ, som
 55 *ther til bør*, wtan alt arct, thoc suo, at huor et riket eller bathe tw *thet enæ* til
 hielp komme, tha scal man i *thet* riket *thom meth* spisan oc kost oc fodher aff
 rikesens embitzmen *thera nøthorft* forese oc bæring, oc scipe, at landet oc
 almughen ey forderuet worther; en om thorræ thienisto løn, scadhe oc fenxel
 eller annet, *thet* suo til rørir, *ther stonde koningen thom* fore, oc ey rikesens
 60 embitzmen eller almughe *ther* om *queliæ* eller a talæ then tidh. Oc *ther* riken
 al eller noket *theræ* orlogh a styrter aff wtlensc hær, tha scal sich *ther* engin
meth hielperæthe take eller werghæ, at han engin thænist plictigh ær wtan
 til syt eghit landemære; *thet* hafuom wi alle ouer gifuet oc samthycet, at en
 woræ scal then annen hielpe oc følghe i huilket rike *thet* nødh gørs, for then
 65 sculd at al thry riken æræ nw oc worthe scule wnder en koning oc herræ oc
 blifue ens som et rike. <5.> Hær *meth* scule alle feydhe oc twædirect, som
 mellom riken her til aff longe forlidhnæ tymæ warit hafue, næther legges oc
 aldre mer wppas eller wp draghes, oc aldre mer et rike orloghe wpa *thet*
 annet oc engte *thet* wp draghe, *ther* orlogh eller wsæmye ma aff komme, wtan
 70 blifue alle som eet rike wnder en koning, som fore er sact. Oc scal huor man,
 høggher oc lagher, widh ræt oc lagh blifue oc sich nöghe lade i lagh oc ræt, oc
meth engin døthfeydhe eller annen wræt eller høgghmod noken then annen
 forthrykke eller wforrætæ then, *ther* mindræ formæ; wtan alle scule ræthes
 gudh oc wor herra koningen, oc alle stonde hans budh efter thy, som til bør,

Danmarc] Danmark Aa. – 45 Suerike] Swerike Aa. – 57 rikesens] rettet o. lin. fra koningxens A.
 – 58 thorræ] herefter overstreget fenxel A. – 63 at] rettet fra oc (?) A. – 70 man] herefter overstreget
 widh A. – 73 forthrykke] forstyrke Aa. – 76 som] s rettet fra t A. – i] herefter overstreget thetta A. –

75 oc hans embitzmen, the han til setter wpa synæ wegne, oc ræte ouer thom,
 som her amot bryde. <6.> Worther oc noken i noket riket fridhløs eller
 biltogher eller forflictogher i annet rike for syn rætæ brut, tha scal han suo
 wel i thet enæ rike wara fridhløs, som i thet andræ, oc scal hanom engin
 heyne eller forsuaræ, wtan huor han worther a talæther oc a kerther, ther scal
 80 man ouer hanom rætæ efter thy, som han brut hafuer oc ræten til sigher. <7.>
 Item om nokræ deythingen eller ærende worthe wpedhe eller om talit meth
 fræmethe herræ eller stædher eller thoræ budh til wor herra konigen, i
 huilket rike han tha ær stedder, tha hafue han oc hans radh, the tha nær æræ
 stedde, io nokra aff huort riket, thes macht, huat han oc the ther om gøre oc
 85 ende wpa thisse thry rikes wegne, huat guthelixt oc skellixt oc nyttelixt ær til
 wor herra konigens oc thisse thry rikes gagn. <8.> Item scal man al thisse
 forscrefne stykke oc article suo gøre oc holde som fore screfuet star, oc thom
 suo wt thydhe oc menæ, at thet wardher gudh til hedher oc wor herra
 koningen oc riken til gagn oc gotho oc fridh, oc at huor lade sich nøghe i lach
 90 oc ræt; oc wore thet suo, at noken wore, som her amot wilde gøre, at alle the
 aff thisse rike hielpe wor herra koningen oc hans embitzmen, som han ther til
 setter, meth goth tro oc al macht thet at styræ oc ther ouer at rætæ efter thy,
 som ræt ær oc ther widher bør. <9.> Framdeles scal wor fru drotning Margre-
 tæ styra oc besidiæ, radhe oc beholde i henne lifdaghe wh<i>ndrit meth al
 95 koningxlich ræt, engte wnden taket, efter henne vilghe alt thet, som henne
 fadher oc henne søn henne wnte oc gafue i thoræ lifuende liff oc i thoræ
 testament, oc suo i Suerike henne morghengaue oc annet, thet rikesens men i
 Suerike hafue meth henne ouer enæ dræghet oc samthycet, at hwn beholde
 scal; suo oc henne morghengaue i Norghe oc thet henne herræ koning Hakon
 100 oc henne søn koning Oleff henne ther wnt oc gifuet hafue bothe i thoræ
 lifuende liff oc i thoræ testament, oc et mughelict testament at gøræ efter
 sich oc thet at holde, thoc suo at landen oc slotten komme igen frii oc
 wmbuoren til koningen, nar hwn dør, wtan suo mange pæninge oc gotz, som
 hwn mughelic bort gifuer i syt testament, som fore er sact, aff thetta forscref-
 105 ne, som henne ær bothe gifuet oc wnt, at thet stadicht oc fast blifuer oc
 holdes, oc huat hwn hafuer alle rædho til foren fran sich antworthet eller
 gifuet eller bort guldet eller lent i thisse thry koningxrike i gudz hedher oc
 henne wene oc thienere, at thet oc blifuer stadicht oc fast efter thy, som thet er
 giort, oc at koningen oc rikesens men i thisse thry koningxrike hielpe henne
 110 thetta forscrefne at besidiæ oc beholde oc beskyrme oc werghe oc at heynæ i
 goth tro i henne lifdaghe wtan arct, om thet nødh gørs. Wille oc nokræ henne

77 forflictogher] f(2) tilskrevet o. lin. mellem r og l m. samme hd. A; forflictogher Aa. – 94 wh<i>ndrit] whndrit A; vhindret Aa. – 95 vilghe] v rettet fra s eller f A. – 97 Suerike] Swerighe Aa. – 98 Suerike] Swerighe Aa. – 100 Oleff] Olaff Aa. – 104 hwn] herefter overstregel muh eller

i thisse forscrefne stykke wforrætæ eller henne her i amot at gøre, arghæ eller hindræ i nokræ modæ, tha wille <w>i i goth tro *meth* al macht wære henne ther i behelpelike at scipe henne ræt ouer *thom*, som *thet* gøre, oc wne wi
 115 h[e]nne, at hwn ma takæ gudh til hielp, oc *thom* henne hielpe wilghæ, at sta ther amot, oc werghæ sich wforwit. Til mere beuaring alle thisse forscrefne stykke, at the scule stadighe, faste oc wbrydelicæ blifue ewinnelica *meth* gudz hielp oc i alle mode oc *meth* alle article, som fore screfuet star, oc at breff sculæ gifues wppa perkman screfne, tw aff huart rike, suosom ær Danmarc,
 120 Suerike oc Norghe, ludende i alla modæ oc *meth* allæ artikele, som hær fore screfuet star, oc sculæ incigles *meth* wor herræ koningens oc wor fru drotningens oc rikesens radz oc mens oc kōpstæthes incigle aff huort aff thisse thry rike Danmarc, Suerike oc Norghe, oc at alle thisse stykke æræ suo talædhe oc ende, oc at the i alle modæ suo fuldraghes oc fulkommes oc blifue sculæ,
 125 som fore screfuet star, tha hafuom wi Iæcop oc Hinric aff gudz nadh erchebiscope i Lund oc i Wpsalæ, Pæther oc Knut *meth* samma nadh i Roskilde oc i Lyncopunk biscopæ, Karl aff Toftæ, Iones Andersson, Sten Beyntsson, Iones Rut, Thure Beyntsson, Folmar Iacopsson, Erengisl, Pæther Nielsson aff Agarth oc Algut Magnussøn, riddere, Arent, prouest i Oslo, Amund Bolt,
 130 Alff Harilsson oc Goute Ericsson, riddere, ladit wora incigle *meth* goth wilghæ henges f[o]r *thetta* breff. Scriptum Kalmarn anno domini m^occc^oxc^o septimo die beate Margarete Uirginis etcetera.

[Senest 1417. 27. juni]

3

Kong Erik af Pommerns gårdsret.

Tekst I.

A: tabt. – Aa: tabt, cf. Danmarks gamle Landskabslove tillæg til IV LI. – Aa1: AM. 451,12^o f. 128r-32v (1480 af Johannes Thun i Horsens). – Ab: Stockh. Kgl. Bibl. B 77 f. 1r-4r (1. halv. af 15. årh.). – Ac: tabt. – Ac1: Smst. C 38 f. 170r-72r (ca. 1450). – Ac2: Smst. C 68 f. 64v-67v (midt. af 15. årh.). – Ac3: AM. 9,4^o f. 210r-12r (1470). – Ac4: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62 f. 170v-75r (1499 af Melbypræsten Johannes Nielsen efter Roskildekant-

muli A. – 113 <w>i] i A, Aa. – 115 h[e]nne] *papiret beskadiget; efter h ses begyndelse til e (?) samt nasalstreg, ne på følgende lin.* A; henne Aa. – 118 oc at breff sculæ] *skrevet på rasur* A. – 119 wppa] *skrevet på rasur* A. – Danmarc] Danmark Aa. – 120 Suerike] Swerighe Aa. – 123 Suerike] Swerighe Aa. – at] *mgl.* Aa. – 125 Iæcop] Iæcob Aa. – 126 Wpsalæ] Vpsale Aa. – Knut] Knwt Aa. – Roskilde] Roschilde Aa. – 127 Lyncopunk] Lincøping Aa. – Karl] Karl Aa. – Toftæ] Tofftæ Aa. – 128 Rut] Rwt Aa. – Iacopsson] Iacobsson Aa. – 129 Agarth] Agardh Aa. – Amund] Anund Aa. – 131 f[o]r] fore Aa. – Kalmarn] Calmaren Aa. – 132 etcetera] *mgl.* Aa.

niken Henning Griis' tabte lovhåndskrift). – *Ac5*: AM. 11,4° f. 124r-26v (slutn. af 15. årh.). – *Ac6*: Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 læg t s. iv-iiiiir. – *Ac6a*: Stockh. Kgl. Bibl. C 74 f. 160r-63v (1573). – *Ad*: tabt. – *Ad1*: AM. 36,4° f. 161r-65v (midt. af 15. årh.). – *Ad2*: Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 159v-63v (slutn. af 15. årh.). – *Ad3*: AM. 37,4° f. 106r-07r, 108r (omkr. 1500, delvis afslidt). – *Ae*: Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 109v-15r (1460 af præsten Laurentius Johannis). – *Af*: tabt. – *Af1*: AM. 454,12° f. 178v-85v (1462, samme hd. som flg.). – *Af2*: Stockh. Kgl. Bibl. C 50 f. 182v-87v (1463, samme hd. som foreg.). – *Af3*: AM. 5,8° f. 74r-77r (1477 af Olaus Laurentii). – *Af4*: Stockh. Kgl. Bibl. C 46 f. 148r-52v (2. halv. af 15. årh., defekt). – *Af5*: AM. 450,12° f. 162r-69v (slutn. af 15. årh., tillæggene med anden hd.). – *Af6*: AM. 445,12° f. 177r-84r (omkr. 1500). – *Ag*: Stockh. Kgl. Bibl. C 78½ f. 175r-77v (1469 af Arnoldus Laurentii). – *Ah*: AM. 12,8° f. 171v-75r (2. halv. af 15. årh.). – *Ai*: Lund Univ. Bibl. J 53,4° f. 87r-88v (2. halv. af 15. årh., ufuldst.). – *Aj*: tabt. – *Aj1*: AM. 446,12° f. 124v-29r (1486, ufuldst.). – *Aj2*: Stockh. Kgl. Bibl. C 43 f. 165r-73r (1497 i Ørslevkloster af Theloff Nielsen). – *Ak*: tabt. – *Ak1*: AM. 16,8° f. 208v-12v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Ak2*: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3136,4° f. 206r-10v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Ak3*: Smst. Gl. kgl. saml. 3135,4° f. 203r-06v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ak4*: Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 læg BB s. iir-iiiiir, herefter Ghemens udgave af jyske lov 1508 læg E s. iir-iiiiir. – *Ak4a*: Stockh. Kgl. Bibl. C 97 f. 211v-14r (beg. af 17. årh.). – *Al*: tabt. – *All*: AM. 28,4° f. 148r-50v (slutn. af 15. årh.). – *Alla*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 250-55 (18. årh.). – *Al2*: Smst. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 274v-77r (1. halv. af 16. årh.). – *Am*: Stockh. Kgl. Bibl. C 54 f. 245r-47r (2. halv. af 15. årh.). – *An*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 801,2° f. 85v-86r (2. halv. af 15. årh.). – *Ao*: tabt. – *Ao1*: AM. 10,8° f. 111r-14v (1490 af Johannes Nielsen i Horsens, samme hd. som *Ao2*). – *Ao1a*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 800,2° 264-74 (18. årh.). – *Ao2*: AM. 9,8° f. 119v-24r (1490, samme hd. som *Ao1*). – *Ao2a*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1323,4° 18-29 (18. årh.). – *Ap*: tabt. – *Ap1*: AM. 22,8° f. 194r-98r (omkr. 1500). – *Ap1a*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 799,2° 566-68 (18. årh.). – *Ap2*: AM. 27,8° 55-62 (omkr. 1500). – *Ap2a*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 809,2° 65-72 (18. årh.). – *Aq*: AM. 3,4° f. 60v-63r (slutn. af 15. årh.). – *Aq1*: Oslo Univ. Bibl. Ms. 20,4° f. 145r-50v (18. årh.). – *Ar*: AM. 442,12° f. 90r-94v (slutn. af 15. årh.). – *As*: AM. 233 II, 8° f. 1r-6r (omkr. 1500, ufuldst.). – *At*: Kgl. Bibl. Thott 1992,4° f. 132v-36v (1520). – *Au*: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 61 f. 101r-05r (1. halv. af 16. årh.). – *B*: Gårdsretten, antagelig stadfæstet [1460-65] af kong Kristian I., tabt, cf. nr. 29 – *Ba*: tabt. – *Ba1*: Kgl. Bibl. Uldall 228,4° f. 66v-69v (2. halv. af 15. årh., ufuldst.). – *Ba2*: AM. 39,4° f. 146v-50v (2. halv. af 15. årh.). – *Ba3*: Stockh. Kgl. Bibl. C 37 f. 72r-75v (2. halv. af 15. årh.). – *Ba4*: AM. 28,4° f. 184r-86v (omkr. 1500). – *Ba4a*: Oslo Univ. Bibl. Ms. 34b, 4° f. 7r-10v (1751, med J. Langebeks hd.). – *Ba4b*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 199-204 (18. årh.). – *Bb*: tabt. – *Bb1*: Stockh. Kgl. Bibl. C 76 f. 182r-85r (1465 af Peder Jakobsen). – *Bb2*: Kgl. Bibl. Gl. Kgl. saml. 3123,4° f. 186v-90r (slutn. af 15. årh.). – *Bb3*: Stockh. Kgl. Bibl. B 88 f. 258v-61r (1523-24 af Sven Lauritsen i Malmø). – *Bc*: tabt. – *Bc1*: Stockh. Kgl. Bibl. B 78 f. 117v-19v (2. halv. af 15. årh., ufuldst.). – *Bc2*: Bergen Univ. Bibl. Ms. 80,4° f. 116r-18r (omkr. 1500, ufuldst.). – *Bc3*: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 141r-45r (beg. af 16. årh.). – *Bd*: Smst. Gl. kgl. saml. 3137,4° f. 450v-53r (1499 af Sorømunken Johannes Martini).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige håndskrifter, der gengiver teksten mere eller mindre fuldstændig:

- a. Uden tillæggene, kapitlerne 1-17: AM. 29,4° f. 38r-40v (ca. 1600).
- b. Kapitlerne 1-16, 21, 17, 22: AM. 7,4° f. 134r-40r (ca. 1550).
- c. Kapitlerne 1-15, 20, 16, 21, 17, 22: Oslo Univ. Bibl. Ms. 84,8° f. 8r-18v (1550).
- d. Kapitlerne 1-6, 8-14, 22, 7, 16, 20-21, 17: AM. 17,4° f. 61r-65v (beg. af 17. årh.).
- e. Kapitlerne 1-6, 8-12, 22, 7, 20, 16, 21, 17: Stockh. Kgl. Bibl. C 65 f. 325r-v (ca. 1550).

f. Kapitlerne 1-4, 18, 5-14, 20, 15-16: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3142,4° f. 79v-82r (1543, nedertysk overs.).

g. Kapitlerne 1-3, 18, 4, 6, 5, 7-15, 22, 16, 21, 20, 17: Overgård nr. 8 f. 153r-60r (1548), Stockh. Kgl. Bibl. C 56 f. 153r-58r (ca. 1625), AM. 5,4° f. 103r-08r (1547, mgl. kap. 20, m. samme hd. som flg.), AM. 6,4° f. 181r-87r (ca. 1547, mgl. kap. 20, samme hd. som foreg.), Stockh. Kgl. Bibl. C 55 f. 162r-68r (ca. 1558, mgl. kap. 20), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3660,8° f. 233r-41r (1563, mgl. kap. 20), Stockh. Kgl. Bibl. C 59 f. 104v-08r (omkr. 1570, mgl. kap. 20), Oslo Deichman 43,4° f. 326r-30v (omkr. 1579, mgl. kap. 20), Kgl. Bibl. Addit. 103,8° f. 167v-73r (1588, mgl. kap. 20).

h. Kapitlerne 1-3, 18, 4, 6, 5, 7-12, 14-15, 22, 16, 20-21, 17: Linköping Stiftsbibl. J 5,4° f. 174r-80r (1546 mgl. kap. 20), AM. Access 12 f. 157r-63r (ca. 1550), Stockh. Kgl. Bibl. C 58 f. 116v-21r (1584, kap. 13 indskudt mellem kap. 14 og 15).

i. Kapitlerne 1-3, 18, 5-7, 4, 8-14, 20, 15-16: Hamburg Staats- und Univ. Bibl. Cod. Jur. 2618,4° 68-79 (omkr. 1550, nedertysk overs.).

j. Kapitlerne 1, 18, 2-6, 14, 7-8, 22, 9-13, 20, 16, 15, 21, 17: AM. 80,4° f. 293r-98r (1554).

k. Foran teksten indskudt en prolog, der foruden udsteder meddeler gyldighedsområdet, kapitlerne 1-15, 20, 16, 21, 17, 22, 18 (cf. gruppe c): Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293f,4° f. 156r-58r (1563), Lund Univ. Bibl. J 10b, 2° 228-32 (1578-88, mgl. kap. 16, 21, 17, 22, 18), AM. 333,2° f. 31r-32r (2. halvd. af 16. årh., ufuldst., kun kap. 1-12 bevaret).

l. Som k, kapitlerne 1-3, 18, 4-12, 22, 13-15, 20, 16, 21, 17: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 197r-200v (1546).

m. Som k, kapitlerne 1-2, 18, 3-4, 6, 5, 7-16, 20, 17: Lund Univ. Bibl. J 27b,4° f. 183r-88r (1556), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3127,4° f. 254r-60r (1556).

n. Som k, kapitlerne 1-2, 18, 3-4, 6, 5, 7-15, 5, 16: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3133,4° f. 256r-60v (omkr. 1575), smst. Addit. 567,4° f. 163r-67v (omkr. 1740, tilf. kap. 20-21, 17), smst. Uldall 222,4° (18. årh., tilf. kap. 20-21, 17, efter *Ac6* med tilf.).

o. Som k, kapitlerne 1, 18, 2-4, 6, 8-10, 12-13, 5, 10-11, 15-16: Lund Univ. Bibl. J 14,2° løse bl. bagest (slutn. af 16. årh.), Malmø Stadsarkiv, Skånelagen (tdl. Buréens hdskr.) f. 116v-19r (1584), Uppsala Univ. Bibl. H 125 f. 327v-31v (2. halvd. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Thott 1990,4° 600-10 (1601), Stockh. Kgl. Bibl. C 73 f. 233v-36r (midt. af 16. årh., tilf. kap. 21), smst. B 87 f. 144r-48r (ca. 1570, tilf. kap. 14, 20-21, 17).

p. Som k, kapitlerne 1, 18, 2-4, 6, 8-10, 12-13, 5, 10, 13, 15-16: Stockh. Kgl. Bibl. C 85 (1552).

q. Som k, kapitlerne 1, 18, 2-4, 6, 10-12, 8, 13, 9, 15, 5, 14, 20, 16, 12: Oslo Deichman 43,4° f. 179r-84r (omkr. 1579).

r. Som k, kapitlerne 1, 12, 2, 18, 3, 6, 4, 7-11, 13-16, 20, 17, 21: Stockh. Kgl. Bibl. C 72 f. 179r-83v (1581).

s. Efter kapitlerne 1-4, 6, 5, 7-12, 14-15, 22, 16, 20-21, 17 tilføjes størstedelen af kap. 25 i Kristian 3.s københavnske reces af 1537: AM. 8,8° f. 202v-15r (2. halvd. af 16. årh.).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for denne udgaves rammer.

Af de middelalderlige håndskrifter, hvori gårdsretten findes, er grupperne *Aa*, *Af*, *Ah-k*, *Ao*, *Aq*, *Ar*, *Au*, *Ba* overvejende jyske lovhåndskrifter. *Ab*, *Ad-e*, *Al*, *Bd* overvejende skånske lovhåndskrifter, mens *Am*, *Ap*, *At* og *Bb* overvejende indeholder de sjællandske love. De øvrige er blandingshåndskrifter. *Ac* og *An* er dog jysk-sjællandske lovhåndskrifter, og *Ag* og *Bc* overvejende skånske. Af de eftermiddelalderlige håndskrifter indeholder *b-c*, *f-i* og *s* overvejende jyske lov; *l-o* og *q-r* er overvejende sjællandske eller skånske eller skånsk-sjællandske; *a,d-e* og *p* er blandingshåndskrifter, mens *j* og *k* overvejende er norske lovhåndskrifter.

Tryk: Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 l.l., herefter Gotfred af Ghemens udgave

af jyske lov 1508 l.l.; Gotfred af Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 l.l., herefter Mads Vingaards udgave af Eriks sjæll. lov 1576 læg t s. 1v-4r; Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 23-36 (*efter Aal*).

Dat.: Gårdsretten er i sin oprindelse muligvis et privatarbejde. Den er blevet anvendt under kong Erik af Pommern, der rimeligvis har forsynet den med en formel stadfæstelse, cf. Poul Johs. Jørgensen, Da. Retshistorie 61. Under et ophold i Finland stadfæstede kong Erik 16. august 1403 den redaktion, der havde gyldighed for Viborg, cf. ndf. Få år forinden, den 17. maj 1400, havde han i Nykøbing stadfæstet en redaktion, der indeholder en ældre tekst end den ovennævnte Viborg-redaktion. Den er overleveret gennem et langt senere lovhåndskrift (Stockh. Kgl. Bibl. C 87 f. 40v-45r, ca. 1550), hvis indhold svarer til den her meddelte tekst. Hvilket Nykøbing, der er tale om, lader sig ikke afgøre, ligesom gyldighedsområdet for den nævnte tekst ikke kan bestemmes, cf. K. Maurer, Das älteste Hofrecht des Nordens 136-40 og Kr. Erslev, Dronning Margrethe 496 n. 64. I alle tilfælde gav kong Erik 27. juni 1417 tilladelse til, at »vor« gårdsret måtte anvendes i Maribo kloster (Rep. 1. rk. 5665), hvorfor man må antage, at gårdsretten senest da må have fået en formel stadfæstelse af kongen.

Anm.: I nogle danske lovhåndskrifter (Stockh. Kgl. Bibl. B 71, Oslo Univ. Bibl. Ms. 488,4°, Kgl. Bibl. Thott 1977,4°, smst. Uldall 8,2°) findes afskrifter af en gårdsret udstedet af Erik af Pommern. Indholdet svarer på mange punkter til den her meddelte tekst II, men da teksterne i nævnte håndskrifter henføres til Viborg-redaktionen af gårdsretten og dermed må have haft gyldighed i Finland (Nat. Beckman, Två finländska Gårdsrättsredaktioner 17-23, 28-34) bringes ingen varianter herfra. Ligeledes tages der ikke hensyn til afskriften i AM. 17,8°, der på de fleste punkter slutter sig til Viborg-redaktionen uden dog at være identisk hermed (smst. 19).

Den svenske redaktion af gårdsretten, der tilskrives dronning Margrete eller dronning Margrete og kong Erik af Pommern i fællesskab lades ligeledes ude af betragtning, da det ikke kan påvises, at den har haft gyldighed i Danmark. Indholdet svarer dog til den danske redaktion af gårdsretten.

Tekst efter Aal.

(*Tekst II 1, Tekst III 1*)

f. 128 v <1.> Hwilken man, annen slaar ihiel, gifue liif for liif, om han worter greben *meth* færske gerning; æn rymmær han wnden och kennes // with gerningh, tha, eehuar han wrther grepen, myste sith liif. Wil han och dyliaë, tha dylle *meth* tolf men af garthen och rade half næfndh huær there then, 5 som po kiære, och then, som suare scal.

Overskr. Hær (Saa *Aj1*; Item her *All*; *efther tilf. Ac4, Ao1.2, Aq*) begyndes (fylgher *Aq*; slotz oc *tilf. All.2, Ao2*) gartz ræth (slotzlogh *Bc1.3*; i kongens gard i Danmark (Danmak *Af4*) *tilf. Af1-6, Ao1.2*; garths ræth *tilf. Aq*) etcetera (*mgl. Ac4-6, Af1.4-6, Aj1.2, All.2, An-o2, Aq-r, Bc1.3*) *Aa1, Ac4-6, Af1-6, Aj1.2, All.2, An-Ao2, Aq-r, Bc1.3*; Garædhs ræt (Cristierni regis *tilf. Bd*) *Ac2, Ad1.2, Ah-i, Am, Bb1, Bd*; Thettæ ær (kalles *Ap1.2*; een *tilf. Ag*) gortzræth (giffwen aff koninghen øfver allæ slotte oc herrægarde i sine righæ *tilf. Ae*; ok een borgherræth *tilf. Ag*) *Ac3, Ae, Ag, Ap1.2, Bal.3-4*; Thæthæ ær thæn ræth, som skikath (stichted *Ad2*) oc (*mgl. Ad1-3*) skrefuæn (stedder *Ac1-6*; *mgl. Ad1-3*) ær, som (och *Ad1-3*) kalles garsræth i kanings gaard oc (vppæ *tilf. Ac1-Ad3*; hans *tilf. Ad1-3*) hus oc feste, oc samæ ræth wnth oc gyueth ær allæ (i *tilf. Ac1*) rigens raad, sum (*mgl. Ad1-3*) ær (*mgl. Ad1-3*) biscopp, riddær oc swænæ, thær (som *Ac4.6-*

Ad3; *mgl. Ac1-3.5*) i hans radh æræ oc særdelis allæ koningæ æmbitzmæn oc hōwitzmæn (howesinde *Ad1-3*) oc samæ ræth (ær (ock *tilf. Ac4*) *tilf. Ac1-5, Ad1-3*) hwar sum (*mgl. Ac1-Ad3*) the hælz æræ (etcetera *tilf. Ac4*) *Ab-Ad3*; Sequitur gardzreth *Ak2*; Handfestningh *Ak4*; Thette ær gordzretten, som her effter screffuit staar, som koningen aff Danmark haffuer skickett i hans gorde oc paa hans slott oc feste at holdes oc haffuer samme rætt vntt sith rigens raad att haffue oc bruge i theris gordhe, oc skal forscreffne gordzrætt stande swo langt oc swo viit i kiøpstederne oc paa land, som koningen oc hans embitzmend meth hans ridderskap oc hoffuesind ligge oc forscreffne righens raad eller theris embitzmend meth theris folck oc een miill ther omkringh *At*; Thettæ ær ærligh hōwtungss oc førsths Erics meth gutz nade Danmarks, Sweriges, Norges koninge stadigh oc skykede gotz ræt (Thættæ ær ghordsretthen, som koninghen aff Danmark haffuer stadighet oc skicked i hans gardh *Ba3*) wdi hans hwsæ, slot oc fæste i Danmark oc haffuer thennæ same ræt wnth oc giffuet sith ryghess raad, swo som ære biscope, ridderæ oc swennæ i hans raad æræ oc særdelss alle synæ æmbytzmen oc hōwetzmen thennæ (same *tilf. Ba3*) ræt at holde hwære helst the æræ skykethe (stædde *Ba3*) *Au, Ba3*; Vm kongens gordsræt *Bb2*.

1 <1.> *Overskr.* Om slæt *Aj2*. – Hwilken ...31 tha] *mgl. Bc2*. – Hwilken ...15 skyttæ] *mgl. As*. – Hwilken] Item (Primo *Au, Bal.3-4*) hwilcken *Ac4, Au-Bal.3-4*. – man] *en Ai*; som *tilf. Ah, Aol.2, Aq*; en *tilf. Am, Ap1.2*. – annen] *man tilf. Ag, Ao2*. – ihiei] i hals *Aq*; *mgl. Af1-2.5-6*. – gifue] *miste Ad2, At, Bcl.3*; haffuæ *Ae, An, Ap1.2*; segh *tilf. Ah*. – for] *om Ah*. – liif(2)] *æn tilf. An, Ap1.2*. – om] oc *Ab-Ad3, Au-Ba4, Bd*; of *Af3*. – han] *mgl. Ab-Ac2, Ac4-Ad3, Au, Ba3.4, Bd*. – worter greben] *gribes Ad1-3*; tages *Aol.2*. – 2 greben] *fonghen Ag-i, Am-n, Ap1.2, At, Bb1-3*; taghen *All.2*; vedher *tilf. Bcl.3*. – meth] *with Ab, Ac4, Ad1-3, Af1-3.5.6, Ah-j2, All-m, Ap1.2, At-Bb2, Bd*; a *Ac2.3.6, Ag*. – æn] oc *Ae, All.2, An, Ap1.2*; *mgl. Ab, Ac2-d3, Ag-i, Am, Aq, At-Bcl.3, Bd*. – rymmær] *kommer All.2, An-p2*. – han] *æller tilf. Ac1*; for *tilf. Ar*. – wnden] *borth Ak1-l2, Aol.2, Aq*; *mgl. Ab-d3, Ah, At-Ba4, Bcl.3, Bd*. – och..gerningh] *mgl. Ac1*. – kennes] *han tilf. Ab, Ac2.3.5*. – with] *the tilf. Ac3, Aj1.2*; saghen eller *tilf. Bb1*; *mgl. Ag-h, Ak1-4, Au-Ba4, Bd*. – 3 gerningh] *gerningæn Ac2.3.5, Am, Bcl.3*. – tha] *mgl. Ab, Ah, Aq, At, Bcl.3*. – eehuar] *hwat Ab, Ac2.3.5-d2, Au-Ba4, Bd*; ey hwor *Bb1*; *mgl. Ac1*; helder *tilf. Ac5, Ad1.3, Au-Ba4, Bd*; helder ther *tilf. Ad2*; som *tilf. Ak1-l2, Aol.2, Aq, At*. – han (1)] *mgl. Bb1*. – wrther] *fangen eller tilf. Ac6*; tha *tilf. Bb1-3*. – grepen] *fongyn Ab-c5, Ad1-3, Af1-p2, Ar, Au-Ba4, Bd*; *æller æy æller (oc tilf. Ac1)* annen tidh *tilf. Ab-c3.5-d3, Au-Ba4, Bd*; en thiidh eller annen thiidh *tilf. Ac4*. – myste] *mgl. Ab*. – sith] *æ Ab-d2*; iw *Ag*; *mgl. Ad3-f2.4-6, Ah-j2, All-q, At-Bcl.3-d*. – Wil] *Æn (Item Bcl.3)* will *Aol.2, Bcl.3*; *mgl. Ad1*. – Wil...dylia] *Komer han oc bortt oc syger ney At*. – och] *mgl. Ab-d3, Ag-h, Aj1.2, Am, Aol.2, Au-Ba4, Bcl.3-d*. – dylia] *mgl. Ah*; thet *tilf. Ad3, Aj1-l2, Aq-r, Ba4, Bb1.2, Bd*. – 4 tha] *thet Ak1, Aq*; *mgl. Ab, Ad1-e, Ah-i, Am, Au-Bb2, Bcl.3-d*. – dylle] *verye Ah*; dilis *Bd*; *mgl. Ab, Ah, Bb1*; segh (han *Aol.2, At, Bb3*) thet (*mgl. Ah, Aol.2, At*) *tilf. Ah, All.2, Aol.2, At, Bb3*. – tolf] *sex All.2, Aol.2*. – men] *mæn eet Bb1-3*. – garthen] *vwillinghæ tilf. Ac1.2.5, An, Au-Ba4, Bd*; wildughæ *tilf. Ac3.4.6*. – och] *mgl. Ab-d3, Ag, Aq, Bal-4, Bcl.3, Bd*. – rade] *neffne Ah, Bcl.3*; taghe *Ak2-4, Au-Ba4, Bd*; selff *tilf. Ak1-4, Ar*. – half] *haffwæ Al2, Au-Ba4*. – half næfndh] *sex men Bcl.3*. – næfndh] *them Ah*; men *All.2, Aol.2*; *mgl. Ap1.2, Au-Ba4, Bd*. – huær] *mgl. Ad1-3, Ah, Ap2-q, At-Ba4, Bd*. – there] *mgl. Ad1-3, Ah, Ap2-q, At-Ba4, Bd*. – then] *them Af1, Ah*; han *Au-Ba4, Bd*; *mgl. Ab-e, Ag, Ai, Am-n, At, Bb1-cl.3*; swen *tilf. All.2, Aol.2*; soo *tilf. Bal.2*. – 5 som (1)] *ther Aq, At*. – och] *halff tilf. Aq, At-Ba4, Bd*. – then] *them Ak4*; han *Aq*; *mgl. Ab-e, Ag, Ai, Am-n, Ap1.2, Bb1-cl.3*; swen *tilf. All.2*. – som (2)] *sæg Aol.2*; *ther At*; *mgl. Ab-e, Ag, Ai, Am-n, Ap1-q, Bb1-cl.3*. – suare] *swæryæ Ab, Bb3, Bcl.3-d*; wæria] *Al2, Aol.2*; *mgl. Aq*. – scal] *mgl. Ae, Aq*; ok (*mgl. Ap1*) *hwat the felde, wære fælth, oc hwat the wærie, wære warth tilf. Ap1.2*.

(Tekst II 2, Tekst III 2)

<2.> Hwgger man annen eller slaar eller stynger til blothwitha, tha scal han mysthe sin handh.

(Tekst II 2, Tekst III 3)

<3.> Slaar man annen pusth eller kiæpshugh, so ath ey kommer blothwithæ innen, tha stynges han gømen sin hand, om han wrther greben wit
10 færske gerning.

(Tekst II 3, Tekst III 4)

<4.> Hwo som dragher swærdh eller knyf ath annen meth wred williæ, æn tho ath han engin skathe gør, tha scal han styngis gømen sin hand, om han

6 <2.> *Overskr.* Om hwg eller slagh *Ae*; Vm hwgh (etcetera *tilf. Af6*) *Afl.2.4-6*; Wm saar *Ajl.2, Ar*; Om noger slaar annen til blods *All*; Vm blodwidhee *Aol, Bal.4*. – Hwgger] Item (*Æn An*) hwggher *Ac4, An, Au*. – man] huilken man *Adl*. – annen] *mgl. Ad2*; saar *tilf. Ab-c5, Adl-e, Ag, Ai, Am-n, Apl, At-Bcl.3-d*; schall *tilf. Ae*. – eller (1)] for *Ac6*; *mgl. Ab-c5, Adl-n, Apl-r, At-Bb2, Bc3*. – slaar] *mgl. All-m, Aq, At*. – til] *mgl. Ac4.6*. – blothwitha] blods *Ah, All.2, Aol.2, At*. – tha] *mgl. Ah, Ajl-l2, Aol.2, Ar, Au, Bd*. – scal] *mgl. Ah, Au, Bd*. – 7 han] *mgl. Ah, Au*. – mysthe] sama *tilf. Ab, Ac2.4-d2*. – sin] hans *Ac2-6*; then *Adl.2*; *mgl. Ac1, Ah*. – handh] Slar man annen, tha scal man mestæ sammæ hondh *tilf. Ac1*; Om han wordher grepæn (fonghen *Ah*; Om han griffwes *Bcl.3*) weth (pa *Ah*; meth *Bcl.3*) færschæ gerningh *tilf. Ae, Ah, At, Bcl.3*; then ther gerningen giorde *tilf. All.2*; ther thet giordæ *tilf. Aol.2*.

8 <3.> *Overskr.* Slar man annen *Ad2*; Om thør hvg *Ae*; Vm pwst (eller kiæpshugh *tilf. Bal.4*) *Afl.2.4-6, Ar, Bal.4*; Om bordage pa garden *All*; Vm bardagh *Aol*. – Slaar] Item (*Æn Ajl*; men *Aj2*) slaar *Ac4, Ajl.2, Au*. – man] then *tilf. Ac4*. – annen] *mgl. Ai-m, Aol, Apl.2, Ar*. – pusth] *rettet m. senere hd. til twist Ad3*. – eller] *mgl. Ajl.2*. – kiæpshugh] knæpshugh *Ac6*; andherlwndhe *Akl-4*; kneppelhwgh *An, Apl.2*; keppæ hugger *Bcl*; *mgl. Ajl.2, Ar*. – so] *mgl. Ah*. – ath] *mgl. Ah*; han *tilf. Ae*. – ey] icky *Ah*; *mgl. Ab, Ad2*. – kommer] ær *Ab*; gør *Ae*; wordher *Akl-4, An, Apl.2, Ar, Au-Ba4, Bd*; han gør *Aq*; *mgl. Ah*. – blothwithæ] til blodz *Ah*; blod *At*. – 9 innen]wt *Ai*; effter *Ajl.2, All.2, Aol.2*, aff *At-Ba4, Bcl.3*; *mgl. Ab, Ac4, Ad2, Ae, Akl-4, An, Apl-r, Bd*. – tha] *mgl. Af1, Ah, Ajl-l2, Aol.2, Ar, Au, Bd*; skal *tilf. Ab-e, Ag-r, At, Bal-cl.3-d*. – han (1)] *mgl. Af1.2.5.6, Aq, Au*. – sin] hans *Apl.2, At, Bb2.3*; *mgl. Ah, An, Aq*. – om] of *Af3.4*. – om....10 gerning] *mgl. Bd*. – wrther greben] gripes *Ac1, Ae, An*; taghes *Aol.2*. – greben] fonghen *Ag-h, Bb1-3*; taghen *All.2*. – wit] meth *Af4, Aj2-k4, An, Aol, Ar, Bcl.3*. – 10 færske] første *Aq*; then *Bb2.3*. – gerning] wil han dylæ, tha dylæ meth xii mæn, som før ær saght *tilf. An*; sequitur rubrica inualida *tilf. Bb3*.

11 <4.> *mgl. An*; *overskr.* Vm swærd (drawen kniff *Ar*) *Afl.2.4-6, Ar*; Om (*mgl. Aol*) noger (*mgl. Aol*) man drawer knyff eller swerdh aff (*mgl. Aol*) vredhæ (*mgl. Aol*) *All, Aol*. – Hwo] Item hwo *Ac4, Au*; Hwelken (man *tilf. Bb2.3*) *Ag, Bb1-3*. – dragher] ryckær *Ac2.3, Adl.3, Ae, Ag-i, Am, Apl-q, Au-Bcl.3-d*; vdrycker *Ad2*. – swærdh] ant wapen *Aol*; *mgl. Bb3*. – eller] *mgl. Bb3*. – knyf] eller annen vapn *tilf. All.2, Ao2*. – ath] vdh til *Bb3*; *mgl. Ah, Ajl-l2, Aol.2, Ar*. – annen]

f. 129 r // worder greben *meth* færse gerningh. Dyll han, tha dyll *meth* tolf men, som fyrræ ær sauth.

(Tekst II 15, Tekst III 15)

- 15 <5.> Faller knabe eller skytt hæ at warthe eller wæckt, tha scal hans hafue bywthes; æn faller mynnæ man for slicht, tha sprynghe han i grafuen och liggæ vii natther i stocken eller kystæ wit watn oc brød.

mgl. Ah, Aj1-l2, Ao1.2, Ar; man tilf. Ac4.6. – wred] wteth <!> *Am; hw* eller (oc *Ap2*) *tilf. Ac1, Ap2. – wred williæ*] vredhe *Ab, Ad1-3, Bd. – williæ*] hwgh *Aj3.4, All.2, Ao1.2, Aq. – æn*] *mgl. Bc1.3. – æn... 12 gør*] *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bd; ther (mgl. Aj1, Ao1) meth tilf. Aj1, Ao1.2. – 12 tho*] tha *Ai; doch Bc3. – engin*] ey *Aq; man tilf. Aj1.2. – skathe gør*] skader *Aj1.2, Ar. – tha*] *mgl. Ac1-6, Aj1-l2, Ao1.2, Ar, Au-Ba4, Bd. – scal*] *mgl. Au, Bd. – han (2)*] *mgl. Au. – gømen*] *mgl. Ab. – sin*] hans *Ah-i, At, Bb2.3. – sin handh*] handen *Ad1-3, Bd; æller tilf. Ab-d3, Ba1.2.4, Bd; æller oc tilf. Au, Ba3. – om*] of *Aj3.4. – om... 14 sauth*] *mgl. At, Bc1.3. – 13 worder*] bliwær *Ab; æi tilf. Ac2-6, Au-Ba4, Bd. – worder greben*] tages *Ao1.2; gribes Bd. – greben*] fonghen *Ag-h, Bb1-3; mgl. Aj6. – meth (1)*] vith *Ab, Ac2-5, Ad1-e, Ag, Ai-j1, Am, Ap1.2, Au-Bb3. – færse*] *mgl. Ab. – Dyll han*] *Æn (mgl. Ae-j6, Ap1.2, Bb1) wil han (och tilf. Aj1-6) dylæ Ae-j6, Aj1-l2, Ao1-p2, Ar, Bb1; mgl. Ab; thet tilf. Aj1-k4, Ar, Bb2. – Dyll.dyll*] Wæriæ sigh *Ac1-d3, Au-Ba4, Bd; han tilf. Aj1-4.6, Ao1.2; sigh tilf. All.2. – tha*] *mgl. Ab, Ae, Ag, Ai, All-m, Aq, Bb1-3. – tha...men*] verie segh *Ah. – dyll*] *mgl. Bb1. – tolf*] siex *Bb1-3. – men*] *mgl. Ad1; aff gorden tilf. Ae, Aj1.2. – 14 som.. sauth*] *mgl. Aq, Bd. – fyrræ*] *mgl. Ao1.2.*

15 <5.> *mgl. Ag, Bb1-3; følger efter § 14 Ab-c2.5, Ad1-3, Au-Ba4, Bd; følger efter § 15 Ac3.6; følger efter § 6 Ac4.6, An; overskr. Om vecht skøttæ Ae; Vm vquæthens ord Aj1; Vm wæct (eller word tilf. Aj1) Af2.5.6, Aj1.2, Ao1, Ar. – Faller*] Item (*mgl. Ab, Ad2.3*) forsømmær *Ab, Ad1-3; Item faller Ac1.4; Lather fallæ Ah; Kaller <!> Ai. – eller (1)*] *mgl. Ak1-4, Ar, Au-Ba4, Bd; noget tilf. All.2, Ao2. – skytt hæ*] *Ab-d3, Aj1-6, Ah-j2, All-q, At, Bc1.3; mgl. Aa1, Ae, Ag, Ak1-4, Ar-s, Au-Bb3, Bc2, Bd. – at*] for *Ac4.6, Ae, Ak1-4, An, Aq, At-Ba4, Bc1.3-d; sinæ Ah; theris Ap1.2; mgl. Ab-c3.6-d3, Ai, Am. – warthe*] hold *Ac6. – eller (2)*] och *Al2, Aq; foræ tilf. Ae. – wæckt*] wakn *Ac2; wothir (varther Al2) ickæ (mgl. All) All.2. – tha*] the *Aq. – scal*] skwla *Ab-c3.5-d3, Aj1.2.4-6, Ah, An, Aq, As. – hafue 17 brød*] *mgl. Ba1. – hafue*] *mgl. Af6. – 16 bywthes*] rettet til *Wrdes Ad3; oc (et Ap2) sydhen (scal han tilf. An) blifue mynne man tilf. Ae, Ai, An, Ap1.2. – æn*] Item *Ac4; eller Ak1-4; mgl. Ab-c3.5-d3, Ah, Am-n, Ap1-q, At-u, Ba2-4, Bc1.3-d. – faller*] ær *Ad1.2, Ah, Aq; mgl. Ad1; thet tilf. Ad1.2, Aq; han tilf. Ah. – man*] *mgl. Bc3. – for*] *mgl. Ab-c3.5-d3, Ah, Aq, Au, Ba2-4, Bd. – slicht*] slagh *Ac4; sagh Ac6, At, Bc1.3; thet samme Ak1-4, Ar; sich Am; mgl. Ab-c3.5-d3, Ah, Aq, Au, Ba2-4, Bd. – tha*] *mgl. Ad1, Ah, Au, Bd; schal tilf. Ae. – han*] *mgl. Ab-d3, Ah-i, Am-n, Ap1-q, At-u, Ba2-4, Bc1.3. – grafuen*] grawenæ *Am; til hoffuedet tilf. All.2, Ao1.2. – och*] eller *Ac4, Bc1.3. – 17 liggæ*] i *tilf. Ac4, Am, Aq. – vii*] thoff *Ac4.6; viii Ae; v Aj1; iiij Bd. – eller*] *mgl. Ae, Au, Ba2-4, Bd; i tilf. Ab, Ac2-d1.3, Ah, Aj1.2, An, Ap1-r, Bc1.3. – kystæ*] thornet *Ac4.6, Aq; mgl. Ae, Au, Ba2-4, Bd. – wit*] ock ædhe *Ac4, Ae, All.2, An, Ao2-p2; meth Ai; til Ao1. – wit.. brød*] *mgl. Ab-c3.5-d3, Au, Ba2-4, Bd.*

(Tekst II 4, Tekst III 5)

20 <6.> Kaller man annen thiuf eller heriensøn eller vqvæmsordh, ær thet knabe eller skytthe, ligge i thornet en monet with watn och brød; æn ær han hørdræng eller mynne man, tha ligge i stocken eller kyste sammeled; æn ær han smosuend, worde hudstrøghen.

(Tekst II 18, Tekst III 6)

f. 129 v <7.> Skeer thet so, ath then man, noger gerningh hawer giort, som // pa lif gaar, oc wrther ey greben meth færske gerning och dyll thet, tha næfne huær there, som pakærer, och then, som dyl, vi men af garden; huad the fellæ, thet

18 <6.> følger efter § 19 Aq; overskr. Kallar man (Vm mand kalder Aol) annan (Hwo som annen kaller Ar) tiuff Ad2, Aol, Ar; Vm wquæthens ordh (oc tale tilf. Af2.5.6) Af1.2.4-6; Wm wqweme oordh Aj1.2. – Kaller] Item (Æn An) kaller Ac4, An Au. – Kaller.... 19 brød] mgl. Ap2. – annen] scalk tilf. An. – eller (1)] oc Ah; mgl. Ac1.2.5, Ad1, Af1-6, Ai-k4, Am, Ar-s, Au-Ba4, Bd. – eller (2)] annæn tilf. Ab-e, Ag-i, Am, Ap1, Bb1, Bcl.3; nogher andher tilf. Ak1-4; andræ tilf. An-o2, Aq-r, At-Ba4, Bb2.3. – vqvæmsordh] vqwemmælich ordh Ab; vqwethens orth Ac1-5, Ad1-3 (rettet m. senere hd. til wqwems ordh), Ae-h, Al2-pl, As-Bcl.3-d; fafengeligh oord Aj1.2; vqwemme ord Ar; oc kan thet (mgl. Bcl.3) ey (skelige tilf. At, Bcl.3) bewises (bewisa Ab, Ad2.3, At) tilf. Ab, Ad1-3, At, Bcl.3; for wredæ (och were vgild om hand thet icke bewise kand tilf. m. senere hd) tilf. Ae; oc tilf. As. – thet] han Ab-e, Ag-h, Am, Aq, At, Bb1.3-cl.3-d; ther Aj1-k4, Ar. – 19 skytthe] ske Ac4. – ligge] han tilf. At. – thornet] eller i stokken tilf. Ae; vdi tilf. Ai. – en] och Ba4; mgl. Bb1. – monet] mgl. Bb1. – with] oc æde Ab-f2.5.6, Ah-k4, Am-n, Ap1, Ar-Ba4; meth All.2, Bd. – æn] och An, Ap1.2; mgl. Ab-d3, Ag-i, All-m, Aq, At-Bcl.3-d. – han] thet Aol.2. – 20 hørdræng] dwn Au-Ba4, Bd; mgl. Ah. – hørdræng... man] dwn Ae, Aq. – eller (1)] mgl. Ah; annen tilf. Ag. – mynne] annen Ab. – tha] mgl. Ab-e, Ag-h, Aj-r, At-Bcl.3-d. – ligge] han tilf. Af1-6, Aj1-k4, Ar-s. – eller (2)] mgl. Ab, Ad1-e, All.2, Aol.2, Aq, Au-Ba4, Bd; i tilf. Ac1-6, Ag, Ai-j2, An, Ap1, Ar, Bb2-cl.3. – kyste] mgl. Ab, Ad1-e, All.2, Aol.2, Aq, Au-Ba4, Bd. – sammeled] mgl. Ab, Ad1-3, Ai, An, Ap1-2, Au-Ba4, Bd; ær tilf. At. – æn] oc An, Ap1.2; mgl. Ab-d3, Ag-i, All-m, Aol.2, Aq, At-Bcl.3-d. – 21 han] thet All.2, Aol.2. – smosuend] smadrenng Ad1-3, Ak2-4, Ar, Bb1, Bcl.3; tha tilf. An. – worde] bliffwe Ap1.2. – worde hudstrøghen] miste siin hwdh (hwden At, Bcl.3) Ae, At, Bcl.3; sequitur rubrica tilf. Bb3.

22 <7.> Overskr. Vm dylsmaall All.2.5.6; Om gardz næfnd Aj2; Vm sager, som pa lifwet gaar Aol.2; Om man vorder ey grebben Ar. – Skeer.ath] Nw (Nar Ad3; Æn Ag; mgl. Ah, An, Ap1.2) kan (mgl. Ac1) Ab-c3.5, Ad3, Ag-i, Am-n, Ap1.2, Bb1-3; Item (mgl. Ac6) noghen Ac4.6; Vndkommer Ad1.2, Aq, At, Bcl.3; mgl. Ae, Au-Ba4, Bd; nogen tilf. Al2. – Skeer....42 hut-] mgl. Aol. – thet] oc tilf. Aj2, All. – then] en Ah; hwilken (ther tilf. Bd) Au-Ba4, Bd. – man] mgl. Bd; sum tilf. Ab-f6, Ai, Ak1-n, Aol.2-Ba4, Bcl.3; ther tilf. Ag, Aj1.2. – noger] mgl. Bd. – noger... giort] mgl. Ah. – gerningh] thing Ab, Ad1-3; vgierningh Ac4.6, Ae, An, Ap1.2, At-Ba4, Bd; wnd gerningher Ag, Bb1-3; mgl. Aj1.2. – hawer giort] gør Ab-d3, Ag, Ai, Am-n, Ap1-q, At-Bcl.3-d; hwat (ond tilf. Ac1-6, Ba1.3.4) gerningh (ting Ad1.2; wgerning At; mgl. Ad3, Aq, Bb1-3; som tilf. Ac4, Ad3, An; end tilf. Au) thæt (mgl. Ac1) hælst ær tilf. Ab-e, Ag-i, Am-n, Ap1-q, At-Bcl.3. – som] om (som Aq) thet Ac1-d3, Ag, Aq, Au-Bb1, Bd; thet Ah, Am, Ap1, At; til Ai; ther Ap2. – som .gaar] mgl.

25 wære oc bliwe feld, oc huat the werie, thet wære warth. Æn gaar thet ey pa lifuet, tha næfne huær there iii men.

(Tekst II 11, Tekst III 7)

<8.> Stæler nogher man til two øre, tha hænge han; æn stæler han en øre, myste huden och øret; æn stæl han mynnæ æn en øre, myste huden, om han wrther greben meth færske gerning eller werie sich, som saut ær.

Ab, Ae, An, Bb2-cl.3. – pa] hans *tilf. Af1-6, Aj1-l2, Ar-s.* – 23 gaar] røres *Ak1-4*; gielder *All.2, Ao2*; costær *Ar*; *mgl. Ad1.* – oc] *mgl. Ag-k4, Am-n, Ap1, Ar, Bb2.3.* – oc... gerning] *mgl. Ad1-3.* – wrther] ær *Ab-c6*; han *tilf. Aj2, Ak2-4.* – ey] *mgl. Ac4.6.* – greben] taken *Ab-c6, Ai, Am-n, Ap1-q, Au-Ba4, Bd*; fonghen *Ag-h, Bb1-3.* – meth] vith *Ab-c6, Ae-fl.3-i, Am, Ap1-q, At-Bcl.3-d.* – och] mæn *Af1-6, Aj1-l2, Ao2, Ar*; *mgl. Aq, Bb1.* – dyll] syar han ney *Ae*; sigher næy *Ai, An, Ap1.2*; han sidhan (*mgl. Bd*) *tilf. Ab-d3, Ag-h, Am, Aq, At-Bcl.3-d.* – thet] *mgl. Ab-e, Ag-i, Am-n, Ap1-q, At-Bcl.3-d.* – tha] *mgl. Af3, Au-Ba4, Bd.* – 24 there] them *At*; the *Bd*; them *tilf. Af1.2.5*; then *tilf. Ah, Aj1.2, Ak3, All.2, An, Ao2-r, At.* – som (1)] ther *Ai, Ak1.2.4.* – och] om *Ak2.* – then] them *Af2*; *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bcl.3-d.* – som (2)] *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bcl.3-d.* – dyl] swerryæ *Bcl.3*; skall *tilf. At, Bcl.3.* – vi] *Ab-n, Ao2-Bcl.3-d.*; *mgl. Aa.* – men] *mgl. Ah.* – garden] om thet (thet som *Bcl.3*) giælder (goor *Bb2*; aa *tilf. Bb2, Bcl.3*) liif *tilf. Ab, Bb2, Bcl.3*; oc *tilf. All.2, Ao2.* – huad] som *tilf. Ac4.6, Af3, Ak2-4, Ao2, As.* – huad...25 feld] *mgl. An.* – thet] *mgl. Ab-c5, Ad1-e, Ag-i, Ap1-q, Au-Ba4, Bb2, Bd.* – 25 wære (1)] wordhe *Ab*; *mgl. Ad1-3, All.2, Ao2, At, Bb3-cl.3.* – oc (1)] *mgl. Ab-e, Ag-i, All-m, Ao2-q, At-Bcl.3-d.* – bliwe] *mgl. Ab-c6, Ae, Ag-i, Am, Ap1-q, Au-Bb2, Bd.* – oc (2)] *mgl. Ab-c3.5, Ad1-e, Ag-i, Am, Aq, Au-Bcl.3-d.* – huat] som *tilf. Ac4, Ao2.* – thet (1)] *mgl. Ab-e, Ah-i, Am-n, Ap1-q, Au-Ba4, Bd.* – wære] blywe *Ab, Ad1-3, Aj1-l2, Ar, At, Bb1-cl.3.* – Æn] Om *Bb3*; *mgl. Ab-e, Ag-i, Am, Ap1-q, At-Bb2, Bcl.3-d.* – gaar] giælder *Ab, Ak1-4*; er *Aq*; coster *Ar*; stor *Bcl.3.* – thet (2)] *mgl. Ad3, Af3, Bcl.3.* – ey] *mgl. Ab, Ba1-4, Bb3.* – pa] aff *Ac2*; *mgl. Ab.* – 26 lifuet] lefnæth *Af1.2*; manz liiff *Ak1-4, Aq-r.* – tha] *mgl. Ai, All.2, Ao2-q, At, Bb3, Bcl.3.* – næfne] *mgl. Bb3.* – huær] *mgl. Bb3.* – there] thess *Ah*; *mgl. Ak1-All, Bb3.* – men] *mgl. Ad2.3*; hwath the gøæ blyffue giort *tilf. Ae.*

27 <8.> *Overskr. Vm scwldh Ab*; Stiell mand *Ad2*; Om man styel *Ae*; Vm styldh (Æn stiel man *tilf. Am*) *Af1.2.5.6, Aj1.2, Am*; Om tyffinet *Ag, Ar.* – Stæler] Ithem (Nw *Bb1.2*) stiel *Ac4.6, Bb1.2*; <Æ>n (Om *Ai*) stiæll *Ag, Ai, Bb3.* – nogher] *mgl. Ab-e, Ag-i, Am-n, Ap1-q, At-Bcl.3-d.* – man] men *Ba1*; i garden *tilf. Ar.* – til] *mgl. Au-Ba4, Bd.* – two øre]v (tw *Au-Ba3*) ß *Ab, Ad1-3, Au-Ba3*; rettet fra ii ß *Ba4*; penninghe (*mgl. Ab, Ad1-3*) æller theræss (*mgl. Ac1*) værd *tilf. Ab-d3, Au-Ba4, Bd*; penninghæ *tilf. Ae, All.2, Ao2.* – tha] ther fore (*mgl. Ac6*) *Ab-c6, Ae, Ah, Aj1-k4, Ar, At*; fore *Ad1-3, Ai, Am-n, Ap1-q, Bb1.2, Bcl.3*; op *Bb3*; *mgl. Au*; fore *tilf. All.2, Ao2.* – han (1)] sigh *Au*; *mgl. Ab-e, Ag, Ai, Al2-n, Ap1-q, At, Ba1-cl.3-d.* – æn] Item *Ac4*; *mgl. Ab-c3.5-d3, Af1-n, Ao2-Bb2, Bcl.3-d.* – han (2)] man *Ac4, Ad1-3, Af2, Ag-i, Am-n, Ap1.2, Bb1-cl.3*; til *tilf. Ab-e, Af2, Ah-k1.3-n, Ao2-r, At-Bb1, Bd*; ey til *tilf. Ak2.* – en] ii *Ab, Ad1-3*; *mgl. Ah-i, Ap2.* – øre (2)] ß *Ab, Ad1-3, Au-Ba3*; penninge *tilf. Ac3.4.6, Ae.* – 28 myste] han *tilf. Ah.* – huden (1)] sin huth *Ac1, Ae, Bb2.* – och] eller *Ap1.2.* – och... huden (2)] *mgl. Ak1-4, An, Bcl.3.* – øret] sit øræ *Ae, Ar*; ørnæn *Ag, Bb2.3.* – æn (1)] *mgl. Ab-e, Ag-i, All-m, Ao2-q, At-Bb3, Bd.* – han (1)] man *Ac4, Ad1.2, Ae, Ag-i, Am-n, Ap1.2, Bb1.2.* – mynnæ] anneth *Ab.* – æn (2)] til *tilf. Ae, Ag, Am, Aq, At, Bb1.2.* – en] ii *Ab, Ad1-3*; *mgl. Ac2.3.5.6, Ag-i, All, Am, Ap1.2, Bb1.2.* – øre] ß *Ab, Ad1-3, Au-Ba4, Bd*; pendinghe *Ac4, Al2*; oc (*mgl. Ad1.3*) tha (toch *Ad1.3*) til iiiii pæningæ

(Tekst II 13, Tekst III 8)

30 <9.> Hwær man scal eld och lyws och allehande eld wel beware i sith sted;
 æn af huilke mantz eld skade timer, tha scal han tages och i elden kastes,
 f. 130 r om han wrther greben meth // færske gerningh, om thet ær i garthen eller
 køpsted, och ær thet so withe, som koning eller hans folk ær; æn wrther han ey

tilf. *Ab, Ad1.3*; penning tilf. *Ae, All, Ba1-4, Bd*. – huden (2)] siin hwdh *Ae*. – om] of *Af3.4*. – 29 wrther greben] gribes *Ad1.3, Ao2*. – greben] fonghen *Ag-h, At, Bb1-3*; tagen *Aj2, Ba1-4, Bd*; fundhen *Au*. – meth] vidh *Ab-d3, Af3, Ag-i, Am, Ap1-q, At-Bb3*. – færske] *mgl. Ab*. – eller...ær] *mgl. At, Bc1.3*. – werie sich] *dylie Ab*; soo tilf. *As*. – som] fore tilf. *Ab-c6, Ad3-g, Ai-n, Ao2-s, Au-Bb3, Bd*. – ær] Ær thet och (*mgl. Ba4, Bd*) mynnæ æn halff øræ (skelingh *Au*; skelingh penninge *Ba1-3, Bd*; penninge tilf. *Ba4*) oc (*mgl. Ba4, Bd*) tho (tha *Ac2.3.5, Ba1-3*; *mgl. Ba4, Bd*) til (*mgl. Ba4, Bd*) fire (*mgl. Ba4, Bd*) penninge (*mgl. Ba4, Bd*), meste huthen tilf. *Ac1-6, Au-Ba4, Bd*.

30 <9.> *Overskr.* Huo man skal liws oc eld beware *Ab*; Scall man liws *Ad2*; Om ildh, ther skadæ gør *Ae*; Vm eld (ok liws at (*mgl. Am, Ar*) ware (*mgl. Am, Ar*) tilf. *Ag, Am, Ar*) *Af1.2.5.6-g, Aj1.2, Am, Ar*. – Hwær] Item hwer *Ac4*. – Hwær...sted] *mgl. Ab*. – man] *mgl. Ac4*. – scal] sit tilf. *Ae, An, Ap1.2, Ba4, Bd*. – eld (1)] *mgl. Ac1-e, Ag-h, Am-n, Ap1-q, At-Bc1.3-d*. – och (1)] *mgl. Ac1-h Ak1.4-n, Ao2-q, Ar-Bc1.3-d*. – lyws] hws <!> *Ae*. – och (2)] at *Ac6*. – allehande] annen *Ac3.4.6, Ag, Am, Aq, At, Bb1.2, Bc1.3-d*; andre hande *Ai, An, Ap1*; *mgl. Ac1.2.5, Ad1-e, Ah, Au-Ba4, Bb3*; mantz tilf. *Ac4.6*. – eld(2)] liwss *Ar*; *mgl. Ai*. – wel] *mgl. Ad1.3, Ag, Au-Bb3, Bd*. – beware] hwære *Ac4.6, Ad2, All.2*; gøme *Au*; ware *Bc1.3*; hwer tilf. *Ac1-6, Ak1-4, At-u, Bc1.3*; oc eld hwære tilf. *Ar*. – i sith sted] *mgl. Aq*. – sted] hws oc herbergher *Ah*. – 31 æn] och *An, Ap1.2*; *mgl. Ab-e, Ag-m, Aq-r, At-Bc1.3-d*. – af] pa *Ak1-4, Ao2*. – mantz eld] man *Ah, Bb1-3*; som tilf. *Bb1-3*. – eld] vangømmelsæ *Ab-d3, At-Ba4, Bc1.3*; eldtz *Ae*; wangømmæ *Ag, Bd*; wansømilssæ *Am*; weghne *Af1-6, Ai-12, An, Ao2-r*; wegnæ som tilf. *Ae*; som (theligher tilf. *Ai*) tilf. *Ag, Ai-kl, Ar*; ther tilf. *All.2*; theligh tilf. *An, Ap1.2*. – skade] vadhæ <!> *Ae, Aq*. – timer] kwmmmer *Ab, Ad1-3*; skeer *Ag-h, Au, Bb1-3, Bd*; hendher *Ap2*; aff (*mgl. Bc1.3*) thimes *At, Bc1.3*; aff tilf. *Ae*. – tha] *mgl. Ah, Bd*. – scal] *mgl. Ab, Ac2*. – han] *mgl. An*. – tages] *mgl. Ae, Af4, Ah, Aq, Bd*. – och] *mgl. Ae, Af4, Ah, Aq, Bd*. – elden] then (*mgl. Ad1-3, Ag, Ai, Am, Ap1.2, Au, Ba3, Bb1-3*) sama eld *Ab-d3, Ag-k4, Am, Ap1-r, At-Bd*; then eld *All.2*; ath tilf. *Ap2*. – kastes] som tilf. *Bd*. – 32 om (1)] of *Af3.4*. – om...gerningh] *mgl. Ad1.2, Aq, Bd*. – wrther greben] gribes *Ae*; tages *Ao2*; fonges *Bb3*. – greben] fonghen *Ag, Am, At-Bb2*; taghen *Ai-j2, All.2, Ar*. – meth] vith *Ab-c6, Ad3-f3.5-j2, Am, Ap1.2, As-Bb3*. – færske] *mgl. Ab*. – om (2)] of *Af3.4*; och *Bc1.3*. – om...33 køpsted] *mgl. Bd*. – 32 thet] han *Ba1-4*. – i] *mgl. Ah*. – eller] i (nogher tilf. *As*) tilf. *Ab-g, Ai-j2, All.2, An, Ao2, Ap2-q, As-Ba3, Bb1-c3*; weth tilf. *Ap1*. – 33 køpsted] kiøpstæde *Ak1-4*. – och] *mgl. Ab-c6, Ae, Ag-i, Am, Ap2-q, Au-Bd*. – ær (1)] *mgl. Ab-c2.5, Ah, At, Bd*; oc tilf. *All.2, Ao2*. – thet] *mgl. Ab-cl.5, Ah, At, Bd*. – so] *mgl. Ah, Bd*. – withe] langt *Ar*; *mgl. Ah*; oc lanct tilf. *Ao2*. – som] myn herræ tilf. *Ae, Ag-i, Am, Ap1.2, Bb1.2, Bc1-3*. – koning] myn herræ *Ab, Ac2-d3, Aq, Ba1-4, Bd*; myn herres gorthæ æræ *An*; myn *Au*; han self *Bb3*. – eller] oc *Ab-g, Ai, Ak1-n, Ao2-s, Au-Bb3*. – hans] miin here kongens *Bb3*; embitzmand met hans tilf. *At*; embitzmen eller tilf. *Bc1-3*. – folk] hoffolk *Ah, At*. – ær (2)] liggher *Ab-d3, Ag-h, Am, Aq, At-Bd*; tha er thet sa tilf. *Ah*. – æn] och *Ac1-5, Ad1.3, Ap2*; *mgl. Ab, Ac6, Ad2, Ae, Ag, Ai, Am, Ap1, Aq, At-Bc3*. – æn...34 oc (1)] *mgl. Ah, Bd*. – wrther...fanghen] fonges han æy *Ao2*. – han] oc tilf. *Ab, Ad2, Au-Ba3*. – ey] ickæ *Ac1.5*. – 34 fanghen] greben *Ae, Af3, Ak1-4, At, Bc1-3*. – with] meth *Ak1-12, An, Ao2, Aq-r, Bc1-3*; *mgl. Ab-d3, Au-Ba2.4*. – færske] *mgl. Ab-d3, Au-Ba2.4*. – gerning] *mgl. Ab-d3, Au-*

fanghen with færse gernig, oc wites thet hanum sithen, oc dyll han, tha
 35 dyllæ meth tolf men, som fyrrer ær sauth; æn giøres thet po land, bøthe
 skaden igeen oc xl mark; formo han ey so ath bøthe, tha bliffue thet i konings
 nade.

(Tekst II 5-7, Tekst III 9)

<10.> Engin man mo taflæ leghe eller doble længher æn myn herre koning
 bywther gode nath i hans hærberch; giør thet nogher sithen, ær thet knabe
 40 eller skytthe, ligge i tornet vii natther wit watn och brød; ær thet mynner

Ba2.4. – oc (1)] *mgl. Ba1.2.* – wites... sithen] *mgl. Bd.* – thet] *mgl. Ab, Ad2, Ai.* – sithen] thogh
Ao2. – oc (2)] *mgl. Am, Bb1-cl. 3-d.* – dyll] wil diliæ *Ae, Ai, An, Ap1.2, Bb1.* – han] thet *tilf.*
All.2, At; siden *tilf. Bd.* – tha] *mgl. Ab-c3.5, Ad1-e, Ag-i, Am, Ap1, Aq, At, Bb1.2, Bc2, Bd.* – 35
 dyllæ] værie segh *Ah;* *mgl. Bb1;* han *tilf. Af1-4.6, Aj2, All.2, Ao2.* – tolf] tolf <I> *Af5.* – men] af
 gorden *tilf. Ae, Ag-h, An, Bb1-c3.* – fyrrer] *mgl. Ao2, Bc1-3.* – sauth] mælt *Ac6.* – æn] oc *Ae, Ap2;*
mgl. Ab-c5, Ad1-3, Ag-i, Am, Ap1, At-Bd. – giøres] skeer *Ak1-4.* – thet] then skade *Ar;* sodan
 brandh *Ak1-4;* *mgl. Af3.* – po] i *Ab-c3.5-d3, Au-Ba4, Bd;* offue *Ag.* – land] lanszby *Ab-e, An, At-*
Ba4, Bd; tha *tilf. Aj1-l2, An, Ao2, Ar, Bc1-3.* – bøthe] han *tilf. Aj2;* fore *tilf. All.2.* – 36 skaden]
mgl. At, Bc1-3. – igeen] adhir *Ab-c3.5, Ad1-3, Ag, Am-n, Ap1.2, Bb1;* affther *Bb2;* *mgl. Ah, At,*
Bc1-3. – oc] *mgl. At, Bc1-3;* foræ *tilf. Ac1;* gialde *tilf. Af3, Au-Ba4, Bd.* – xl] iii *Ab;* xx *Acl.* –
 mark] om han forma *tilf. Ai;* taghe halffue (koningen och halffue sagsøgeren *tilf. Bc2.3)* *tilf.*
Bc1-3. – formo] æn forma *Ai.* – formo.....65 lif] *mgl. Bc1.* – formo...37 nade] *mgl. Ad2.* – so]
 skaden *At, Bc2;* *mgl. Ab, Ae, Ah, Ao2, Au-Ba4, Bc3.* – ath] *mgl. Ac2.3, Ad1, Ai, An, Ap1.2, Ba3.* –
 bøthe] *mgl. An, Ap1.2;* skadin *tilf. Bc3;* æn *tilf. Au-Ba4.* – tha] *mgl. Ad3-e, Ah, At.* – bliffue]
 nythe *Ag, Bb1-3;* være *All.2, Ao2.* – thet] han *Aj1-k4, Aq-r;* *mgl. Ab-c5, Ad1.3-e, Ag-i, All.2, An,*
Ap1.2, At-Bb3, Bc2-d. – i] meth *Ai;* inden *Aj1-k4, Ar;* *mgl. Ag, Bb1-3.* – 37 nade] mynnæ *Au-*
Ba4, Bd; The (Hwilke *At, Ba1-4, Bc1.3-d)* xii (mend *tilf. Ad2, Bc1.3;* eller vi *tilf. At, Ba1-cl.3-d)*
 sum (swa *tilf. Ad1-3, Bb2.3)* til næfdæ wordha af (*mgl. Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d)* gordhen (*mgl.*
Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d) ath (ock *Bb3)* granzka (om (*mgl. Ad2, Bc1.3)* noget *tilf. Ad2, At, Ba1-*
b1, Bc1.3-d) saghen (sager *Ad2, At, Ba1-4, Bb3, Bd;* i gardzrættin *tilf. Ba1-4, Bd)* oc (*mgl. Ba1-*
4, Bd) veryæ then (them *Ad1-3, Bb2-cl.3;* the them *At, Ba1-b1, Bd)* ther fore (tha *tilf. Bc1.3)* oc
 (*mgl. Ad1-3, At, Bc1.3;* wele æy gøre ræth *tilf. Ba1-4, Bd)* æy (en *Bb3;* *mgl. Ad1-3, At, Ba1-4,*
Bc1.3-d) thy (*mgl. Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d)* sum (*mgl. Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d)* fore (*mgl.*
Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d) screweth (*mgl. Ad1-3, At, Ba1-4, Bc1.3-d)* staa (*mgl. Ad1-3, At, Ba1-*
4, Bc1.3-d; the *tilf. At, Ba1-4, Bc1.3-d)* mystæ (haffue forbrøth *At, Ba1-4, Bc1.3-d)* theræs haffua
 oc rymmæ gordhen oc haffua konings vredhe (etcetera *tilf. Ba2;* finis *tilf. Ba4)* *tilf. Ab, Ad1-3,*
At (efter § 8), Ba1-4 (efter § 18), Bb1-3 (efter § 7), Bc1.3 (efter § 8), Bd (efter § 18).

38 <10.> *Overskr.* Enghin man maa hette *Ad2;* Om dobl æller (ok *Ag;* *mgl. Af1.2.5.6, Aj1.2, Ar,*
Bb3; etcetera *tilf. Af2)* taffl (*mgl. Af1.2.5.6, Aj1.2, Ar, Bb3)* *Ae, Af1.2.5.6-g, Aj1.2, Ar, Bb3;* Nw
 (om *Bb2)* doble mæn (man *Bb2)* *Ai, Bb2;* Vm doblespel. Æn doblæ men *Am;* Vm double legh
Ba1.4; Doblis m<aa> ey efter at kongen har sagt gode natt *Bc2.* – Engin] Item inghen *Ac4.6;*
 Ey *Bb2.3.* – man] *mgl. Au-Ba4, Bd.* – mo] skal *Af4;* *mgl. Ai, Bc3-d.* – taflæ] daw *Ai;* taffellegh
An; *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bd;* lenger *tilf. An.* – leghe] *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bd.* – le[gh]e].....50
 kennes] *mgl. Af4.* – eller] *mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bd.* – længher] effther *tilf. Bb1;* *mgl. Ah.* – æn]
 sithen *Ae, Ah-i, Ap1.2;* som *tilf. Ag, Bb1-3.* – myn herre] *mgl. Ac1, Aj1-l2, Ar, At.* – koning] *mgl.*

f. 130 v

man, ligge vii natther i kysten eller stocken wit // watn och brød; ær thet smasuend, worde hutstrøghen. Withes thet oc nogher man och wrther ey greben wit færse gerning, dyllæ meth sex men, som fyrre ær saut. Ængin man mo sin hæsth burthdoblæ eller wapen och enghen po høgher giald, æn
 45 han bærer redhe til bord. Huo, thet giøre, wære vgild, och stande same ræt, som fyrre ær sauth. Item forbywder myn hærre koning at ride frii market oc halde. Huo thermeth faar, wære vgild och wære therom, som om dobler.

Ab, Ac2-d3, Aq, Au-Ba4, Bd; ære tilf. Ah. – 39 bywther] haffuer sakt (bødhet Ae-f3, Ag, Ai-l2, An, Ao2-r, At, Bb2.3, Bc2; bedhet Af5.6, Bc3) Ab-f3.5-g, Ai-l2, An, Ao2-r, At-Bb3, Bc2-d; er buthen Am; eller budet tilf. Bb1. – nath] æller gordzmestær (hans embitzmend (embitzman Bc2.3) At, Bc2.3) tilf. Ab-d3, At, Bc2.3; oc gor tilf. Ae. – i hans hærberch] mgl. Ab-d2, Aq, Bc2.3. – hans] sit Ae, Ai-l2, An, Ao2-p2, Ar, At. – nogher] hwilkæn Ah; mgl. Bd. – sithen] mgl. Ag-h, Bb1-3; oc tilf. Ap2. – ær] mgl. Ag-h, Bb1-3, Bd. – thet (2)] huilken Ad; han Ae, At, Bc2.3; mgl. Ag-h, Bb1-3. – 40 tornet] i tilf. Ac4, Ag, Aq, Ba2.4-b3; eller (mgl. Al2) i (mgl. Apl.2) kysten (i tilf. An) tilf. Ae, Ah-i, Al2-n, Apl.2. – vii] vi Ab, Ad1.2, Bb2.3; viii Ae. – wit] oc æde Ab, Ac3.4, Ad1-e, Ai, Apl.2. – ær] æn ær Aj1, Aj1, Al2. – ær...42 hutstrøghen] mgl. Ab. – ær...41 brød] mgl. Ah, Aj2. – 40 thet] han (hørdreng eller tilf. Bc2) Ae, Aj1, Ak1-l2, Ao2, Ar, At, Bc2; mgl. Bc3; dwn æller tilf. Au-Ba4, Bd; hørdreng eller tilf. Bc2.3. – mynner] ved gent. minstæ Ad2; mgl. Ai. – mynner man] dvn Ae, Aq; fore sik tilf. Ac1-d3, Ag, Ai, Am, At, Bb1.2, Bc2.3. – 41 ligge] i tilf. Ac4, Ad1.3. – vii] sex Ad1.2. – vii natther] samelwnd Ae, Ag, Aq, Bb1-3; mgl. Au. – i...stocken] mgl. Ae, Ai, Al2, An, Apl-q. – kysten] mgl. Au-Ba4, Bd. – eller] mgl. All, Ao2, Au-Ba4, Bd; i tilf. Ac1-d1.3, Ag, Bb2, Bc2.3. – stocken] mgl. All, Ao2; oc tilf. Ad3. – wit] oc æthe Apl.2; meth Au, Bd. – wit...brød] som fore er sagt At, Bc2.3; mgl. Ag, Aq, Bb1-3. – ær] æn Ac1; æn er Aj1-l2, Ar. – thet] han Ae-f3.5.6, Aj1-l2, Ao2, Aq-r. – 42 smasuend] smadreng Ad1.2, Ak1-4, Bb1, Bc2.3. – worde hutstrøghen] mystæ hwden (siin hwdh Ae) Ad1-e, At, Bc2.3; hwdstryges Au; ok mistæ hudæn tilf. Ac2-5, Ba1-4. – Withes] Overskr. Vm mans hawer Am. – Withes] Nw (Æn Ag, Am, At, Bb3; Om Ai) widhes Ae, Ag, Ai, Am, At, Bb1-3. – Withes...43 saut] mgl. Aq. – thet] her tilf. Bc3. – oc] mgl. Ac1-e, Ag-i, Am-n, Apl.2, At-Bb3, Bc2-d. – nogher] mgl. Ab; som tilf. Ah. – man] mgl. Ab-f3.5-p2, Ar-s, Au, Ba3, Bb1.2, Bd. – och] mgl. Ab, Ah. – wrther] han tilf. Ac1-6, Ah. – wrther. greben] gribes ey Ao1. – ey] mgl. Ab, Ad2, Am, Bb2.3. – 43 greben] fonghen Ag-h, Bb1-3. – wit] meth Aj1.2.5.6, Aj1.2, All.2, Ao1.2, Bd; før pa Ah. – færse] mgl. Ab, Ad1. – gerning] mgl. Ad1, Au; thaa tilf. Ac4.6, An; dyll han tilf. At, Bc2.3. – dyllæ] han, verie segh tilf. Ah. – sex] xii Ah; vii Ak2.3. – men] af gaardhen tilf. Ag, Bb1-3, Bc2.3. – som.. saut] mgl. Ac6, An, Apl.2. – saut] melt Aj1; Item tilf. Af5.6, As; etcetera tilf. Aj2. – Ængin] Overskr. Hæst sin ma ingen bortdoble etcetera Bc2. – Ængin] Sithen Ai; En Bb3. – Ængin..46 sauth] mgl. All.2, Ao1.2. – 44 man] mgl. Ab, Ac3.4.6, Ad2.3, Ah, Ak1-4, Am-n, Aq-r, Au-Ba4, Bd. – mo] mgl. Ac2, Ai; oc tilf. Ab, Ac3.4. – sin] hanst Ai. – sin hæsth] sinæ hæstæ Ab-c5, Ad3, Ag, Ak1.2.4, Am-n, Apl.2, Ar, At, Bb1.2, Bc2.3. – burthdoblæ] mgl. Ai. – eller] sin tilf. Ac1-3.5, Ag, An, Apl.2. – wapen] wogn Ac1; haffue At, Bc2.3; syne wapn Bb2. – wapen...81 ære] mgl. Ai. – och] mgl. An. – enghen] ey Ak1-4, Aq, As; mgl. An; man ma doble tilf. Ae; maa doblæ tilf. Ar, At, Bc2.3; doble tilf. Ag, Bb2.3. – po] mgl. Aj1.2, Au-Ba4, Bd. – æn] vden At; mgl. Bb2; som tilf. Ac1-f3.5-g, Aj2, Am-n, Apl-r, At-Bb2, Bc2-d. – 45 han] hwar Ab-c3.5, Aq, At-Ba4, Bc2-d. – bærer redhe til] beredhæ pa bredith eller Ah. – redhe] mgl. Ae, An, Apl.2; meth (oppaa Ac4) seg til legs (liier Ac6) æller (och Ba1.2.4; thiil tilf. Ac4, At) tilf. Ab-c6, At-Ba4, Bc2.3; meth sich tilf. Ad1-3, Ag, Bd; til leegs eller tilf. Ae, Aj1-k4, Am-n, Apl.2, Ar; meth sek eller haffuer tilf. Aq. – bord] legs

(Tekst II 8-9, Tekst III 10)

<11.> Ængin man mo annen om giald eller om skyld mane; hwo, thet gør, stande samme ræth, som fyrræ ær sauth om vquæmsord. Then, ther giald kennes, // then scal konings vmbotzman so lengi dag gifue til at bethale, som hanum ær mygelikt, oc then annen ær qvæmelicht sine pænning at fa, so at han ey for længi æfther them byder. Vil han ey berætthe innen daghen, tha scal myn herris vmbotzman i garthen meth gode men wrthe hans hafue ath betale meth; æn ræcker thet ey til, tha scal hans gotz po land meth gode men

Adl-3, Aq, Bd; mgl. Bb1-3. – Huo] som *tilf. Ag, Aq, Bb1-3.* – Huo...vgild] *mgl. Ac4.* – thet] sum *Ab, Adl-3;* anneth *Ac1-3.5.6, Ad3, Aq, Au-Ba4, Bd;* annæt *tilf. Ab, Adl-3.* – giøre] ta *tilf. Ar.* – wære] han *tilf. Ar.* – och...ræt] *mgl. At, Bc2.3.* – stande] han then (*mgl. Ak1-4*) *tilf. Aj1-k4.* – same] sin *Ar.* – 46 fyrræ] til fforne *Ajl.2; mgl. Bc2.3.* – sauth] melt *Bb3;* om dobell *tilf. Adl.2, Ag, At, Bb1-3, Bc2.3;* sama ræth (legh *Ac4*) vare (*wæræ Ac1-3.5.6;* er *Adl-3;* skal wære *Bal-4, Bd;* ock *tilf. Ac4.6*) om thawel, sum sagth (*mgl. Bd*) var (*ær Ac1.4.6-d3; mgl. Bd*) om dobel *tilf. Ab-d3, Bal-4, Bd;* Oc (*mgl. Af3, An, Apl*) hwo som (Wm (all *Ag;* alth *tilf. Ah, Am*) thet ath (*mgl. Af2, Ag-h, Am*) man *Afl.2.5-h;* Oc alt som (thet *Bb1-3*) man *Aq, Bb1-3;* Oc om man *As;* ther *An, Apl.2*) dobler om (vppa *Ag, Am, Bb2;* meth *Aq*) gwld (gield *Bb1; mgl. Bb3*) waræ wgildd *tilf. Ae-f3.5-h, Am-n, Apl-q, As, Bb1-3.* – Item] *Overskr. Om (mgl. Bc2)* friimarket *Ag, Aj2, Am, Aol, Ar, Bc2;* Wm ffeilmærckind *Ajl.* – Item] *Framdelis Ab-cl.5, Adl-3, Ag-h, Am, Bb2.3;* *Framlæthæs Ac2;* Oc *Ae; mgl. Ac4, Af1, Aj1-l2, Aol.2, Ar, At-Ba4, Bc2-d.* – Item...47 dobler] *mgl. Ac6.* – forbywder...koning] Engen maa eller skall *At;* Man skal ey *Au-Ba4, Bd.* – koning] konnings nadhe *Bc2.3; mgl. Am, Aq;* nogher *tilf. Ab-c5, Adl-3, Ag-h, Aj1-m, Aol.2, Aq, Bb1-3, Bc2.3;* anthen *tilf. Ak1-4.* – at] *mgl. Ab, Ac3, At-Ba4, Bd.* – ride] ydæ *Ab-c5, Ag, Am, Au-Ba4, Bb2.3;* åben plads i *Bb1.* – ride....62 eller] *mgl. Aj1.* – frii market] feilmærketh *Ad3, Af3, All.2, At.* – oc] eller *Ab-c5, Adl-e, Ag-h, Aj2-k4, Am, Aq-r, At-Bb3, Bc2-d;* at *All.2; mgl. An, Apl.2;* at *tilf. Ag-h, Aj2, Am, Aol.2, Ar, Bb2.3.* – 47 halde] yde *Adl.2, Bc2.3;* at faræ meth noghet daræspill eller daræschab *Ae;* brwge *At; mgl. Ad3, An, Apl.2;* at (eller *Ar; mgl. Ak1-4*) yde *tilf. Aj2-k4, Ar.* – Huo] Hwelken *Ag, Bb1-3;* som *tilf. Ag, Aj2-ol, Apl-r, At, Bb1-3, Bc2.3.* – Huo...vgild] *mgl. Ao2.* – thermeth] thet *Ab, Adl-e, Ag, Bb1-3, Bd.* – faar] gør *Ab, Adl-e, Ag, Bb1-3, Bd;* ok *tilf. Af3.6;* ath *tilf. Af5.* – wære (1)] vordher *Ah;* alt *tilf. At, Bc2.3.* – och.. dobler] sum fore ær sagdh *Ab.* – wære (2)] stande *Adl-e, Ag-h, Au-Bb3, Bc2-d;* ær *An, Apl.2.* – therom] wither (i *At; mgl. Adl-e, Ag, Au, Bb1-3, Bc2-d*) then (*mgl. Ae, Ag, At-u, Bb1-3, Bc2-d*) sammæ (*mgl. Au*) ræth (om *tilf. At*) *Ac1, Adl-e, Ag, At-u, Bb1-3, Bc2-d;* samæ (then samme *An*) ræt *tilf. Ac2-5, Ah, Aj2-r, Bal-4.* – om] *mgl. Adl-e, As.* – dobler] *mgl. Adl-e;* ær (før ær (om *An*) *Adl-3, Ag, An, Bb1-3*) sact (melt *Bb3*) *tilf. Ac1, Adl-3, Ag, An, Apl.2, Au-Bb3, Bd;* fore sacht *tilf. Ae. 48* <11.> *Overskr.* Om wquemdens ordh *Ab;* Om gyældh (etcetera *tilf. Af2;* ok maningh *tilf. Ag*) *Ae, Af2.5-g, Aol;* Vm maning *Aj2, Am;* Gield at kreffue *Bc2.* – Ængin] Item engin *An.* – Ængin...mo] En man mo eii *Bb3.* – Ængin...49 vquæmsord] *mgl. Ab, Adl-3.* – man] *mgl. Am-n, Aq.* – mo] *mgl. Bc2.3.* – om(1)] for *Ak1-4; mgl. Aol.* – eller] *mgl. Ac4.6, Apl-q, Bc2.3.* – om(2)] *mgl. Ac2-6, Ae-f2.5.6, Aj2-k4, Am, Aol-s, Au-Ba4, Bc2-d.* – skyld] giæld *Bd; mgl. Ac4.6, Apl-q, Bc2.3;* vhweslighæ (kreffwæ eller *tilf. An*) *tilf. Ac1-6, Ae, Ag-h, Am-n, Apl.2, At-Bb3, Bc2.3;* vqwemelige *tilf. Aq.* – hwo] hwelken *Ag, Bb1-3;* howefflige *Bd;* som *tilf. Ak3, Aol.2, Aq, Bb3;* æller *tilf. Bd.* – thet gør] *mgl. Bd.* – 49 stande] ware vnder *Ae;* then *tilf. Aj2-k4, Ar.* – samme] *mgl. Bb2.3.* – fyrræ] *mgl. Ae, Aol.2, Au-Ba4, Bd.* – ær] *mgl. Aol.2, Bd.* – sauth] melt *Bb3; mgl.*

55 vtlegge oc hans skyld ath bethale hanum meth; ræcker thet ey til, tha scal
 myn herritz vmbotzman antworde then, som skyldug ær, i hender them, som
 hør giald vp at bære, och hafue hanum sithen i heckte tho hans lif vskad, til
 f. 131 v thes at han ær berad eller i hans myn- // næ hafue, om han hawer ey
 borghen for sich, wthen thet ær myn herres giald. Dyll man gialdh och ær ey
 60 witnæ eller obne bref til, ær thet thre mark eller mynnæ, dyllæ meth sælfs eed;
 æn ær thet mere æn thre mark oc mynnæ æn x mark, dyllæ meth sex mentz
 eed; æn ær thet xl mark eller mere, dyllæ meth tolf mentz eed.

Ao1.2, Bd. – om] for Bd. – vquæmsord] vqwæthens orth Ac1-5, Ae-f3.5, Ag-h, Am-p2, As-Bb3, Bc2-d; wbeqwemmæ ordh All.2; vbeqwemthens ørth Aq. – Then] Overskr. Borgen eller kiøb Bc2. – Then] Item (Æn Ao1) then Ac1, Ao1, Bc2.3; man tilf. Ae, Aq. – ther] sum Ab-e, Ag, All-q, At-Bb3, Bc2-d; mgl. Af1.2.5.6, As. – 50 then] honum Ab-c3.5, Ag-h, Am-n, Ap1-q, At-Bb3, Bc2-d; mgl. Ac4, Ae. – scal] mins herræ tilf. Ah. – konings] myn hærræs Ab, Ac2-g, Aj2-r, Bb1-3; mgl. Au-Ba4, Bd. – vmbotzman] mgl. Au-Ba4, Bd. – lengi dag] laug dag Aj2, Ak4. – dag] tith Aq; mgl. All.2. – gifue] læggæ Ab-f2.5, Ag-h, Aj2-n, Ap1-r, Au-Bb3, Bc2-d; forleggæ Ao1.2, At. – til] foræ Ae, Aj2, Aq, Au-Ba4, Bc2-d; mgl. Am. – at] han tilf. Aj3. – bethale] geldæ Ae; berædhæ Ah; hanum som giald eyer op at bære tilf. Ao1.2. – 51 ær (1)] mgl. Bb1-3. – mygelikt] nytteligh Aq; ath bædhræ (berethæ Ac1-d3, Af2.4-g, Aj2-ol, Ap1-q, As-Bb3, Bc2-d; betale Ae, Af3, Ao2, Ar) (hanum tilf. Ao1.2) tilf. Ab-g, Aj2-Bb3, Bc2-d. – oc] om Ac4.6, At, Bc2. – then] sin Ab; hanum Acl1; hin Ac2-d3, Ao1.2, Aq, At-Ba4, Bc2, Bd. – then annen] the andre Ap1.2; hinæ andræ Bc3. – annen] mgl. Ab-d3, Au-Ba4, Bd. – ær (2)] mgl. Ad2, Aq-r. – sine] mgl. Ae, Ap1.2. – pænning] betalingh An, Ap1.2; mgl. Ae. – at(1)] oc Ab; mgl. Ag, Bb3. – fa] fange Ad1-e, Ak1-4, Ap1-r, At, Bc2.3; hawe As; mgl. Bb3. – so] tho Aq; mgl. Ab-f2.4-6, Ah, Aj2-p2, Ar, At, Bb3, Bd. – so at] ok thet Ag, Bb1.2; thet As; oc Au-Ba4, Bc3; om Bc2. – at (2)...52 æfther] mgl. Ab, Ad1-3, At, Bb3, Bd. – han] the Ap1.2. – ey (1)]ær <!> As; mgl. Am; alt tilf. Ag. – for]aa Ag, Ap1, Ba4; om Am; aff Ba1.3; mgl. Ah, Ba2, Bb1.2. – æfther] mgl. Ah, An. – them] sinæ pæningæ Ab-c6, Ag-h, Aq, Au-Bb2, Bc2.3; then geldh Ae; mgl. Ad1-3, An, At, Bb3, Bd. – byder] vither Ab; at bithæ Acl1; mgl. Ad1-3, At, Bb3, Bd. – Vil] Æn (Oc Ao2) wil Ao1.2. – ey (2)] mgl. All.2. – berætte] bædhræ Ab; betale Ae, Ar, At, Bb1, Bc2.3; them tilf. Ad2; hanum tilf. Ao1.2. – daghen] thæn dag Ab-c1.3-e, Ag-h, Au-Ba4, Bd; som (hanum tilf. Ba1-4, Bd) ær forlagt tilf. Au-Ba4, Bd. – 53 myn herris] konings Ac1; mgl. Ad1-3, At. – herris] herræ kwngens Ah; nades tilf. Bd. – i]aff Ao1. – garthen] ære tilf. Ak1-4, Ar. – meth] mgl. Am; andra tilf. Ad2, An, Bb1; fleræ tilf. At, Bc2.3. – gode] mgl. Am. – men] mgl. Am; ladæ tilf. Ab-h, Aj2-t, Ba1-b3, Bc2-d; som ære tilf. Ae; æræ tilf. An. – wrthe]wore eller tilf. Bb1. – hafue] til tilf. Ab-c6, At-Ba4, Bc2-d. – ath] ok Af1.3.5-g, Aj2-m, Ar-s, Au, Bb2. – 54 betale] bædræ Ab; berethæ Ac1-d3, Ag-h, Am-n, Ap1, Aq, Au-Ba4, Bb2.3, Bd; then tilf. All.2. – meth (1)] emæden All.2; thermeth Ao1.2; mgl. Acl1; til ræckær tilf. All.2; mæden thii ræcke tilf. Ao1.2. – æn] om Ab, Ac2-d3, Am-n, Ap1-q; oc Ae, Ag, At-Bb2, Bd; hwor som Bb3; mgl. Ah, All.2, Ao1.2, Bc2.3; om tilf. Acl1, Ae; thet tilf. Au-Ba4. – ræcker] kand ræckæ At. – thet] the Ab-d3, Ah, Ak1-l2, Ao1.2, Aq, Au-Ba4, Bb3; hans godz (haffue Ar) Ae, An, Ap1.2, Ar; the tilf. Ag, Bb1.2, Bd. – ey]eky Au-Ba4, Bb3, Bd. – til] at betale (berede Ap1) meth tilf. Ae, Ap1.2; taa tilf. Am. – hans] mgl. Au-Ba4. – hans gotz] gotzet Bd. – po]aff Ac6-d3, Ap1-q, Ba4, Bd; mgl. Ae. – land] landænæ Am; landhztincth Ad3, Al2; eehwaræ thet er tilf. Ae; ok tilf. Ag. – meth (2)] mgl. Ad3, All.2, Ao1.2, Ar; fleræ tilf. At. – gode men] mgl. Aj2-l2, Ao1.2, Ar; som æræ tilf. Ad1-3; ther tilf. Aq, Bb1; i gorden tilf. At. – 55 vtlegge]wt wrdhes Ae, Bc2.3; ther mæthes (wtmiedæs Am; indiættes Bd) Ag, Am, Bb2.3, Bd; vordess Ah; vd mædes Aj2, An, Ap1-r; vth Ak1-4; mædis

Bb1. – vtlegge...meth] ther (*agl. Ac4, At*) wrdæs (iniættes *Au, Ba1*; mødess *Ba2*; imættes *Ba3*; indhiettes *Ba4*) oc ther (*agl. Ac2.4-6, Au-Ba4*) meth gelda *Ab-d3, At-Ba4*; wdhwrdes (vdmades *Ao1.2*) til ath betale (mæth *tilf. Ao2*) hans giæld meth oc (*agl. Ao1.2*) skyld (*agl. Ao1.2*) aff (*agl. Ao1.2*) betales (*agl. Ao1.2*) *All.2, Ao1.2.* – oc] at *Ak4*; *agl. Ah.* – hans skyld] gælden *Bc2.3*; *agl. Bd.* – skyld] giæld *Bb1*; och giæld *tilf. Af1-6, Aj2-k4, Am, Ar-s.* – ath] aff *Ak1-4*; *agl. Ae, Bc2.3.* – ath bethale] aff (ther *Aq*; *agl. Am-n, Ap1.2*) betales *Af1-6, Aj2, Am-n, Ap1-s.* – ath...meth] thermeth bereethes (betales *Bb1*) oc (*agl. Bb3*) giældes (*agl. Bb3*) *Ag, Bb1-3*; meth giæld *Bd.* – hanum] *agl. Af1-6, Ah, Aj2-k4, Am-n, Ap1.2, Ar-s, Bc2.3.* – meth] thermeth *Bc2.3*; *agl. Ae-f6, Aj2-k4, Ar-s*; Oc (*agl. Aq*) om *tilf. Ae, Aq.* – thet] sith *Bc2.3*; *agl. Ac1-d1.3.* – ey] icke *Am*; sithen *tilf. Ac1-d3, An, Ap1.2, Au-Ba4, Bd*; ta *tilf. Am.* – til] ath *Ac1-6, Ag, Bb1-3.* – 56 myn] *agl. Ac1, Ad1-3, Ak1-4, At.* – herritz] konings *Ac1, Ak1-4*; herræ kunghens *Ah*; *agl. Ad1-3, At.* – vmbotzman] æmbitzmen *Au*; *agl. Ad1-3.* – antworde...57 bære] hanum i hændher (handh *Ae*) antwordes (antworde *Ae*) then (man *tilf. Ae*), som geld skildugh ær (schal wpbære *Ae*) *Ad1-e.* – then] hannum *Aq*; them *Au-Ba4, Bd.* – then, som skyldug ær] gelderen *An, Ap1.2*; hanwm *At.* – som (1)] ther *Ah*; *agl. Bb2.3.* – skyldug] skyldte *Au.* – skyldug ær] giældhen egher *Ab-c6, Ag, Am, Aq, Bb1-3, Bc2.3*; hanum *tilf. Ak2.3.* – i] *agl. As.* – hender] handh *Ac4.6, All.2, Ao1.2*; *agl. As.* – them] then *Ac1.4.6, Af3, Aj2-m, Ao1.2, Aq-r, Bc2-d*; hannum *Ah*; hans (*agl. Ap1*) eger *Ap1.2*; *agl. Bb1.* – them...57 bære] egheren *An.* – som] ther *Ah*; geldskyldwge *Bc2.3*; ey *tilf. Al2.* – som...57 bære] then samme egher *Ap1.2.* – hør] skal *Ab-c6, Aq, Bc2.3*; ægher *Ag-h, Aj2-ll, Am, Ao1.2, Ar, Bb1-3*; ær *Al2*; skwlæ *Au-Ba4, Bd.* – hør.. bære] gielden aa *At.* – giæld] *agl. All.2.* – vp at bære] *agl. Ah.* – at] *agl. Ab-c6, Aq, Au-Ba4, Bc2-d.* – och] han *tilf. Ab-c3.5, Ad1-e, Ah, Aj2-r, At, Bc2.3*; *agl. Ah.* – hafue] schall giøme *Ae*; wii *tilf. Ag.* – sithen] *agl. Ae, At, Bb3*; wold (ower *tilf. Ah, Aj2-k4, Ar, At, Bc2.3*; wd ower *tilf. Ba2*) *tilf. Ab-d3, Af1.2.5, Ag-h, Aj2-n, Ap1.2, Ar, At-Ba4, Bc2.3, Bd*; togh (siden *tilf. Ao2*) wold til *tilf. Ao1.2*; i wold *tilf. Aq*; hannum at (*agl. Ar*) *tilf. Ak4, Ar*; hans wold *tilf. Bb1-3.* – i] inden *Aj2-k4, Ar.* – heckte] sectæ <!>*Af5*; at (*agl. Ac5, Ap2, Ba2*) hafua oc (*agl. Ac4, Ad1-3, Af2.5, All.2, An-p2, At-Ba1.3-b3, Bc3-d*) *tilf. Ab-c1.3-d3, Af2.5, All.2, An-r, At-Bb3, Bc3-d*; ok *tilf. Ac2*; ath haldhe *tilf. Af1*; at haffwe hannum *tilf. Ag, Aj2-k3, Am, Bc2.* – tho] tha *Ac6*; och *Af1.2.4-g, Aj2-p2, As, Bb1-3*; *agl. Af3*; swo (thaa *Ba1-4, Bd*) at *tilf. Ae, Ba1-4, Bd.* – tho..vskad] *agl. Ah, Au.* – hans lif] hanum *An.* – lif] lymmæ *Ab-d3, Ag, Am, Aq, At, Ba1-b3, Bc2-d*; *agl. Ap1.2*; eller hans folicheytt blifwer *tilf. Ae.* – vskad] ath (oc *Bb2*) forderua *Ab, Bb1.2*; vforderfuede *Ac2-g, Aj2-p2, Ar-t, Bc2.3*; ey at forderffue *Aq*; blywe vforderffuede *Ba1-4, Bd*; æller vforderwethe *tilf. Ac1*; ære *tilf. Ad1*; them *tilf. Bb1.2.* – vskad...62 eed] *agl. Bb3.* – til] saa lenghe (til *tilf. Ba1-4, Bd*) *Ac4.6, All.2, Ao1.2, Au-Ba4, Bd.* – til..58 han (1)] *agl. Ah.* – til....59 sich] salenge han foor siin giæld eller ok burghen for hanum effter sin nøghæ *Ae.* – 58 thes]ther *Ac2.3, Ag, Am, Ap1.2, Bb1.2*; *agl. Ab, Ac4.6-d3, All.2, Ao1.2, Aq, Au-Ba4, Bd.* – at] *agl. Ac1-d3, Ag, Aj2-o2, Aq-r, At-Ba4, Bb2, Bc2-d.* – ær berad] bædhrær *Ab*; berether *Ac1-d3, Aq, At-Ba4, Bc2-d.* – berad] betalet *Ak1-l2, Ao1.2, Ap2, Ar.* – eller] hannem (oc *tilf. Aj2-k4, Ar*) *tilf. Ac4.6, Af1-6, Aj2-k4, Am, Aq-Ba4, Bc2.3*; thet *tilf. Ah, All.2, Ao1.2, Ap2.* – i] *agl. Aq.* – hafue] blyfuær *Ab-c3.5, Af1-3.5, Ag, Aj2-k4, Am, Aq-r, At-Bb2, Bd*; ath bliffue *An, Ap1*; eller bliffwer *tilf. Af4.6, As.* – om] of *Af4*; vthen *Bc2.3.* – hawer] for *Ab, Ac2-4.6, Af1.2.4-g, Am-n, As, Bb2*; fonger *Ac1.5, Ad1-3, Af3, Ah, Aj2-l2, Ao1-r, At-Bb1, Bc2-d.* – ey] ær *As.* – 59 for sich] *agl. Ac1-6, Am, Ar.* – wthen] eller *Ad1-3, Bc2.3*; om *tilf. All.2*; so ær at *tilf. An.* – wthen... giæld] *agl. Au-Ba4, Bd.* – thet] the *Ag, Bb1.2.* – ær (1)] see *Ag, Bb1.2*; vare *Ah.* – myn herres] konings *Ad1-3, Aj2-l2, Ar, At.* – herres] hæræ konings *Ab-c6, Ag-h, An, Ap1.2, Bb1.2, Bc2.3.* – Dyll] *Overskr.* Om man dyl geldh *Ae, Am, Ao1.* – Dyll] *Nw (Æn Ac3, Ag, Am; Men Ac5; Om Ae; Item An)* dyl *Ab, Ac2-6, Ae, Ag, Am-n, Bb1.2*; *agl. Ah* – man] hand *Ad1.2*; mæn *Ao1, Ba1.4*; *agl. Ah*; effther *tilf. Ak1-4, Ar.* – giældh] *agl. Ah.* – och] *agl. Ac2, Ag, Am, Bb2*; ther *tilf. An.* – ey] *agl. Ab, Aj2.* – 60 witnæ] till *tilf. Al2.* – eller (1)] i *Af3.* – bref] ther wpa *tilf. Ae.* – til] *agl. Ap1.2*; och *tilf. Af1, Ag, Ao1.* – ær...62 eed] *agl. Ba1-4.* – thet] meer (ær

(Tekst II 10, Tekst III 11)

<12.> Hwo som woldtager nogher quinnæ, och høres roob eller aakall, sywnes bloth eller refne kleder, æn tho, at han fulkommer ey sin williæ meth
 65 henne, myste sith lif, om han wrther greben meth færske gerning; æn withes thet hanum, om han dyl, tha dyllæ meth tolf men af garthen, oc rathe huær there half manet. //

tilf. Bd] *tilf. Bc2-d.* – thre mark] *mgl. Bc2.3.* – 60 eller] oc *Bd.* – mynnæ] tha *tilf. Ac6, An;* æn ii marc *tilf. Bd.* – dyllæ] værrie segh *Ah;* seg siælf] *tilf. Ao2;* hand *tilf. At.* – meth] *mgl. All, Ao1.* – sælf] syn eghen *Ab-e, An, Ao2-q, At-u, Bc2.3;* sleks *Afl-6;* siælf] *sins Ag-h, Am.* – sælf] eed] sigh sælf] *All.2, Ao1.* – sælf] ...61 meth] *mgl. Bd.* – æn (1)] *mgl. Ab-c5, Ad2.3, Afl.2.5, Ag-h, Ak1-m, Ao1.2, Aq-r, Au-Bb2, Bc2.3.* – æn (1)...61 eed] *mgl. An, Apl.2, At.* – thet] *mgl. Ab.* – mere] *mgl. Acl, Aq.* – æn(2)] *mgl. Acl, Aq.* – thre mark oc] *mgl. Aq.* – oc...mark (1)] *mgl. Ae.* – x] *xl Ab-d3, Aq, Au, Ba3;* ii *Bal.2.4.* – mark (2)] *mgl. Ad2.3, Ah.* – dyllæ] verie segh *Ah;* thet *tilf. Ba2.* – sex mentz] wittznes *Akl-4, Ar.* – mentz eed] mæn *Ab-d3, Ah, Aq, Au-Ba4, Bd.* – 62 æn] *mgl. Ab, Ac3.4.6-d3, Ag-h, Akl-q, At-Bb1, Bc2-d.* – æn...eed] *mgl. Ae, Bb2.* – ær] *mgl. Ac2.* – thet] *mgl. Af6.* – mark] *mgl. Ad3.* – eller mere] *mgl. An.* – dyllæ] værie segh *Ah.* – tolf] vi *At.* – mentz eed] mæn *Ab-d3, Ah, Aq, Au-Ba4, Bd;* mark <1> *Am;* etcetera *tilf. Bb1.*

63 <12.> *Overskr.* Om man woltagher quinnæ *Ae;* Vm waldtæ[cte] *Afl.2.5.6, Ajl.2, Am, Ao1, Ar;* Om qwinnewoltæckt *Ag;* Quinde voldtages *Bc2.* – Hwo] Item hwo *Ac4, An;* Hwelken *Ag, Bb1-3;* Hwer *Al2.* – som] *mgl. Bd.* – woldtager] takir meth wold *Ab-d3, Ag, Aq, Au-Bb3, Bd.* – nogher] *mgl. Ab-f2.4-h, Ajl-Bb3, Bc2-d.* – quinnæ] eller møø *tilf. Ae;* slar hiinne *tilf. Bb3.* – och] *mgl. Ae, Ah.* – høres] hawer *Bc2.3;* hwn *tilf. Akl-4.* – høres...aakall] *mgl. Bb3.* – eller] oc *Ab-d3, Ak4, Aq, Au-Ba4, Bc3-d;* hwn *tilf. Ak4.* – aakall] *mgl. Ar;* oc *tilf. Acl.3.4.6, Ae, Ajl.2, Ak3, All.2, An-o2, Aq, Au-Ba4, Bd.* – 64 sywnes] fynnes *Af3, Bal-4, Bd;* *mgl. Bb3;* hon *tilf. Ad3;* blodweth *tilf. Ag, Bb1.* – bloth] bloodewidhe *Ajl-k4, Ar;* blodughe *All.2, An;* blaa æller (oc *Acl.4, Bal.2.4, Bc3-d*) blodugh (blodwite *Ac2.5*) *Ab-d3, Aq, Au-Ba4, Bc2-d;* oc (*mgl. Am*) blaath *tilf. Ah, Am;* eller blodugt *tilf. At, Bb2.* – refne] riffwer *Bb3;* hiinnes *tilf. Bb3.* – tho] tha *Ac6, Bd;* thet *Au;* ther *Bal-4.* – at] *mgl. Ac4, Au-Ba4, Bc2-d.* – fulkommer] fulcommethe *Acl-3.5, Ag-h, Am, At-Ba4, Bb2, Bd;* kan fonga *Ab;* fangher *Adl-3;* fræmmer *Aq.* – ey] ikkie *Ap2.* – sin] hans *Ah.* – meth henne] *mgl. Ab-d3, Aq, Au-Ba4, Bd.* – 65 sith] *mgl. Ab-e, Ag-h, Am-o1, Apl.2, At-Bb3, Bc2-d.* – lif] hoffuet *Au-Ba4, Bd.* – om] of *Af3.4.* – han] *mgl. Aq.* – wrther greben] grebes *Adl;* fonges *Ao1.* – greben] fonghen *Ag-h, Ajl-l2, Ao2, Ar, At, Bb1-3;* taghen *Am-n, Apl.2.* – meth] vith *Ab-c6, Ad2-e, Ag-h, Am, As-Bb1, Bcl-d.* – færske] *mgl. Ab, Am.* – æn] nwm *Ah;* oc *Ajl.2, Am, Bal-4;* om *At;* *mgl. Ab-c2.4-e, Ag, Apl-q, Au, Bb1.2, Bcl-3, Bd;* worther han æy gripen (fonghen *Ag, Aq, At, Bb1.2, Bcl-3;* taghen *Au, Ba3;* withær *tilf. Ac2.3;* weth (meth *Bb2*) færske gerninger *tilf. Ac4, Ag, At-u, Ba3, Bb1.2*) oc (*mgl. At*) *tilf. Ab-c6, Ag, Aq, At-u, Ba3, Bb1.2, Bcl-3.* – withes] *mgl. Am.* – 66 thet] *mgl. Ac3.* – hanum] sithen *tilf. Ah, An, Apl.2, At-Ba4, Bcl-d.* – om] oc *Ab-d3, Bal-4, Bd;* *mgl. Ah, At, Bcl-3.* – om han dyl] *mgl. Ae-g, Ajl-s, Au, Bb1-3.* – tha] *mgl. Ab-c5, Adl-h, Ajl-m, Ao1-u, Bb1-d.* – dyllæ] væryæ segh *Ah;* sigh *tilf. Au;* han *tilf. Bal.2.4;* ham *tilf. Ba3.* – men] menz eedh *Ae, An;* manna edh *Apl.2.* – garthen] som forescreffuet stoor (ær *Bd*) *tilf. Au-Ba4, Bd.* – oc] *mgl. Ab-c6, Ag, All.2, An-p2, At-Bd.* – rathe] neffnæ *Ah;* rese *Aq;* *mgl. All.2, Ao1.2, Au-Ba4, Bb3, Bd;* them *tilf. Ah;* den *tilf. An;* meth *tilf. Bb2.* – huær] *mgl. Ae, All.2, Ao1.2, At-Ba4, Bb2-d.* – 67 there] *mgl. Ae, Ajl.2, All.2, Ao1.2, Ar, At-Ba4, Bb2-Bd.* – there half manet] self annen man *Akl-4.* – half manet] *mgl. All.2, Ao1.2, Au-Ba4, Bb3, Bd.* – manet]

(Tekst II 12, Tekst III 13)

f. 132 r <13.> Hwo, som røwer til en half mark och wrther wit thagen, myste sith
 lif; æn huo, som røwer mynnæ æn til en half mark, bøthe skaden och thertil
 70 xl mark, och them thagher koningh half och sagwolder half, eller myste sin
 hand, om han ey formo at bøthe.

(Tekst II 16, Tekst III 13)

<14.> Hwo, som annen wndseyer, rymmæ myn herre konings gard och
 komme aldrich for hans øghen oc hafue vwenskap.

næfnd *Ab-e, Ag, Am-n, Ap1-q, At, Bb1.2, Bc1-3*; men *Aj1*; manne *Ar*; *mgl. Ah*; etcetera *tilf. Ac4*; som a kære ok (*mgl. Bc2*; halff som *tilf. Bc1-3*) sware skall *tilf. Ag, Bb1.2, Bc1-3*; then som paa kierer oc halff then som swærie skal *tilf. At*.

68 <13.> følger efter § 16 *Ap1.2*; *overskr.* Om (*mgl. Bc2*) rooff *Ab, Af1.2.5-g, Aj1.2, Am, Ao1, Ar, Bc2*; Om man røffwær *Ae*. – Hwo] Item hwo *Ac1.4, An*; Hwelken *Ag, Bb2.3*; han blieue vfæld *tilf. m. senere hd. Ad3*. – som] *mgl. Ah*. – røwer] annen *tilf. Ac3*. – en] *mgl. Ab-d3, Ag-h, All.2, Aq, As-Bd*. – en...69 æn (2)] *mgl. An*. – och] om *At*. – och...thagen] *mgl. Ab, Bb3*. – och...69 mark] *mgl. Ad1-3*. – wrther] han *tilf. Ac4.6, At*; ther *tilf. Ae, Ag*. – wit] ferske gerninger *tilf. At*. – wit thagen] til (*mgl. Ac4.6*) fundin *Ac1-6, Ae-g, Aj1-m, Ao1-s, Au-Ba4, Bb2, Bd*; meth fonghen *Ah*; grebin *Bc1-3*; ower *tilf. Ag*; eller ther til vnnæm *tilf. Ah*. – thagen] fangen *At*; funnen *Bb1*. – sith] han *Ac6*; *mgl. Ab, Ah, At, Bb3*. – sith lif] liffwet *Ac1-5, Ae, Ag, Am, Ao1-p2, Au-Bb2, Bc1-d*. – 69 æn (1)] *mgl. Ab-c6, Ae, Ag-h, Am, Ap1-q, Au-Bd*. – æn (1)...røwer] ær thet *Ao1*; han *Ao2*. – huo, som] han *Ac1, As, Bd*; man *Ag, Bb1-3*. – som] *mgl. Aj2*. – til] pa *Af1-6*; *mgl. Ab-c6, Aj1-l2, Ao1-p2, Ar, At-u, Bb1, Bc1-3*. – en] *mgl. Ab-c6, Ag-h, Aj1, Ak1-l1, An-Ba4, Bb2-d*. – en half] ij *Al2*. – bøthe] adher *tilf. Ab, Ac2-d3, Am, Ap1.2, At, Bb1, Bc1-3*; igen *tilf. Ac1, Ae, Au-Ba4, Bd*; æffther *tilf. Ag, Bb2.3*. – och] bætæ *tilf. Aq*. – thertil] a *Ac2.3.5.6, Ag, Bb2.3*; ther aa *Ao1.2*; ther offuer *Au-Ba4, Bd*; *mgl. Ab-cl.4, Ad1-3, Ah, Bb1*. – 70 och (1)] *mgl. Ab-e, Ag, Aj1-k4, Am-n, Ap1-r, At-Bd*. – them] ther *Ab-c6, Ae, An, Ap1.2, Au-Ba4*; thet *Ag, Am*; *mgl. Ad1-3, Bb1-3, Bd*; af *tilf. Ab-c6, Ae, An, Ap1.2, Au-Ba4*. – thagher] ægher *Ag*; *mgl. Bb1, Bd*. – half (1)] halfthen *Ab*. – half...half] *mgl. Bb3*. – och (2)] eller *As*; *mgl. Bb2*. – sagwolder] sagsøgære *Ab, Ac4.6, Am-n, Bc1-3*; molsæghendæ *Ac1-3.5*; sagvolderne *At*; masæganden *Bb2*; then (*mgl. Ad3*) som pakærær *Ad1-3*; then som sagsøgher ær *Ag*; then, som (ther *All.2, Ao2*; *mgl. Ak1-4, Ao1, Ar*) sit miste *Aj1-l2, Ao1.2, Ar*; then, then røffde war *Au*; then, ther (som *Ba2*; *mgl. Bd*) røbeth war *Ba1-4, Bd*. – half (2)] halfthen *Ab*; *mgl. Bb2*; tagher, ther skadher togh *tilf. Ah*. – eller] tha *Ac1.4.6*; *mgl. Ab, Ac2.3.5, Ad1-3, Af4, All.2, Ao1.2*; oc *tilf. Au-Ba4, Bd*. – sin hand] hwdæn *Ab-d3, Aq, At* (rettet fra handen), *Au-Ba4, Bd*; handhen *Ae-f2.5-h, Aj1, Ak1-p2, As, Bc1-3*. – 71 om] tha *Ac2.5*; of *Af3*; æn *All.2, Ao1*; *mgl. Ac1.3.4.6-d3, Af4, Ao2*. – om...bøthe] *mgl. Au-Ba4, Bd*. – ey]ickæ *All.2*; swo *tilf. Ad1*. – formo] ma *Af3*; for *Bb2.3*; *mgl. Af4, Bb1*. – at] *mgl. Ab, Ac2*; betale eller *tilf. Ae*. – at bøthe] bætæn *Ah*; bødher *Bb1-3*. – bøthe] betalæ *Bc1-3*; skaden *tilf. At, Bc1-3*.

72 <14.> følger efter § 6 *Bc1.3*; *gentaget efter § 7 At*; *mgl. Bb1, Bc2*; *overskr.* Om (*mgl. All, Ba4*) vnsigilsæ *Ab, Ae, Aj1, All, Am, Ao1, Ar, Ba4*; Vm feydæ *Af1.2.5.6*; Om noghen vnsiær annen *Ag*; For vaar thik *Aj2*; Vnsighelse (*mgl. Ba1*). Huo som annen vntsegher *Ba1.4*. – Hwo] Item

(Tekst II 14, Tekst III 14)

<15.> Stiger nogher konings hws eller gard hofmodelich innen eller vthen,
75 hafue forgiort sit liif.

(Tekst II 17, Tekst III 16)

f. 132 v <16.> Hvo, som forbynder sich meth radeth raad, fyræ eller fæm eller flere
sambarthes, ath huær scal annen hielpæ, so // ath worth ræth krynktes eller
mynskes, wære so man, som then worth wærste vil vidhe, och komme aldrich
for wore øghen.

hwo *Ac1.4, An, Au; Hwelken Ag, Bb2.3.* – som] then *Ad3; mgl. Au; hin tilf. Am, Ba3.* – annen] noger *Bb3.* – wndseyer] han *tilf. Bb3.* – rymmæ] *mgl. Ac6.* – rymmæ...73 vvenskap] liggæ (bøtæ i thunne tytest øll i borghe ræt oc ligge *Aq*) i torneth (stocken *Aq*) oc æde (weth *Aq*) vatn oc brød oc kommæ ther (*mgl. Ad1-3*) æy vth før (æn *tilf. Ad1-3, Aq, At, Bc1.3*) han giør forwarning for feyðæ (fengthe *Aq*) *Ab, Ad1-3, Aq, At, Bc1.3.* – myn] *mgl. Ac1, Aj1-12, Aol.2, Ar-u, Ba4, Bd.* – herre] *mgl. Ac1, Aj1-12, Aol.2, Ar, Bd.* – herre konings] herres *Ac2-6, Ae, Ag, Am-n, Ap1.2, At-Ba3, Bb2.3;* wor *Ba4.* – gard] brødh *Ah; gorde At.* – och...73 øghen] *mgl. Au-Ba4, Bd.* – och...73 vvenskap] vthen hand nydher serdelis hans naade *At.* – øghen] meræ *tilf. Ac1-6;* sywn *tilf. Aol.2.* – hafue] faa *All.2;* hans *tilf. Ac1-5, Ae, Af2-6, Aj1-12, Aol-p2, As, Au-Ba3, Bd;* tok hans *tilf. Ag, Bb2.3;* kongens *tilf. Ar;* wort *tilf. Ba4.* – vvenskap] wenskap *Bb2.3.*

74 <15.> *mgl. Ac1.2.5, Af1, Aol.2, Au, Ba3; følger efter § 12 Ap1.2; følger efter § 16 Ad1-3, Bal.2.4, Bc1-d; følger efter § 20 At; overskr.* Om nogher (man *Am*) stygher mwr eller (*mgl. Ag, Am*) hws (*mgl. Ag, Am*) *Ae, Ag, Am; Sequitur Af2; Æ Af6;* Om stiigæn *Ar; xxii Bal;* Mure eller plancker maa ingen s<ti>ge *Bc2.* – Stiger] Item stigher *Ac4, An;* stinger <!> *Aj2;* sliher <!> *Ac1-3, Ar.* – Stiger....81 ære] *mgl. Af4.* – Stiger nogher] Hwo sum stær (skaar *All*) *Ab, Ad1-3, All.2, Aq;* man *tilf. Ae, Af2, Aj1.2, At, Bal.2.4, Bc1-d;* ower *tilf. Ah, Ap1.2.* – konings] myn herress (konningens *tilf. Bc1-3*) *Ah, Am, Aq, Bc1-3; mgl. Ab, Ad1-3, At, Bal.2.4, Bd.* – hws] *mgl. Ah.* – hws eller gard] mwr æller plangkæ *Ab, Ad1-3, At, Bal.2.4, Bc1-d;* mure eller plancker *Aq.* – eller (1)] *mgl. Ah.* – eller gard] *mgl. Ac3.4.6, Ae, Af2.3.5-g, Aj1-12, An, Ap1.2, As, Bb1-3.* – gard] mwr *Am;* slot *Ar;* æller grafuæ *tilf. Ab, Ad1-3, Aq;* paa slott ellær feste *tilf. At, Bal.2.4, Bc1-d.* – hofmodelich] moodhlighæ *Aj1-12, Ar; mgl. Ab, Ac3.4.6-e, Ag-h, Am-n, Ap1-q, At, Bal.2.4-d;* ænti *tilf. Ac3.4.6, Ae, Ag-h, An, Ap1.2, Bb1-c3.* – eller (2)] oc *tilf. Ap1.* – vthen] then, (som *tilf. Ag, Bb1-3*) thet gør (han *tilf. Ba2*) *tilf. Ac3.4.6, Af2.3.5.6-g, Aj1-k4, Am, Aq-t, Bal.2.4-c3;* om nattæ tiidh *tilf. Ae, Aq;* han *tilf. All.2.* – 75 hafue forgiort] mystha *Ah, Bb3.* – forgiort] forbrwdith *Ab, Ac3.4.6-e, Af2.3.5, Ag, Aj1-n, Ap1-q, At, Bal.2.4-b2, Bc1.2, Bd.* – sit liif] liifuet *Ac4.6, Ag-h, Am, Bb1.2;* etcetera *tilf. Ac4;* Vndkomer then man, som then brode wntwelde, han haffue frit hwerken wore righe ath kome aldrigh for wore øgne, vdhen han nyder serdelis wore nade *tilf. Bb3.*

76 <16.> *mgl. Bal;* følger efter § 20 *Ag, Aj1-k4, Am-n, Ap1.2, Bb1, Bc1.3; følger efter § 22 Ah; overskr.* Om dorskap *Ab;* Om nogher forbindæ sik samen *Ae; Sequitur Af2;* Om sambinning i (*mgl. Am*) koningss (*mgl. Am*) gaard (*mgl. Am*) *Ag, Am; Wm (mgl. All)* baand *Aj1, All, Aol, Ar;* Mærk nw framdiellss *Aj2;* Forbining *Ba4;* Hemmelige raad omod retten *Bc2.* – Hvo] Hwilken *Ab, Ac5, Ad1.2, Ag, Bb1-3;* Hwilcæ *Ac2.3.6, Ad3;* Item hwilcke (hwo *An*) *Ac4, An.* – som] *mgl. Ab, Ac2-5, Ad1-e, Ap1.2, Bb2.3.* – forbynder] byndher *Ah.* – meth] sammen i *Aq; mgl. Ag,*

(Tekst III 19)

80 <17.> Thenne ræth scal so lanct och so with sto, som myn herres hofsynnæ ligge, och hans ridder och swæne ære, och the gode men i rigens raad ære.

Bb1-3. – radeth] *mgl. Ae, Ap1.2.* – radeth raad] raadhschap *Ab-d3, Ah, Aj1-k4, Am, Aol.2, Aq-r, At-u, Ba4, Bcl-d;* band (*mgl. Ao2*) eller radeskab *All.2, Aol.2;* retteskab *Ba2.3;* till nogher samling *Bb2.3;* *mgl. Ag, Bb1;* til samman *tilf. Ab-c5, Ad1-e, Ag-h, Am-n, Ar, Au, Ba2-b1, Bd;* til hobe *tilf. Ak1-4.* – fyræ eller] *mgl. An, Ap1.2.* – fæm] vi *Ab, Ac2-e, Ag-h, Aj1-r, At-u, Ba2-d.* – eller (2)] oc *tilf. Ae.* – eller flere] flere æller færre *Ab-c3.5-d3, Aq, At-u, Ba2-4, Bcl-d;* so *tilf. Ac1-5, Ae, Af2, Ag-h, Aj1-l2, Aol-r, At, Ba2-d;* som *tilf. Ac6.* – 77 sambarthes] inbyrdæs *Ab-e, Af2, Ag-h, Aj1-m, Aol.2, Aq-r, At-u, Ba2-d;* so *An;* til sammen *Ap1.2.* – ath (1)] oc *Bb1;* *mgl. Ac2.3, At, Bcl-3.* – huær] en *Aol.2;* meth *tilf. Ac6.* – scal] *mgl. Ab-d3, At-u, Ba2-4, Bcl-d.* – annen] til *tilf. Ac1, At, Bcl-d.* – hielpæ] at gøræ andræ wræth *tilf. Ah.* – so]therom *Ac1, Ba2-3;* *mgl. Ab, Ac2-d3, Ba4, Bd.* – so...78 mynskes] *mgl. Ah.* – ath (2)] *mgl. Au.* – worth] *mgl. At, Bb3.* – ræth] raadhs *As;* retter *Bb2;* hwor som retten *Bb3;* han *tilf. At.* – krynkæ] krænkæ *Ab, Ad1-3;* forkrenckes *At.* – eller] oc *Ab-d3, Af1-3.5.6, Aj2-m, Aol.2, Ar, Au, Ba2-4, Bd.* – 78 mynskes] mynske *Ad1-3;* therom (eller vm *Ad1-3;* ther meth *Ba4;* *mgl. Ac1, Ag, Am-n, Ap1.2, At, Ba2-3, Bb1-c3*) oc (at *Ba4, Bd;* *mgl. Ad1-3*) noghra (nogher *Ac1.4-6, Ag, Am, At-u, Ba2-d;* engin *An, Ap1.2*) mæn (man *Ac1.4-6, Ag, Am-n, Ap1.2, At-u, Ba2-d;* ma *tilf. An, Ap1.2*) meth (a *Ap2;* *mgl. Ad1-3, Ap1*) the (them *Ac1.4;* then *Ac6, Ag, At;* swodan *Ap1.2*) forbyndingh (forbynde *Ad1-3;* forbindelsæ *Bcl.3*) ath (och *Ad1-3;* *mgl. Ap1.2, Au*) trøstæ til (*mgl. An, Ap1.2, Bb1*) wgærningh (onde giærninge *At, Bcl-3;* *mgl. An, Ap1.2*) oc (æller *Ag, Bb1;* *mgl. An, Ap1.2;* noget *tilf. At, Bcl-3*) dorskap (*mgl. An, Ap1.2*) *tilf. Ab-d3, Ag, Am-n, Ap1.2, At-u, Ba2-d;* oc noghær man derwes sik ther wpa oc gyør dorschab eller nogher wgerningh. The schulæ *tilf. Ae;* hielper them nogher man at trøstæ til wgerningh ok dareskap *tilf. Ah;* oc noger man meth them forwinnes aff trøstelse diærffues till vnde gerninger oc darskap *tilf. Aq.* – wære...vidhe] Then thet gør *Aq;* *mgl. Ab, Ad1-3.* – wære] the *tilf. An, Ap1.2.* – so man] sammen <!> *Ac4.* – man] mæn *Ac2.3.5.6, Ae, Aj1.2, All.2, Aol-p2, Ar;* *mgl. As, Bd.* – then] the *All.2, Aol.2;* *mgl. Ac1-6, Ae, Ag-h, Aj1-k4, Am-n, Ap1.2, Ar, At-u, Ba2-b3, Bd.* – worth] kongens *At.* – vil] welæ *Ac1-6, Aj1-l2, An-p2, Ar, Bb1, Bc2.3.* – vidhe] oc ey wort (hans *At;* thet *Au, Ba2-3*) beste (oc (*mgl. Ac4*) rymæ wor gorth (gorden *At*) *tilf. Ac3.4.6, At-u, Ba2-4, Bcl-d*) *tilf. Ac1-6, At-u, Ba2-4, Bcl-d.* – och] at *Bb3.* – och...79 øghen] hafuæ forbrawdith theres (sine *Aq*) æra (*mgl. Ad1-3, Aq*) oc (*mgl. Ad1-3, Aq*) hafuæ oc liggæ i tornæth oc stondæ (wære *Ad1-3*) sidæn til (vthi *Ad1-3*) konings nadhæ, hwat (*mgl. Ad1-3*) han (*mgl. Ad1-3*) vil (*mgl. Ad1-3*) af (*mgl. Ad1-3*) then (hannum *Aq;* *mgl. Ad1-3*) göra (*mgl. Ad1-3*) *Ab, Ad1-3, Aq;* oc ryma wor nathæ *Ac1.2.5.* – wore] hans *At.* – øghen] asyn *Ac3.4.6, Am, Au, Ba2-4, Bd;* vthen han serdeles (*mgl. Ah*) nyther (for *Bd*) wor (hans *At*) nathæ (et sic etcetera. Finis *tilf. At;* thertill *tilf. Ba4, Bd*) *tilf. Ac3, Ah, At-u, Ba2-4, Bcl-d;* æller asyn *tilf. Ag, At, Bb1-c3;* sywn *tilf. Aol.2.*

80 <17.> følger efter § 20 *Ab;* følger efter § 21 *Ac1-6, Ad2-e, Af2* (*tilf. m. senere hd.*), *Aj1-l2, An-r, Bb1, Bc2.3-d;* følger efter § 19 *Ag;* *mgl. Ah, At, Ba1-4.* – Thenne] Och *Ad2, Bd;* Oc (Item *Aq*) thenne *Ae, Ak1-4, Aq;* same *tilf. Ab-d1.3, Af1.2.6-g, Aj1.2, All-n, Ao2-s, Bb1-c3;* sanæ <!> *tilf. Aol.* – ræth] *mgl. Ad2, Ak1-4, Bd;* han *tilf. Ap2.* – scal] och *tilf. Bcl-3.* – och] *mgl. Aol.* – so(2)] *mgl. Ab, Ac2.5, Ad1-3, Aj2, Am, Aol.2.* – with] *mgl. Aol.* – sto]recke *Ak1-4;* i køpstædhær (at rætte innæ oc vtæ oc *tilf. Aq*) oc (*mgl. Af1-3.6, Aj1.2, All.2, Aol.2, Aq*) radh (annen steth *Ac1, Bd;* roter *Ac2-6, Am;* wthen *Ag, Bb1-3;* reth om *Ak1-4, Ar;* thær *An, Ap1.2;* til landh *Bcl-3;* *mgl.*

Tillæg til gårdsretten

<18.>

A: tabt. – *Aa:* Stockh. Kgl. Bibl. B 77 f. 3v (1. halv. af 15. årh.). – *Ab:* tabt. – *Ab1:* AM. 36,4^o f. 165r-v (midt. af 15. årh.). – *Ab2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 163v (slutn. af 15. årh.). – *Ab3:* AM. 37,4^o f. 108r (omkr. 1500). – *Ac:* Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 115r (1460 af præsten Laurentius Iohannis). – *Ad:* Smst. C 76 f. 185r (1465). – *Ae:* tabt. – *Ae1:* Kgl. Bibl. Uldall 228,4^o f. 69v (2. halv. af 15. årh.). – *Ae2:* AM. 39,4^o f. 150r (2. halv. af 15. årh.). – *Ae3:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3137,4^o f. 452 r (1499 af Sorømunken Iohannes Martini). – *Ae4:* AM. 28,4^o f. 186v (omkr. 1500). – *Ae5:* Kgl. Bibl. Thott 1992,4^o f. 133r-v (1520). – *Af:* tabt. – *Af1:* Stockh. Kgl. Bibl. B 78 f. 117v (2. halv. af 15. årh.). – *Af2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4^o f. 141r-v (beg. af 16. årh.). – *Ag:* tabt. – *Ag1:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62 f. 171v (1499). – *Ag2:* Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 læg t s. iv-iiir. – *Ah:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3123,4^o f. 190r (slutn. af 15. årh.). – *Ai:* Stockh. Kgl. Bibl. B 88 f. 261r (1523-24).

Tryk: Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov l.i; Kolderup Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 23-24 (*efter Af2*).

Tekst efter Aa.

(Tekst III 20)

f. 4 r Wdan thet swa wore, thet nødhwæryæ giordhe. Hwo som nødhwæryæ
gør, slaær annar ihæl æller gør honum saar, som aaradhær, han skal æy lidæ
thær skadha fore, oc thæn som aradhær, hafue hemmæ gæld, oc twilæs thær
om, ath nødwærye ær æy giordh, tha skal oc xii af gordhæn thær om thy som
5 fore skrewæth staar.

Af1-3.6, Aj1.2, All.2, Aol.2, Aq tilf. *Ab-d1.3, Af1-3.6-g, Aj1-r, Bb1-d.* – myn] *mgl. Acl, Ae, An, Ap1.2, Bd.* – herres] hæræ konings (koninghen *Ac2-4, Ad1-3, Bcl-3*) *Ab, Ac2-5, Ad1-3, Bcl-3;* koningh *Acl.6, Ae, Bd;* herrens *Ap1.2;* och hans tilf. *Acl-5, Ae, Bd;* oc tilf. *Ac6-d3, Bc2.3.* – hofsynnæ] ingesingh *Ab, Ac2-6, Ag, Aol.2;* ingesinnes men *Acl;* howswene *Ad1, Af1.2.6, As;* raad *Aj1.2;* nade *All.2;* houetzmæn *Aq;* ynningsmæn *Bd.* – hofsynnæ...81 raad] godhæ men the *Ae.* – ligge] hørte *Ac5;* *mgl. Bcl.3.* – och (1)] *mgl. Ap1.2, Ar, Bb1.3, Bd.* – hans] *mgl. Bb1.3;* folk tilf. *Aol.2.* – ridder] ridherskap *Ab-c3.5, Ad1-3, Bcl-d;* radheskap *Ac4.6.* – och (2)] eller *Bcl-3;* hans tilf. *Acl-3.5.6, Ar, Bd;* andre tilf. *Ap1.2.* – swæn] æmbitzmæn *Bcl-3;* ligge tilf. *Ad2, All.2, Am.* – ære (1)] *mgl. As.* – ære... ære] etcetera *Ac5, An, Bb3;* *mgl. Ab-c4.6-d3, Ag, Aj1-m, Aol.2, Aq-r, Bb1.2, Bcl-d;* Amen tilf. *Ac4.6;* Anno domini tilf. *Ac5;* explicauit tilf. *Am;* finis tilf. *Aq;* och en mill ther omkringh etcetera (*mgl. Bc2.3*) tilf. *Bcl-3.* – och (3)... ære] etcetera *Ap1.2.* – men] ther tilf. *Af1-3.6, As.* – i] *mgl. Af2.6.* – rigens] kongens *Af1-3.6, As.* – ære] oc byggæ tilf. *Ae.*

<18.> følger efter § 20 *Aa, Ae1-4;* efter § 17 *Ab1-3, Ad, Ah-i;* efter § 19 *Ac;* efter § 4 *Ae5;* efter § 1 *Af1.2;* efter § 2 *Ag1.2;* overskr. O<m> nødhwæryæ gøres *Ac.* – 1 Wdan] Hwo (Item hwo *Ag1;* *mgl. Af2*) som (*mgl. Ae3, Af2*) annen slaar ihæl, miste liiff (fore liiff tilf. *Af1-Ag2*) vden *Ae1-Ag2.* – Wdan ...giordhe] *mgl. Ac-d, Ah-i.* – thet (1)] *mgl. Ae1-Ag2.* – thet (2)] ath han *Ab1;* ath noer *Ab2, Af1.2, Ag2;* at then *Ae1-5;* ath *Ag1;* han tilf. *Ab3.* – giordhe] giordes *Ag1.* – 2 gør (1)] och tilf. *Ab1-Ai.* – annar] hin *Ab1-Ac, Ah-i;* han *Ad;* then *Ae1-Ag2.* – æller] dør tilf. *Ai.* – gør (2)] gaar *Ab2.* – honum] then *Ab1-Ad, Ae3.4, Ah-i;* *mgl. Ae1.2.5, Af1-Ag2;* saare then tilf. *Ai.* – saar]

<19.>

A: tabt. – Aa: Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 114v (1460 af præsten Laurentius Iohannis). – Ab: Smst. C 76 f. 184v-85r (1465). – Ac: Smst. C 78 1/2 f. 177r-v (1469 af Arnoldus Laurencii). – Ad: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3123,4^o f. 198v-99r (2. halv. af 15. årh.). – Ae: AM. 3,4^o f. 61r-v (slutn. af 15. årh.). – Af: Stockh. Kgl. Bibl. B 88 f. 260v-61r (1523-24).

Tryk: Kolderup Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 25-26 (efter Ad).

Tekst efter Aa.

Om then ey holdher vecten.

Then man, som til er skicket, at waghæ om natten, wordher han aflester, tha schal han gaa foræ porten oc bedhe sich indladæ. Kammer han ey ind, tha schal han bedhe sin bestæ wen, paa hwset ær, at han wagher om natten
 5 foræ hanum pa mwren saa lenghæ hans wecht til syær, oc selff schal han gangæ wdhen om kringh mwren oc see til, thet bestæ han kan. Oc gensten om morghenin schal han giffuæ en tynnæ tyst øøli i bwrghæstwæn. Om swo skeer hanum annen thiid, tha gyøræ oc saa. Gyør han thet then thredixæ nat, tha schal hans hafwæ bydes oc wordæ aldri so good man sydhen, som føræ.
 f. 115 r Forsomer han nogher nat // meth allæ, tha standher thet vndher sammæ ræt.

skade *Ael-Ag2*. – aaradhær] aff raader *Ab2*; a rædhæ gaar *Ac*; arædhe gør *Ad*; aarad weder (græb *tilf. Ae3*; giordhe *tilf. Ae4*) *Ael-5*. – æy] *mgl. Afl.2*. – 3 som] *mgl. Afl.2*. – aradhær] aarad gør (giorde *Ag1.2*) *Ael-Ag2*; han *tilf. Ae2-4, Afl-Ag2*; han skal *tilf. Ae5*. – oc (2)] Item *Afl-Ag2*; *mgl. Abl-3*; stonde retten *tilf. Ael-5*. – twilæs] twiffler (ther *tilf. Ae5*) noger *Ael-Ag1*. – thær (2)] *mgl. Abl-3*. – 4 om (1)] oppo *Afl-Ag1, Ah*; noger pa *Ag2*; och po *Ai*. – ath] om *Ai*. – nødwaræy] ath thet *tilf. Abl*. – ær æy giordh] ey giordes *Ag1.2*; *mgl. Ai*. – æy] *mgl. Abl-Ad, Ah*. – skal] skule *Ad-i*. – oc] *mgl. Ac-Ag1, Ah-i*. – xii] men *tilf. Abl, Ad*. – gordhæn] widnæ *tilf. Ac*; vdnæffnes *tilf. Ael-5*; vthvellies *tilf. Afl-Ag1*; vthmales *Ag2*; meles *tilf. Ai*. – thær om] *mgl. Afl-Ag2, Ai*. – thær om thy] rethe thet vth *Abl-3*; the schule atskilie om swo er *Ael-5*. – thy...5 staar] the skulle granske, huad helder nødhweryæ ar giort eller ok ey *Afl.2*; ock granske ock vdledhe om nødwerie giordes (ær giorth *Ag2*) eller (*mgl. Ag2*) ock (*mgl. Ag2*) ey (*mgl. Ag2*) *Ag1.2*. – thy] thyw *Ad*; *mgl. Ac*. – som] før ær sacht oc *tilf. Ad*; om skal sye som *tilf. Ai*. – 5 staar] er *Ac*; Hær slippær gorthzrættæn *tilf. Aa*; Qui est trinus et unus, det nobis suum munus *tilf. Ah*; Amen, ueni sancte spiritus *tilf. Ai*.

<19.> følger efter § 16 Aa-d, Af; efter § 5 Ae. – 1 Overskr. *mgl. Ab, Ad-f*; Om wæcth *Ac*. – 2 som] *mgl. Ae*. – at..natten] natthe wahn *Ac*; nacht weght *Ae*. – natten] nætther *Ab*. – 3 bedhe] biwthe *Ac*. – indladæ] ind *Ab, Ad-f*. – han (2)] tha *tilf. Ab-f*. – 4 bedhe] biw[d]he *Ac*. – wen] han *tilf. Ae*; som (then ther *Ae*) han (haffwer *tilf. Af*) best (paa *tilf. Ac-d*) troer (til *tilf. Af*) *tilf. Ab-f*. – paa] *mgl. Af*. – hwset] garthen *Ae*; *mgl. Af*. – ær] haffuer *Ae*; *mgl. Ab-d*. – om] then *Ac, Ae*; een *Ad*. – natten] nat *Ad*. – 5 hanum] *gent. Af*. – oc] *mgl. Af*. – 6 om kringh] *mgl. Ae*. – han kan] *mgl. Ae*. – Oc] *mgl. Af*. – gensten] æffther *tilf. Ac-d, Af*; ther efter *tilf. Ae*. – 7 giffuæ] alle brødrene *tilf. Ab-d, Af*. – tyst] *mgl. Ae*. – bwrghæstwæn] bwrgheræstwæn *Ac*. – Om.8 hanum] *mgl. Ab-f*. – thiid] naten *Ab-f*; maa han *tilf. Ab-f*. – tha] *mgl. Ab-f*. – thet] oc swo *Ab, Ae*; saa *Ac-d, Af*. – then] *mgl. Ae*. – 9 schal] skulle *Ac, Ae*. – hafwæ] gaa till *tilf. Ab-d, Af*. – good] geff *Ae*. – 10 han] ok *tilf. Ac-d*. – nogher] første *Ab-d*; then første *Ae*; thet a første *Af*. – vndher] wether *Ac*; then *Af*; *mgl. Ab*.

<20.>

A: tabt. – *Aa:* Stockh. Kgl. Bibl. B 77 f. 3v (1. halv. af 15. årh.). – *Ab:* Smst. C 38 f. 172r (ca. 1450). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Smst. C 68 f. 67r (midt. af 15. årh.). – *Ac2:* AM. 9,4° f. 211v (1470). – *Ac3:* AM. 11,4° f. 126r-v (slutn. af 15. årh.). – *Ac4:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62 f. 174v-75r (1499). – *Ac5:* Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 læg t s. iiiv-iiiii. – *Ad:* tabt. – *Ad1:* AM. 36,4° f. 164v-65r (midt. af 15. årh.). – *Ad2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 163r (slutn. af 15. årh.). – *Ad3:* AM. 37,4° f. 108r (omkr. 1500). – *Ae:* Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 113v-14r (1460). – *Af:* Smst. C 78 1/2 f. 177r (1469). – *Ag:* AM. 3,4° f. 63r (slutn. af 15. årh.). – *Ah:* Stockh. Kgl. Bibl. C 54 f. 246v (2. halv. af 15. årh.). – *Ai:* AM. 12,8° f. 174v (2. halv. af 15. årh.). – *Aj:* Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 801,2° f. 86r (2. halv. af 15. årh.). – *Ak:* tabt. – *Ak1:* AM. 446,12° f. 127v-28r (1486). – *Ak2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 43 f. 169v-71r (1497). – *Al:* tabt. – *Al1:* AM. 16,8° f. 211r-v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Al2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3136,4° f. 209r-v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Al3:* Smst. Gl. kgl. saml. 3135,4° f. 205v-06r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Al4:* Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 læg BB s. iiiv, herefter Gotfred af Ghemens udgave af jyske lov 1508 læg E s. iiv-iiiii. – *Am:* AM. 442,12° f. 93v (slutn. af 15. årh.). – *An:* tabt. – *An1:* AM. 22,8° f. 197r-98v (omkr. 1500). – *An2:* AM. 27,8° 60 (omkr. 1500). – *Ao:* Kgl. Bibl. Thott 1992,4° f. 135v-36r (1520). – *B:* Gårdsretten, antagelig stadfæstet [1460-65] af kong Kristian I., tabt, cf. nr. 29. – *Ba:* Stockh. Kgl. Bibl. C 76 f. 184r-85r (1465). – *Bb:* tabt. – *Bb1:* Smst. B 78 f. 119r (2. halv. af 15. årh.). – *Bb2:* Bergen Univ. Bibl. Ms. 80,4° f. 117r-v (omkr. 1500). – *Bb3:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 144r-v (beg. af 16. årh.). – *Bc:* tabt. – *Bc1:* Smst. Uldall 228,4° f. 69r (2. halv. af 15. årh.). – *Bc2:* AM. 39,4° f. 149v-50r (2. halv. af 15. årh.). – *Bc3:* AM. 28,4° f. 186r-v (omkr. 1500). – *Bd:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3123,4° f. 189r-v (slutn. af 15. årh.). – *Be:* Smst. Gl. kgl. saml. 3137,4° f. 452r-v (1499).

Tryk: Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 l.l., herefter Gotfred af Ghemens udgave af jyske lov 1508 l.l.; Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 l.l., herefter Mads Vingaards udgave af Eriks sjæll. lov 1576 læg t s. 3v-4r; Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 33-34 (efter *Ac2*).

Tekst efter Aa.

(Tekst II 19, Tekst III 17)

- f 3 v Innæn thessæ gerningæ, thær nw skreffnæ æræ. Hwo thum gør, tha biw-
dæ wi koning Erich alla the, som woræ æmbitzsmæn æræ oc tiænære hwær
vidh sek, ath the æller thæn, tha woræ æmbitzsmæn til siæ honum, ath faa
oc thaga thæn brødeliga oc søræ honum tidh, woræ æmbitzsmæn wilyæ lada
5 honum komma. Hwilkæn æller hwilkæ af woræ borgæræ æller ingesin, sum
nw ær sakt, dyruæs til thæn brødeligæ ath vara, i hwat stykke thet hælzs ær,
ællær wndweldæ a mæth rættæ oc wordher thelig ræt, som thæn brødeligæ
skwlde standæ. Vnkommær thølig man, som thæn brødeligæ wndweldher,
hafuæ han æy inghen stadh frydh i woro rige oc kommæ aldrig for wor yghen
10 æller aasyn, vdan han nydhær særdelis wor nadha thær til.

<20.> følger efter § 15 *Aa*, *Ad1-f*, *Ah-n2*, *Ba*, *Bc1.2*, *Bd-e*; efter § 16 *Ab-c5*, *Ag*, *Bc3*; efter § 14 *Ao*; efter § 13 *Bb1-3*; *Overskr.* Om nogher vnscywdher annen *Ae*; xx *Bc1*. – 1 Innæn] Item om *Ab*; Um *Acl-5*; Æn men *Ah*; Item *Aj*; Medhen *Ak1.2*, *Al4-m*; Nw (Hw *Al2.3*) methen *Al1-3*, *An1.2*; Aff *Be*; *agl.* *Ae-g*, *Ao*, *Ba-d*. – Innæn....5 komma] *agl.* *Ai*. – gerningæ]thing *Aj*, *Ak2-n2*; ærinnde

Akl; vgiernynge *Bcl-3, Be.* – thær] som *Adl-3, Ag, Aj, Ao, Bbl-c3*; *mgl. Ab-c5, Ae, Ah, Ak-n2.* – thær.....æræ] forscreffne (stander *tilf. Bc2.3*; eræ *tilf. Be*) *Af, Ba, Bc2-e.* – nw] for *Ao, Bcl*; *mgl. Adl-3, Ah, Aj, All-3, Anl.2.* – skreffnæs] sawde *Ae.* – æræ] stande *Ao, Bcl.* – Hwo] Hwelken *Af, Ba, Bd*; som (noger aff *tilf. Ao, Bc2.3*) *tilf. Ae-h, Aj, Anl-o, Ba-e.* – thum] nogher *Bcl, Be*; *mgl. Ag, Ao, Bc2.3*; aff *tilf. Bcl.* – biwdæ] forbiwdhe *All-m, Bd.* – 2 wi] myn her *Am*; *mgl. Ae, Ao, Bcl-3, Be.* – koning] *mgl. Aj, Anl.2*; och *tilf. Ad2.* – Erich] *Ab*; Erik *Acl-3*; Erick *Ac4.5, Ag*; Eric *Af*; E *Ah*; N *Ba, Bd*; Cristiern *Bbl.3*; Kierstiern *Bb2*; *mgl. Aa, Adl-e, Aj-o, Bcl-3, Be.* – alla] *mgl. Ad2.* – the] them *Ac2.3.5, Af-h, Am, Bbl-3*; *mgl. Adl-e, Aj, Anl-Ba, Bcl-e.* – som] *mgl. Ab-c3, Adl-h, Aj, Anl-Ba, Bcl-e.* – woræ] synæ *Ae*; syn *Ao*; hans *Am, Bcl-3, Be.* – æmbitzsmæn] ynningsmen *Ab*; ingesinnæ *Acl-5, Af*; hõtzmæn *Ae, Ag-h*; hoffwæsinnæ *Aj, All-o, Ba-e* – æræ] *mgl. Adl-e, Aj, Ao, Bcl-3, Be.* – oc] ath *Ac4*; *mgl. Ac3, Ba.* – tiænære] hoffsyn *Ae*; man *Af-g, Aj, Anl.2, Bbl-3, Bd*; men *Ah*; the *Akl*; mallsigende *Ak2*; andre *All-m*; hans (wore *Ba*) mend *Ao, Ba, Bcl-3, Be*; *mgl. Ab-c5*; howesende *tilf. Adl-3*; som (*mgl. Ak2*) i wort raadh ære oc alle ander gode (*mgl. Ak2*) men (*mgl. Ak2*) *tilf. Ak1.2*; antinge *tilf. Anl.2*; som *tilf. Ao.* – hwær] alle *All-m, Ao, Bcl-3*; *mgl. Ae, Ak1.2, Ba, Bcl-3.* – 3 vidh sek] *mgl. Ae-h, Aj-Be.* – ath (1)] *mgl. Anl-o, Bcl-3, Be.* – ath (1).....5 komma] at (*mgl. Ag*) hwer (*mgl. Ag*), som wordher til sacht anthen (*mgl. Ag*) af wor (*mgl. Ag*) embetzsmæn (æmbetzman *Ag*) eller af (*mgl. Ag*) sagsøgæræ, at the thøm (hannum *Ag*) til helpe at gripæ (fange *Ag*) thøm, som brødet (bwdet *Ag*) haffwer (emod rætten *tilf. Ag*) oc antworde hanum (for *tilf. Ag*) war (*mgl. Ag*) embetzman *Ae, Ag*; æntigh then eller woræ vmbutzmen til at sighæ æller faa eller taghæ oc for woræ wmutzsmæn comme lathæ *Aj.* – the] them *Anl.2*; *mgl. Ak1.2, Ao, Bcl-3, Be*; them *tilf. Af, Ah, Ba, Bd.* – æller] *mgl. Ak1-m, Ao, Bcl-3, Be.* – thæn] them *Anl.2*; *mgl. Ak1-m, Ao, Bcl-3.* – tha] ther *Ab, Adl-3*; nær *Ah*; som *All-3, Am, Bcl-3, Be*; so *Al4*; *mgl. Ac4.5, Af, Ak1.2, Anl-Ba, Bd.* – woræ æmbitzsmæn] wor embetzman *Ab-c5, Ah, Ba, Bd*; hans embitzmend *Ao, Bcl-3, Be*; *mgl. Ak1.2*; æller (*mgl. Ac5, Ah*) molsoghendhæ (sagsøgheren *Af, Ah*; sachwolder *Ba*) *tilf. Ab-c3.5, Af, Ah, Ao-Be*; modhsigendhe *tilf. Ac4.* – sia] hielpæ *tilf. Ab-c5*; worde *tilf. Ao, Bcl-3, Be*; them hielper (ii *tilf. Bb2*) *tilf. Bbl-3.* – honum] them *All-4*; *mgl. Am-Ba, Bcl-Bd*; æller them *tilf. Af, Ah, Ak1.2, Bd.* – ath (2)] eller *Anl.2.* – ath (2).....5 komma] att (oc *Bc2*) hielpæ them forscreffne vgerninges mend at hindre oc gribe oc i gordzreitthen for embitzman (æmbitzmen *Bcl.2*) at føre *Ao, Bcl-3, Be.* – faa] gribe *Ba.* – 4 oc (1)] ath *Ad2*; eller *Akl-n2.* – thaga] forware *tilf. Ba.* – thæn] som *Adl-3*; *mgl. Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd.* – brødeliga] *mgl. Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd*; ær *tilf. Adl-3.* – fœræ] *mgl. Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd.* – honum] *mgl. Adl.2, Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd.* – tidh] for *Af, Ah, Ak1-n2, Bbl-3, Bd*; till *Ba*; som *tilf. Ab, Ac2.4-d2.* – woræ] *mgl. Ak1-m.* – woræ æmbitzsmæn] wor embetzman *Ab-c4, Af, Ah, Ba.* – æmbitzsmæn] ombotzman *Akl.2, Am*; ath *tilf. Bbl-3.* – wilyæ] wel *Ab-c4*; *mgl. Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd.* – lada] *mgl. Bbl-3*; thet *tilf. Al2-m.* – 5 honum] *mgl. Af, Ah, Ak1-n2, Ba-b3, Bd.* – komma] *mgl. Ad2.* – Hwilcæn] *Overskr. Vm* at vndstinge noghen *Ah*; Den brødelige y forsuar att tage etcetera *Bb2*; xxi *Bcl.* – Hwilcæn] Item huilken *Ab*; *mgl. Ae, All-3.* – Hwilcæn æller hwilkæ] Hwo *Ao, Bcl-3, Be*; som *tilf. Ad3, Ao, Bcl-3, Be.* – æller (1)] oc *Ae*; *mgl. Ai-j, All-n2.* – hwilkæ] hwo *Ab*; *mgl. Adl, Ai-j, Al4-n2.* – af... ingesin] *mgl. Adl-3, Ao, Bcl-3, Be.* – woræ] worth *Aj-k2, Ba.* – borgæræ] riddere *Ae*; raath *Af, Ah, All-4, Ba-b3, Bd*; hoffmæn *Ai.* – borgæræ æller ingesin] gøtæ men *Ag*; hoffwesindh *Aj, Anl.2*; raadh *Akl.2*; i garden *Am.* – æller (2)] aff *tilf. Ai.* – ingesin] hoffsyn *Ae, Ah, All-4, Ba-b3, Bd*; ratin *Ai.* – sum] then *Ah.* – sum..6 sakt] *mgl. Adl-e, Aj, Anl-o, Bcl-3, Be.* – nw] forre *Ag.* – ær (1)] *mgl. Al2.* – dyruæs] *mgl. Ah.* – til] *mgl. Ah, All-m.* – thæn] theligh *Ae*; them *Ag, All-m*; thy ther *Ai*; ther *Aj*; the *Akl*; *mgl. Ab, Ac3, Ao, Bb2, Bcl-3, Be*; som *tilf. Ag.* – brødeligæ] *mgl. Ao, Bcl-3, Be*; man *tilf. Ae*; ære *tilf. Ag.* – ath vara] ære *Ai-j, Anl.2*; veræ *Be*; *mgl. Ah*; eller at wnschywdhæ *tilf. Ae*; eller vntsætte *tilf. Ag.* – i....7 rættæ] och wntuelde noger aff retthen, som brødelig ær *Ao, Bcl-3, Be.* – hwat] hwilke *Ag.* – stykke] madhæ *Ae-n2, Ba, Bd*; som *tilf. All-4.* – thet] tiil *Ah.* – ær (2)] woræ *Aj, Anl.2*; wti *tilf. Ae*; tiil dyrwes at wntstyndæ

<21.>

A: tabt. – *Aa:* Stockh. Kgl. Bibl. B 77 f. 3v-4r (1. halv. af 15. årh.). – *Ab:* Smst. C 38 f. 172r (ca. 1450). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Smst. C 68 f. 67r (midt. af 15. årh.). – *Ac2:* AM. 9,4° f. 211v (1470). – *Ac3:* AM. 11,4° f. 126r-v (slutn. af 15. årh.). – *Ac4:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62 f. 174v-75r (1499). – *Ac5:* Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 læg t s. iiiir. – *Ad:* tabt. – *Ad1:* AM. 36,4° f. 164v-65r (midt. af 15. årh.). – *Ad2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 163r (slutn. af 15. årh.). – *Ad3:* AM. 37,4° f. 108r (omkr. 1500). – *Ae:* Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 113v-14r (1460). – *Af:* Smst. C 78 1/2 f. 177r (1469). – *Ag:* AM. 3,4° f. 63r (slutn. af 15. årh.). – *Ah:* Stockh. Kgl. Bibl. C 54 f. 246v (2. halv. af 15. årh.). – *Ai:* Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 801,2° f. 86r (2. halv. af 15. årh.). – *Aj:* tabt. – *Aj1:* AM. 446,12° f. 127v-28r (1486). – *Aj2:* AM. 10,8° f. 113v (1490, samme hd. som flg.). – *Aj3:* AM. 9,8° f. 123r (1490, samme hd. som foreg.). – *Aj4:* Stockh. Kgl. Bibl. C 43 f. 171v-172r (1497). – *Aj5:* AM. 28,4° f. 150r (slutn. af 15. årh.). – *Aj6:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 276v (1. halv. af 16. årh.). – *Ak:* tabt. – *Ak1:* AM. 16,8° f. 211r-v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Ak2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3136,4° f. 209r-v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Ak3:* Smst. Gl. kgl. saml. 3135,4° f. 205v-06r (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ak4:* Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 læg BB s. iiiiv, herefter Gotfred af Ghemens udgave af jyske lov 1508 læg E s. iiiir. – *Al:* AM. 442,12° f. 93v (slutn. af 15. årh.). – *Am:* tabt. – *Am1:* AM. 22,8° f. 197r-98v (omkr. 1500). – *Am2:* AM. 27,8° 61 (omkr. 1500). – *B:* Gårdsretten, antagelig stadfæstet [1460-65] af kong Kristian 1., tabt, cf. nr. 29. – *Ba:* Stockh. Kgl. Bibl. C 76 f. 184r-85r (1465). – *Bb:* tabt. – *Bb1:* Smst. B 78 f. 119r (2. halv. af 15. årh.). – *Bb2:* Bergen Univ. Bibl. Ms. 80,4° f. 117r-v (omkr. 1500). – *Bb3:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 144r-v (beg. af 16. årh.). – *Bc:* Smst. Gl. kgl. saml. 3123,4° f. 189r-v (slutn. af 15. årh.). – *Bd:* Smst. Gl. kgl. saml. 3137,4° f. 452r-v (1499).

Tryk: Matthæus Brandis' udgave af jyske lov 1504 l.l., herefter Gotfred af Ghemens udgave af jyske lov 1508 l.l.; Ghemens udgave af Eriks sjæll. lov 1505 l.l., herefter Mads Vingaards udgave af Eriks sjæll. lov 1576 læg t s. 4r; Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 35 (efter *Ac2*).

Tekst efter Aa.

(Tekst III 18)

Thennæ sammæ ræth hafuær myn hæræ koninghen wnth sith raadh, ath
 t. 4 r the mwæ honum sammaledh // i theræs gordh haffua.

tilf. Ah; vti rættæn (herefter åben plads i manus.) *tilf. Ai. – 7 ællær] mgl. Ae, Ag, Ai-j, An1.2, Bb1-b3. – wndweldæ] wndsette Ak1.2, Al3; vor villiæ Bb1.3; at werie Bb2; mgl. Ae, Ag, Ai; them tilf. Am. – æ mæth] motte Ac4.5, Ad2.3, Ah, Aj, Ak2; a modh All; mgl. Ag, Ai. – rættæ] wor (mgl. Bb1.3) ræth tingh Bb1-3; mgl. Ag, Ai. – oc] mgl. Ad1-g, Ai, Ao, Bcl-3, Be. – wordher] stande Ad1-e, Ag, Ai, Ao, Bcl.2, Be; haffwe standhet Bc3. – thelig] then samme Ad1-e, Ag, Ai, Ak1.2; samme Af, Ao, Ba-e; man (then man Af, All-m, Ba, Bd; mgl. Bb1-3) ællær (mgl. All-m) thelighæ (the Af, Ba, Bd; mgl. Ak1-n2) mæn (mgl. All-m) fongnæ (grebnæ Bb1-3) standæ theligh (then samme Ac4; then Ac5; samme Aj, An1.2; mgl. Af, Ak1-m, Ba-b3, Bd) *tilf. Ac2.4.5, Af, Aj, All-n2, Ba-b3, Bd; hwo som thermeth grepen worther tilf. Ag; warthæ then man grepæn tilf. Ai. – som] mgl. Ae. – thæn] the Aj-kl, All-n2. – thæn brødeligæ] han, ther brødelig ær Ag. – 8 skwldæ] schal Ai. – standæ] haffue standet Ao, Bcl, Be. – Vnkommær] och tilf. Ab-e, Ag, Ao, Bb2, Bcl-3, Be. – thelig] then Af, Ak1-l4, Bd; mgl. Ae, Ag, Ai, Ba; eller telligæ tilf. Bb1-3. – man] han Ae, Ag, Ai, Ba; men Bb1-3. – som... wndweldher] mgl. Am. – thæn] mgl. All-4. –**

<22.>

A: tabt. – *Aa:* AM. 12,8° 349-50 (2. halv. af 15. årh.). – *Ab:* tabt. – *Ab1:* AM. 446,12° f. 128v-29r (1486). – *Ab2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 43 f. 172r-v (1497). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* AM. 10,8° f. 113v-14r (1490, samme hd. som flg.). – *Ac2:* AM. 9,8° f. 123r-24v (1490, samme hd. som foreg.). – *Ad:* tabt. – *Ad1:* AM. 16,8° f. 211v (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Ad2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3136,4° f. 209v-10v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg. og flg.). – *Ad3:* Smst. Gl. kgl. saml. 3135,4° f. 206r-v (slutn. af 15. årh., samme hd. som foreg.). – *Ae:* tabt. – *Ae1:* AM. 28,4° f. 150r-v (slutn. af 15. årh.). – *Ae2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 276v-77r (beg. af 16. årh.). – *Af:* AM. 442,12° f. 94r-v (slutn. af 15. årh.). – *Ag:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3137,4° f. 452v-53r (1499). – *Ah:* Brandis' udg. af jyske lov læg BB s. iiiiv-iiiir (1504), herefter Gotfred af Ghemens tryk læg E s. iiiiv (1508).

Tryk: Brandis' udg. af jyske lov 1.1., herefter Gotfred af Ghemen 1.1.; Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love IV 35-36 (*efter Ac1*).

Tekst efter Aa og Ac1.

thæn brødeligæ] wgeringsman *Ae*; vnde gerningers man *Ag*. – wndweldher] vntsetter *Ad2*; wnschudher *Ae*; vntskøt *Ag*; wndcommer *Aj*; hawer wndleydhet eller fforkommen *Ak1.2*; er *All-4*; wndweldet haffuer *Ao*, *Bb1-c3*, *Be*; *mgl. Ai*; tha *tilf. Ae, Ag*. – 9 hafuæ] nyde *Ao*, *Bb1-c3*, *Be*. – han] *mgl. Ab, Ad1.2, Ag, Ak1-m*; hwerken *tilf. Bd*. – æy] *mgl. Ab-h, Aj, An1-o, Bb1-e*. – inghen] *mgl. Af, Ai, Ak1-m*. – stadh] *mgl. Ac2.4-d3, Af, Ai-Be*. – i] hwerken *tilf. Af*. – woro rige] worth ryghe *Ad1-3*. – kommæ] han *tilf. Aj*. – for] i *Ad1-3*. – wor] *mgl. Ad1*. – yghen] *mgl. Ad1-3, Ag, Aj*; igen *tilf. Ae*. – 10 æller] *mgl. Ad1-g, Ai-j, All-4, Ba, Bd*. – aasyn] *mgl. Ae-f, Ai, All-4, Ba, Bd*. – vdan] at *tilf. Al2-4*. – vdan...nadhæ] *mgl. Ae, Ag*; Hwore som skeer i hærskaps nærwærens sodanæ ghærningh, thet staar til gudh ok til hærskaps nadhæ, hwræ høkt man skal thet bædher ther til ath andræ wydher sæ dorskap ath ghøræ *tilf. Ai*. – han] then *An1.2*. – særdelis] serlige *All-4*; *mgl. Ai*. – wor] *mgl. Bb1-3*. – thær til] *mgl. Ad1-Bd*.

<21.> følger efter § 19 *Aa, Ba*; efter § 20 *Ab-Ad3, Ag, Bc*; efter § 18 *Ae*; efter § 17 *Af*; efter § 16 *Ah-Al*; efter § 14 *Am1.2*; efter § 15 *Bb1-3*; efter § 22 *Bd*. – 1 Thennæ] Item thenne *Ac4*; Finit gardzrætt i konings gard oc vppa hws oc festæ ok *Bd*. – sammæ] *mgl. Ad1-Ae, Ag*. – hafuær] ær *Bd*. – myn] wor natheghe *Ab*; *mgl. Ad1-Ag, Ai-Ba, Bc-d*. – hæræ] *mgl. Ad1-Ag, Ai-Ba, Bc-d*. – koninghen] koning Erich (Erick *Ag*; Cristiern *Ba, Bc*) *Af-g, Ba, Bc*; *mgl. Ah, Bd*; oc *tilf. Aj2.3*. – wnth] giffvet *Ae, Ag*; wiit *Ak4*. – sith] ridderescapp, som ær hans *tilf. Ab*. – sith raadh] sine godhæ men *Ae, Al*; sinæ rodhe *Ah*; sith folk *Ai-k4*; alle i rigenss raad *Bd*; i Danmark (Danmarck *Ag*; Danmarch *Ai*; Swerighe *Aj1*; Swerigh *Aj2*; Swerig *Aj3*; Suerigh *Aj4*; Swerige *Aj5*; Suerighe *Aj6*) *tilf. Ae, Ag, Ai-Aj6*; i sinæ righe *tilf. Ah, Ak1-4, Bb1-3*; i sit rige *Al*; oc serdelis alle koningens embitzmæn oc hauitzmæn *tilf. Bd*. – ath...2 honum] *mgl. Ad1-3, Ba*. – ath....2 haffua] *mgl. Bd*. – mwæ] schwlæ *Ae-f, Bc*. – honum] then *Aj1.4, Ak1-4*; them *Aj2.3.5.6*; henne *Al*; *mgl. Bb1-3*; vppa hans sloth oc *tilf. Af, Bc*; oc *tilf. Aj2.3*. – sammaledh] so wel *Ag*; sannelighe *Am1.2*; *mgl. Af, Ak1-Al, Ba, Bc*; holle oc *tilf. Am2*. – i] pa *Al*; *mgl. Af, Bc*. – theræs] sinæ *Af-i, Am1.2, Ba-c*; the *Aj1*; at *tilf. Am1*. – gordh] nydhe ok *tilf. Bb1-3*; *mgl. Ah*. – haffua] *mgl. Ad1-3, Ah*; ligherwiis, som koninghen hafuer wpa synæ slotte *tilf. Ae*; alle hans men *tilf. Am2*.

AM. 12,8°
349

Om iumcfuer at krencke.

Thette ær oc ræth innen kongens gardh om noget man dyrwes til, ridderæ eller swænæ, fattigæ eller ryge, ther hanum haffuer sworæt at wære hwilde oc tro, oc dyrwes sythen til i drotnings gard at krenke iomfrver eller quinnæ, tha skal han myste the fingre, han haffwær vppholdet i helgen, oc twngen han haffwær sworæth meth, oc remme swo hans landh oc rigæ oc bliffwe æreløss. Ær thet oc swodan man, at han ickæ sworet hawær, tha skal en dren bere een tendh langhhalmeskæruff paa een stage for hanum oc alle the andre dwne oc drengæ, som innen garden æræ, the skulle hanum bekaste meth dregh oc vrenlygæ thingh, och wære swo skendh oc æreløss oc forswære // swo hans landh oc hans rygæ och komme ther aldriigæ mære. Fyndes han offer i hans landh oc rygæ, tha skal man gøre hanum som een annen frittløss man oc rættæ offwer hans lyff. Then seech ladær krenke oc skendæ, hwn skal forswære drotnings gardh, och kommæ ther aldriigæ mære, oc waræ hwn swo skend oc æreløss, som han ær. Ær thet swo, at man fyynnær hanum i hans landh eller rygæ sex wger ther effter, tha maa man tage hanum oc rættæ offwer hans liiff, antwff henggæ hannum eller hwath han wil, ther hannum griffuær.

AM. 10,8°
f. 114 v

Bywde wii vnder wor koninglig hæffend alle wore vmbotzmæn at holde thennæ forskreffnæ ræth i wore garde oc slot, oc hwo brødelig worder i tissæ sage oc icki worther ræt ywer, han rymme bort aff wort land oc rigi oc komme alder meer for wor øgen, saafrompt han wil æy sættæ siit lifff till fare.

<22.> følger efter § 20 Aa; efter § 17 Ab1-Af, Ah; efter § 18 Ag. – 1 Overskr. Vm iomfrvr kræncker Acl; Then iomfrv ællær quinnæ krencker i droningens gard Ag; mgl. Ab1.2, Ac2-Ae2, Ah. – 2 oc] mgl. Acl.2, Ael.2, Ag. – innen] i Ab2-Ae2, Ag-h. – gardh] at tilf. Ab1.2, Ad1-Ae2, Ag-h. – til] anten tilf. Acl.2. – 3 oc] ællær Acl. – 4 i] inden Ab1.2; kongens oc tilf. Acl. – krenke] krecke Ab2; nogher tilf. Acl.2, Ael.2. – iomfrver] noget iomfrw Ag. – eller] mør eller ander tilf. Ab2. – 5 fingre] ther tilf. Ab1.2, Ad1-3, Ah. – haffwær vppholdet] wphwlt Ab1.2. – i] til Ael.2, Ag; til tilf. Acl.2. – twngen] ther tilf. Ab2, Ad3. – 6 swo] siden Acl.2, Ael.2, Ag. – hans] mgl. Ac2. – oc(2)] hans tilf. Ael.2, Ag. – bliffwe] wære Ab1.2. – 7 at] thet Ad1-3, Ah. – dren] dwn Ab1-Ah. – 8 tendh] mgl. Acl. – andre] mgl. Ab1. – 9 innen] i Ab1-Ac2, Ael.2, Ag. – the] mgl. Ab1, Acl.2. – skulle] skal Acl. – bekaste] kaste Ab1-Ae2, Ag-h. – dregh] treck Ab1-Ae2, Ag-h. – 10 och] han tilf. Ab1.2. – 11 hans (1)] mgl. Ab1-Ae2, Ag-h. – ther] for hans øgen Acl. – mære] mgl. Acl. – Fyndes] Oc findes Acl.2, Ael.2. – han] thær tilf. Acl.2, Ael. – offer] ther effter mere Ab1.2, Ad1-3, Ah; æffter Acl.2, Ael, Af; ther effther Ae2, Ag. – 12 oc rygæ] mgl. Ab1-Ah. – man (1)] han Acl.2, Ael.2, Ag. – gøre] weth tilf. Acl, Ad1-Ae2, Ag-h; meth tilf. Ac2. – hanum] swo tilf. Acl. – som] wiid tilf. Acl.2, Ad2-Ae2, Ag-h. – een annen] andræ Acl. – man (2)] mæn Acl. – 13 lyff] hals Acl.2, Ael.2, Ag. – Then] Oc hun som (ther Ac2) Acl.2; Item then Ael.2, Ag; som tilf. Ab1.2, Ad1-3, Ah. – oc] eller Ad1-3, Ah; mgl. Ag. – skendæ] mgl. Ad. – hwn] mgl. Acl.2. – skal] rømmæ oc tilf. Acl.2. – 14 hwn] mgl. Acl.2, Ael.2, Ag. – 15 oc] so tilf. Ad1-3, Ah. – som.....17 griffuær] mgl. Acl.2, Ael.2, Ag. – thet] oc tilf. Ab1. – 17 wil] aff hanum gøre tilf. Ab1.2. –

Tekst II.

A: tabt. – Aa: AM. 22,4° f. 218r-20v (2. halv. af 15. årh., ufuldst., samme hd. som Ab). – Aa1: Kgl. Bibl. Uldall 223,4° f. 276r-82r (18. årh.). – Ab: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 46 f. 146r-49v (2. halv. af 15. årh., samme hd. som Aa). – Ac: Biskop Oluf Mortensens lovhåndskrift (1461-85), tabt. – Ac1: AM. 26,4° f. 186v-91r (ca. 1520). – Ad: AM. 21,4° f. 192r-93v (slutn. af 15. årh.). – Ad1: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 41-46 (18. årh.). – Ae: Smst. Kall 552,4° f. 148r-52r (slutn. af 15. årh.). – Af: Smst. Thott 1989,4° f. 197v-201v (omkr. 1500).

Hertil slutter sig Kgl. Bibl. Thott 2000,4° (17. årh.).

De eftermiddelalderlige håndskrifter falder uden for udgavens rammer.

De middelalderlige og eftermiddelalderlige tekster findes i sjællandske lovhåndskrifter med undtagelse af *Thott 2000,4°*, der indeholder jyske lov.

Tekst efter Aa og Ab.

(Tekst I 1, Tekst III 1)

<1.> Hwilkæn man, annæn slar ihæl, oc wordær han grepæn meth færskæ
 f. 218 v gerneriger, tha giffuæ han // liiff for liiff. Worder han æy grepin meth færskæ
 gerneriger, oc widæs thet hanom, oc han dyl thet, tha skal æmbitsman næffnæ
 5 tolff aff the bæstæ borgæræ ellær swenæ, owildugæ mæn, oc the skullæ
 hanom antug wæriæ ellær fællæ; werge the hanom, tha bliffuæ han wort,
 fællæ the hanom, mæstæ sit liiff.

ther]ssom *Ab1.2, Ad1-3, Ah*. – hannum (2)] *herefter overstr. b Aa*. – griffuær] etcetera *tilf. Ab2*. – 18 Bywde] Item bywdæ *Ac2, Ae1.2*. – Bywde.....21 fare] *mgl. Aa-b2, Ad1-3, Ag-h*. – wii]jedher *tilf. Ae1.2*. – 19 hwoj] *Ac2, Ae1-f; mgl. Ac1*; som *tilf. Ac2, Ae1.2*. – worder] ære *Ac2, Ae1.2*. – 20 wort land oc rigi] wore landh oc riigæ *Ae1.2*. – 21 saafrompt] som *tilf. Ae1.2*. – fare] therefore *Ae1.2*; Hær ændes slotz (*mgl. Ac2*) oc (*mgl. Ac2*) gaartzræt i koningens gaard i Danmark amen (etcetera *Ac2*) *tilf. Ac1.2*; etcetera *tilf. Ae2*.

Overskr. Thenne æfftherscreffnæ ræt hawær koning Erich wnth oc stadfæsther æffther alt Danmarcks, Swerigis oc Norgis rad oc the sculæ hanom alle nydæ pa theris gardæ oc serdelæs hans hōwætzmen oc æmbitsmæn i alt sit rigæ ath nydæ oc skal han so langt oc with stondæ innæn køpstad oc landsby oc fulmachth hauæ, som the faræ liggæ ællær æræ altiid. Amen *Aa*; Om (*mgl. Ab*) gardsræt *Ab, Ae*; Thette er hœffborens førstæ konning Erics (Ericks *Ad*) Danmarks, Swerigis (Swærigs *Ad*), Norges, Wendes (Vendis *Af*) och Gotes konningh oc hertugh wti Pomeran (Pommeren *Af*) stadfæsth gaardzrætt paa hans gaarde och sloth skickeder oc hauer han skicket sammæ rætt effter all Danmarks (Danmarcks *Ad*), Suerigis (Swærigs *Ad*; Swerigis *Af*) oc Norges raad saa som æræ biscoppæ, ridderæ och swenæ, alle som i hans raad æræ oc særdelæs sinæ hōwetzmen, huilke oc sammæ rætt hauer sculle ehuaere the liggæ eller æræ *Ac1, Ad, Af*; Primo sequitur tabula *tilf. Ac1, Af*; Om gaardtz rætt *tilf. Ac1*.

<1.> *Overskr.* Hwilken man annen slar ihiehl *Ac1-f*; Primo *tilf. Ad*. – 1 man] som *tilf. Ad*. – han] *mgl. Ad*. – meth] vedh *Ad*. – 2 for liiff] *mgl. Af*. – meth] vedh *Ad*. – 3 oc (1)...thet (2)] *mgl. Ad*. – dyl] han *tilf. Ae*. – næffnæ] till *tilf. Ac1*. – 4 swenæ] *mgl. Ad*. – mæn] *mgl. Ad*. – 5 werge the hanom] worter han waard *Ac1-f*. – tha] *mgl. Ad*. – han] *mgl. Ad*. – 6 fællæ]æn fællæ *Ab*. – fællæ the hanom] oc (*mgl. Ad*) worter (bliffwer *Ad*) han fældh *Ac1-f*; tha *tilf. Ae*. – hanom] tha *tilf. Ab*. – sit] *mgl. Ad*. – 7 hugger] saar *tilf. Ae-f*. – 8 Huilkæn som] man *Ac1-f*. – sar] *mgl. Ab*. –

<2.> Ho som annæn hugger, slar ellær stinger til blods.

(*Tekst I 2-3, Tekst III 2-3*)

Huilcæn som annæn hugger sar, slar ellær stingær tiil blods, tha skal han mistæ handhen ellær wæriæ segh, som foræ ær sagt, om han worther æy græpin meth færskæ gerninger. Æn slar man annæn pusth ellær kepshug oc æy kommær blod wd, tha skal han stingæs gømæn hondæn oc ristes so fræm tiil fingrænæ, om han worder grepin meth færskæ gerninger; dyl han, tha dylæ, som foræ ær sagth.

<3.> Hwo som drager suerd ellær kniff at annæn.

(*Tekst I 4, Tekst III 4*)

Hwo som dragher suerd ellær kniff at annæn meth wred hwg, æn thet ther ængen skadæ gørs, tha skal han stingæs gømæn hondæn, om // han worder grepæn meth færskæ gerninger. Dyl han, tha dylæ meth xii mæns eth, som færræ sagt ær.

<4.> Ho som kaller annæn wquædæns ordh.

(*Tekst I 6, Tekst III 5*)

Kaller man annæn wquædæns ord, som ær tiuff, skalk ellær andræ sligæ for awendz skiil oc aff wred hw; ær han knabæ ellær skittæ, liggæ i tornæt en manæt tiil watn oc brød; æn ær han hørdræng ellær minnæ man for seg liggæ i stockæn ellær i kistæn sameleds; æn ær han smo swæn mestæ hudhen ellær wæriæ seg meth sex mæn aff gordhen, om han ey grips meth fesckæ gerninger ellær witnæ.

ellær] *mgl. Acl.* – tiil blods] saa ath blodh wdh goor *Ad-f.* – tha] *mgl. Ab.* – skal] *mgl. Ab, Acl, Ae-f.* – han] *mgl. Ab.* – skal han mistæ] *misther han Ad.* – 9 handhen] sin handh *Acl-f.*; thet giorde *tilf. Acl-f.* – foræ] *mgl. Acl-f.* – 10 meth] weth *Acl-f.* – Æn] *mgl. Acl-f.* – oc] saa (*mgl. Ab*) at *Ab-f.* – 11 kommær] gaar *Acl-f.* – wd] *effther tilf. Acl, Ae-f.* – skal] kniff *tilf. Acl-f.* – han] *mgl. Acl-f.* – hondæn] hans hand *Acl-f.*; ther (*mgl. Acl, Ae*) thet giordæ *tilf. Acl-f.* – fræm] wdh *Acl-f.* – 12 om.....13 sagth] *mgl. Acl-f.* – dyl]æn dyl *Ab.* – 14 drager] rycker *Acl-f.* – 15 dragher] rycker *Acl-f.* – kniff] wd *tilf. Acl-e.* – hwg] eller willæ *tilf. Acl-f.* – æn....16 gørs] *mgl. Acl-f.* – skal] kniff *tilf. Acl-f.* – han (1)] *mgl. Acl-f.* – hondæn] hans hand *Acl-f.*; eller *tilf. Af.* – om....17 gerninger] *mgl. Acl-f.* – 17 Dyl..eth] eller (*mgl. Af*) wæriæ segh meth xii men *Acl, Ae-f.*; eller wæriæ segh selff xii. *Ad.* – meth (2)..eth] *mgl. Ab.* – 18 færræ] *mgl. Acl-f.* – ær] om han ey greben worther meth (*vedh Ad*) ferske gerninger *tilf. Acl-f.* – 19 wquædæns ordh] vquæmelig *Ad.* – 20 annæn] wtyckeligæ ord eller *tilf. Acl-f.* – ord] naffn *Acl-f.* – andræ sligæ] saadant *Acl-f.* – 21 oc aff]meth *Acl-f.* – 22 æn] *mgl. Ab.* – 23 æn] *mgl. Acl-f.* – 24 aff] i *Acl-f.* – om.....25 gerninger] *mgl. Acl-f.* – ellær witnæ] *mgl. Ab-f.* – 27 ellær] noget *tilf. Acl-f.* – hand] *mgl. Ad.* – gardzmester] eller fogden *tilf. Acl-f.* – ær mætter oc] *mgl. Ad.* – 28 hwo] som *tilf. Acl, Ae-f.* – 29 hørdræng] *Ab-f.*; hørdræng *Aa.* – 30 ellær i kistæn] *mgl. Ab.* – 32 som] *mgl. Ae.*; sinæ wapn *tilf. Ab.* – 33 Ængæn] Æn *Ae.* – wapn] eller *tilf. Af.* – ho] som *tilf. Acl, Af.* – 34 oc....35 dobæl] om doblæ oc taffueleg *Ab.*; wor *tilf. Acl.*; ær *tilf. Ad.* – ær (2)] ok *tilf. Ad.* – legh] *mgl. Ad.* – 35

<5.> Hwo som doblær eller leger taffuæl.

(*Tekst I 10, Tekst III 9*)

Ænghæn man skal doblær ellær hand taffuæl legæ, sithen gardzmester ær mættær oc hauær sagt godæ nath; hwo *thet* gør, ær han wæpnær ellær skittæ, ligge en manet i tornæt tiil watn oc brød; ær han hørdræng ellær minnæ
30 man, liggæ i stockæn ellær i kistæn sameledis; ær han smasuæn møste hwdæn.

<6.> Ho som wapnæ ellær hæstæ bortdoablær.

(*Tekst I 10, Tekst III 9*)

f. 219 v Ængæn man scal // sinæ wapn, hæst ellær hauæ borthdoablæ, ho *thet* gør stondæ samæ plicht, som förræ ær sagt, oc samæ ræt ær om al taffuæl legh,
35 som om doblær. Ænghæn scal oc fordoblær meræ æn han hauær *meth* seg tiil boræd, ho *thet* gør, wære wgild oc stondæ samæ ræt.

<7.> Ho som frit markæt rider.

(*Tekst I 10, Tekst III 9*)

Ænghæn man skal ellær ma frii markæt at holde ellær stondæ i, ho *thermeth* far wære wgild oc stondæ samæ ræt, som sagt ær om doblær; withæs *thet*
40 *noger* man oc worther æy grepæn wit ferskæ gerninger, dyl han, dyliaæ *meth* tolf mends et, som sagt ær förræ.

<8.> Ho som manær annæn whøwskælig for giæld.

(*Tekst I 11, Tekst III 10*)

Anghæn man ma annæn whøwskælig manæ om giæld ellær skild; hwo *thet* gør stondæ samæ ræt, som förræ ær sagth om wquædens ord.

45

<9.> Ho som borger for annen.

(*Tekst I 11, Tekst III 10*)

Borger en for annæn anti for köpp ellær for lan ellær lower hanom for borgæn anti fogæt ellær gardsmæster, ther hans gards rættæræ ær, ok komær
f. 220 r hin annæn oc manær hanom, betalær han hanom ickæ then samæ // dagh, tha

Ænghæn] *Overskr.* Huo (Enghen *Ad*) som (*mgl. Ad*) doblær (mo doblær *Ad*) høger æn han ber til legss *Acl-f.* – Ænghæn] Æn *Ae*; man *tilf. Acl-f.* – oc] *mgl. Acl-f.* – han] *mgl. Af.* – hauær] *redæ tilf. Acl-f.* – 36 ho] som *tilf. Ae.* – 37 som] *mgl. Ae.* – 38 at... i] ridæ eller haue *Acl, Ae*; eller haffwæ *Ad*; ridhæ *Af.* – i] *mgl. Ab.* – ho...39 ræt] eller haue sammæ plicht *Acl, Af*; wedh samme plicht *Ad*; samme plikt *Ae.* – om doblær] *mgl. Acl-f.* – withæs...41 förræ] *mgl. Acl-f.* – 40 wit] *meth Ab.* – 42 manær] then *tilf. Acl, Ae-f.* – whøwskælig for giæld] *mgl. Ad.* – 43 man] *mgl. Ab, Ad.* – annæn] *mgl. Acl, Ae-f.* – hwo] som *tilf. Acl.* – 44 samæ] *mgl. Ae.* – om] eller *Acl-f.* – wquædens ord] wquæmmeligæ (*ordh tilf. Ad-f*) *Acl-f*; till tall *tilf. Acl-f.* – 46 for (2)] *mgl.*

skal fogethen eller gardsmester hanom dag forlæggæ, so at hanom ær muligt
 50 at betalæ oc hin annæn tørtæligt at bidæ, at han sinæ pænningæ æy forlængæ
 æffther bidær. Æn wiil han æy tha betalæ hanom, tha skal fogethen eller
 gardzmesteræ næffnæ to tiil aff borghernæ at biudæ hans hauær oc talæ then
 tiil, ther hanom burget hauær; æn ræcker æy hans hauæ tiil, tha skal hans
 godz pa landæt meth godæ mæn thertiil mødæ for hans giald wdredæs; æn
 55 ræcker æy hans gots tiil, tha skal fogethen eller gordsmæsteræn hanom i
 hæctæ sættæ oc antwordæ hanom then, han eyær at gialdæ, oc han hauær
 wald ower hanom oc hans lemmæ toc huern wforderffuedæ, e solængæ tiil
 han beredær eller i hans nøyæ hauær giort, om han fonger æy borghen for
 segh; æn dyl han giold oc ær æy witnæ tiil eller opnæ breffh oc ær giold
 60 minnæ æn tre marc, tha dylæ thet sielff tredia; ær hon minnæ æn sex marc,
 f. 220 v dylæ sielff settæ; æn // ær thet meræ æn sex marc, dylæ sielff tolfiftæ man.

<10.> Ho som tager quinnæ meth wald.

(Tekst I 12, Tekst III 11)

Tager man quinnæ meth wald, oc worder han grepæn wit færskæ gernin-
 ger, tha møstæ sit howæt; æn hørær man roff ak affkal, oc synnæs hon bloo
 65 eller blodug eller reffnæ kledær, æn tog at han æy sin wiliæ for, thaa møstæ
 oc sit liiff, om han tags with færskæ gerninger; dyl han, tha dylæ meth tolf
 mens eth aff gardæn, och radæ halffuæ næffn huær theræ, som akærær eller
 suaræ skal.

<11.> Hwo som stiæl.

(Tekst I 8, Tekst III 7)

70 Stiæl man tiil ii øræ, ther hængær man foræ; stiæl man en øræ, mestæ sit
 øræ; stiæl man firæ penningæ, mistæ hudæn, om han worther grepæn wit
 færskæ gerninger eller wæriæ seg, foræ ær sagt.

Ad-e. – for (3)] *mgl. Ac.* – hanom] annen *AcI.* – 47 hans] *mgl. Ad.* – 49 skal] *mgl. Ae.* – 50 at
 (3)....51 bidær] *mgl. AcI.* – bidær] at bide *Ae.* – 53 ther] *mgl. Ab.* – burget hauær] *mgl. Ab;* fore
tilf. Ad. – 54 landæt] landsbigd *Ab.* – for..wdredæs] *mgl. AcI-f.* – 57 huern] *mgl. AcI-f.* – tiil]
mgl. Ad. – 58 beredær] ær *tilf. AcI-f.* – 59 æy] *mgl. Ad.* – 60 tha] *mgl. AcI-f.* – dylæ] segh *tilf.*
AcI-f. – thet] *mgl. AcI-f.* – ær] æn er *AcI-f.* – hon] thet *AcI-f;* mere æn iii marc oc *tilf. AcI-f.* –
 61 dylæ (1)] thet *tilf. Ab.* – man] *mgl. Ab-d.* – 64 howæt] liiff *AcI-f.* – æn] oc *AcI-f.* – hon] *mgl.*
Ab. – 65 ellær (1)] *mgl. Ab.* – at] *mgl. AcI-d.* – æy] *mgl. Ad.* – for] fek *Ae.* – møstæ] han *tilf. AcI.*
 – 66 han (2)] thet *tilf. Ad.* – tha] *mgl. Ab.* – dylæ] han (*mgl. AcI-d, Af*) segh thet *tilf. AcI-f.* – 67
 mens eth] manne næffndh *AcI-f.* – aff....68 skal] *mgl. AcI-f.* – som] *mgl. Ab.* – ellær] oc *Ab.* –
 70 tiil] *mgl. AcI-f.* – ii øræ] øræ penningæ eller øræ werdh *AcI-f.* – ther..foræ] tha (*mgl. Ab*)
 møstæ sit liiff *Ab-f.* – en...71 øræ] halff øræ penningh, tha mystæ sin hud oc (*mgl. Af*) øræt
 (*mgl. Af*) *AcI-f.* – sit] et *Ab.* – 71 stiæl....72 sagt] følger efter § 12 *AcI-f;* overskr. Om man stiæll
 minnæ æn halff øræ *AcI-f.* – man] minnæ æn halff øræ penningæ, æn toc till *tilf. AcI-f.* –

<12.> Hwo som røwær.

(Tekst I 13, Tekst III 12)

75 Røwær man annæn tiil halff marc pæniingæ ellær werd, oc worder ther
 witnæ tiil, tha møstæ sit liiff, om han worder grepin wit sand sag; æn hwo
 som røwær minnæ æn halff marc, bødæ skaden igen oc xl marc koning
 halffdelæn oc halffdelæn then, ther skadæn feck. // Forma han æy at bødæ
 møstæ handæn.

De la Gardie
46 f. 148 r

<13.> Huor man skal ild oc lyws forvaræ.

(Tekst I 9, Tekst III 8)

80 Hwær man skal wel bewaræ ild oc lyws innæn hwsæ; aff hwilkæn mans
 forsømsæ skade skær, tha skal man tagæ hanom oc kasten i ildæn, om han
 wortær grepin meth færskæ gerninger, om thet ær i gardæn ællær kōpsth, //
 f. 148 v tha ær thet so wit, som myn hær konnig ligger ellær hans folk; worthær han æy
 grepin meth færskæ gerninge, dyl han, dylia meth tolff mæn aff gardæn, som
 85 fōrræ ær sagt; gōrs thet pa landsby bødæ skadæ oc offuæ fyrting marc; forma
 han æy so at bødæ, bliffuæ i hērræns oc bondæns minnæ. Æn ho, som lyws
 ellær annæn ild i sit hærberg bær, sithæn hōwætzman ær i sængæ, æn tot han
 ænghæn skadæ gōr, ær thet knobæ ællær skittæ liggæ i tornæt viii nætter tiil
 watn oc brōt, ær han minnæ man liggæ so længæ i kistæn.

mistæ] han *tilf. Acl-f.* – hudæn] sin hudh *Acl-f.* – om....72 sagt] *mgl. Acl-f.* – seg] som *tilf. Ab.*
 – 73 <12.> *Overskr.* Om roff *Ad.* – som] *mgl. Ae.* – 74 ellær] ærto *Ab.* – 75 tiil] wit *Ab;* meth *Ad.*
 – wit] meth *Ab.* – æn] oc *Af.* – 76 æn] tiil (en *tilf. Ad*) *tilf. Acl-f.* – oc] ther ower *tilf. Acl-f.* – xl
 marc koning] koning xl marc *Aa.* – marc] oc the penningæ tage *tilf. Acl-f.* – 77 then] *mgl. Ab.*
 – ther] som *Acl-d, Af;* for *Ae;* *mgl. Ab;* for *tilf. Acl-d, Af.* – skadæn] slotthet *Ad.* – feck]er *Acl-f.*
 – Forma.....120 nadæ] *mgl. Aa.* – Forma] faar *Acl, Ae-f.* – han] man *Acl, Ae-f.* – at bødæ] bod
Acl-f; tha *tilf. Acl-f.* – 79 <13.> *Overskr.* Om ildh værelæ i herberg *Ad.* – forvaræ] beware
Acl, Af; vaktæ *Ae;* vti sin stæth *tilf. Ae.* – 80 Hwær....hwsæ] *mgl. Ad.* – wel] *mgl. Acl, Ae-f.* –
 bewaræ] vaktæ *Af.* – innæn hwsæ] wti sith herbergh i sin stæd *Acl, Ae-f.* – 81 forsømsæ]
 wangømsæ *Acl-f;* ellær (ild eller liuss worter løss oc kommer *tilf. Acl-f*) *tilf. Ab-f.* – skade] aff
tilf. Acl-f. – skær] *mgl. Acl-f.* – tha] *mgl. Acl-f.* – man ... kasten] han (*mgl. Ae*) kastes *Acl-f;*
 sielff *tilf. Acl, Ae.* – han] *mgl. Ae.* – 82 grepin] tagen *Acl-f.* – meth] weth *Acl-f.* – 83 tha ær
 thet] *mgl. Acl-f.* – myn hær konnig] herren *Acl-f.* – ellær] oc *Acl-f.* – worthær] men worter
Acl-f. – 84 grepin] tagen *Acl-f.* – meth (1)] weth *Acl-f.* – gerninge] om hannwm lægs then
 sagh tiil *tilf. Acl-f.* – dyl..dylia] dylia *Acl-f;* han (*mgl. Ae*) thet *tilf. Ad-e.* – aff gardæn] *mgl.*
Acl-f. – 85 gōrs] æn gōrs *Acl-f.* – pa] i *Acl-f.* – skadæ oc offuæ] *mgl. Acl-f.* – forma] *rettet fra*
forsma Ab. – 86 so] *mgl. Acl-f.* – at bødæ] bōdher *Ad.* – Æn....89 kistæn] *følger efter § 17 Acl-f;*
overskr. Huo (som *tilf. Ae*) liuss eller ild hauer i (*mgl. Ad*) sith (*mgl. Ad*) herbergh (*mgl. Ad*) *Acl-*
f. – Æn] *mgl. Acl-f.* – 87 annæn] *mgl. Acl-f.* – ild] *mgl. Af.* – bær] hauer *Acl-f.* – hōwætzman]
 fogden eller gaardzens mæster *Acl-f.* – æn...88 gōr] *mgl. Acl-f.* – ær] æn er *Acl.* – thet] han
Acl-f. – tornæt] stocken *Acl-f.* – viii] iii *Acl-f.* – nætter] dage *Acl-f.* – 89 man] fore segh *tilf.*

90

<14.> Ho som stigær hærræns mwr.

(Tekst I 15, Tekst III 14)

Stigær man hærræns mur wde ærto innæ, then thet gør, hauæ forbruth sit howæt.

<15.> Ho som faller wæct ellær ward.

(Tekst I 5, Tekst III 15)

Æn faller knabæ ellær skittæ wæct ellær porthold, tha scullæ hans hauæ
 95 bøthæs oc wæræ man this wærræ oc liggæ viii nætter i tornæt ellær i stockæn
 tiil watn oc brød. Faller thet minnæ man, tha springæ aff muræn oc i grauæn
 oc liggæ viii nætter i stockæn til watn oc brød.

<16.> Ho annæn wndsiger.

(Tekst I 14, Tekst III 13)

f. 149 r Hwo som annæn wndsiger, rymæ hærræns gard oc hauæ // hærræns
 100 owænskapp.

<17.> Ho segh forbindæ i rodeskapp.

(Tekst I 16, Tekst III 16)

Ho som seg forbindæ meth rodæskap tiil sammæn firæ ellær sex ellær fleræ
 ællær færæ so inbirdæs huær annæn at hielpæ, soo at rættæn mynskæs ellær
 nithærlæggæs, oc nogær man trøstæs meth then forbindelsæ at gøræ wgerning
 105 ellær dorskapp, wærræ han sodan man, som hin hærræs verste widæ wiil oc æy
 hans bæstæ, oc rymæ gardæn, oc kommæ aldri g meræ for hans asyn.

<18.> Ho so gør nogen wgerningh.

(Tekst I 7, Tekst III 6)

Hwilkæn man som noger wgerning gør oc tages wit færskæ gerner, dyl
 han sithen, tha næffnæ huær thærræ, then ther dyl oc kærær, sex mæn aff

Acl-f. – so længæ] *mgl. Acl-f.* – kistæn] eller mystæ huden *tilf. Acl-f.* – 90 hærræns mwr] fæste *Acl-f.*; wden eller innen (*mgl. Ae*) *tilf. Acl, Ae-f.* – 91 Stigær] noger *tilf. Acl-d, Af.* – man] ower *tilf. Acl-d, Af.* – mur] fæstæ, planke eller hagellwerk *Acl-f.* – then thet gør] *mgl. Acl-f.* – 92 howæt] liiff *Acl-f.* – 93 ellær ward] *mgl. Ad.* – 94 Æn] *mgl. Acl-f.* – skittæ] for holdh *tilf. Acl-f.* – 95 wæræ] siden *tilf. Acl-f.* – viii] vii *Acl-f.* – 96 tiil] weth *Acl, Ae-f.* medh *Ad.* – Fallæ...97 brød] *mgl. Acl-f.* – 98 Ho] som hin (*mgl. Ad*) *tilf. Acl-f.* – 99 wndsiger] han *tilf. Ad-f.* – hauæ] *gent. ved sideskiift Ab.* – hærræns] hans *Acl-f.* – 101 Ho] som *tilf. Acl-f.* – segh forbindæ] forbynnæ *Ad.* – 102 meth] i *Acl, Ae-f.* – ellær (2)] *mgl. Acl-d, Af.* – 103 so] *mgl. Ad.* – mynskæs] minskedes *Ad.* – ellær] oc *Acl-e.* – 104 nithærlæggæs] nethærlægdess *Ad.* – trøstæs] trøsther *Ad.* – wgerning] ond gerner *Ae-f.* – 105 hin] hans *Acl*; syn *Ad.* – oc] *mgl. Acl.* – 106 meræ] *mgl. Af.* – 107 so] som *Af.* – nogen] *mgl. Ae-f.* – wgerningh] wnd gerner *Acl, Ae-f.* – 108 gør] huat helzt wgerningh thet er *tilf. Acl-f.* – 109 tha] *mgl. Acl-f.* – then] *mgl. Acl-f.* – 110

110 gardæn om thet pa liiff gor; huad the fællæ, thet bliffuæ fæld oc huad the
weriæ, bliffuæ wart; gar thet æy pa liiff, tha næffnæ huær thærræ tre mæn aff
gordæn.

(Tekst I 20, Tekst III 17)

<19.> Hwo thessæ gerningæ først gør eller noget aff thøm, tha bediæ wii
koning Erick allæ woræ borgeræ oc ingesinen oc huær særdelæs, at the tagæ
115 fogethen, borgemæster ellær hœuætzman oc alle woræ ther tiilhielpæ at gribæ
then, som brodæt hauær oc forwaræ hanom tiil rættæ. Æn ladær noget man
f. 149 v // sig diersuæ tiil at wndskindæ hanom, som brudæt hauær, tha skal han
stondæ samæ ræt. Wndkommær then, som brødelig hauær wndskudæn, han
skal hauæ ængen frit i waræ landæ ellær waræ rigæ oc kommæ aldrig for
120 woræ øgæn, wdæn han nydær særdelæs wor nadæ.

Tekst III. – Nedertysk oversættelse.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. E don. var. 133,4° f. 187v-192v (2. halv. af 15. årh.) med overskr.
*Dit is dat recht, also gheschicket vnde bestedighet is, dat men heytet houes vnde slotes recht. In des koninges
houe vnde vppe huse, slote vnde vesten. Dat selue recht is ok ghegont vnde ghegeuen alle des rykes raet, also
synt bisschopen, riddere vnde knechte, also in synen rade syn, vnde sunderliken alle des koninges amptmans
vnde houetmans, vnde dat sulue recht is ok so wor, dat se syn leuest.*

Aa indeholder nedertyske oversættelser af Eriks sjællandske lov og jyske lov.

(Tekst I 1, Tekst II 1)

<1.> Welk man den anderen doet sleit vnde wert gegrepen myd der ve-
scher daet, so schal he gheuen liiff vor liiff. Rumet he ok vnde bekennet de
daet, so is dat off he wert gheuangen edder ghegrepen offte nicht edder to
der anderen tiit, so mysse he io dat liiff. Wil he dat dullen, so deyle he dat
5 myd .xii. mannen van dem houē; weldighe rade halff neffne eyn ewelik van
en de dar vpp claget vnde antworden schal.

(Tekst I 2, Tekst II 2)

f. 188 r <2.> Houwewet eyn man den anderen // wonden edder steket he ene, dat he
blodet, so schal he vorlesen de sulue syne hant.

huad (1)...oc] *mgl. Ae.* – thet (2)] *mgl. AcI-d, Af. – oc] mgl. Ad.* – 111 mæn] march <1> *Ae.* – 112
gordæn] etcetera *tilf. AcI-d, Af. – 113 <19.>] mgl. AcI-f.* – 120 nadæ] tabula subordinat *tilf.*
Ab.

(*Tekst I 3, Tekst II 2*)

10 <3.> Sleit eyn den anderen by dat houet edder vpp de wanghen edder myd
eynen stocke, so dat dar nicht bloet en kûmpt na, so schal men ene steken
dor syn hant, off he wert ghegrepen myd der verscher daet.

(*Tekst I 4, Tekst II 3*)

15 <4.> We dar tût syn swert edder syn mest vpp eynen anderen man in
quaden mode, so schal men ene steken dor syn hant, edder he were siik myd
.xii. mannen, also to uoren ghesetht is, off he nicht en wert ghegrepen myd
der vescher daet.

(*Tekst I 6, Tekst II 4*)

f. 188 v <5.> Nomet men den anderen deff edder horensoen edder ander, dat
vnbequemelike wort syn; is he knape edder schotte, so schal men ene leg-
ghen eyn manet in dem torne vnde gheuen eme to eten water vnde broet;
isset ok eyn hêrdrenghe edder mynre man, so legghe men ene in dem stocke
edder in der kisten in der suluen wyse; isset // eyn smaswen, so stupe men
ene.

(*Tekst I 7, Tekst II 18*)

25 <6.> Welk man de welke quade werke deit, wat quader werke dat syn
edder wesen mogen vnde is ghenomen by der vescher daet, vnde dult he dat
sedder, so men see eyn eweliik van den, de dar swyghen vnde claghen, soss
man van dem houē, off dat an dat leuent gheit; wat dat de vellen, dat is
gheuel, vnde wat dat se weren, dat blyue ghewert; en gheit dat nicht an dat
liiff, so nemen se eyn eweliik van en dre man.

(*Tekst I 8, Tekst II 11*)

30 <7.> Stielt eyn man to twe øre penninghe edder ere wert, so hanghe he dar
vor; stielt he to eyn øre penninghe, so vorlese he de hût vnde eyn oer; stielt
he myn dan eyn øre penninghe, so mysse he de hût, off he ghegrepen wert
myd der vesscher daet, edder he were siik, also to uoren ghesetht is; is dat
ok myn dan .j. ore vnde doch to vier penninghen, so misse he de hût. //

(*Tekst I 9, Tekst II 13*)

f. 189 r <8.> Eyn eweliik man schal dat licht vnde eynes anderen mans vûr wol
bewaren eyn eweliik in syn stede; van welkes mans vorsumenisse de schade
35 kûmpt, so schal men ene nemen vnde in dat sulue vur werpen, off he wert
ghegrepen by der vescher daet, off dat sy in houēn edder in kopsteden, dat
is so wiit also myn here vnde syn volk ligghe. En wert he ok nicht gheuan-
ghen, vnde wert men van eme dat sedder, vnde swyghet he, so deyle he dat

myd .xiii. mannen, also to uoren gheseth is. Wert dat ghedaen in eyn lans
 40 dorpp, so bote he .xl. mark vnde den scharden wedder. En vormath he nicht
 also to boten, so blyue he in des koninghes gnade.

(*Tekst I 10, Tekst II 5-7*)

<9.> Gheyn man en mach langher dobbelen dan myn here heft ghesacht
 guden nacht edder des houes meistere. Deit dat welk sedder, is dat eyn
 f. 189 v knape edder eyn schotte, so schal he // ligghen souen nacht in dem torne by
 45 water vnde brode; is dat eyn smaswen, so schal he werden ghestupet vnde
 myssen de hūt; is dat ok eyn mynre man vor siik, so schal he ligghen in dem
 stocke edder in der kisten souen nacht by water vnde brode. Deit dat ok
 welk, vnde en wert he nicht ghegrepen by der vescher daet, so deyle he dat
 myd soss mannen, also to uoren geseth is. Nemant en mach ok syne perde
 50 edder syne wapen ewech dobbelen, vnde nemant vppe hogher gelt dan also
 he dretht reyde by siik to dem spele edder to der taūelen; we anders deit, de
 wese vngheūe vnde sta dat sulue recht, also to uoren gheseth is; dat sulue
 recht wese ok vmme tawel, also gheseth is vmme dobbelen. Uorbudet myn
 here de koningh welken vryen market to holden edder ide, we dar mede
 f. 190 r varet, de wese vngheūe vnde wese dat sulue // recht daromme, also vmme
 dobbelen.

(*Tekst I 11, Tekst II 8-9*)

<10.> Gheyn man en mach den anderen vmme ghelt vnhouesliken manen,
 we dat deit, de sta dat sulue recht, also vmme quade vnnotte vordretlike
 worde is gheseth. Vorre de, de dar gelt kennet, dem schal mynes heren
 60 amptman so langhen dach legghen to bereyden, also eme is mogheliik to
 betalen, vnde dem anderen is bequemeliik syne penninghe to kryghen, dat
 he nicht to langhe na synen pennynghen en beydet. En wil he se nicht
 bereyden bynnen dem daghe, so schal mynes heren amptman myd guden
 mans in dem huse edder houe loten syn haue werdighen mede to betalen.
 65 Off se nicht to en reyken, so schal syn gud vnde lant myd guden mans dar
 werdighen vnde mede betalen. En reyket dat sedder nicht to, so schal mynes
 f. 190 v heren amptman antworten // den, de dat gelt schuldich is, den in de hant,
 de dat gelt vpp boren schal, vnde so hebbe he sedder walt eme in der
 venckenisse to hebben, vnde doch also dat syne lede blyuen vnuorderuet
 70 also langhe, dat he eme bereydet edder in syner vrūtschopp heft, off he en
 kryghet gheyne borghen, sunder dat en is mynes heren des koninges gelt.
 Nw vorswyget men gelt, vnde en is dar nene witlicheit nicht to edder open
 breūe; is dat dre mark edder myn, so behalde he dat myd synen eyghenen
 eyde; is dat ok meer dan dre mark vnde myn dan vierdiughe mark, so deyle
 75 he dat myd soss mannen; is dat vierdiughe mark edder meer, so deyle he dat
 myd twelff mannen.

(*Tekst I 12, Tekst II 10*)

f. 191 r <11.> We dar nympt eyn wyff myd ghewalt, vnde horet men see ropen
 edder spreken, vnde is se blaw edder blodich edder to reten kleyder, vnde
 80 doch dat he synen willen nicht en vûl quâm, wert // he ghegrepen, so schal
 he myssen dat liiff myd der verscher daet. En wert he ok nicht ghegrepen,
 vnde vorwit men dat eme, vnde swyghet he, so deyle he dat myd .xii. mannen
 van dem houë vnde eyn eweliik van en rade eyn halff neffne.

(*Tekst I 13, Tekst II 12*)

85 <12.> We dar rouet to eyner haluen mark, vnde wert he ghegrepen, he
 misse dat liiff. We myn rouet dan eyn halue mark, de bote den schaden vnde
 ok .xl. mark; de nympt de koningh halff vnde de sacke søker halff. En
 vormath he nicht to boten, so mysse he de hû.

(*Tekst I 14, Tekst II 16*)

<13.> We den anderen vntsetht, de rûme mynes heren hoff, vnde en kome
 nûmmer vor synen ogen meer vnde hebbe syne vnvrûntschopp.

<14.> Off welk man styghet des koninges hûs.

(*Tekst I 15, Tekst II 14*)

90 Styghet welk des koninghes hûs bynnen edder buten, we dat deit, de heft
 vorbroken syn liiff.

(*Tekst I 5, Tekst II 15*)

f. 191 v <15.> Vellet eynen knape edder schotte de // wacht edder holt, so schal
 men syn haue bûten. Vallet mynre man, so schal he springhen in den graue
 vnde ligghen souen nacht in den stock edder in der kisten.

(*Tekst I 16, Tekst II 17*)

95 <16.> Welke siik verbinden myd radeschapp to samen vier edder soss
 meer edder myn so myd malk anderen, de eyne dem anderen to helpen, dat
 vnse recht krenket edder mynret dar vmme, vnde welk man myd der vorben-
 dinge troste siik to quaden werken vnde dorschapp wesen alsulke mans, also
 de vnse quadeste willen weten vnde nicht vnse beste vnde rûmen vnse hoff,
 100 vnde en kome nûmmer vor vnse ansiende.

(*Tekst I 20, Tekst II 19*)

<17.> Off desse dade de nw ghescruen syn, we de deit, so ghebede
 koningh Erick alle den, de vnse ingesyne syn, vnde eynen eweliken by siik,
 dat de edder den, vnse amptman molsegende to seghen, helpe eme to

f. 192 r kryghen vnde nemen se brokelyke vnde vore eme dar, dar vnse amptman wil ene // laten komen. Wilke vnde we van vnse borgheren edder inghesynne, also nw gesetht is, komen to dem broke to wesen, in wat stocke dat dat ok meist is edder vntuellen ieghen dat recht, vnde wert alsulk man edder alsulke mans gheuanghen staen dat sulue recht, also de brokelike scholde staen vntkomet vnde alsullick man de den brokeliken vntweldighet, de heft
110 gheynen vrede in vnse ryke, vnde en kome nûmmermeer vor vnse oghen edder ansiende, sunder he en gheue besunderen vnse gnade dar to.

(Têkst I 21)

<18.> Dit sulue recht heft myn here de koningh ghegout synen rade, dat de mogen eme in der sulue wyse hebben in eren houen

(Têkst I 17)

<19.> Dit sulue recht schal so lank vnde so wiit staen in den kopsteden
115 vnde roden, also myn here de koningh vnde syn inghesynne vnde rodeschapp vnde syne knechte ligghen. //

(Têkst I 18)

f. 192 v <20.> We den anderen doet sleit, de mysse liiff vor liiff, sunder dat en were dat eyn dede noet were; we dat noet were deit vnde den doet sleit edder deit schade, den de eme dar to nodighet, de en schal dar gheynen schade, vmme
120 lyden de schade kryget, vnde de den kiiff makede, de hebben heym gelt. Item twyuelt dar iemande vpp, dat he nicht noetwere en dede, so scholen .xii. van den houe vth kesen, vnde de scholen vth rantsaken vnde vth deylen off noet were is gedaen. Item vallet de knape edder de schotte vor wort edder wacht, so schal men syn haue buten. Item vallet mynre man vor
125 welke sake, so schal he springhen vth in den grauen edder ligghen .xii. nachte in dem torne edder stocke by water vnde brode.

Dom om deling af bondegods. .

A: tabt, reg. i RA. ÆA. Alling kl. reg. (1580) A 5.

Tryk: ÆA.II 170 A 5; William Christensen, Dansk Statsforvaltning 517.

Pergmetz dom, att thennd, som haffuer miest i en bondegaardt, bør thend att besidde. 1423.

Vidisse af unionstraktaten af 1397.

A: RA. B3, Danmark 2. Perg. 46,4-48,5×40,0-41,0 (plica 2,7-3,4). 1: Biskop Jens af Roskildes segl (Lodehat) i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 171. 2: Seglsnit. 3: Grev Witzlaf af Ebersteins segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. C xxxi 4. 4: Seglsnit. 5: Otto Meiners-torps segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xxxiv 45. 6: Fragment af Konrad Massows segl i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L vii 20. 7: Seglrem. På bagsiden med hd. fra o. 1500 *Instrumentum paa these riges Danmarcks, Noriges oc Sweriges forbindelsæ* (herefter med anden hd.) *meth thet, at the i alle try righen effter drodning Margretes hielp anname koning Erik til koning.* Herefter med hd. fra 16. årh. *och forplicte thennom at bliffue wnder een koning tiill euigh tydt mett flere article etcetera.* – Aa: RA. Langebeks Diplomatarium (1766) med oplysningen *Sigilla 1.2.3.5.6. adsunt, 4.7. absunt.*

Tryk: Danske Mag. V 325 (*i udtog*); Paludan-Müller, *Observationes criticæ* 53-62 (*efter A*); K. Vitterhets Hist. och Antiquitets Akad. Handl. Ny Följd 11,1 97-99 (*efter A*); Taranger, Kalmarunionsbrevet af 20. juli 1397 (*efter A*), herefter Bruun, Hist. Tidsskr. 11. rk. VI 523-25 (*ledsaget af da. overs.*); Norges gamle love 2. rk. I 36-37 (*efter A*). – Reg. Dan. *4742; Rep. 1. rk. 6214.

Tekst efter A.

Uniuersis et singulis, quorum interest uel interesse poterit, quomodolibet in futurum nos Iohannes, dei et apostolice sedis gracia episcopus Roskildensis, notum facimus per presentes, quod nobis pro tribunali sedentibus honorabilis dominus Thoco Nicolai, canonicus Asloensis, serenissimi principis et domini, domini Erici, Dacie, Swecie, Norwegie regis, ut asseruit, nomine quandam apertam literam papiream in suis habens manibus nobis presentauit, instanter supplicando, quatenus dictam literam transsumere et transsumendam decernere auctoritate nostra ordinaria dignaremur. Nos igitur, huiusmodi petitionem attendentes fore iustam, habita cum notario et testibus infrascriptis examinacione diligenti, eam integram ac quorundam in litera expressorum uidelicet Iacobi et Henrici archiepiscoporum et Stenonis Beyntssøn militis ueris et saluis sigillis, quorundam uero sigillis propter uetustatem aut alias quibusdam in parte quibusdam uero in toto fractis et corruptis, inuenimus sigillatam et in inferiori parte litere consignatam; eam igitur auctoritate nostra ordinaria decreuimus transsumendam. Cuius litere tenor sequitur in hec verba: Alle the (*etcetera = nr. 2*). In quorum omnium et singulorum premissorum fidem et testimonium iussimus presentem literam seu presens publicum instrumentum fieri nostrique sigilli una cum reuerendi in Christo fratris nostri domini Iohannis, episcopi Asloensis, illustrisque Wisslai comitis de Euersteen ibidem presentium,

9 huiusmodi] ho med abbreviationstegn A. Der kan også læses hominis, cf. Henry Bruun l.l. 534 note 3.

testiumque ad hoc uocatorum et rogatorum, uidelicet Thorberni Iensson, Ottonis Meynerstorp, Conradi Massow et Tymmonis Bolzendaal, militarium, sigillorum appensione notariique publici subscripti subscripsione fecimus communiri. Acta sunt hec Calundborgh, nostre diocesis, anno domini 25 m^occcc^oxx quinto, indictione tercia, mensis septembris die undecima, hora uesperorum uel quasi, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Martini, diuina prouidencia pape quinti, anno eius octauo. (*Notarmærke*). Et ego Hinricus Romer, clericus Caminensis diocesis, publicus imperiali auctoritate notarius, quia premissis omnibus et singulis, dum 30 sic, ut premittitur, agerentur et fierent, una cum prenominatis dominis et testibus presens interfui eaque sic fieri uidi et audiui, ideoque hoc presens publicum instrumentum, manu mea propria conscriptum, exinde confeci et in hanc publicam formam redegī signoque et nomine meis solitis et consuetis una cum domini reuerendi patris domini episcopi Roschildensis ac aliorum 35 dominorum et testium prenominatorum sigillorum appensione consignauī rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.

Sjællands landsting

1428. 7. juli

6

Om udeblivelse eller rømning fra krigstjeneste.

A: tabt. – Aa: Vidisse af 1517. 14. januar af Sjællands landsting på foranledning af kong Kristian 2. RA. C 3, Domme nr. 4. Perg., stærkt beskadiget og afslidt, 27,5×19,1 (plica 2,1).

Til Aa slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige afskrifter: Stockh. Kgl. Bibl. C 85 nr. 2 (1552), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 835c,2° nr. 108 (1578), smst. Gl. kgl. saml. 3140b,4° f. 136v-138v (1582), Stockh. Kgl. Bibl. C 98 f. 443v-45r nr. 3 (1584), Kgl. Bibl. E don. var. 121,4^o 864-68 (1586), Lund Univ. Bibl. J 14,2^o f. 9v-11r nr. 8 (1590), Stockh. Kgl. Bibl. C 92 f. 28v-30r nr. 28 (1591), Kgl. Bibl. Ledreborg 336,2^o nr. 28 (1595), smst. Ny kgl. saml. 844,2^o f. 10r-11r nr. 3 (1595), smst. Ny kgl. saml. 847,2^o f. 97r-98r nr. 75 (1596), smst. Gl. kgl. saml. 1136,2^o nr. 169-70 (1597), RA. Håndskriftssaml. V B 20 nr. 22 (2. halv. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 834,2^o nr. 5 (slutn. af 16. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. C 83 nr. 38-39 (slutn. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Thott 1201,2^o f. 1r-v nr. 1 (omkr. 1600), smst. Gl. kgl. saml. 1141,2^o f. 14v-15v (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 836b,2° f. 51v-52v nr. 62 (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 846,2^o nr. 28 (omkr. 1600), smst. Uldall 257,4^o nr. 129 (omkr. 1600), RA. Håndskriftssaml. V B 17 nr. 62 (omkr. 1600), NLA. Viborg H 5(5). 2 f. 30v-31v nr. 28 (beg. af 17. årh.), AM. 317,2^o f. 203v-204r (beg. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1140,2^o 25-27 (beg. af 17. årh.), smst. Thott 1991,4^o 108-12 (452r-54r) (beg. af 17. årh.), Amalienborg Dronningens Håndbibliotek Ms. nr. 3 nr. 28 (1. halv. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1139,2^o nr. 58 (1. halv. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 833,2^o nr. 28 (1. halv. af 17. årh.), Linköping Stiftsbibl. J 4,2^o 71-74 nr. 28 (1. halv. af 17. årh.), RA. Håndskriftssaml. V B 18 nr. 96 (1. halv. af 17. årh.), smst. B 19 nr. 51 (1. halv. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Kall 404,4^o f. 2v (1777), smst. Uldall 257,4^o nr. 21 (17. årh.), Kiel Univ. Bibl. SH 451 nr. 3 (17. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1386,4^o 31-33 (1737), smst. Gl. kgl. saml. 1135,2^o nr. 2 (18. årh.), smst. Ny

kgl. saml. 558,2° f. 85r, 152r (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 842,2° nr. 28 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 840eI,4° (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1385,4° nr. 5 (18. årh.), smst. Kall 567,4° 73-77 (18. årh.), smst. Thott 2022,4° 17-22 (18. årh.).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for denne udgaves rammer.

Den overvejende del af afskrifterne findes i private domssamlinger. *Stockh. C 85* indeholder Valdemars sjællandske lov, *Thott 1991,4°* de sjællandske love, *Gl. kgl. saml. 3140b,4°*, *Stockh. C 98*, *E don. var. 121,4°* og *Kiel SH 451* indeholder jyske lov. *AM. 317,2°* er et norsk lovhåndskrift.

Tryk: Danske Mag. V 319-20 (*efter Aa*); Gammeldanske dipl. 2. rk. III 146-47 (*efter Aa*); Danske Domme I 58-59 (*efter Aa*). – Reg. Dan. 3482; Rep. 1. rk. 6366 (der fejlagtigt meddelel, at originalen er bevaret. Dog passer de meddelte beseglingsforhold på *Aa*).

Tekst efter Aa.

Alle men, *thette breff see eller høræ læses, helsæ wii, Herlugh Nielson, riddere wti Englerop, landzdomere i Sieland, [Iens], met gudz node biscop i Roskiilde, Torbern Iensson aff Ørsleff, Lasse Fyndt aff Sigerstæde, Ienss Sylwistæ aff Godsleff, Clawss Serlyn, Palnæ Marsk, Laurens Henricson,*
 5 *Clawss Bothilson, aff wobn, Gerick Degn oc Pætther Lawritzen aff Ringstæ, ewinelige met gud. Kwndgøre wii alle nerwarendes <ere oc> som komæ skullendes, ath aar effter gutz børth mcd^oxx^o paa thet ottennæ, then odensdagh nest effter Wor Frwæ dagh vicitacionis, tha wor woor all natigstæ herræ, konungh Erick, ponæ Sielandzfare landztingh oc sporthæ segh fore,*
 10 *hwath retth som then hørde, ther hiemmæ sadhæ, nar fiendæ kommæ fore landet, oc widiæbrand gingæ, oc almwgen skuldæ til strandæ, oc hwat reth then hørde, som banereth wor befaeth at bæræ oc thet settæ i iorden oc rømdæ borth fraa thet, oc hwat reth then hørde, som wt wor farendh wnder banereth oc borth løph hwerken met banermesterss eller howitzmantz mynæ.*
 15 *Tha iegh, forneffnde her Herlwgh, til megh togh hettherliige men, som ære her Anderss Nielson, her Iørgen Rwth, riddere, her Bæynd aff Antworskoff, Iess Persson aff Kætelpstrop, Anderss Iensson aff Aaz, Iess Matisson aff Wrangstrop, Barsbeck Krwmpen aff Gamlækøge, Per Iensson aff Abrwmstrop oc andræ flere gode men oc ther til two aff hwer køpstædh oc*
 20 *two aff hwærth hærith i Sielandt. Tha kwndæ wii æy retthere findæ effter gamel sedwanæ oc reth, som wæreth haffwer tilforen i landet, at nar fyendæ kommæ fore landet oc bagn brænder oc widiebrand gingæ, hwilken i then stædt hiemæ sadhæ oc til loge aller komen waare, oc søør man, hanwm bør at hengæ weth szyn egen byelkæ; hwilken som banereth worth befalet ath*
 25 *bære oc thet haffuer anammeth oc skyl segh weth thet oc [røm]er aff marken*

2 [Iens]] *perg. afslidt Aa. – 4 Godsleff] God ved linieudgang. Perg. beskadiget, er-krølle efter d (?)*
Aa. – 6 <ere oc>] mgl. Aa. – komæ] Gammeldanske dipl. har usikker nasalstreg over m. – 11 og 22
widiæbrand, widiebrand] wiidie oc brandt har mange afskr. – 23 oc til loge aller komen waare]

wthen hanss howitzmantz mynnæ, han haffuer forbrwdet liiff oc gotz. Item hwelken som wtffar til strandbackæ, som fiendænæ ligæ ffore, oc rømer fran siith banner wden banermesters eller hanss howitzmantz myndæ, han bli ffuæ æreløoss oc ligess ængen godh man. In cuius rei testimonium sigilla
30 nostra presentibus sunt appensa. Datum die et loco, quibus supra.

[1436. 11. august – 1438. 25. juni]

7

Udkast til fornyelse af unionen mellem Danmark, Sverige og Norge.

A: tabt. – Aa: Stockh. Kgl. Bibl. C 76 f. 65r-71v (1465). – Ab: tabt. – Abl: AM. 23,4° f. 88r-93v (omkr. 1500). – Ab2: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 196r-205r (beg. af 16. årh.). – Ac: Sv. RA. B 9 f. 244r-49r (1550'erne).

Hertil slutter sig en række eftermiddelalderlige afskrifter:

a. Dansk-sproget tekst: RA. Danske Kancelli, A 137 Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 138r-43v (1552), Sv. RA. B 11 f. 1r-4r (omkr. 1550), Linköping Stiftsbibl. H 38 s. 1-11 (1583), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 836,2° f. 1r-8v (2. halv. af 16. årh.), smst. Ny kgl. saml. 912,4° (2. halv. af 16. årh.), Sv. RA. B 1 (2. halv. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 982,2° f. 201r-07r (omkr. 1600).

b. Svensk-sproget tekst: Sv. RA. B 1 (2 afskr., 2. halv. af 16. årh.), smst. B 9 f. 205r-08r (»Booken Num. 4«, 2. halv. af 16. årh.), Uppsala Univ. Bibl. E 132 f. 103r-05v (Hogenskild Bielke, slutn. af 16. årh.), Sv. RA. B 7 f. 48v-51v (Erik Sparres kopibog, slutn. af 16. årh.), smst. B 1 (1. halv. af 17. årh.), smst. B 13 f. 1r-4v (1. halv. af 17. årh.), smst. B 8 f. 34r-36r (1. halv. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3364,4° f. 1r-7v (18. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og bearbejdede og falder uden for denne udgaves rammer.

De eftermiddelalderlige håndskrifter og afskriftssamlinger indeholder aktstykker til belysning af den danske og svenske historie.

Aa og Abl indeholder de sjællandske love. Abl, der har tilhørt ærkebiskop Birger Gunnarson, er gennemrettet. Ab2 er et skånsk lovhåndskrift. Ac indgår i en svensk kopibog, der er sammensat af Erik Runell i 1600-årene. Afskriften er foretaget af Göran Gylta i 1550'erne.

Tryk: Huitfeldt 1603 575-83; Huitfeldt 1652 797-800; Hadorph, Svenska Rijn-Krönikor II 117-23 (svensk); Holberg, Dannemarks Riges Historie I 593-98 (genoptrykt i Samlede Skrifter VI); Martens, Reichsgrundgesetze 19-23 (tysk oversættelse, efter Holberg); Scriptorum Rerum Svecicarum I, 2 288-89 (Olaus Petri, Svenska Krønika, svensk udlog); Aarsberetn. fra Geheimarch. II 31-38 (efter Abl); Sverges Traktater III 171-80 (efter Ac), herefter Norges gamle Love 2. rk. I 166-72. – Reg. Dan. 3595 (= *5172); Svenska Medeltidsregister 143 nr. 461; Schück, Rikets brev och register 231 nr. 50.

Dat.: De nævnte seks personer indsnævrer dateringen af udkastet til perioden mellem Hans Laksmands tiltræden som ærkebiskop i Lund i august 1436 og ærkebiskop Olof af Uppsalas død i juni 1438. Allerede Kr. Erslev påpegede, at der var en vis sammenhæng mellem

mgl. i mange afskr. – loge] usikker læsn.; lage (?) Aa. – 25 [røm]er] perg. afslidt Aa. – 29 æreløoss] arffueløss har mange afskr. – ligess] ligne har flere afskr.

udkastets bestemmelser om bl.a. tolden og marskembedet og de emner, der behandlede på mødet i Kalmar i sommeren 1436. Han konkluderer, at forslaget da nok er »udarbejdet i Tiden nærmest efter Kalmarmødet« i august 1436 (Hist. Tidsskrift 7. rk. III 87). Intet strider mod denne antagelse.

Anm: I paragraf 16 foreskrives, at 40 mand fra hvert af rigerne skulle deltage i valg af konge. Ved sammentælling viser de danske repræsentanter sig at udgøre 39 mand. Om den ene riddermandsmand fra Lolland i virkeligheden skulle være to, som det fremgår af *Ab2*, eller om også Lolland skulle repræsenteres af en odelbonde, som af Rydberg foreslået i Sveriges Traktater III 176 note 2, kan ikke afgøres.

Tekst efter Aa.

Wy Hans Laxman i Lwnd, Oloff i Opsale, Aslak i Nydrose, meth guths nathe erchebiscoppe, Axell Pætersson, rigens radh i Danmark, Cristiern Niclisson, rigens radh i Swerige, Ændret Erlandson, rigens radh i Norghe. Swo sculle alle staa neffnd, som thette fulborde oc ther till komende wordhe
 5 først at fordrages scall. Tha drager en stoor dell aff oss alle well til mynnæ, oc alle wel sanneliche wethe, thet høgbornæ førsteinnæ droningh Margretæ, Waldemar Danekonings dotter, kom thessæ try rigen sammen meth hennes fornompst, meth hielpp all welduxtæ guds oc tillla<t>ht alle till frit, leghlic-
 10 heyt oc sæmmiæ oc ændracht at haffwe. Oc forthy haue wii alle ræt till at bethiæ for hennes syell, som wii oc gerne gøre, oc bethie wii alsmektughe gudh nathe hennes syæll, thaghe henne till sin myscund oc nade; oc kom hwn thet aff stædh oc fulldreff meth hennæs øtmywghe bøn oc godh gerninge
 modh almoghen alle rigens, thet koning Eric, wor nathighe herre, som nw ær, worth indhentt, wolder oc kester till fwlmechtigh koningh til alle try rigen,
 f. 65 v oppe allt the stade, ther man // plegher at kesæ koningh oc ghamel sidwondh hawer wærit, oc wart kroneder i Kalmarnæ til alle thry rigen. Saa wille wii honum alle gerne holde oc haffue for fullmechtugh koningh til at brughe allen koninghlich ræt i hans leffdaghe, oc at holde oc haue oss alle oc hwor wit sich widh logh oc ræt, som koningh bør oc meth <saa skell>, som her effter

Overskr. Forma in eleccionibus regum pro tribus regnis *Ab1*; K. Erichs aff Pomerens handfestning *Ab2*; 1434 og overstr. 1396 og 1434 *Ac.* – 1 Laxman] *Ab1.2*; Laxma *Aa.* – Lwnd] Lundh *Ab1.2.* – Oloff] Oluff *Ab1.2.* – Aslak] Aslack *Ab1.2.* – Nydrose] Nydrosze *Ab1.2.* – 2 Axell] Axel *Ab1.2.* – Pætersson] Petherson *Ab1*; Petherson *Ab2.* – Danmark] Danmarck *Ab1.2.* – 3 Niclisson] Nielsson *Ab1.2.* – Swerige] Swerighe *Ab1.* – Ændret] Endreat *Ab1.2.* – Erlandson] Erlandsson *Ab1.* – Norghe] Norge *Ab1.2.* – 4 neffnd] *mgl. Ab1.2.* – 5 drager] fordragher *Ab1.2.* – well] *mgl. Ab2*; *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.* – 6 wethe] wordhe *Ab1.2.* – Margretæ] Margareta *Ab1.2.* – 7 Waldemar] Valdemar *Ab1.2.* – 8 all welduxtæ] alwoldighe *Ab1.2.* – tillla<t>ht] tilllacht *Aa-b2*; tillathe *Ac.* – 9 till] *mgl. Ab1.2.* – 13 alle rigens] och righet *Ab1.2.* – Eric] Erick *Ab1.2.* – 14 indhentt] *Ab1.2*; in hert *Aa.* – 16 kroneder] her *tilf. Ab1.2.* – Kalmarnæ] Calmarn *Ab1.2.* – 17 alle] och *Ab1.2.* – 19 <saa skell>] *mgl. Aa-c; således Uppsala E 132.* –

20 stander screffwit. Saa fyner wor nathighe herre koningen oc wii alle noger
 besegelde breff oc screffter oc et forram oc et begreb aff then samme ædlæ
 førsteinnæ oc aff the beste men, som tha i rigennæ wore, thet the kestæ tha
 for thet bæste, hwn meth them oc the meth henne, thet these thry rigen sculde
 25 rigen, oc kesde i then samme tiidh, tha wor nathighe herre koningen wor
 kronet i Kalmarn.

f. 66 r
 30 <1.> Nw wor nathighe herre koningen forscreffne oc wii ther om alle ens
 wordet oc samthøkt oc for thet beste kest, han meth oss oc wii meth honum,
 menynghe till bestandh oc almoghen till // fryt oc nathe, kunnæ ey bethere
 kennæ, æn følger thet samme sin, oc for thet mene bestandh oc nøttelichet,
 som alle rigen til ghode kome ma, oc forbyndom oc forligom oss alle sam-
 men stadelich till ewich tiidh sammen at bliffue vnder en koningh, bothe for
 oss, the nw ære oc framdelis the tilkomende worde, som wii oc nw gøre i Ihsu
 Christi naffn: Forst sa thet, togh hwart righe bliffue wit sin logh oc ræt,
 35 priwilegiæ, frihet oc gothe gamell sidwonæ oc wit therres naffn etcetera.

<2.> Engen koningh nogher macht at haffue anner logh oc ræt in at draghe
 eller sethie i noghet therres, vthen meth meninghe inbygggers samthøcke oc
 godh welix, vti hwar therres wid sich.

40 <3.> Oc schall alle koninghe sith oc ræt wære her effter til komende tiid vti
 alle thry rigen, at haue drotzet oc marsk i huert rige, som ther ær best fallen
 till, effter rigens radhs radh; at lathe oc haue them wit sadane macht, som
 them bør at haue, som her effter følger etcetera.

f. 66 v
 45 <4.> Drossæn scall haffue sadane macht, som koninghen selffuer ner wore
 i alle mathe, ouer alle andre domere, oc styre wold // oc wræt, styrke oc
 hielpe them, ther wrættten ouerganger; oc ther bør alle inbygger hanum
 troliche till hielppe, naar drotzen tilsiger ligherwiss, som koningen selffuer
 ner wore oc selffuer pakallethe etcetera.

20 stander] staar *Ab1.2.* – 21 then] *Ab1.2.*; the *Aa.* – 22 rigennæ] right *Ab1.2.* – 24 altiid] *agl.*
Ab1.2. – ouer] till *Ab2.*; til *understr. Ab1.*; ower *tilf. med samtidig hd. Ab1.* – 25 kesde] skedhe thet
 (swo *Ab2.*; swo *understr. Ab1.*; thet *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.*) *Ab1.2.* – tha]ther *Ab1.2.* –
 koningen] *agl. Ab2.*; *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.* – 26 Kalmarn] Calmaren *Ab1.2.* – 27
 koningen] *agl. Ab2.*; *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.* – 28 samthøkt] samtøcke *Ab1.2.* – 29 me-
 nynghe] menighedhen *Ab1.2.* – nathe] och *tilf. Ab1.2.* – 31 alle] try *tilf. Ab1.2.* – forligom]
 forlichte *Ab1.2.*; førplichte *Ac.* – 33 the (2)] *agl. Ab1.2.* – 35 priwilegiæ] och *tilf. Ab1.2.* – wit]
agl. Ab2.; *tilf. med samtidig hd. Ab1.* – therres] herre *Ab2.* – etcetera] *agl. Ab1.2.* – 36 <2.>
Overskr. Om konings macht *Ab1.2.* – at haffue] haffwer *Ab1.2.* – oc] eller *Ab1.2.* – in] macht
Ab2. – at (2)] *agl. Ab2.* – 37 therres] ryke *Ac.* – 40 ær] tha *tilf. Ab1.2.* – 41 radhs] *agl. Ab2.*; *tilf.*
i marg. med samtidig hd. Ab1. – at] och *Ab1.2.* – them] och *Ab2.*; rettet fra och med samtidig *hd. Ab1.*
 – 42 them] *agl. Ab2.*; *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.* – haue] och *tilf. Ab1.2.* – etcetera] *agl.*
Ab1.2. – 43 Drossæn] Item droszen *Ab1.2.* – 44 mathe] dome *Ab1.2.* – oc (1)] at *Ab1.2.* – 45
 ther (1)] som *Ab1.2.* – wrættten] vrett *Ab1.2.* – ther (2)] *agl. Ab1.2.* – 47 etcetera] och badhe

50 <5.> Marschens æmbethe er swo, at han ær serdelis plichtugh till at hielpe drotzen till at styrke logh oc ræt i koningens stadh oc rætthe ouer them, som vræt haue oc wellie ey them lathee nøyæ i rætte; oc ær hans amethe meer, om krich oc orloff fulle pa righet, som guth styre, tha schall han tha wære forman til alle the, som tha vtskickes till rigens wern, oc styre oc rade ther fore effter gode mens radh, som ther ær ner stadde, oc rætte ouer them meth koningens oc gothe mens hielpp, som wlydughe ære oc ey gøre wille, som
55 them bør oc tillsacht worder etcetera.

<6.> Oc scall koningen haue hoffmester i huert rige for synderlich sach skylt; først forthy, først koninghen komer i thet riget, som hanum bør at wære
f. 67 r vti, tha følger // best skell, at hans hoffmester aff thet samme rige at møthe hanum oc regere koningens gardh, som hans æmbethe er, effter rigens sith oc
60 gode sidwane, forthy at han maa withe bæthere leglichet till at sta thet æmbethe fore effter rigens leglichet, oc kenne bæthere alt folket æn then, ther komer vthen in aff annet rige etcetera.

<7.> Ander æmbitzmen, som koningens gardh tilhorer, maa koningen wel haffue aff alle thry righen, the, som han kan kennæ, ther ær fallen till; thogh
65 ær thet radh, at han hauer them aff alle sine thry righe, serdelis forthy, at ey et righe thørff sighe, at thet enæ elsches for thet andre etcetera.

<8.> Oc scall koningen haue en ouerste canceler e huart sit rige meth rigens inciglæ till saghe, som ther till horer; oc scall han en gards canseler haue e huart righe for sach scyld, som er at han weth leglichet oc malet oc anner
70 styckæ, som ther till thiæne, oc thet følger skellighet etcetera. //

f. 67 v <9.> Oc scall alle koninghe sith oc ræt wære, at søghe sine rige alle thry e huart aar, at brughe oc reghere oc folsøliche sit koninge æmbede; thet ær thet, at styre oc radhe sine land oc folk til ræt oc skell, oc styrke rætvisen oc forthryckæ the, som modh skell oc ræt wille wære, oc hielppe the, ther wold
75 oc wræt ouergaar.

<10.> Oc then tiidh sa huert righe at søghe, haue wii saa vt ouerweghet: Effter thet righen these ære thry, oc aaret er reghnet i tolf maneth, tha stille

Ab1.2. – 48 Marschens] Item marskens Ab1.2. – 49 styrke] styre Ab1.2. – 50 amethe] embidhe Ab1.2.; een tilf. Ab1.2. – 55 etcetera] mgl. Ab1.2. – 56 Oc] Item Ab1.2. – 58 følger] thet tilf. Ab1.2. – at møthe] mødher Ab1.2. – 61 kenne] han tilf. Ab1.2. – 62 vthen in] mgl. Ab1.2. – in] rettet fra aff Aa. – righe] landh Ab1.2. – etcetera] mgl. Ab1.2. – 63 Ander] Item andhre Ab1.2. – 64 thogh] tha Ab1.2. – 65 serdelis...66 righe] mgl. Ab2. – enæ] righe tilf. Ab1.2. – etcetera] mgl. Ab1.2. – 67 Oc scall] Item skal och Ab1.2. – 69 huart]siitt tilf. Ab1.2. – som er] Først Ab1.2. – oc (1)] mgl. Ab1.2. – 70 etcetera] mgl. Ab1.2. – 71 Oc scall] Item skal och Ab1.2. – sith..wære] haffwe for seedh Ab2; rettet fra haffwe for seedh med samtidig hd. Ab1. – sine] mgl. Ab2; tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1. – 72 koninge æmbede] konninglighe embidhe Ab1.2. – thet (2)] mgl. Ab1.2. – 73 sine] siitt Ab1.2. – 74 wille wære] ære Ab1.2. – ther] som Ab1.2. – 75 ouergaar] for wthen sagh tilf. Ab1.2. – 76 Oc] Item och Ab1.2. – vt] mgl. Ab1.2. – 77 thet] at tilf. Ab1.2. – er]

koningen sich saa, at han er iiii manethe e huart rige, mynne eller meer, effter leglicheet, som tha vppa ferdome er, oc hanum *thet* selff at ouerweghe,
 80 huilken tiid han i *thet* righe effter læglicheet komme kan winter eller oc sommer, at han saa stadeliche holde, vthen noger merkelich sach hanum *thet* fortager aff rigen eller aff noger andre anfald, saa at man well vnderstaar, at *thet* ey forsømmes for hans wild eller forsømmelsæ scyld.

f. 68 r <11.> Oc tha han will sa vt // aff eet righe fare oc i *thet* andre, tha scal han
 85 *meth* sich haue aff huært rige ii aff syth rad for sach scyld: Først forthy om hanum effterkomme noger the tidende aff the ii rigen, methen han wore i *thet* thredixæ, oc serdelis om noger ærende forekomme, som alle thry rigen vppa rørendis ware, ellers fræmede herre eller therre buth, tha kunne han thes bethere swar giffue, at the nær ware.

90 <12.> Naar sa skeer, at krich oc orloff vppa skyuder vppa noget rige aff these thry, som guth forbyuthe, eller noger anfechtighe aff noger vtlandischesse herre, tha scall *thet* enæ righe *thet* andre till holpe komme, aldellis som *thet* et rige ware, effterthy som tha saghen er beleghen oc machten er stoor, som them amodh er.

95 <13.> Oc naar *thet* sa tillkommer, tha sculle alle rigens radh *thet* ouerweghe, huat macht oc hielp som ther till bør modh at staa, oc som the tha ther om ens worde, at the tha stadeliche holde tiill sammen. //

f. 68 v <14.> Oc *thet* righet, som annet scall saa til hielpe komme, spise sich selfft, till thes at *thet* kommer i *thet* rige, som hielpen wetherthørff; oc koningen
 100 *meth* the gode men i *thet* riget, som hielpen behøffuer, ouerweghe om kost oc annet, them fore at staa, sa lenghe the theres hielpp behøffue, oc koningen sta them for schathe, som wetherbør etcetera.

105 <15.> Oc at ey koningh eller et righe sclav vppo krich eller orloff vthenlandes, vthen *meth* samthycke alle thry righen, oc huat the tha sa begribe *meth* samthycke, at the tha holde stadeliche huer andre, som the tha ther om ens wordher etcetera.

ok tilf. *Ab1.2.* – stille] *Ab1.2.*; sculle *Aa.* – 78 koningen] skoninghen *Ab2.* – 79 selff] tycker *tilf. Ab1.2.* – at] oc *Ab1.2.* – ouerweghe] kan *tilf. Ab1.2.* – 80 huilken tiid] hwilkelunde *Ab1.2.* – oc] *agl. Ab1.2.* – 81 han] ioo *tilf. Ab1.2.* – 82 aff noger] *agl. Ab1.2.* – 83 wild] brøsth *Ab2.*; rettet fra brøst med samtidig *hd. Ab1.* – scyld] vdi noger modhe *tilf. Ab1.2.* – 84 Oc] Item och *Ab1.2.* – oc i] til *Ab1.2.* – 85 forthy] at *tilf. Ab1.2.* – 87 ærende] andhre *Ab1.2.* – forekomme] paakomme *Ab1.2.* – vppa rørendis] anrørendis *Ab1.2.* – 89 at the] them som *Ab1.2.* – 90 Naar] Item nar *Ab1.2.* – vppa] *agl. Ab1.2.* – 91 som] *thet Ab1.2.* – vtlandischesse] wtlandis *Ab1.2.* – 95 Oc] Item och *Ab1.2.* – *thet* (2)] *agl. Ab1.2.* – 96 som (1)] *agl. Ab1.2.* – 97 om] til *tilf. Ab1.2.* – tha] tho *Ab2.* – tiill] *agl. Ab1.2.* – 98 Oc] Item och *Ab1.2.* – *thet*] *agl. Ab1.2.* – som] *thet tilf. Ab1.2.* – 99 i] til *Ab1.2.* – 101 lenghe] som *tilf. Ab1.2.* – 102 etcetera] *agl. Ab1.2.* – 103 Oc] Item och *Ab1.2.* – righe] scal *tilf. Ab1.2.* – 104 alle...105 samthycke] *tilf. i marg. med samtidig hd. Ab1.* – alle...105 andre] *agl. Ab2.* – som] ath *Ab2.* – om] til *tilf. Ab1.2.* – 106 etcetera] *agl. Ab1.2.* –

<16.> Naar guth foreseer oc tillather, at koningen scall wellies, tha scall *thet* sa tillgaa oc holdis, som her effter følger:

Først scall sa, at e huilket rige koningen affgaaer aff dötzen weghne, tha
 110 scall drotzen oc marsen i samme riget først künde *thet* the tw rigen oc
 forbyude oc bywde hordeliche the, her effter screffuit staa, at mødis i Halm-
 stede.

f. 69 r Swo at Swerighe sculle wære the, som // møde sculle: Først erchebiscop-
 pen aff Opsale, oc taghe thiill sich bischoppen aff Lynköpinge, biscoppen aff
 115 Skara, drotzeten, laghmannen aff Vplan, marschens oc sithen laghmannen
 aff Sudermanneland, aff Øster Gøtland, aff Fynland oc en riddermet<isk>
 man *meth* for^{de} laghmen, oc laghmenen aff Gulland, oc aff alle these steder,
 som er Stocholm, Wysby, Abo, Kalmarnæ, Suderkøpingh, Lødesyø, tillkal-
 lis *meth* borghemester til for^{de} koor oc aff huorix lagsogn i Swerighe ii
 120 odelbønder.

Aff Danmark: Erchebiscoppen aff Lund, biscoppen aff Roskill, biscoppen
 aff Ribe, drotzeten oc marsen oc alle landsdomere, sa with som Danmark
 er, sa som ær først aff Iutland, aff Schone, aff Sieland, aff Fyn, aff Lalandh
 oc <two> ridderemetis<k>e men, two aff Iutland, ii aff Sieland, ii aff Schone,
 125 ii aff Fywn oc en aff Laland; aff køpstedernæ: En aff Ribe, en aff Wiborgh,

107 Naar] Item nar *Ab1.2.* – 108 oc holdis] *mg1. Ab1.2.* – 109 e] ioo *Ab1.2.* – 110 først künde] forkyndhe *Ab1.2.* – tw] tha *Ab2.* – oc (2)] *mg1. Ab1.2.* – 111 forbyude] forbyndhe *Ab1;* forbyrdhe *Ab2.* – the] som *tilf. Ab1.2.* – Halmstede] Halmstædhe *Ab1.2.* – 113 Swo at] Item swo aff *Ab1.2.* – Swerighe] Sverige *Ab2.* – 114 Opsale] Vpsale *Ab1.2.* – Lynköpinge] Linckøpingh *Ab1.2.* – 115 Skara] Scare *Ab1.2.* – drotzeten] och *tilf. Ab1.2.* – laghmannen (1)] laghmen *Ab1;* leegmen *Ab2.* – Vplan] Oplandh *Ab1.2.* – oc] aff *Ab1.2.* – laghmannen (2)] lagmenne *Ab1.2.* – 116 Sudermanneland] Sudermanlandh *Ab1;* Swdhermanlandh *Ab2.* – Øster Gøtland] Østher Gøllandh *Ab1;* Østher Gillandh *Ab2.* – Fynland] Findlandh *Ab1.2.* – riddermet<isk>] riddermetstoks *Aa;* ryddarmetisk *Ac;* riddere mestockes *Ab1.2.* – 117 for^{de}] forscreffne *Ab1.2.* – laghmen] *Ab1.2;* laghme *Aa.* – laghmenen] laghmen *Ab1.2.* – Gulland] Gudlandh *Ab1;* Gwdlandh *Ab2.* – 118 Stocholm] Stockholm *Ab1.2.* – Wysby] Viisby *Ab1.2.* – Abo] Aaboo *Ab1;* Aabo *Ab2.* – Kalmarnæ] Calmarn *Ab1;* Calmari *Ab2.* – Suderkøpingh] Sudherkøpingh *Ab1;* Swdherkøpingh *Ab2;* och *tilf. Ab1.2.* – Lødesyø] Lødølse *Ab1;* Lødelse *Ab2.* – 119 meth] *mg1. Ab2;* een *tilf. o. lin. med samtidig hd. Ab1.* – for^{de}] forscreffne *Ab1.2.* – lagsogn] *Ab1.2;* lands sogn *Aa;* lagsöckn *Ac.* – Swerighe] Sverige *Ab1.2.* – 120 odelbønder] volbønder *Ab2.* – 121 Aff] Item aff *Ab1.2.* – Danmark] Danmarck *Ab1.2.* – Lund] Lundh *Ab1;* Lwndh *Ab2.* – Roskill] Roskilde *Ab1.2.* – 122 Danmark] Danmarck *Ab1.2.* – 123 Iutland] Iwtlandh *Ab1;* Iwtland *Ab2.* – Schone] Scone *Ab1;* Scane *Ab2.* – Sieland] Sielandh *Ab1;* Sielandh *Ab2.* – Fyn] Fyen *Ab1.2.* – Lalandh] Lollandh *Ab1.2.* – 124 <two>] fire *Aa-b2;* twa *Ac.* – ridderemetis<k>e] ridderemektiste *Aa;* ryddermetisk *Ac;* riddere mestocks *Ab1.2.* – Iutland] Iwtlandh *Ab1.2.* – Sieland] Sielandh *Ab1.2.* – Schone] Scone *Ab1.2.* – 125 Fywn] Fyen *Ab1.2.* – 122 en (1)] two *Ab2;* *rettet fra two med samtidig hd. Ab1.* – Laland] Lollandh *Ab1;* Lolland *Ab2.* – Wiborgh] Viborgh *Ab1.* – 125 Randers] Randhers *Ab1.2.* – Alleborgh] Aaleborgh *Ab1;* Aaliborgh *Ab2;* och *tilf. Ab1.2.* – Othens] Otthens *Ab2;* och *tilf. Ab1.2.* – 127

f. 69 v en aff Aars, en aff Randers, en aff Alleborgh, // en aff Othens, en aff Roskild, en aff Køpenhaffn, en aff Kalingborgh, en aff Lund, en aff Malmø, en aff Nakschow, tilkallendis en borgemester til for^{de} koor, oc two odelbønder aff Iutlan, ii aff Schone, ii aff Seland, ii aff Fywn.

130 Aff Norghe: Erchebiscoppen aff Nydross, biscoppen aff Auslo, biscoppen aff Bergen, drotzeten oc marssen, prosten aff Marie kirke, laghmennen aff Trondelagh, aff Berghen, aff Tønsbergh, aff Ausclo, aff Borghesyslæ, aff Wigen oc xii riddermetis<k>e men, sclighe som drotzeten oc marsken thycker ther till fallen wære; aff køpstedernæ, som ær Thronhem, Ausclo, Berghen oc
135 Tønsbergh, en radman aff <huer sted, til for^{de} koor, ii odelbønder aff > Trondelagh, ii aff Bergenss biscoppsdøme, ii aff Staffangers biscoppsdøme, ii aff Hammars biscoppsdøme, ii aff Borgesyslæ, ii aff Wigen.

Sa er somen xl aff huert righe, andeliche oc werdeliche, tha er sommen aff alle thry righen tyuwe oc c. Thette er kest for thet beste, at these for^{de} tyuwe
f. 70 r oc hundredt sculle haue fullemacht // oc alle at kæse koningh i alle tillkommende tiid, vthen noger mans genseghen, som nw ær eller tillkommende worder.

<17.> Huem these for^{de} endrachteliche kæse, then scall koningh wære ouer alle these thry rigen; oc then ther sa wordher woldher, at han kommer e
145 huart rigen oc gøre the<r>, som loghen vtviser, som koningh bør at gøre oc rigens men hanum igen, wfortøffvit vppa bode sider.

<18.> Om koningh hauer ekte søn, naar han dør, tha scall han wære nest i wall, saframpt at the kunne kenne mellom guth oc them, at han er sa fallen till, at thet kan wære vthen rigensens inbyggeres forderffue.

Roskild] Roskilde *Ab1.2.* – Køpenhaffn] Kiøbendehaffn *Ab1.*; Købendehaffn *Ab2.* – Kalingborgh] Kalundeborgh *Ab1.2.* – Lund] Lundh *Ab1.*; Lwndh *Ab2.* – Malmø] Malmøø *Ab1.2.* – 128 Nakschow] Naxskow *Ab1.*; Nagxskow *Ab2.* – for^{de}] forscreffne *Ab1.2.* – 129 Iutlan] Iwtlandh *Ab1.2.* – Schone] Skone *Ab1.2.* – 126 Seland] Sielandh *Ab1.2.*; och *tilf. Ab1.2.* – Fywn] Fyen *Ab1.2.* – 130 Aff] Item aff *Ab1.2.* – Norghe] Norighe *Ab1.2.* – Nydross] Nidross *Ab1.2.* – Auslo] Opslo *Ab1.*; Opsloo *Ab2.* – 131 Bergen] Berghen *Ab1.2.* – 132 Tønsbergh] Twnsbergh *Ab1.2.* – Ausclo] Oslo *Ab1.2.* – Borghesyslæ] Borghesysle *Ab1.2.* – 133 Wigen] Wighen *Ab1.*; Wiighen *Ab2.* – riddermetis<k>e] riddermetische *Aa.*; ryddermetske *Ac.*; ridders menske *Ab1.2.* – 134 Thronhem] Trondhiem *Ab1.2.* – Ausclo] Opslo *Ab1.2.* – 135 Tønsbergh] Twnsbergh *Ab1.2.* – <huer...aff>] *agl. Aa.* – <for^{de}>] forscreffne *Ab1.2.* – 136 Bergenss] Beghern *Ab1.2.* – Staffangers] Staffanghers *rettet fra* Stadanghers *Ab1.*; Stadanghers *Ab2.* – biscoppsdøme] och *tilf. Ab1.2.* – ii aff Hammars biscoppsdøme] *agl. Ab1.2.* – 137 ji (1)] och two *Ab1.2.* – Borgesyslæ] Borgesysle *Ab1.*; Borghesysle *Ab2.*; och *tilf. Ab1.2.* – Wigen] Wighen *Ab1.2.* – 138 Sa] Item swo *Ab1.2.* – 139 Thette] Item thet *Ab1.2.* – for^{de}] forscreffne *Ab1.2.* – 140 alle (1)] till *Ab2.* – 141 eller] her effther *tilf. (og overstr. Ab1) Ab1.2.* – 143 Huem] Item hwem *Ab1.2.* – for^{de}] *agl. Ab1.2.* – 144 ther] som *Ab1.2.* – sa] *agl. Ab1.2.* – 145 oc (1)] *agl. Ab1.2.* – the<r>] them *Aa. b2.*; ther *Ac.* – vtviser] och *tilf. Ab1.2.* – 147 Om] Item om *Ab1.2.* – 148 at (1)] *agl. Ab1.2.* – 149 vthen] righens och *tilf. Ab1.2.* – inbyggeres] scadhe och *tilf. Ab1.2.* – forderffue] wforderffue

150 <19.> Hauer han flere sønner en i, tha bliffue then koningh, the wæliæ,
 huat heller han er ynghere eller ældræ, oc thet man the andre børn foreseer
 meth annet herscap oc læn i riget, som thet sich bør, ther the mwghe sediaë,
 koninghen oc righet till thieniste; oc huar meth man scall them foresee, ther
 f. 70 v scall man sa om holde, som the // samme thet skicke oc ther om sighe, som
 155 konningen welliæ.

<20.> Hauer koningen oc ektæ dotter, at man hennæ foresee, som ther om
 skellicht wetherbør.

<21.> Naar oc sa skeer, at koningen døer vthen ekte søn effter sich lader,
 tha scall thoch koret stande till tesse tywe oc hundret. Thyckis the samme,
 160 som koret haue, thet nøtterliche wore, at kæse noghen till koningh inrigens,
 an noghen vtlandeske herre, ther om scall thet sa holdis, som her effter følger:
 Man scall ther om lothe, aff huilket rige, man scall koningh wælliaë.

<22.> Om lothen at taghe, ther scall sa om holdis, som her effter følger:
 Thet man scriffue huert riges naffn vppa en sedull, oc alle sedulla, lighe
 165 store, oc lighe them vthen alle fordell for et barn syw aar gammelt; huilket
 thet tha ther thet barn vptager, ther bliffuer karet aff thet riget at thet samme
 sind.

<23.> Oc thet ær forthy sa vtthrukt, at ey et rige scall synes wære mere
 forsmat for thet andre; oc for thenne sach scyld, som her effter følger, er koret
 171 r sæt vppa tessæ tywe oc hundret aff // alle thry rigen, som huar man hauer
 sindh oc kan forstande: Schulde man ey førre koningh haue, før æn man
 finghe samlet huar man alle thry rigen, tha finge sent koningh.

<24.> Oc naar these for^{de} thywe oc hundret sammen komme till sadant
 wall, som forescreffuit staar, tha først erchebiscoppen aff huært rige gøre
 175 therres edh ther vppa, at the wille welliæ wthen all wild oc fordell, effter
 therres bestæ samwid till rigene oc inbyggere thorff oc bestandh. Oc naar
 these for^{de} erchebiscoppen haue sa soret, tha sculle the søthen staffue oc

Aa; forderwelse *Ab1.2.* – 150 Hauer] Item haffwer *Ab1.2.* – han] och *tilf. Ab1.2.* – 151 ældræ] oldh *Ab1.2.* – thet] *Ab1.2.*; then *Aa.* – 152 the] *agl. Ab1.2.* – sediaë] aff *tilf. Ab1.2.* – 154 som (2)] om *Ab1.2.* – 155 welliæ] wil *Ab1.2.* – 156 Hauer] Item haffwer *Ab1.2.* – at] tha *Ab1.2.*; man scal en *tilf. Ab1.2.* – 158 Naar oc] Item nar thet *Ab1.2.* – effter sich lader] *agl. Ab1.2.* – 159 thoch] *agl. Ab1.2.* – 160 thet] *Ab1.2.*; ther *Aa.* r med e-krølle udraderet *Aa.* – 161 an] *Ab1.2.*; am *Aa.* – 162 lothe] leedhe *Ab2.*; rettet fra lødhe til loddhe med samtidig *hd. Ab1.* – 163 Om] Item om *Ab1.2.* – lothen] leedhe *Ab2.* – 165 vthen] rettet fra vthem *Aa.* – 166 thet (1)] *agl. Ab1.2.* – ther (1)] *agl. Ab1.2.* – ther (2)] i *tilf. Ab1.2.* – samme] *agl. Ab1.2.* – 168 Oc] Item och *Ab1.2.* – et rige] thet enæ rige *Ab1.2.* – synes] seyas *Ac.* – wære] at wære *Ab1.2.* – 169 thet] the *Ab1.* – 172 samlet] forsamlidh *Ab1.2.* – man] vdi *tilf. Ab1.2.* – rigen] ære *tilf. Ab1.2.* – finge] man *tilf. Ab1.2.* – 173 Oc] Item *Ab1.2.* – for^{de}] *agl. Ab1.2.* – sammen] tilsammen *Ab1.2.* – 174 tha] skulle *tilf. Ab1.2.* – erchebiscoppen] erchebescope *Ab1.2.* – 177 for^{de}] forescreffne *Ab1.2.* – sa] *agl. Ab1.2.* – 178 the

aname eden aff alle the andre, the, som welliæ sculle, huar aff sith rige sammelethis at sweriæ.

180 <25.> Wore thet sa at them icke sæmde om koret oc kunne ey ens worde,
tha ma man ey thoc koningh myste, tha scall ther framdelis sa om holdis, at
the xl aff huært rige neffnæ vt fyre aff them, ii andeliche oc ii wærdelighe, the
wiseste oc fornøpstughe, the kunne kenne aff the tywe oc hundrede, sa at the
f. 71 v worde xii, oc the xii gøre tha strax therres edh vppa ny, oc komme // samen i
185 et huss oc ther ey atskyllies, før æn the wordhe æns, oc som the tha æns
wordhe, at thet sa bliffue.

<26.> Hwo som byltuger worder i Swerigh, fretløss i Danmark oc vtlagder i Norghe, han scall ingenstads frit haue i thesse thry rige.

<27.> Om told oc mynt oc andræ sadane ærinde, som rigen vppa rorer,
190 som forlangt wore aff at scriue i thennæ scriff oc ey kan sættis her vti, forthy
at the worde serdelis at regnes, effterthy tiden therom vtræffuær, thet sættæ
wii till koningen oc hans radh vti huert rige, at the thet sa styre oc radhe,
som rigen ther om bestannende ther om wore, effterthy the kunne kenne
nøttelicht wære, effter therres bestæ samwidh, som the wille for gut antswaræ
195 etcetera.

Kalmar

1438. 9. juli

8

Kalmarunionens fornyelse.

A: RA. D 14, Sverige 62. Perg., afslidt langs foldningerne. 47,4×33,6 (plica 6,6). 1: Perg. rem. Ærkebiskop Hans Laxmands tabte sekret, DGS. 28, Svenska Medeltida Biskopssigill 67, aftegnet i Langebeks sigilsamling. 2: Biskop Nils af Växjö's sekret, i brun-grønt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 3: Kristian Nilssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 4: Karl Knutssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. 5: Erik Krummediges segl i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F xxxi 5.6: Seglsnit. Morten Jensens tabte segl (Gyrstinge), DAS. H xv 7, aftegnet i Langebeks sigilsamling. 7: Nils Erengislessons segl, i

(2)] *mgl. Abl.2. – rige] mgl. Abl.2. – 179 sweriæ] skulle tilf. Ab2; tilf. og overstr. Abl. – 180 Wore] Item ware Abl.2. – ens] ower eens Abl.2. – 183 fornøpstughe] fornwmstigxste Abl.2. – 184 tha] mgl. Abl.2. – edh] mgl. Ab2; tilf. o. lin. med samtidig hd. Abl. – 185 ther] mgl. Abl.2. – ey atskyllies] skyllies icke aff thet Abl.2. – 186 at] tha scal Abl.2. – 187 Hwo] Item hwo Abl.2. – Swerigh] Swerighe Abl.2.– Danmark] Danmarck Abl.2. – 189 <27.> følger efter § 25 Ac. – Om] Item om Abl.2. – oc (1)] mgl. Abl.2. – 190 forlangt] langht Abl.2. – 191 at (1)] mgl. Abl.2. – efftherthy] swo som Abl.2. – 192 sa] som Ab2; rettet fra som med samtidig hd. Abl. – 193 ther om] mgl. Abl.2. – 194 wære] at wære Abl.2. – 195 etcetera] Amen tilf. Abl.2; Thettæ er gioert aff drotning Margrethes raad oc alle thry righens oc stadfest wdi koning Ericks tiid, som forscreefluit staar tilf. med samtidig hd. Abl.*

grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 8: Lars Ulfssons segl, i brun-grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 9: Bengt Stenssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. 10: Bo Stenssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 11: Perg. rem. 12: Bengt Jönssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 13: Oluf Akselsens segl (Thott), i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L xviii 12. 14: Karl Kristianssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 15: Perg. rem. 16: Seglsnit. 17: Nils Stenssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. 18: Jon Karlssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 19: Nicolaus Plades segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 20: Børge Trolles segl i brun-grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. B i 1, beskadiget. 21: Seglrem m. påskriften *Harald S[te]nss*, på bagsiden af remmen overstr. *Ragwild Pik*. 22: Ragnvald Pukes segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 23: Anders Isakssons segl, i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. 24: Brudstykke af Erik Turessons segl i brunt voks i ufarvet, i perg. rem. Mht. identifikation cf. Rep. 1. rk. 6958. På bagsiden m. hd. fra omkr. 1500 *Calmars deything om then forbindelse som giordh er mellom Danmarck oc Swerige 1438*. – Aa: RA. Langebeks Diplomatarium. Afskrift af Langebek (1736). Efter teksten *Transscriptum ex originali membranaceo, cui uiginti et unum adsunt sigilla pendentia, duo desunt*. – Ab: Smst. Langebeks Diplomatarium. Afskrift af Langebek (1769). Efter teksten *Sigilla 23. adfuere, quorum tria scil. 11. 15. et 20. desunt*. – Ac: Smst. Langebeks Diplomatarium Afskrift af Langebek fra 18. årh. Efter teksten *Uiginti et unum adsunt sigilla, duo desunt*. – Ad: Nye Danske Mag. III 90-92. Efter teksten *Under Originalen haue 24 Sigiller i Vox været hængende, hvoraf det 11te, 15de, 20de og 24de ere borte. Det 1, 2, 5, 7, 8 og 19 ere afstrykte paa grønt Vox, Resten er afstrykt deels i mørkebrunt, deels i hvidt Vox*. – B: tabt, reg. i fortegnelsen over rigsrådets breve i Strängnäs domkirke (1470-erne), trykt Meddelanden från svenska riksarkivet I 2 38 nr. 4; Schück, Rikets brev och register 289 (II:4).

Til B-gruppen slutter sig nogle eftermiddelalderlige afskrifter: Sv. RA. B 9 f. 276r-277v (2. halv. af 16. årh.), smst. B 7 f. 64r-65r (Erik Sparres Kopibog, slutn. af 16. årh.), Uppsala Univ. Bibl. E 132 f. 114r-v (Hogenskild Bielke, slutn. af 16. årh.).

Tryk: Hadorph, Svenska Rijm-Krönikor II 123-26 (*svensk oversættelse*); Nye Danske Mag. III 90-92 (*efter A*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 38-40 (*efter A*); Sverges Traktater III 181-83 (*efter A*); Norges gamle Love 2. rk. I 179-81 (*efter A*). – Reg. Dan. 3610; Rep. 1. rk. 6958; Svenska Medeltidsregister 247 nr. 778; Schück, Rikets brev och register 233 nr. 56.

Tekst efter A.

In nomine domini amen. Aar effter gudz byrdh mcdxxxoctauo ottende dagh effter wor frue dagh visitacionis worom wi Iohannes Laxman meth gudz nathe erkibiscop i Lund, Niels aff same nathe biscop i Wexio, Cristiern Nielsson, drotzste i Swerighe, Karl Knutsson, marsk, Eric Krumedike, Mortin Iensson, Niels Eringeslasson, laghman i Sudermanneland, Laurentz Wlffson, Beyent Stensson, laghman i Nerke, Boo Stensson, riddere, Niels Iensson aff Hammar, Beynt Iensson, Olaff Axilsson, Karl Cristiernsson, Beynt Gotskalksson, Maghens Green, Niels Stensson, Ion Karlsson, Clawes Plade, Birghe Trulle, Harald Stensson, Raghwald Puke, Anders Ysaacson ok Eric Thursson awapn forsamlethe i Calmaren i wor nathughe herres konunges Erics ok rigenss ærende at forhandle ok meth vm then forbindelse mellom righen, vm huilkit wi ære her nw swo enss worthne at thenne tidh holde sculendes som her effter screweth stander, gudh til hether ok alle rigenss inbyggere til fridh, sæmmie, endrecht, kerlichet ok bestand. <1.>

15 Først swo, at wi wele holde ok hawe wor nathughe herre konung Eric for
 fulmechtughen koning til all hanss koningelighe rett ok werthughet, som
 hanom aff rette bør at hawe. <2.> Item scule righen samen bliue til ewich
 tidh, swo at enchte et scall sich frann *thet* andre draghe meth noghur
 20 twedracht eller søndren, vden hwat *thet* ene paagaar, entighen *meth* orlogh
 eller *meth* andre vtlensche eller wrangwise manne aafichten, *thet* scall them
 alle pagaa, ok hwert there annet behielpelicht ware *meth* all troscap ok *meth*
 all macht. Ok at hwert righe bliue with sit naffn, lagh, rett, priuileger,
 friheth ok godhe gamble sidhwane, bathe andelighe ok werildzlighe, hwer
 25 effter siin rett. <3.> Item scheer *thet* ok swo, *thet* nogher aff these righe krich
 eller orlogh pa kommer, huilket et there *thet* helzt kan worthe, tha scule the
 andre righe *meth* all macht ok troscap *thet* right til hielp ok werie komme,
 ehwor them worther tilsawth, allelethess som *thet* wore et righe, entighen til
 land eller watn, effter leyelicheth, som tha pa ferthe eer, ok machten er stoor,
 som them i modh ere, som man tha kan kenne, at man maa *thet* tha *meth*
 30 vmothstaa, thoc swo, at *thet* righet, som then hielpen behøwer, see them
 fore, som them vt aff *thet* andre righe til hielp komme, *meth* kost, spisning
 ok fother, ok koningen ok rigenss men sta them for scadhe, eemen the theres
 hielp wetherthøffue ok wele hawe fran then tidh, som the i *thet* righe
 komme, som then hielp behøwer, ok methen the ther ære, ok swo lenge, som
 35 the theres hielp hawe wele. <4.> Item worther ok noghur i noghut righe
 frithløss, biltugher eller forflyctugher i annet righe for siin rette brøde
 schuld, tha scall han swo uel i the andre righe frethloss ware som i *thet* ene,
 ok scall hanom engin hwerken heyne eller holde, men hwor som han worther
 aatalether, ther scall man ouer hanom rette, som rettelighen tilbør, vm then-
 40 ne samme, som aakerer, hawer rette ok skellighe bewisning *meth* sich, at han
 er skellighen frethløss worthen, ok ey helder schule noghre righens men i
 noghre righe nogher man vntholde andre vdethess men, swosom ere forra-
 dhere, mordhbrennere, thiuwe, røwere ok woltaghere. Swodane men, them
 ok theres lighe, schall man ouer rette, hwor the pa kerdhe worthe som
 45 rettelighen wetherbør. <5.> Item wore *thet* ok swo, *thet* noghen man wore i
 noghet aff these righe ok wilde gøre modh noghitt aff the andre righen, swo
 at righen motte at skillies ok komme til twedracht fore, for thy at han wore
 hoyt besidden eller ok i andre made, *thet* schule koning ok righens men, som
 han aff ær, strax, første *thet* forkerdh ok forkyndughet worther, forstyre ok vt
 50 auer rette, bathe ouer liff ok godhz, som ouer een forræthere ok vden alle
 nathe. <6.> Item som wi finne i *thet* gamble forbund righen vnder een
 konung at ware etcetera, ther kunne wi ey nw ydermere ens vm atworthe, at

thenne tidh, serdelis for thy at oss aff Swerige ær ey nw then fulmacht *meth*
 giuen, ok engin aff Norges radh er her hoss, ok er *thet* ey swo leyelicht *meth*
 55 them aff Norges righe, som *thet* er *meth* oss vm the stucke, som man ma uel
 vndersta. Thoc forplichte wi oss nw ok til samen forbinde samelethes, som
 fore ok effter screwith staar, at holde *meth* hwer anner vden alt swigh ok
 arghelist, som thenne forbind kan komme til scadhe eller til forfang. Naar ok
 swo worther, *thet* man koning wil wellie ok *thet* thorffs, at tha enchte et righe
 60 konung kese eller wellie, før en the hawe warith samen, the som *ther* ere best
 falne til ok tilskickethe worthe *meth* ful macht aff righen, huilket righe først
 behoff gørs eller begerer koning at wellie, at *thet* forbudhe the andre righe pa
 leyeligh stadh ok time, som tha leyeligst ok nyttugst kan ware, ok *ther* tha
 ouer at weye ok eens at worthe effter leyelighethen, som tha a ferdom er,
 65 hwat som tha er nyttughere at hawe een koning eller flere, ok som the tha
 kunne ens worthe, at the *thet* tha swo holde ok samelethes bliue til all
 tilkomende tidh, naar swo kommer, *thet* behoff gørs at wellie konung. Vm
 the nw at første tidh enss worthe at bliue vnder een koning, ok vm the tha
 for *thet* beste kese at hawe flere koninge en een effter swo dan leyelighet, som
 70 tha er a ferdhom, er *thet* thok tha hwert riges men holde ok hawe theres
 koning swo, at engen skilnath worther mellom righen, *thet* the io samen bliue
 with frith, kerlighet ok endrach ok with hwers anners hielp, som forescre-
 with staar. Till ytermere forwaring ok wisse, at alle these forscreffne article
 ok stycke, hwert *there* serdelis vm sich, scule swo vbrødelighen holdes, i alle
 75 made fuldraghess, fulkomes ok fastelighen bliue schule, som forescrewith
 staar, tha hawe wi alle for^{de} ladet wore insigle *meth* godh willie hengis for
 thette breff, som giueth er aar, dagh ok stadh, som forescrewith staar.

9

1440. 9. april

Viborg landsting

Kong Kristoffer af Bayerns kongeed.

Tekst I.

A: RA. B 1, Håndfæstninger 4a. Perg. 27,2×18,3 (plica 6,6). Hertug Kristoffers segl, i rødt
 voks i ufarvet, i perg: rem, DKS. 65. På bagsiden m. hd. fra omkr. 1500 *Iuramentum regis*
Cristofori de obseruanda iusticia. – Aa: Optaget i notaren Petrus Iohannis' notarialvidne af
 9. april 1440 (cf. nr. 10). – Ab: Optaget i notarialvidne af Iohannes Nicolai af 9. april 1440 (cf.

70 er (2)] *tilf. o. lin. A.* – 71 *thet*] *herefter overstr. i A.*

nr. 10). – *Ab1*: Sv. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen) (1494) 19-20. – *Ab1a*: AM. 28,4° f. 170r-v (ca. 1500). – *Ab1al*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 196-98 (18. årh.). – *Ab1b*: RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder 16 f. 108r-v (1552). – *Ac*: Optaget i notarialvidne af Iohannes Nicolai af 9. april 1440 (cf. nr. 10). – *Ac1*: Kgl. Bibl. E don. var. 1,2° Bartholin K 361-64 (17. årh.). – *Ad*: tabt. – *Ad1*: AM. 454,12° f. 176r-77v (1462, samme hd. som flg.). – *Ad2*: Stockh. Kgl. Bibl. C 50 f. 180r-81v (1463, samme hd. som foreg.). – *Ad3*: AM. 450,12° f. 159v-61r (slutn. af 15. årh.). – *Ad4*: Stockh. Kgl. Bibl. C 47 f. 165r-67r (2. halv. af 15. årh.). – *Ad5*: AM. 445,12° f. 174v-76r (ca. 1500). – *Ae*: AM. 5,8° f. 70v-71v (1477). – *Af*: AM. 12,8° 328-29 (2. halv. af 15. årh.). – *Ag*: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 61 f. 105v-07r (1. halv. af 16. årh.). – *B*: tabt, reg. i Registraturen over Århus kapitels arkiv (1555), trykt ÆA. V 278 A 14.

Af håndskrifterne indeholder *Ab1a* jyske, sjællandske og skånske love. *Ac* er jysk-sjællandsk og de øvrige jyske lovhåndskrifter.

Tryk: Huitfeldt 1603 641-42 (*efter A*); Huitfeldt 1652 824 (*efter A*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 41 (*efter A*). – Reg. Dan. 3642; Rep. 1. rk. 7069.

Tekst efter A.

I gudhz naffn amen. Wy Cristoffer meth gudhs naadhe Danmarcs, Wendis oc Godis koning, palantzgreue paa Rein oc hertugh i Beyeren, laauæ oc swerie for gudh oc alle hans helghene oss at wele elsche gudhs rætwiisheyth oc then helghe cristne tro, oc at wi wele werne oc beskerme then helghe
 5 kirke, hennes formæn, biscope, prelater oc alle then helghe kirkis personer, riddere, swene, borghere, køpmen, bønder oc bokarle, swo wiit som Danmark recker, i alle theris retticheyt, oc wele wi beware oc holde thøm wedh fridh, lagh oc ræt oc wedh all theris friihet, rætighet oc priuilegia, som thøm
 10 aff wore forfæthre, koninge i Danmarc, giffne ære, oc beskerme viduer, modhærløse oc fadhærløse børn, pilegrime oc ælende oc thøm, som frethen bryde oc fritløse ære eller æn worthe, wdh aff righit forstøre, rætte domme at sidhie oc rette ouer the, som frethen krencke oc brydhe, righens rætichet oc kronens stat oc ære wskadde at holde. Oc skule wi oc wele beseyle meth
 15 wort større koningelighe maiestatis inceyle i første danehooff meth the ypperste gothe mæntz inceyle aff Danmark andre opne *breff*, i hwilke som wor handfestning skall stande meth swo dane article, som biscope, abbate, righens raadh, riddere, swene oc andre gothe mæn i righit kunne kenne, at then helghe kirke oc righit best meth bestande kan, oss till een erligh aminnelse oc till ydermere forwaring. Swo sant hielpe oss gudh oc these helghe

Overskr. Handfesting *Ad3*; Manuale Cristo[feri] reg[is] *Ad4*. – 1 I] In *Ac*. – Danmarcs] Danmarks *Ab*; Danmarkx *Ac*. – 2 Godis] Gotis *Ac*. – Rein] Reni *Ab*; Reyn *Ac*. – Beyeren] Beyern *Ab*, *Ac*. – 3 rætwiisheyth] rættichet *Ac*. – 6 borghere] *mgf.* *Ac*. – Danmark] Danmarch *Ac*. – 9 Danmarc] Danmark *Ab*; Danmarch *Ac*. – 11 eller] oc *tilf.* *Ac*. – 14 inceyle] indhen eth aar effther wi worde kronet i Danmark *tilf.* *Ag*. – 15 Danmark] Danmarc *Aa*; Danmarch *Ac*. –

20 gudhs ewangelia, som wi alle thesse *forscreffne* article swo effter wor macht oc formwe vden archt gerne holde wele, hwilke som giordhe oc giffne ære aff oss for^{de} koning Cristoffer vpa Wiborghs landzthing anno domini mcdx^lº sabbato ante dominicam, qua cantatur officium misericordia domini etcetera, nostro sub secreto, quo utimur pro presenti.

Tekst II. – Latinsk tekst.

A: tabt. – Aa: AM. 21,4º f. 175v-76r (slutn. af 15. årh.). – Aal: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4º 39-40 (18. årh.). – Ab: Håndskrift i Jens Rosenkrantz's bibliotek, tabt. – Abl: Kgl. Bibl. E don. var. 1,2º Bartholin K 239-40 (17. årh.).

Aa indeholder jyske og sjællandske love.

Tekst efter Aa.

In nomine domini amen. Nos Cristoferus dei gracia Danorum, Sclauorum Gotorumque rex, comes palatinus Reni et Bauarie dux promittimus et iuramus coram deo et omnibus sanctis nos iusticiam dei et fidem katholicam uelle diligere atque sancte matris ecclesie rectores, episcopos, prelatos
 5 ceterasque personas ecclesiasticas, milites, militares, burgenses, mercatores, bundones et rusticos per et infra regnum Dacie ubilibet consistentes in singulis suis iuribus protegere et defendere, eosdem omnes et singulos in quibuscumque legibus, iuribus, libertatibus et preuilegiis suis sibi per quoscumque progenitores nostros reges Dacie datis et concessit manutene-
 10 re et conseruare, uiduas, pupillos et orphanos, peregrinos et aduenas defendere, pacis perturbatores, pace priuatos seu amodo priuandos a regno eliminare, f. 176 r iuste iudicare, leges transgressores punire, iura regni, // statum et honorem corone illesos conseruare. Promittimus insuper nos uelle et debere alias patentes litteras, in quibus nostra constitutio et handfæstnyng contineri
 15 debeat, una cum talibus articulis, in quibus episcopi, abbates, regni Dacie consiliarii, milites, mil<it>ares ceterique in regno homines perpendere et considerare poterint, quomodo sacrosanta ecclesia ac ipsum regnum in suis utilitatibus et profectibus melius consistere poterint, sub maiori nostro regio maiestatis sigillo una cum sigillis potiorum et meliorum regni supradicti
 20 in proximo exnunc celebrando parlamento dicto danehoff in gloriosam nominis nostri memoriam sigillare. Sic nos deus adiuuet et hec sancta dei

19 forwaring] Oc skwlæ wi holde danehoff effther wort ratz rad *tilf. Ag.* – 22 Wiborghs] Wyborchs *Ab*; Wiborghx *Ac.* – mcdx^lº] mºcdxx *Ae.* – 23 sabbato] proximo *tilf. Ab.*

10 et (1)] *tilf. o. lin. Aa.* – 15 debeat] herover *overflødig titulusstreg Aa.* – 16 mil<it>ares] milares *Aa.* – 19 una] *gent. og delvis udraderet Aa.* – 25 <a>] et *Aa.*

ewangelia, quomodo promissos articulos uniuersos et decreta iuxta posse nostrum effectualiter seruare uelimus et debeamus sine fraude, qui quidem articuli et decreta dati, conditi atque facti sunt in placito generali Wibergis
 25 per nos Cristoferum regem antedictum sub anno <a> natiuitate domini mcdx^o sabbato proximo ante dominicam, qua cantatur misericordia domini etcetera, nostro sub secreto, quo utimur pro presente.

Viborg landsting**1440. 9. april****10****Notarialvidne:****Ærkebiskop Hans Laxmand har forelagt kong Kristoffer af Bayern kongeeden til besegling.**

A: RA. B 1, Håndfæstninger 4 b. Perg. 36,5×24,5 (plica 2,9). 1: Ærkebiskop Hans Laxmands sekret, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 27, Svenska Medeltida Biskopssigill nr. 31, beskadiget. 2: Perg. rem. 3: Fragment af Århusbispens segl (...scopi * Ar.), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 4: Perg. rem. 5: Seglsnit. På bagsiden m. hd. fra omkr. 1500 *Iuramentum regis Cristoferi*. – B: RA. Lunde kapitel. Perg., stærkt beskadiget, 27,7×38,2 (plica udglattet). 5 seglsnit. På bagsiden m. hd. fra omkr. 1500 A. *Iuramentum regis Cristoferi in coronacione suo prestitum*. – Ba: Sv. RA. Registrum ecclesie Lundensis (Lundebogen) 19-20 (1494) m. overskr. *Iuramentum Cristoferi regis transsumptum sub sigillis dominorum Iohannis Laxmand (tilf. m. hd. fra 16. årh.) archiepiscopi Lundensis, Cristerni Ripensis, Ulrici Arusiensis, Gerardi Burglanensis, Torlauri Wibergensis episcoporum. Forma autem iuramenti talis est*. – Ba1: AM. 28,4^o f. 170r-v (c. 1500) m. overskr. *Iuramentum Cristoferi regis transsumptum sub sigillis dominorum Iohannis archiepiscopi Lundensis, Cristierni Ripensis, Ølrici Arusiensis, Gerardi Burglanensis, Torlauri Viburgensis episcoporum. Forma iuramenti talis est*. – Ba1a: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 196-98 (18. årh.). – Ba2: RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 108r-v (1552). – C: RA. Ribe kapitel. Perg., afslidt langs foldningerne, 28,5×27,2 (plica 3,6). 1: Perg. rem. DGS. 27 oplyser fejlagtigt, at Hans Laxmands segl findes under brevet. Seglet var allerede tabt ved DGS.' fremkomst i 1886 (RA. Seddelregistratur E XI, Ribe kapitel). 2: Biskop Kristians segl, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 815. 3: Perg. rem m. rest af kapsel, i ufarvet voks. 4: Biskop Gert Pedersens segl (Gyldenstjerne), i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 619, beskadiget. 5: Biskop Thorlafs segl, i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 679, beskadiget. På bagsiden m. hd. fra omkr. 1500 *Iuramentum Cristoferi regis*. – Ca: Kgl. Bibl. E don. var. 1,2^o Bartholin K 361-64 (17. årh.).

Det middelalderlige håndskrift Ba1 indeholder jyske, sjællandske og skånske love.

Tryk: Muncheberg, Dissertatio 204-05 (*i udtog*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 40-42 (*efter A*). – Reg. Dan. *3642; Rep. 1. rk. 7070; Vejledende Arkivreg. XVII 19 nr. 11, XVIII 278 nr. 324.

Tekst efter A.

Uniuersis sancte matris ecclesie filiis, ad quorum uisum uel auditum peruenerit presens scriptum, Iohannes dei gracia archiepiscopus Lundensis, Swecie primas apostolice sedisque legatus, salutem et sinceram in domi-

no caritatem necnon infrascriptis fidem indubiam adhibere. Facta tempora-
 5 lia absorberet uetustatis obliuio, nisi litterarum uallata fuerint munimento,
 proinde per hec scripta ad noticiam deducimus singulorum presencium et
 futororum, quod nos sub anno domini m^ocd^oxl^o sabbato proximo ante do-
 minicam, qua cantatur officium misericordia domini, in placito generali
 10 Wibergensi terre Iucie, una cum uenerabilibus in Christo confratribus no-
 stris suffraganeis, uidelicet dominis Cristierno Ripensis, Ulrico Arusiensis,
 Gerardo Burglanensis et Thorlao Wibergensis eadem gracia ecclesiarum
 episcopis, necnon militibus et militaribus regni Dacie pocioribus, ciuibus,
 burgensibus, bundonibus, rusticis atque colonis predicti regni tunc presen-
 15 tibus, in serenissimi principis et domini nostri domini Cristofferi, simili
 gracia Danorum, Sclauorum Gothorumque regis, comitis palatini Reni et
 ducis Bauarie, presencia personaliter constituti, quandam formam iura-
 menti conscriptam et per reges Dacie prestari consuetam, memorato domi-
 no regi Cristoffero exposuimus faciendam et prestandam secundum dicti
 20 regni consuetudinem approbatam, cuius quidem iuramenti formam de uer-
 bo ad uerbum, prout infra scribitur, ipse dominus rex, recte rationis com-
 pos, de sana consciencia, certa sciencia diuinoque tactus consilio, prestitit
 atque, prout iurando promisit, sub sui quo tunc usus erat sigilli munimine
 in apertas litteras, quas post diligentem examinacionem inuenimus omni
 25 naffn amen. Wy Cristoffer (*etcetera* = nr. 9). Unde nos in perpetuam rei
 memoriam facte que rei euidentiam prescriptam iuramenti formam, quam
 nostris tam metropolitana quam legacionis apostolice auctoritatibus, qui-
 bus deo auctore fungimur, fuisse et esse licitam, equam, iustam, iuri con-
 gruam et consonam rationi in hiis scriptis pronunciamus, declaramus pari-
 30 ter et diffinimus, in hanc publicam forman per notarium infrascriptum
 transsumi, exemplari et redigi fecimus atque decreto earundem auctori-
 tatum nostrarum interposito, ut huiusmodi transsumpto in iudiciis et extra
 tamquam originalibus litteris, ex certa causa nunc productis, quas in ar-
 chiuo Roskildensis ecclesie seruari uolumus, fides plenaria adhiberi possit,
 35 has presentes litteras nostro sigillo una cum sigillis memoratorum uenerabi-

Uniuersis.....24 tenore] *mgl. Ba, Ba1.* – 5 munimento] *m(I) forskrevet; en streg for meget B.* – 8
 domini] *etcetera tilf. B.* – generali] *mgl. B.* – 9 Wibergensi] *Wybergensi B.* – 11 Wibergensis]
Wybergensi B. – 14 Cristofferi] *Cristoffori B.* – 15 Sclauorum] *Slaorum C.* – Gothorumque]
Gotorumque C. – 16 Bauarie] *Bawarie C.* – 18 Cristoffero] *Cristoforo B.* – 22 atque] *aut C.* –
 erat] *mgl. C.* – 24 redactam] *signari tilf. B, C.* – I] *In C.* – 25 Unde..... 47 premissorum] *mgl.*
Ba, Ba1, der i stedet har Et hoc iuramentum etiam publica manu subscriptum est. – 28
 fungimur] *fungimur C.* – 29 pariter et] *pariterque B, C.* – 33 nunc] *non C.* – 34 Roskildensis]
Roschildensis C. – 37 uiris] *mgl. C.* – Nicolai] *Nicolai C.* – 38 Michael] *Michael B.* – Spen]

lium coepiscoporum nostrorum duximus roborandas, presentibus ibidem honorabilibus et nobilibus uiris dominis Iohanne Nicolai, preposito Burglanseni, et Michaelae Spen, archidiacono Wibergensi, necnon Iuaro Iwl et Magno Iohannis, armigeris diocesis Wibergensis testibus ad premissa uocatis specialiter et rogatis sub anno, die et loco quibus supra. (*Notarmærke*).
 40 Et ego Petrus Iohannis publicus auctoritate imperiali notarius, clericus Wybergensis, quia huiusmodi presticioni iuramenti et promissioni confirmationis priuilegiorum et omnibus aliis ut prenarratur presens interfui et ea sic fieri uidi et audiui, ideo presens publicum instrumentum exinde
 45 confeci et in hanc publicam formam redegi signoque nomine meis solitis ac consuetis signaui requisitus et rogatus in fidem et testimonium omnium premissorum.

[1440-1448]

11

Kong Kristoffer af Bayerns bestemmelser om de skånske guldsmedearbejders stemping og lødighed samt møntens værdi.

A: tabt. – Aa: Malmø Stadsarkiv. Registrum ville Malmøyghe f. 14v (omkr. 1500) med overskr. *Paa guldsmedenes embydhe røre thesse efftherscreffne artickle*. – Aa1: RA. Langebeks saml. XIII – Gilder og lav (2. halv. af 18. årh.).

Faksimile: Registrum Ville Malmøyghe (1937) f. 14v.

Tryk: Danmarks Gilde- og Lavsskraaer II 388-91 (*efter Aa*). – Registrum Ville Malmøyghe 18.

Datering: Efter indholdet at dømme må den Kristoffer, der udstedte dette brev, være den tredje konge af dette navn. Intet tillader dog en snævrere datering inden for Kristoffer af Bayerns regeringstid. Lødighedsbestemmelserne er præciseret i forhold til Erik af Pommerns

Spend B, C. – Wibergensi] Wybergensi B. – Iuaro] Ywaro B. – Iwl] Iull C. – 39 diocesis Wibergensis] *mgf.* B. – 41 Et ego....44 audiui] Item ego Iohannes Nicholai, clericus Roschildensis dyocesis, (publicus *tilf.* C) imperiali auctoritate notarius, quia premissis iuramenti (expositioni *tilf.* C) prestacioni, promissioni (promissioni C) litterarum examinacioni pronunciacioni declaracioni diffinicioni auctoritatum et decreti interposicioni, transumpcioni et exemplacioni omnibusque aliis et singulis domini sic ut premititur [per] prenominatam reuerendissimum in Christpo patrem et d[ominum, dominum] Iohannem diuina [misera]cione [archiepiscopum Lundensem, Swecie primatem] apostolice sedisque legatum fierent et agerentur una cum prenominatibus testibus pre[sens interfui eaque sic fieri u]idi et audiui B, C. – 44 ideo] ideoque B, C; hoc *tilf.* B, C. – publicum] per alium *tilf.* B. – exinde....45 redegi] fidelem me aliis occupato neg[ociis per alium hanc] publicam formam redigi feci B. – exinde confeci et] manu mea propria conscriptum C. – 45 signoque....47 premissorum] quod signo et nomine meis solitis et consuetis signaui rogatus [et re]quisitus in testimonium omnium et singulorum premissorum B, C.

lavsartikler for Københavns guldsmede fra 1429. Den i §9 omtalte grot sloges af Erik af Pommern til en værdi af 9 penninge. Udmøntningen af denne grot ophørte efter Eriks fratreden og dens værdi nedsattes til kun 2 penninge (Rep. 1. rk. 7100) – en værdi, der svarer til den her meddelte. Denne værdi ses den danske grot at være sat til i Karl Knutsons møntforordning for Sverige af 17. september 1453 (B. Friis Johansen, Nordisk Numismatisk Årsskr. 1961 37 nr. 776). Mønt sloges i begyndelsen af Kristoffers regeringstid i Lund, men smedien overflyttedes senest 1444 til Malmø (Nils Ludvig Rasmusson 1944).

Tekst efter Aa.

These efftherscreffne artickle sende vor nadighe herre konyngē Kristoffer erkebispē aff Lwnd framdelis ath sende till huertt raed i alle kōpstādher i Skane, ath borgemestherē ok raed vndher therēs rett thet saa flii i hwer kōpstad, ath thet saa hollende vordher, som the efftherscreffne stande. Tesse
 5 efftherscreffne artickle røre paa guldsmedenes embidhe, som stor mackt vppa liggher effther then beleylighet, som konnyngē Kristoffer ok vortt raed aff Danmarck nw offuereens vordne ære, saa som er om mynthen ok andre stycke, som these righe andrørende ære ok mackt paa liggher.

10 <1.> Førsth skall huer guldsmed tegnæ syn gernyngē, som han gør, meth syth mercke.

<2.> Item skall inghen guldsmed gøre syn gernyng myndre æn xv $\frac{1}{2}$ lod till prøff ok forsøgelse vndher syn howitt loth.

<3.> Item alth gernyngs sylff skall inthet myndher holde æn xv lod till prøff ok forsøgsse.

15 <4.> Item hwer mand ware sege, ath hanum vordher icke thenne forscreffne pwnckt forswar i skeder, bratzser, skale, kanner, knappe, krws, beghere, kalcke, monstransse, faad, saltzer ok alth thet, som hører till hammer slaagh.

<5.> Item skall huer guldsmed, guld arbeydæ, anthworde thet saa gott fran sege ighen, som thet vorder hanum antwordhet, ock icke veryæ vndher
 20 syn retth.

<6.> Item inghen guldsmed skall brende nogher hande mynth, som her i ryghet mynthen er eller ok her effther mynthen vordher, vnder syth lifff ok gotz.

<7.> Item skall een tillsynesmand, som kallis olderman, settis i hwer kōpstad, som guldsmede ære, these forscreffne artickle forsware skal paa
 25 syn retth.

<8.> Item vore thet saa saghe, ath nogher fwndes them, som these forscreffne artickle ey holde ville, tha haffue vy konyngē Kristoffere meth vortt raedz raed befaleth vor mynthemestherē thet vndher hans høygsthe ath ransaghe ok forfare vdi huer kōpstad ok ther rett retthere vdoffuer ath wære vppa vore
 30 vegnæ. Ok ther meth befale vy alle vore embitzmend, borgemestherē ock raedmen forscreffne vor mynthemesther her wdi behielpelighe ok bestandighe ath wære vndher then ære ok troskapp, som the oss ok righet plicktighe ære.

(9.) Item biwde vy konyngē Kristoffere alle borghemestere ok raedmen
 35 wndher then eed ok troskapp, som the oss ok righett sworyth haffue, ath the
 strax setthe købeth i hwer køpstad meth alle embitzmen effther vor mynth,
 som vy nw bwdeth haffue ath ganghe, ok ath the iw holde grossen for ii
 lybske, eller vy vele lade thet rette offuer hans høygeste, thet vare seg brygge-
 40 embitzmen; ok thesligis biwde vy ok bønderne ok alle menyge almwen i
 Skane, ath the ok saa holde meth thet, som the haffue ath selyæ, ok lade thette
 nw inghelunde vnder vor heffind, som forscreffuit staer.

Lödöse**1442. 12. juni****12****Kong Kristoffer af Bayerns forordning om landefred.**

A: tabt. – Aa: Huitfeldt 1603 652-54. I margin 1442. *Kong Christoffer stunder efter ved mandater, at inlet oprør mere skulde skee.* – B: tabt, reg. i Registraturen over Århus kapitels arkiv (1555), trykt ÆA. V 278 A 12.

Tryk: Huitfeldt 1.1.; Huitfeldt 1652 828-29; Hadorph, Biärköa Rätten, bilag 48-49 (*efter den svenske redaktion*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 59-60 (*efter Aa*); Dipl. Island. V 16-18 (*efter den norske redaktion i Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1642, 4^e*); Norges gamle Love 2. rk. I 212-15 (*efter den norske redaktion i Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1642, 4^e*). – Reg. Dan. 3698 = 3703.

Anm: Lignende landefredsbestemmelser er udstedt for de øvrige unionsriger. Den svenske redaktion, der også er udstedt i Lödöse 12. juni 1442, er nu kun kendt gennem afskrifter af ærkebiskop Nils af Uppsalas og biskop Åke af Vesterås' udaterede [1442-48] vidisse, der oplyser, at originalen har været udfærdiget på pergament og forsynet med hængende segl (cf. f. eks. Sv.RA. B 9 f. 279r; Schück, Rikets brev och register 238 nr. 86). Den norske redaktion, der er udstedt i Oslo 6. juli 1442, er kendt gennem en afskrift (Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1642, 4^e f. 156v-57r, 2. halv. af 15. årh.) af originalen, og gennem afskrifter af en eller flere oversættelser fra 16. årh. (cf. Taranger, Den norske Retts Historie 66-70). Desuden er den kendt gennem afskrifter af en vidisse optaget i Oslo i 1442 af 4 nordmænd og 3 islændinge (cf. Dipl. Island. V 16, 18-19).

Tekst efter Huitfeldt 1603.

Wi Christoffer met guds naade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Vendis oc
 Gottis vdualde konning, pfaltzgreffue paa Rin, hertug vdi Beyeren, helse
 eder alle oss elskelige erchebisper, biscopper, abbeder, prelater, riddere oc
 5 suenne, kiøbstedsmend oc alle menige almue, som bygge oc bo offuer alt
 vort rige Danmarck, oc synderlige alle vore fogder oc embedsmend, vore oc
 41 ath the] *gentaget Aa.*

1 Danmarckis, Suerigis, Norgis] Sweriges, Danmarks, Norgis *svenske red.*; Norigis, Danmarks, Suerigis *norske red.* – 2 vdualde] *mgl. svenske og norske red.* – 4 offuer....5 Danmarck] i thette

andre, ihuem de heldst tilhøre, kierligen met gud oc vor naade. Kiere venner, maa i vide, det wi vel forstandet haffuer, at vdi nogle aar for vor tid skal haffue veret mange trætter, kiæremaal oc tuedract her vdoffuer alt dette rige oc synderligen imellem fogder oc embedsmend oc alle menige
 10 almue. Disligeste haffue wi oc nu vdi denne vor tid hørt mange trætter, klagemaal oc deele, som oc giffne haffue veret offuer vore oc andre gode mends fogder oc embedsmend; saa haffue wi oc hørt mange trætte, kiæremaal, som kiært haffue veret meenligen offuer almuen her vdi riget, som skeed er for deris store wlydelse oc offuerdadighed, oc end der til, at de ey
 15 ville retteligen vdgiøre vore fogder oc embedsmend oc deris egne herrer oc hosbonder det, som de dem aff rette burde at giøre paa vore vegne oc deris egen herrers oc hosbonders vegne, huilcket som i alle vel vide, at wi ingen-
 653 lunde lide maa oc met // guds hielp ingenlunde lenger lide ville, vden at giøre der til, som oss bør. <1.> Thi bede wi oc biude eder alle forneffnde
 20 vnder vor høyeste bud, oc synderligen eder alle vore oc andre gode mends fogeder oc embedsmend, huo de heldst ere, det i effter denne dag leffue kierligen met huer andre, oc at i alle lade eder nøyes met low, ret oc skiel, som eder aff ære oc rette tilhører. Skeer det icke, da skulle i alle vide, det wi ville lade diss haardeligen rette offuer, som vedbør. <2.> Findis oc nogen
 25 vore fogder eller embedsmend, som nogen mand giøre vold eller wret, fattig eller rig, oc synderlig met wlowlig giestning eller wlowlig beskatning her vdi riget effter sat low oc sagens tilhørelse, da skal hand vere viss paa, det wi ville sætte hannem aff sit embede derfor, oc skal hand ey vere værd vort slaat eller læn lenger i verge at haffue. Disligeste ville wi, at offuergange skal
 30 oc alle andre gode mends fogeder oc embedsmend. <3.> Disligeste bede wi eder, vor elskelige menige almue, oc haardeligen vnder vort høyeste bud, det i oc her effter denne dag saa holde det, som forskreffuet staar, oc for alting ere vore fogder oc embedsmend hørige oc lydige oc der til eders egen herrer oc hosbonder, oc at i giøre dennem alle god ret paa deris vegne oc
 35 voris, som eder aff low oc ret plictig er. Dierffuis nu nogen aff almuen til her imod at giøre, da skal der visseligen offuerrettis, som vedbør. Thi vocte sig nu huer her effter vdi sin sted i disse forneffnde ærinde, saa framt hand vil vndfly vor kongelige heffn oc vrede, oc synderlige lide oc vndgielde, som forskreffuet staar. <4.> Item biude wi eder alle oc særdelis vore fogder oc
 654 embedsmend, det ingen den andens vordnede // eller tienere holder eller

wårt rike Sverige *svenske red.*; i thette wort Norghes rike *norske red.* – 18 oc met] *gent. ved sideskift Aa.* – 29 verge] *flere af afskr. af oversættelserne af den norske red. har Norge, andre tilføjer i Norge.* – 40 vordnede] *nede gent. ved sideskift Aa.* – 45 oc (1) Norge] *giord i Danmark eller biltogher i Sverige, oc theslikes norske red.* – Suerige eller Norge] *Danmarch eller Norge svenske red.* – Suerige (2) oc Norge] *Danmarch eller Noriie svenske red.*; Danmark oc i Sverige *norske*

forsuarer, som met wminde fra nogen mand skild er, vden hand forbryder eller forborger sig at stande til rette, oc særdelis wdedings mend, saa som ere forrædere, mordere, mordbrender, tiuffue, røffuere, kirckebrydere, voldtagerer oc andre slige. <5.> Item skal ey nogen her i riget holde den, som
 45 fredløs er oc bildtug er giort i Suerige eller Norge, som disligeste i Suerige oc Norge holdis skal, men ihuor saadanne misdedere vorder met skiellig beuising paa kiærde, der skulle de hindris, oc offuer dennem skal rettis, som huer deris gierning oc brøde vduiser. Huo dennem der vdoffuer holder eller vndskylder met vidskaff eller forraad, hand skal suare til deris gierninger.
 50 Thi vocte sig oc her vdi huer vdi sit sted, saa framt hand vil vndfly vor kongelige heffn oc vrede, som forskreffuet staar, oc end der til lide oc vndgielde det, som lowen oc retten vduiser. Datum Ludosia anno domini 1442 in crastino sancti Barnabæ apostoli, nostro sub secreto præsentibus appenso.

Oslo

1442. 5. eller 7. juli

13

Kong Kristoffer af Bayerns forbud mod at bære våben.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1642, 4° f. 156r (2. halv. af 15. årh., teksten delvis afslidt). – Ab: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 61,8° f. 107r-108r (1. halv. af 16. årh.).

Aa er et norsk lovhåndskrift, og Ab indeholder jyske lov.

Tryk: Kofod Ancher, Lovhistorie II 563-64 (efter Ab), herefter Aarsberetn. fra Geheimearch. V 60-61; Dipl. Island. V 19-20 (efter Aa); Norges gamle Love 2. rk. I 216 nr. 107 (efter Aa). – Reg. Dan. *5363.

Anm: Det lader sig næppe afgøre om forordningen er udstedt den 5. juli (Ab) eller 7. juli (Aa). Kongen opholdt sig begge dage i Oslo.

Tekst efter Aa.

Cristoferus dei gracia Dacie, Suecie, Noruegie, Slauorum Gotorumque rex, comes palatinus Reni et dux Bauarie, reuerendissimis archiepiscopis reuerendisque episcopis et sacerdotibus curatis regnorum prefatorum salutem et gratiam. Uolumus, exhortamur et mandamus, quatenus quilibet
 5 uestrum in suo episcopatu publice in ecclesiis cathedralibus, placitis atque aliis ecclesiis et locis, ubi maiores congregaciones Christi fidelium affuerint, pronuncietis nomine nostro et inhibeat is seu pronunciar i et inhiberi facia-

red. – 52 Ludosia] Asloie norske red. – 53 crastino...apostoli] octaua apostolorum Petri et Pauli beatorum norske red.

1 Suecie] Swecie Ab. – Noruegie] Norgie Ab. – 4 exhortamur] h tilf. o. linien Aa; hortamur Ab. – 7 inhibeat is] inhiabet is Ab. – 8 ciuis] burgensis tilf. Ab. – 9 seu quiuis alius] mgl. Ab. – 11

tis, ne quisquam prelatus, ecclesiasticus, miles, militaris, cuius uel rusticus
 seu quiuis alius quicumque arma exceptis cottidianis cultellis extra hospicia
 10 in castris, ciuitatibus, placitacionibus, nupciis seu aliis inuitacionibus et
 congregacionibus aut uillis per plateas aut in ecclesiis deferant aut deferri
 faciant. Quicumque contra prefatum nostrum mandatum fecerint, uolumus
 et mandamus, ut episcopus loci dictos nostri mandati transgressores per
 excommunicationem et censuram ecclesiasticam corrigat ut est iuris, et, si
 15 opus fuerit, brachium seculare uobis et cuilibet uestrum impartiri uolumus
 in premissis. Item uolumus, exhortamur et mandamus, ut quilibet uestrum
 in suo episcopatu ordinacionem nostram nuper Lodosie factam et promul-
 gatam similiter et hic iuxta ordinem suum premissum faciat publicari, ad
 cuius ordinacionis execucionem parati esse uolumus, cum fuerimus requisiti.
 20 Datum Asloie sub anno domini mcdxli^oii^o, sabbato post festum uisitacio-
 nis beate Marie uirginis gloriose, nostro sub secreto presentibus appenso.

14

1443. 1. januar

Ribe

Kong Kristoffer af Bayerns kroningsed.

Tekst I. – Latinsk tekst.

A: tabt. – *Aa:* Optaget i biskop Niels af Slesvigs notarialvidne af samme dato, tabt (cf. nr. 15). – *Aa1:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1047,2^o f. 168r-169v (slutn. af 16. årh., Powl Cypræus). – *Ab:* AM. 12,8^o 329-30 (slutn. af 15. årh.). – *Ac:* Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 61 f. 105r-v (1. halvd. af 16. årh.).

Aa1 indeholder Powl Cypræus' optegnelser om Slesvigbisperne. *Ab* er biskop Knuds såkaldte kladdebog, der indeholder glosserne til jyske lov. *Ac* er et jysk lovhåndskrift.

Tryk: Cypræus, *Annales Episcoporum Slesvicensium* 372 (efter *Aa1*).

Anm: I håndskriftet AM. 23,4^o, der har tilhørt ærkebiskop Birger Gunnarsen, findes f. 96r under overskr. *Iuramentum regis in coronatione sua* en afskrift af kroningseden, der ikke en tillagt nogen navngiven konge. Teksten adskiller sig dog stort set ikke fra den her meddelte.

Tekst efter Ab.

congregacionibus] *Ab*; cogregacionibus *Aa*. – 14 censuram ecclesiasticam] *Ab*; censuras ecclesiasticas *Aa*. – ut est iuris] *mgl. Ab*. – 16 Item uolumus] Uolumus eciam *Ab*. – exhortamur] hortamur *Ab*. – 17 Lodosie] Lundosie *Ab*. – 18 similiter et hic] *mgl. Ab*. – suum] *mgl. Ab*. – 19 parati] pati *Ab*. – 20 sub] *mgl. Ab*. – sabbato] feria quinta *Ab*. – 21 beate] *mgl. Ab*. – uirginis gloriose] *mgl. Ab*. – presentibus appenso] *mgl. Ab*.

330 Ego Cristoferus profiteor et promitto coram deo // et angelis eius, deinceps legem et iusticiam pacemque sancte dei ecclesie populoque mihi subiecto pro posse et nosse facere ac seruare, saluo condigno misericordie dei respectu, sicut cum consilio fidelium meorum melius potero inuenire; pontificibus quoque ecclesiarum dei condignum canonicum et honorem exhibere, atque ea, que ab imperatoribus et regibus ecclesiis collata, et reddita sunt, inuiolabiliter obseruare; abbatibus, comitibus et uasallis meis congruum honorem secundum consilium fidelium meorum prestare, et hec omnia super hec sacrosancta ewangelia tacta, me ueraciter obseruaturum promitto et iuro. Anno domini mcdxliii^o die circum<ci>sionis Christi, que fuit coronacionis eiusdem regis.

Tekst II. – Dansk tekst.

A: tabt. – Aa: AM. 28,4^o f. 146v (ca. 1500). – Aal: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293,4^o 195 (18. årh.).

Aa er et jysk-sjællandsk lovhåndskrift, der har tilhørt ærkebiskop Birger Gunnarsen, og af denne overdroges bispestolen i Lund i 1515.

Tekst efter Aa.

Iek, Cristoferus, loffuer oc iætter for gudh och hans ænglæ, ath giøre oc beware her effther then hellige gudz kyrkæ oc mith folk, mek vndergiffnæ ære, til loff oc ræth oc fridh næst guds verduge miscunds tilsiwn, som iek kan bæst pafynnæ meth mynæ gode mæntz raadh, oc giøre oc bewisæ guds kyrkes biscope verdugæ oc rætvisæ hedher, oc trolige ath beware huat, som then hellige kyrkæ giffuen ær aff keyseræ oc koninge, oc giøre abbæde oc grewer oc vore frii men beqwem hedher effter vore gode mæntz radh, oc ther offuer ath hedhre oc dyrkæ alle the hellige ewangelia. Thesse tingh iætter oc swær iek mek ath beholde oc beware. Anno domini mcdxl<iii> pa vor herres
10 Ihesu Christi omskærelses dagh, som var forscreffne konings kronelsedagh.

1 Ego] *mgl. Aal.* – Cristoferus] Christophorus *Aal.* – coram] omnipotenti *tilf. Ac.* – 2 dei] *mgl. Aal.* – 3 misericordie] nude *Aal.* – 5 exhibere=exhibere. – 7 abbatibus] æ *tilf. og overstr. Ab.* – 9 super] per *Ac.* – promitto et] *mgl. Aal, Ac.* – 10 Anno.....11 regis] *mgl. Aal.* – 10 mcdxliii^o] mcdlii *Ac.* – circum<ci>sionis] circumsionis *Ab.* – Christi] domini *Ac.*

Notarialvidne: Kong Kristoffer af Bayerns kroning og edsaflæggelse.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1047, 2° f. 168r-69v (slutn. af 16. årh.; Povl Cypræus). – Aa1: RA. Håndskriftsaml. IX, Hertugdømmernes alm. hist. F 7 f. 69v-71r (17. årh.; Broder Boysen). – Aa2: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1459, 4° f. 62r-63r (17. årh.; Broder Boysen). – Aa3: Lübeck, Archiv der Hansestadt Ms. Hist. 49 (17. årh.; Jakob Fabricius, Historia Slesvicensis). Ikke forefundet efter 2. verdenskrig. – Aa4: Kiel Univ. Bibl. Ms. SH 165 f. 183r-84r (1725; tysk oversættelse af F. A. Reinboth). – Aa5: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1460, 4° (1733; F. A. Reinboth).

Tryk: Cypræus, Annales Episcoporum Slesvicensium 370-72 (efter Aa), herefter Terpager, Ripæ Cimbricæ 594 og Pontoppidan, Annales Ecclesiæ II 586-88; Menckenius, Scriptorum Rerum Germanicarum III sp. 620-21; Westphalen, Monumenta inedita III sp. 310-12 (efter Aa1.2 og tdl. tryk). – Reg. Dan. 3711; Rep. 1. rk. 7302.

Tekst efter Aa.

In nomine domini amen. Anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio indictione sexta ipso die circumcisionis domini, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini nostri, domini Felicis papæ quinti, anno eius tertio, in nostrorum notariorum publicorum
 5 testiumque infra scriptorum præsentia personaliter constitutus reuerendus in Christo pater et dominus, dominus Nicolaus, episcopus Slesuicensis nos
 n<o>tarios tempore, quoad statim in choro ecclesiæ Ripensis per reuerendis-
 simum in Christo patrem et dominum, dominum Iohan<nem>, archiepiscopum
 Lundensem et episcopos prouinciæ Lundensis ibidem congregatos
 10 inungi et coronari deberet serenissimus princeps et dominus, dominus Christoferus Daciæ, Suediæ et Norwegiæ etcætera rex ac Bauariæ dux comesque
 palatinus Rheni instanter requ<i>siuit, ut super iuramento, per dictum do-
 minum Christophorum regem statim eodem tempore præstando, ad caute-
 lam futurorum, sibi unum uel plura conficeremus, uel conficere faceremus
 15 publicum uel publica instrumentum uel instrumenta. Paulo post descendit
 dictus dominus Ioha<nn>es archiepiscopus, cum suis suffraganeis præsentibus,
 in archiuario ecclesiæ Ripensis, in qua dicta depositio facta extitit et
 f. 168 v eundem dominum // Christophorum in archiregem regni Daniæ consecrauit
 et inunxit eodem rege in cathedra regali in ostio occidentali eiusdem
 20 chori præparata regalique, corona ornato dalmatica ac choralis cappa induto,
 ac magnificis principibus et dominis, Wilhelmo Brunswicensi, Adolpho
 Sleswicensi, Waltmaro Slesiensi ac Friderico Bauariæ ducibus aliisque officialibus
 et militibus suis sibi solempniter astantibus, accessit ad eum me-

7 n<o>tarios] natarios Aa. – 8 Iohan<nem>] Iohamen Aa. – 12 requ<i>siuit] requisiuit Aa. – 14 conficere]re delvis udraderet Aa. – faceremus] herefter overstr. in Aa. – 16 Ioha<nn>es] Iohames Aa. – 17 archiuario] rettet fra arcuario Aa. – facta] tilf. i marg. Aa. – 18 archiregem] gent. o. lin.

moratus reuerendissimus dominus Iohannes archiepiscopus sui que suffra-
 25 ganei infra scripti sibi associati, omnes pontificalibus solempniter induti.
 Idem dominus Ioha<nn>es archiepiscopus, quandam papiri cedula*m* iura-
 mentum infrascripti tenoris in se continentem, prædicto domino Christofe-
 ro regi ad manus tradidit: Qui dominus rex ad statim iuramentum in
 cedula contentum præstitit, ipsam cedula*m* de uerbo ad uerbum legens:
 30 Qua lecta manum dextram ad librum, quem præfatus dominus archiepisco-
 pus in manibus suis ante dictum regem apertum tenuit, manus suas præfa-
 tum iuramentum solempniter, ut apparuit, iurando posuit; quo facto cho-
 rus: Te deum laudamus, alta et solempni uoce intonauit. Tenor iuramenti
 cedula*e*, de qua supra fit mentio, de uerbo ad uerbum sequitur, et est talis //
 f. 169 r Christophorus (*etcetera* = nr. 14 tekst I). In quorum omnium et singulorum
 fidem et testimonium præmissorum presens publicum instrumentum, ut
 præmittitur, requisiti <.....> per me Iacobum Peternellen, notarium publi-
 cum infrascriptum, scriptum exinde confecimus. Datum et actum anno,
 die, hora, locis et pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem honorabili-
 40 bus dominis Ludero Lundt, canonico Slesuicensi, et Ottone Draken, cano-
 nico Hadersleuiensi, ad præmissa rogati<s> et requisiti<s>, ac reuerendissi-
 <m>is et reuerendis in Christo patribus et dominis, domino Ioanne, ar-
 chiepiscopo prædicto, ac Christierno Ripensis, Arusiensis, Ottoniensis, Wi-
 burgensis, Burglanensis ecclesiarum episcopis, ac dictis principibus, præla-
 f. 169 v tis, // militibus aliisque pluri<m>is ad h<u>nc tamen actum non requisitiis.
*Subscripserunt notarii duo, Iacobus Peternelle, clericus Lubecensis, ac Theodericus
 Hastede, clericus Verdensis.*

Ribe

1443. 7. og 8. januar

16

Kong Kristoffer af Bayerns og ærkebiskop Hans Laxmands forord- ning om tiendeydelsen.

Tekst I. – Latinsk tekst.

A: tabt, reg. i Registratur over Breve i Århus kapitels arkiv (1555), trykt ÆA. V 277 A 10. –
 Aa: Vidisse af 1527. 18. august af biskop Ove Bille. AM. Fasc. XXX, 3 m. følgende oplysning

Aa. – 19 in cathedra] *gent. og alter overstr.* Aa. – 26 Ioha<nn>es] Iohames Aa. – archiepiscopus] archiepiscopus Aa. – 32 iurando] *herefter overstr.* tenuit Aa. – 33 et solempni] *tilf. i marg.* Aa. – 35 quorum] *herefter overstr.* fidem et Aa. – omnium et] *tilf. i marg.* Aa. – 37 <.....>] *her mgl. et eller flere led* Aa. – 39 præsentibus] *herefter overstr.* iis Aa. – 41 rogati<s>] rogati Aa. – requisiti<s>] requisiti Aa. – reuerendissi<m>is] reuerendissinis Aa. – 45 pluri<m>is] plurinis Aa. – h<u>nc] hinc Aa.

om det fremlagte perg. *non raras, non abollitas nec in aliqua sui parte viciatas cum duobus saluis et integris sigillis appendentibus.* – *B*: tabt, men fremlagt 1575 i sagen mellem hertug hans den Ældre og den danske konge vedrørende overhøjheden og den gejstlige jurisdiktion over kirkerne i Sønderjylland. – *Ba*: RA. Langebeks Diplomatarium (2. halvdel af 16. årh.). Efter teksten m. samme hd. *Koning Christophori vrtheill vnd sententz wegen den zehenden, das nemblich der zehendt theill solle entrichttet werden von allen dingen. Solcher zehende auch ferner in drey theilen gesetzt werden. B 6. Super decimis.*

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige håndskrifter, der falder uden for udgavens rammer: RA. Hansborg D 40 III (tysk oversættelse 1575), Kgl. Bibl. Rostgård 50, 4° f. 5r-v (slutn. af 16. årh.), smst. Ny kgl. saml. 838, 4° f. 6r-8r (18. årh.).

Tryk: Huitfeldt 1603 658-60; Huitfeldt, Bispekrøn. Hij r-v (*i dansk oversættelse*); Pontanus, Rerum Danicarum Historia 622; Huitfeldt 1652 831; Huitfeldt 1653 30-31 (*i dansk oversættelse*); Poulson, Bibliotheca Aarhusiensis 33-34; Pontoppidan, Annales Ecclesiae II 590-91; Hofman, Om Tiende 51 note 1 (*efter Huitfeldt 1652*); Dipl. Dioecesis Lund. III 250-51 (*efter Ba*). – Reg. Dan. 3714; Rep. 1. rk. 7304 A.

Tekst efter Aa.

Christophorus dei gratia Dacie, Swecie, Noruegie, Sclauorum Gottorumque rex, comes palatinus Rheni et dux Bauarie, Ioannes Laxmann eadem gratia archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis legatus, uniuersis et singulis clericis et laicis per regnum et prouinciam Dacie undique constitutis fauorem et gratiam cum salute. Decimas deo et diuino cultui debitas utriusque testamenti tam ueteris quam noui testimonio clare proposuerunt coram nobis et nostris consiliariis anno domini millesimo quadringentesimo quadragesimo tertio crastino epiphanie Ripis pro parte cleri personaliter constituti spirituales in Christo patres domini Christernus Ripensis, Ulricus Arhusiensis, Gerardus Burglanensis, Torlauus Vibergensis et Henikinus Ottoniensis eadem gratia episcopi, unanimiter conquerentes, quod praedictae decime apud eorum ecclesias minus iuste dantur, quia de bonis acquisitis loco decimarum non decima pars, sed tantum quindecima solet dari, pro altera uero parte nobiles uiri domini Ericus Nicolai, Hinricus Canuti, Andreas Nicolai, Olauus Absolonis, Nicolaus Erics de Assdall, Andreas Hack, Nicolaus Erics de Longetinnd, Nicolaus Rønnow et Eggardus Frillde, milites, ex parte omnium incolarum dictorum episcopatum consuetudines populi in contrarium allegabant. Consequenter ab utraque parte petitum extitit et consultum in predicta causa iustam sententiam [nos] proferre. Matura igitur deliberatione habita cum consilio peritorum sententialiter diffiniuimus pro statuto perpetuo [de]ce[r]nentes, quod omnes et singuli per regnum et prouinciam Dacie ubique pro decimis iustis ab omnibus rebus suis iuste acquisitis decimam partem expedite dabunt, prout

de iure tenentur dare, irrefragabiliter omni anno, ut predicti unanimiter
 25 consenserunt. Et preallegatam contrariam consuetudinem immo potius
 corruptelam reprobamus et sententialiter condemnamus et secundum
 laudabilem consuetudinem aliarum partium uicinarum diuidere debent
 prefatas decimas in tres partes aequales tali modo, quod perochialis ecclesia
 30 unam partem, episcopus alteram et plebanus tertiam obtinebunt. Si quis
 autem huic nostro statuto temerarie contempserit obedire, talem, in quo-
 cumque fuerit statu, habent episcopi locorum tam ex parte regia quam ex
 parte metropolitana et ordinaria per censuram ecclesiasticam coercere. In
 cuius rei firmiorem euidenciam sigilla nostra presentibus sunt appensa.
 Datum anno, die et loco, quibus supra.

Tekst II. – Dansk tekst.

A: RA. Århus bisp. Perg., hullet og stærkt beskadiget i højre halvdel, 36,3×22,2 (plica udglattet), med oprindelig 11 seglsnit (cf. Dipl. Dioecesis Lund. III 252-53), hvoraf nu kun 8 synlige. Konserveret 1956. Reg. i Registratur over Århus kapitels arkiv (1555) med oplysningen *Och er dette breff nogedt forderffuedt*, trykt ÆA. V 277 A 11. – Aa: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3170,4^o f. 196r-v (17. årh.). – B: tabt. – Ba: Ærkebiskop Jens Brostrup af Lunds stadfæstelsesbrev givet til biskop Hartvig Juell af Ribe 22. maj 1487, tabt. – Bal: RA. Hansborg D 40 III (2. halvdel af 16. årh.).

Tryk: Dipl. Dioecesis Lund. 1.1. (efter A). – Rep. 1. rk. 7304 B (med dato 7. januar); Vejledende Arkivreg. XVIII 209 nr. 6.

Tekst efter A, udfyldt efter Bal (uden hensyntagen til ortografien).

Wii Cristoffer meth gudhs nathe Danmarchs, Sweriges, Norges, Wendes
 oc Gotes konung, palatzgreue pa Rin oc hertugh [i B]eyern oc wii Iohannes
 Lax[ma]n, ærchebiscopp i Lund, Sweriges første oc pawens legat, kungøre
 alle, som t[h]ennæ nærværendes scriffit hender til at kommæ, a[t a]r effter
 5 gudhs byrdh m^ocd^oxl^oiii^o then tiisdagh nest effter the helghe thre konunges
 dagh i Ripæ wore skickedhe fore oss werdughe fæthre [m]eth gudh Cri-
 stiern i Ripæ, Vlric i Aars, Gerith i Burlom, [T]horlaff i Wiborgh oc [Hen-
 nic]he i Othens, meth [samme naad]e biscope, vpa theris oc theri[s] meni-
 ghe clerkeries weyne vpa then enæ sidhe oc ærlighe oc welbornæ mæn her
 10 E[ric Nielsson aff Thim, her Henric Knutsson aff Reffstor]pp, her Anders
 Nielsson, her Olaff Axelsson, her Niels Ericson aff Asdale, her Anders Hak,
 her Niels Ericsson aff Langet[iinde, her Eggert Frille, her Claw]s Re[nnow]
 oc mangæ andræ fleræ ridde[ræ] oc swenæ pa then annen sidhe, hwilke for^{de}
 hetherlighe biscooper endrachtelig [en kærendis berette for oss, a]t wore

2 oc (2)] tilf. o. lin. A. – 10 E[ric... Reffstor]pp] lakune med plads til ca. 40 bogstaver A. – 12 Langet[iinde... Claw]s] lakune med plads til ca. 20 bogstaver A.

15 righens inbyggeræ i for^{de} biscopsdøme ey wilde gøre rætten tiinde, som
 gudhs budh ær, oc then helghe scriff vtviser, men at the pleydhe at gøræ oc
 giue thet femptende stække oc ikke thet tiinde stække. Til hwilkit for^{de} ærli-
 ghe ridderæ oc mæn swaredhe oc saghde, at almughen gaff them een aarlich
 rent[h]e, som kalles biscopsgaue, oc swareræ war almughen vt at giue, en
 20 the hadhe giuet thet tiinde stække, oc sett[e] the tha all theres ret[t om] then
 s[ag pa badhe] sidher fore oss, hwilke wii oc tha genisten til oss [annam-
 me]dhe oc oss grandgiuelighe ber[a]dde, oc saghde wii them thet for [rette,
 sa at] for een go[t]h kerlich endracht, som wii altiindh begerende ære, at
 wære schal mellum menighe clerkeriet oc leghmænnenæ, thet biscopene
 25 [schul]le her effter ouergiuue oc fordraghe almughen then biscopsgaue, som
 the her til haue vpbaret oc fongit, oc menighe landzsens inbyggeræ schule
 g[iffu]e theres rætte tiinde vt, swa som ær thet ti[inde] stække aff all the[n]
 thing, som gudh oc then helghe kirkis ræt biuther at tiind[e] aff. T[hi bethe
 w]i kerlighe oc h[or]dhelighe byuthe vnder gudhs wredhe oc wort konunge-
 30 lighe høyste budh oc then helghe kirkes dom, at alle, ehwo the [helsth] ere,
 som i [for]^{de} biscopsdøme bygge oc bo, vt giue redhelighe oc gothwelielighe
 til ewich tiindh rætten tiinde, som ær thet tiinde stække, so[m] forescreffuet
 stander, oc kirkenes ræt ther vm vtviser, oc then schal schiffes i th[r]e dele,
 een fonger soghnekirken, een biscopene oc een soghnepresten. [Oc] wii Eric
 35 Nielsson, Henric Knutsson, Anders Nielsson, Olaff Axelsson, Niels Ericsson
 aff Asdal[e], Anders Hak, Niels Ericsson aff Langetiinde, Eggert Frille oc
 [Cl]aws Runnow, ridderæ, righens radh, haue samphocht alle forscreffne
 ærinde oc dom meth wor natughe her[ræ] konung Cristoffer oc herræ ærke-
 biscop [Io]hannes Laxman a[ff] Lund oc giuet wor welix oc fulbordh ther
 40 til, thet wii oc hwer man schulæ her effter ræt tiinde goræ gudh i himerigh[e
 oc iomfrw] Mar[i]a til loff oc hedher, then helghe kirke til bestandelse oc
 alle menighe righens inbyggeræ, bathe clerkerii oc leghmæ[n til e]n ewich
 endracht [oc] kerlichem, oc thy haue wii ladet henge wore incighle fore
 thettæ breff meth wor keræ natughe herræ konungen[s oc her] erkebisco-
 45 pens. Datum anno, die et loco, quibus supra.

17

1443. 8. januar

Ribe

**Kong Kristoffer af Bayerns og ærkebiskop Hans Laxmands
forordning om klostrenes reformering.**

A: tabt. – Aa: AM. 23,4° f. 94r-v (slutn. af 15. årh.) med overskr. *Priutilegium regis Cristoferi etcetera om closther at reformere etcetera oc kirketiænere etcetera*. Efter teksten med samtidig hd. *Auscultata et collationata est presens copiiia per me Petrum Griissz, clericum Roskylldensem, publicum sacris apostolica et imperiali auctoritatibus notarium, et concordat cum suo uero originali de uerbo ad*

uerbum, quod protestor manu mea propria. – *Aa1*: RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 81r-v (1552).

Aa indeholder Valdemars sjællandske lov. Håndskriftet har tilhørt ærkebiskop Birger Gun- narsen, der i 1515 skænkede det til ærkebispesædet i Lund.

Tryk: Kofod Ancher, Lovhistorie II 564-65 (*efter Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 61- 62 (*efter Aa*); Dipl. Dioecesis Lund. III 253-55 (*efter Aa*). – Reg. Dan. *5386.

Tekst efter Aa.

Cristoferus dei gratia Dacie, Suecie, Noruegie, Sclauorum Gothorumque rex, comes palatinus Reni et dux Bawarie, et Iohannes Laxman eadem gratia archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis legatus, uniuersis et singulis episcopis, abbatibus ceterisque prelati- 5 ac militibus, militaribus, ciuibus, opidanis aliisque quibuscumque, quocumque nomine appellantur, per regnum Dacie constitutis, gratiam et fauorem cum salute. Coram nobis querele lamentabiles super abusionibus et desolationibus mo- nasteriorum atque claustrorum et claustralium personarum dissolutionibus et periculosa postpositione regularis obseruantie fuerunt per ueridicos pro- mulgate, petitumque extitit et consultum, quatenus super huiusmodi abusi- 10 onibus aliisque sequelis lamentabilibus prouideremus remediis oportunis. Quapropter nos sollicite considerantes, monasteria dicti regni tam fratrum quam sororum ad honorem dei et diuini cultus augmentationem et propter salutem animarum fundata esse fideliter et erecta, uobis igitur omnibus et 15 singulis, quacumque dignitate uel nomine in dicto regno prefulgentibus, sub penis regie ultionis et ecclesiastice censure firmiter precipimus et man- damus, quatenus ad predicta monasteria seu claustra atque conuentus qua- rumcumque personarum diligentem adhibeatis intuitum, ut debitus ordo et claustralis regula cum structuris canonicis et clausuris debite obseruentur. 20 Et si quos in premissis monasteriis uel claustris contigerit excessus uel graues negligentias euenire, de consilio et consensu conciliariorum // no- 25 strorum statuimus, ut ordinarii locorum, scilicet episcopi, talia claustra et claustralem uitam habeant reformare, cum plena auctoritate, tam ex parte regia quam ex parte metropolitana et ordinaria huiusmodi excessus et negli- 30 gencias debite corrigendi. Similiter a prepositis uel prioribus et preuisori- bus monasteriorum quibuscumque ratiocinia et computationes percepto- rum et erogatorum habeant episcopi auctoritatem audiendi et sententialiter terminandi. Et si aliquod monasterium fuerit tam exile in redditibus, quod suas personas decenter propter paupertatem non sufficit sustentare, extunc ordinarius loci illud cum uno alio monasterio eiusdem conditionis faculta- tem legitimam habeat annectendi. Igitur districte precipimus omnibus et singulis, presertim nostris aduocatis et officialibus, sub pena regie ultionis et ecclesiastice censure per sententiam excommunicationis, trium tamen dierum canonica monitione premissa, ipso facto infligendam tenore presen-

35 tium inhibentes, ne quisquam quacumque auctoritate contra premissas
episcoporum reformationes, correctiones et emendationes erga monasteria
et claustra in suis diocesibus sita aliquo modo impediunt aut in posterum se
intromittant cum ipsis monasteriis aut eorum inquilinis uel eciam cum
40 inquilinis ecclesiarum parochialium, quantum ad laborem exigendum uel
ab eis seruitium quouis modo. In cuius rei firmiorem euidenciam sigilla
nostra presentibus sunt appensa. Datum Ripis anno domini millesimo qua-
dringentesimo quadragesimo tercio feria tertia infra octauas epiphanie.

18

1446. 22. juni (?)

Lollands landsting

Lollands vilkår.

A: tabt. – *Aa*: AM. 27,8° 1-6 (slutn. af 15. årh., pagineringen senere). – *Aal*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 809,2° 3-10 (18. årh.). – *Ab*: AM. 22,8° f. 148r-50v (beg. af 16. årh.). – *Ab1*: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 799,2° 456-62 (18. årh.). – *Ab2*: Smst. Kall 546,4° (18. årh.). – *Ac*: Stockh. Kgl. Bibl. C 79 f. 856r-58r (1594).

De eftermiddelalderlige afskrifter er lettere moderniserede og bearbejdede og falder uden for udgavens rammer. *Aa* indeholder adskillige bestemmelser vedrørende sjællandske forhold. *Ab* er et sjællandsk lovhåndskrift og *Ac* er et samlingshåndskrift, der indeholder de forskellige danske landskabslove.

Tyk: Huitfeldt 1603 678-82; Huitfeldt 1652 839-40; Petersen, Den danske Literaturs Historie I 125-26 (*i udtog efter Aa*); Brandt, Gammeldansk Læsebog 107-08 (*i udtog efter Aa*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 62-64 (*efter Aa*). – Reg. Dan. 3763.

Dat: Onsdagen før Botulfs dag (*Aa*) falder på den 15. juni, hvor også St. Vitus fejres. For dateringen efter Botulfs dag taler også, at Corpus Christi i 1446 falder på den 16. juni.

Tekst efter Aa.

Wi Heneke *meth* gwdz nadhe biscop vthi Odens, Martin Ienson, hœffwitzman paa Ransborg, Olaff Axelson, hœffwitzman paa Aaleholm, Tyghe Lwngæ, Andhers Hak, riddere, prior Hemmingh i Halstædhe klosther, Henric Stawersko, Magens Gøye, Magens Glop, Ioachim Henricson, Albrechth
5 Nielson, Hemmingh Walkendorp, Olaff Godhow, Iesper Brøske, Cristiern Daa, Olaff Laurenson, Iens Nielson i Wsløff, Lasse Brems, Andhers Person

1 Heneke] Henicke *Ab*. – Odens] Ottens *Ab*. – Martin] Mortin *Ab*. – 2 Ransborg] *Ab*; Ramsbergh *Aa*. – Olaff] Oleff *Ab*. – Aaleholm] Aalehom *Ab*. – Tyghe] Tøghe *Ab*. – 3 Lwngæ] Lunge *Ab*. – Andhers] Anders *Ab*. – Hak] Hack *Ab*. – Hemmingh] Hemming *Ab*. – Halstædhe] Haldstæd *Ab*. – Henric] Henrick *Ab*. – 4 Stawersko] Stawerskow *Ab*. – Magens] Maguens *Ab*. – Gøye] Gøye *Ab*. – Magens] Maguens *Ab*. – Glop] Glob *Ab*. – Ioachim] Iohakem *Ab*. – Henricson] Henrickson *Ab*. – Albrechth] Albret *Ab*. – 5 Hemmingh] Henning *Ab*. – Olaff] Oleff *Ab*. – Godhow] *Ab*; Godhwo *Aa*. – Cristiern] Cristern *Ab*. – 6 Olaff] Oleff *Ab*. –

aff Branslykkie, *Per Hanson*, *Magens Clawsson*, *Hans Moltke*, *Peder Beck*,
Mattes Frendeson, *Herlwgh Ienson* oc menighe ridderskap, som byggie oc
 boo i Lalandh, gøre witherlich alle, aat aar effther gwdz byrdh mcdxlvio
 10 then odensdagh nesth effther *sancti Botwlphi abbatis* dagh ware wi forneffn-
 de skikkede paa Lalandzfaræ landztingh oc ware ther til eens fore landzens
 bestandilse skyldh vm artikle ath haldhe, som hær effther *screffwit* star. <1.>
 Første artikel ær *thet*, ath hwo sich lather fordelæ paa heretztingh fore
 giældh eller fore naghre andre sagher, *han* skal bøte fore første lagdagh vi ß,
 15 *thet* ær i mark, ok for annen loghdagh ii mark, fore tridie logdagh iii mark.
 Forsither *han thet* oc ey rætther oc lather sich framdelis fordelæ til landz-
 2 *tingh*, forsither *han thet*, then loghdagh // oc ey rætther vth, tha bøthe fore
 første loghdagh iii mark, for annen loghdagh iii mark, for tridie loghdagh iii
 mark. Hwo sich swa lather fordelæ oc swadanæ loghedaghe forsithet *haff-*
 20 *wer*, tha skal landzdomere *thet* fierde tingh neffne <fire> dannemen til, thi
 som skwle ridhe til then manz hws, som fordeldh ær, oc wrdhe bonden
 fyllesthe for *hoffwet* saken oc fore the loghdaghe, som *han* forsithet *haffwer*, oc
 koningen sin ræth. Wil *han* ey stædhe wrdhningh i sin gardh, tha skwle the
 25 *iiii* forneffnde wrdhninge men ridhe til landztingh oc *kwngøre* ther, hwat
them ther wedherfors. Tha skal landzdomere til neffne koninghs fogeth ath
 ridhe annen tidh til then manz gardh *meth* the samme wrdhninghe men, oc
 wrdhe tha bonden fwth vth for *hoffwit* saghen oc for loghdagh oc koningen
 sin ræth, som *forscreffwit* star, oc xl mark ther offnæ, halffth bonden oc halfft
 koningh for hans offwerdadigheth. War *han* ok bwrth aff sin gardh *meth*
 30 *wapn* eller werie, tha skal koninghs fogeth oc the *iiii* wrdhningæ men wrdhe
 hans hals i koninghs wære. <2.> Item hwo som hwgger i *anners* manz skogh,
 3 *som een* // merkie ær, eller egieskogh, som bonden *haffwer* vp hegieth paa sin
 agher oc paa sin ængh, eller i friith taghen skogh, som i hey oc i friith ær lysth
 aff ægiere, wordher *han* gripen with *stwngne*, tha ma *han* hindre hans far-
 35 kosthe oc forbrythe ther *enethet meth*, oc togh xl mark aff *hanum* offwer rætte
 bøther, halffwe koningh oc halffwe bonden. Men kommer *han* til adelwægh,

Laurenson] *Ab*; Larenson *Aa*. – Wlsløff] *Wlsleff Ab*. – Brems] *på rasur m. samtidig hd. Aa*;
 Iohanson *Ab*; Ienson *Ac*. – Andhers] *Anders Ab*. – Person] *Persson Ab*. – 7 Branslykkie]
 Bramslicke *Ab*. – Hanson] *Hansson Ab*. – Magens] *Maguens Ab*. – Clawsson] *Claueson Ab*. –
 Moltke] *Melcke Ab*. – Peder] *rettet fra Bertel Aa*; *Bertel Ab-c*. – Beck] *rettet fra Bre[ms] Aa*;
 Brems *Ab*; Byens *Ac*. – 8 Mattes] *Mates Ab*. – Herlwgh] *Herlug Ab*. – 9 Lalandh] *Laaland Ab*.
 – alle] men *tilf. Ab*. – 10 effther] *Ab-c*; fore *Aa*. – Botwlphi] *Botulphi Ab*. – forneffnde]
 forscreffne *Ab*. – 11 Lalandzfaræ] *Laalansfare Ab*. – 13 ær *thet* ath] *mgf. Ab*. – sich] *sack Ab*. –
 15 ok] *mgf. Ab*. – 17 *thet*] *ther Ab*. – vth] *mgf. Ab*. – 20 *thet*] *mgf. Ab*. – tingh] *Ab*; *mgf. Aa*. –
 <fire>] *tre Aa*; *rettet fra tre Ab*. – 24 forneffnde] *forscreffne Ab*. – 25 *ther*] *mgf. Ab*. – 26 samme]
 forscreffne *Ab*. – 28 offnæ] *offuer Ab*. – 29 offwerdadigheth] *offuerhøriged Ab*. – bwrth] *wrt*
Ab. – *meth*] *mackt meth tilf. Ab*. – 30 eller] *meth tilf. Ab*. – 32 egieskogh] *egherddskow Ab*. –

tha skal *han* følgie *hanum* til hans *hwss* oc delæ *hanum* sidhen til xl mark oc rætthe *bøther meth* landzlogh, som *forscreffwit* star. <3.> Item skal engiens manz wardhnedh, *koninghs*, *kirkiens* eller *riddherskaps* eller *hwem* *han* til 40 *hører*, *sælie*, *torghføre* eller *borth* *giffwe* eller *stykke* *egh* eller *bøgh* *vthen* hans *hwsbondes* *wilie*. *Hwo* *hær* i *moth* *gør*, *bøte* *xl mark* *moth* *sin* *iordhdrotten*. <4.> Item *hwo* som *fisker* i *anners* *manz* *watn*, *thet* som *han* *ægher* *ey* *del* *i*, *wordher* *han* *ther* *grepen* *with* eller *deldh* til *bøther*, *bøte* *xl mark*, *halffwe* *bonden* oc *halffwe* *koningh*. <5.> Item skal engien *man* *haffwe* *gether* i *Lalandh* *vthen* *riddere* oc *swene* til *theris* *eghne* *gardhe*, *vthen* *them* *ther* *swa* *storth* *enmerkie* *haffwer*, *ath* *han* *kan* *holle* *them* *vppa*, *sine* *nabo* *vthen* // 4 *skadhe*. *Thogh* *haffwe* *wi* *vnth* *almoghen*, *ath* *halle* *theris* *gether* til *sancte* *Martens* *dagh* *nesth* *kommendis* *paa* *ware* *skoghæ*, *ath* *the* *ma* *ther* *forinnen* *skilie* *sigh* *with* *them* til *nøtthe*. *Hwo* *them* *haller* *effther* *sancte* *Martens* *dagh* 50 *moth* *forneffnde* *welkor* oc *haffwer* *ey* *sielff* *eenmerkie* *ath* *halle* *them* *paa*, *tha* *ma* *hans* *iordrotte* *taghe* *them* *innen* *xiii* *daghe* *ther* *nesth* *effther*. *Tagher* *them* *ey* *hans* *iordrotten* *innen* *the* *xiii* *daghe*, *tha* *ma* *koninghs* *fogeth* *taghe* *them*. <6.> Item skal *engen* *man* i *Lalandh* *ieghe* til *rep*, oc *søndherlige* skal *engien* *bonde* eller *warnedh* *nagher* *iækth* *ath* *taghe*, *entin* *meth* *haregarn* 55 *eller* *meth* *hwndæ* eller *meth* *nagherhande* eller *meth* *armborst* i *bladen* eller *bærsen* eller i *nagherhande* *iakth*. *Hwo* *ther* *finnes* *with*, *haffwe* *vorbrothet* *hwat*, *han* *haffwer* *ath* *faræ* *meth* oc *ther* til *iii* *mark* *them*, som *skoghen* *ægher*, oc *iii* *mark* *koningen*. <7.> Item skal *engien* *bonde* *haffwe* *meer* *æn* *en* *hwndh*, *for* *thi* *ath* *almoghen* *kærer*, *ath* *the* *haffwe* *somme* *for* *mange* *hwndæ* 60 *oc* *bithe* *theris* *fææ* oc *faar* *ihiel*. *Hwo* som *flere* *haffwer*, *wære* *wgildhe*, oc *hwath* *skadhe*, som *the* *gøre*, *then* skal *han* *bøthe*, *them* *holler*. <8.> Item skal *hwar* *bonde* oc *warnedhe* i *Lalandh* *haffwe* *xxx* *hwmbles* *kwler* oc *vi* *ympers*, 5 *pære* oc *æble*, *innen* *sancte* *Walborghes* *dagh* // *nesth* *kommendis* *vndher* *hans* *iii* *marke* *brodhe*. *Hwo* som *ikkie* *haffwer* *innen* *forneffnde* *tiidh* *xxx* 65 *hwmbles* *kwler* oc *vi* *ympers*, som *forscreffwit* star, *tha* skal *han* *them* *ther* *effther* *haffwe* *vndher* *hans* *iii* *mark* *brodhe*. <9.> Item skal *engien* *legiedreng* *haffwe* *mer* *æn* *thw* *legie* *maal*. *Thet* *første* skal *ware* *fran* *sancti* *Andree* *dagh* oc til *sancti* *Bothwlfphi* *dagh* *ath* *hielepe* *bonden* *sin* *warsaadh* i

vp hegieth] opeltz *Ab.* – 33 eller] oc *tilf. Ab.* – hey] hell *Ab.* – 37 til (2)] the *Ab.* – 42 thet] ther *Ab.* – 44 *Lalandh*] *Laaland Ab.* – 45 them] then *Ab.* – ther] som *Ab.* – 46 *vthen*] *gent. ved sideskipt Aa.* – 48 *Martens*] *Morthens Ab.* – 49 *Hwo*] som *tilf. Ab.* – *Martens*] *Morthens Ab.* – 50 *forneffnde*] *forscreffne Ab.* – 52 the] *forscreffne tilf. Ab.* – 53 *Lalandh*] *Laaland Ab.* – 54 *taghe*] *ieghe Ab.* – 55 *meth hwndæ*] *myø hwnde Ab.* – eller (4)] i *tilf. Ab.* – 56 eller] i *slighen* eller *tilf. Ab.* – *vorbrothet*] *v muligvis påbegyndt og aldrig fuldført f Aa.* – 57 *ath*] *Ab*; *mgl. Aa.* – *them*] *then Ab.* – 60 som] *mgl. Ab.* – *wgildhe*] *how* som *them* *ihiel* *slar tilf. Ab.* – 61 som] *mgl. Ab.* – *bøthe*] som *tilf. Ab.* – 62 *Lalandh*] *Laaland Ab.* – 63 *Walborghes*] *Walburgs Ab.* – 64 *forneffnde*] *forscreffne Ab.* – 67 *legie* *maal*] om *aret tilf. Ab.* – *Thet*] *Ab*; *Ther Aa.* – 68

iordh. *Thet anneth* skal ware fran *sancti* Bothwlphi dagh oc til *sancti* Andree
 70 dagh oc hielpe bonden ath høste sin høsth oc hans winthersadh i iordh.
 Hwikken man som annerledis fæsther eller stædher nagher legiedrengh, tha
 skal han haffwe forbroth iii mark moth koningen oc iii mark moth iordrot-
 ten. <10.> Item skal engien legiedrengh faaræ til fiskes fraa bonden, han
 tiæner. Hwikken *thet gør*, haffwe forbrothet the koste, han *meth* sigh til fiskes
 75 fører, oc iii mark moth koningen oc iii mark moth bonden, han tiænte. <11.>
 Item skal engien hwsman ware, ther karsker oc *føør ær* oc siælff kan halle
 bolek. Hwikken iordrotte, som hwsman haffwer paa sin grwndh, han skal
 hanum forsee *meth* bolek ath besitie. Haffwer han ikkie bolek eller grwndh
 6 ath faa hanum, tha maa koninghs fogeth hanum forsee // bolek paa koninghs
 80 grwndh oc deele hanum fran sin iordrotten til koninghs grwndh *meth* landz-
 logh. Wanføre ok fatighe hwsfolk the maghe alle stædhe wære paa alle menz
 gotz *meth* bondens minne, whindredhe aff alle fogethe. <12.> Item skal
 engien fogeth nagher man grype eller fangæ, ther egiende ær aat bondhe
 gotz, som riddere oc swene gotz besidie, før en han ær fordelth til bøndegotz
 85 *meth* landzlogh, oc han haffwer bethaleth sin iordrotten sith landhgille oc
 førlogh oc hwes han ær hanum aff rætthe pligtigh. Ath alle forneffndhe
 wilkor oc artikel skwle i alle madhe wbrøteligh holles, som forscreffwit star,
 tha hengie wi alle forneffnde til stadhfestilse oc forwaringh alle ware insigle
 fore *thette* breff. Giffwit aar oc dagh, som forscreffwit staar etcetera.

1448. 28. juni

19

Grev Kristian af Oldenburgs erklæring,

hvor i han, hvis han bliver konge i Danmark, forpligter sig til at overholde en artikel, der er blevet ham forelagt i gamle breve og håndfæstninger givet i 1326 af Valdemar 3. og rigets råd i Danmark.

A: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 394 (Ritterschaftliches Archiv) nr. 4. Perg. 34,0×19,2 (plica 4,1). Grev Kristians segl, løst, DKS. 71 (ikke anført). På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *En breff dat dat hertichdom Sleswig nummer schal wedderfallen in de handt des koniges van Dennemarc kenn.* – Aa: RA. D 1, Slesvig 85b (16. årh.). Efter teksten m. samtidig hd. *Ett ego Gregorius luonis, presbyter Brandenburgensis dioecesis, sacra et imperiali auctoritate notarius publicus, et concordat cum suo originali de uerbo ad uerbum, quod protestor manu propria.* Påtegning m. Wolfgang v.

Bothwlphi] Botulphi *Ab.* – 69 Bothwlphi] Botulphi *Ab.* – 70 oc (1)] at *Ab.* – 71 fæsther eller stædher] stædher eller festher *Ab.* – 72 oc iii mark] *agl. Ab.* – 76 oc (2)] ther *Ab.* – 78 *meth*] *agl. Ab.* – 84 før en] før *Ab.* – fordelth] *Ab*; fordetth Aa. *rettet fra* fordeth Aa. – 86 forneffndhe] forscreffne *Ab.* – 88 forneffnde] forscreffne *Ab.* – alle (2)] *agl. Ab.* – 89 oc dagh] dag oc sted *Ab.* – etcetera] *agl. Ab.*

Utenhofs hd. *Copei enes breffes konigk Kerstens des ersten darinne er sich vorschverbet, ab er zum konnge zw Dennemarck erwelet wurde, das er das herzwgthum Sleswig nicht zwr kronen brengen wil, sunder ein gescheyden land von der kronen bleiben lassen wil.* Herefter Originale aut in cista Danie aut apud consiliarios ducatum. – Ab: RA. D 1, Slesvig 85c (16. årh.). Påskr. m. samme hd. *Copeii eines briues grauen Kersten, dat dat hertogdoms Schleswig nummer schall wedder fallen in die handt des konighs von Dennemarsken a. d. 1448.* – Ac: Vidisse af 1569. 9. maj, givet hertug Adolf på Segeberg af domkapitlet i Slesvig. Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 7 nr. 106 (tdl. RA. F, Gottorp B 1 Slesvig 85d).

Hertil slutter sig en række eftermiddelalderlige afskrifter:

a. Uden tilføjelser: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 7 nr. 1588 (1540'erne), smst. Urk. Abt. A nr. 6 (16. årh.), RA. Håndskriftsaml. IX, D 2 nr. 58 (omkr. 1600), Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 400.5 nr. 22 f. 9v-11r (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 26 f. 4r-5r (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 32 229-31 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 33 60-61 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 36 7-8 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 37 45 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 39 (17. årh.), AM. 874,4° 12-14 (17. årh.), RA. Håndskriftsaml. IX, D 11 365-68 (18. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 505,2° f. 11r-v (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 504,2° 21-24 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 840e I,4° (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 961b,2° 21-22 (18. årh.).

b. Den latinske sætning, den såkaldte Constitutio Valdemariana, ledsages af en oversættelse til tysk: RA. Håndskriftsaml. IX, B 4 (17. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. Huseby 49,4° (17. årh.), Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 400.5 nr. 29 f. 17r-v (18. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og falder uden for denne udgaves rammer. Håndskrifterne indeholder aktstykker vedrørende Slesvig-Holstens historie. *Huseby 49,4°* indeholder sjællandske lov, og *Ny kgl. saml. 840e I,4°* aktstykker til belysning af Danmarks historie.

Tryk: Londorp, Acta Publica XII 462; Lünig, Das teutsche Reichsarchiv X 8 nr. 4; Lünig, Collectio nova II sp. 841-44 nr. 7; Du Mont, Corps Universel Diplomatique III 166 nr. 117 (efter Londorp); Jensen og Hegewisch, Privilegien 24-28 nr. 5 (efter A m. tysk oversættelse); Falck, Staatsrecht 16 nr. 11 (efter A); Hälschner, Staats-Erbfolge 24 (udtog i oversættelse). – Reg. Dan. *3793; Rep. 1. rk. 7794.

Tekst efter A.

Wii Kersten van godes gnaden greue to Oldemborch vnde Delmenhorst don witlick alle den iennen, de dessen vnser breff seen iste horen lesen. Alsz nu na dode des erluchtigesten fursten vnde hochgebornen heren, heren Cristoffers to Dennemarken, Sweden vnde Norweghene etcetera, koninges seligher dechnisse, ein ghemene ruchte is, wo de raetgheuer der riikes to
5 Dennemarken gheistlick vnde werlick arbeiden vmme vns to kesende uor eren heren vnde koningk, vnde alsz dene demæ hochgeborne fursten vnde heren, heren Alue hertoghen to Sleszwick, greuen to Holsten, Stormaren vnde Schouwemborch, de ein forste vnd raed des riikes to Dennemarken is,
10 vnd wii sin sustersønne sind, des kores enes heren vnd koninges uorscreuen erst vnde lest mede tokumpt, vnde he personliken darvmme nu mede arbeidet, vppe dat gode almechtich loff, vnde demæ riike, landen vnde luden vrede vnde eendracht moghe schicket werden. Na demæ van uorleninge wegene des hertochdomes to Sleszwick in uoretiiden grot iamerlick vnd uorderflick

15 moerd, roeff, brand to water vnde to lande scheen is in opembaren krighen,
 so sin vns dallinge uorebracht vnde opembared besegelde breue, ok olde
 scrifte vnd handuestinge van koningk Wolmare vnde des riikes raede tho
 Dennemarken gheuen vnde bescreuen, alsz men screff na godes bort durent
 20 ren worden innehebben enen artikel in latine, den wii vns bedudet laten
 hebben, vnde ludet van worden to worden, alsz nascreuen is: Item ducatus
 Sunder Iucie regno et corone Dacie non unietur nec annectetur ita quod
 unus sit dominus utriusque etcetera. Aldus bekennen wii greue Kersten
 erbenomeden ist god alweldich uorseen hebbe, dat wii to eneme heren vnde
 25 koninge to Dennemarken koren, mechtighed vnde kroned werden. So scho-
 len vnde willen wii vnde vnse kindeseruen dessen uorbenomeden artikel in
 siner macht vnuorbroken holden, vppe dat io twisschen deme rike to Denne-
 marken vnde deme hertochdomme to Sleszwick vnde der greuesschuppe to
 Holsten etcetera ewich frede vnde bestantlicheit moghe bliuen, alsz dat de
 30 heren koninge vnde redere des riikes to Dennemarken in uore tiiden begre-
 pen hebben. Vnde wii hebben des to groterer tuchnisse vnse ingeseghel mid
 gudeme willen vnde wolbedachtem mode hengen laten to dessem breue, de
 gheuen is na godes bort vertein hundert iar dar na in deme achte vnde
 uertigsten iare in sunte Peter vnde Pawels der hilghen apostel auende
 35 etcetera.

Haderslev**1448. 1. september****20****Grev Kristian af Oldenborgs foreløbige håndfæstning.**

A: RA. B 1, Håndfæstninger 5 a. Perg. 36,2×21,3 (plica 4,2). 1: Den udvalgte kong Kristians segl, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 71, beskadiget. 2: Hertug Adolfs segl, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 155. 3: Biskop Klaus af Slesvigs segl (Ulv), i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DGS. 974, Schleswig-Holsteinische Siegel des Mittelalters II 1 tavle 2,6. 4: Seglkapsel, ufarvet voks, i perg. rem. 5: Joakim Breydes segl, i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. C xxxi 14, beskadiget. 6: Sigvard Sehesteds segl ([Sigi]llum · Si[ve]rt [-Sestede]), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. F lvii 30, stærkt beskadiget. Beseglet for broderen Otto Sehested? 7: Breyde Rantzaus segl (S Breide · Rantzowe), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 8: Hans Pogwischs segl (sigillum · iohannis · pogwis), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem. 9: Jørgen v. Quaales segl ([Sigil]lum · iurien · [v]an · Qu[alen]), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. 10: Joakim Kurens segl (seglomskrift afslidt, skjold bevaret), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 11: Godskalk v. Ahlefelds segl, i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. D xli 14, stærkt beskadiget. 12: Wulf v. der Wischs' segl (seglomskrift og våben afslidt), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, stærkt beskadiget. Mht. identifikation, cf. Rep. 1. rk. 7814. 13: Benedikt v. Ahlefelds segl (S + BENEDICTI DE ALEVELDE MILITIS +), i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, beskadiget. 14: Otto Spliets segl, i grønt voks i ufarvet, i perg. rem, DAS. L i 76. På bagsiden m. samtidig hd: *V Litera domini Cristierni Dacie*

etcetera moderni et ducis Slesuicensis super articulis conseruatiuis utilitatum et punctis necessariis regni Dacie.

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige håndskrifter, der har mere eller mindre moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for udgavens rammer: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 541, 2° f. 13r-v (o. 1650), smst. Ny kgl. saml. 1330, 4° f. 27r-28r (17. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 839, 2° 6-7 (1689, latinsk oversættelse i udtog).

Tryk: Huitfeldt 1599 5-7 (*i udtog*); Huitfeldt 1652 844 (*i udtog*); Westphalen, Monumenta inedita II sp. 720-21 (*i udtog, latin*); Nye Danske Mag. II 127-28 (*efter A*), herefter Baden, Danmarks Historie II 217-18 (*i udtog*) og Dahlmann, Geschichte von Dänemark III 181-83 (*i udtog på tysk*), samt Dahlmann, Danmarks Historie III 215-16 (*i udtog*); Dipl. Chr. I. 1-2 (*efter A*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 43-45 (*efter A*). – Reg. Dan. 3794; Rep. 1. rk. 7814.

Tekst efter A.

Wy Cristiern, meth gudhs nathe greue i Oldenborgh och Delmenhorst, hielse alle men nerwerindes och komme schulendes kærlighe meth wor herre, och kungøre och kennes meth thette wort opne breff, at wy ære swo ouerens wordne meth ærlighe ryghens radh aff Danmark vpa alle ryghens
 5 inbyggeres weghne, som nw ære och komme schule, at wy wele och schule holde stadighe, faste och wbrødelighe alle thesse effterscreffne article, om gudh thet swo forseet hauer, at wy worde koning i Danmark. <1.> Først at Danmacks righe schall beholde och haue syt frii koor effter wor dødth at kese koning, effter thy at thet ær et frii korerighe. <2.> Item skedet swo, at wy
 10 affginge vden æchte baarn, thet gudh forbiudhe, tha skule wore aruinghe enghen arff, rørende eller vrørende, kreffue aff ryghet. <3.> Item schule wy enghe vdlendesche herre eller andre indraghe i ryghet vden mestedelen righens radhs radh, och icke forscriffue noger vdlensche noger righens ræntte. <4.> Item schule wy enghen vdlensche fange slot, land eller leen i
 15 Danmark och enghen vdlensche haue vdi righens radh. <5.> Item schule wy ænghen krieg vpa sla meth noger vden meth mene ryghns radhs fulbord och wilghe. <6.> Item schule wy enghen merkeligh ærende foretaghe och fuldraghe, som kronen vpa røre, vden meth mestendelen aff righens radhs
 20 fulbordh och tilladelse, och ænghn slot forantworde vden effter righens radhs radh. <7.> Item schule wy ey burt føre eller burt lade komme vdth aff righet righens clenodia eller breff, som wy ther fore oss fynne. <8.> Item schule wy ey forpantte eller affhende righens slot, læn eller ræntte, vden, thet gudh forbiude, at righet swodant anfald fyghe, at thet nødh och behoff giordes, tha schule wy thet gøre effter wort radhs radh. <9.> Item schule wy
 25 holde och regere wor gardh och staat efter righens radhs radh. <10.> Item schule wy enghen landskat legge vpa righens inbiggere vden meth menæ righens radhs fulbord och wilghe. <11.> Item schule wy ey gæste eller stedhe

27 gæste] usikker læsning; æ ikke lig skriverens øvrige æ-er og heller ikke dennes ie-sammenskrivninger.

at geste closter eller andersteder eller almwe till vskellighed. <12.> Item schal enghen vdlensk keses till werghe aff *noger* i Danmark, vden thet faller
 30 *hannum* till aff laghen. <13.> Item alle the breffue, som koning Cristoffer vdhgaff i hans tiidh, Danmarks righes infødde men och inwonere vpa slot, læn, ræntte, preuileger eller friihedh, och the for^{de} læn eller ræntte i theres hauende wære fyghe fore hans dødth, the breff schule wy holde wydh fullmacht effter theres liudh, men the breff, som han gaff vpa slot, læn eller
 35 ræntte effter *noger* mans dødth, som tha leffuede, eller effter *noger* mans tiidh, som ey tha war omkomne, the bliffue døde och machtløse. These for^{de}schreffne article loffue och sighe wy faste och wbrodelighe at holde vden all hielperedhe, och wy Alff *meth* gudhs nathe hertugh i Sleszwiig, greue i Holsten, Stormeren och Schowemborgh och alt wort elskelig radh, som nw
 40 *nerwerendes* ære oc *her* effterschreffne staa, loffue *thette samme meth* for^{de} wor søsterssøn, at thet swo i alle madhe holdes schal, som foreschreffuit staar wden alt argt. Och nar wy Cristiern koning worden ære i Danmark, tha wele wy och schule innen et aar ther effter slicht *samme* breff ordh fran ordh giffue och beseghle *meth* wort maiestatis incighle Danmarks inbyggere. Til ydhermere forwaring oc wydne *her* om, tha haue wy Cristiern greue i Oldenborgh etcetera och wy Alff, hertugh i Slesszwiig for^{de} etcetera *meth* wort elskelighe radh, som ære werdugh father *meth* gudh biscop Claues aff Slesszwiig, her Johan van Aneuelde, her Jachim Breyde, her Otte Seestede, ryddere, Breydeke Rantzow, Hans Poggewissch, Jurges van Quale, Jachim Kuren, Gotzick van Aneuelde, Wulff van der Wisch, Benedictus van Aneuelde,
 50 *herre* Benedictus søn, Otte Spliit, ladyt henghe wore incighle for *thette* breff *meth* wilghe och wydschab, som giffuet ær i Hadersløff vpa sancti Egidii abbatis dagh effter wors *herres* fødelse tiidh thusenne fyrehundrede fyreytwe vpa thet ottende aar.

Haderslev

1448. 1. september

21

**Grev Kristian af Oldenborgs løfte
til hertug Adolf af Slesvig og dennes råder.**

A: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 394 (Ritterschaftliches Archiv) nr. 5. Perg. 45,5×28,5 (plica 6,5), plettet i venstre side. Grev Kristians segl, i perg. rem, DKS. 71 (ikke anført). På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *Dit is elligere Holsten hetebreff de vore koning Kersten ghelaueth hebben.*

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige afskrifter: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 400.5 nr. 17 9-15 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 22 f. 6r-9r (ufuldstændig, 17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 26 f. 5r-7r (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 36 4-7 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 37 90-92 (17. årh.), smst. Urk. Abt. 400.5 nr. 39 nr. 4 (17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 2527,4^o f. 3r-5r (17. årh.), Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 400.5 nr. 33 117-19

(2. halv. af 17. årh.), RA. Håndskriftsamlingen IX D 4 4-6 (omkr. 1700), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 961b,2° 17-20 (18. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og falder uden for denne udgaves rammer. Alle håndskrifterne indeholder aktstykker vedrørende Slesvig-Holsten.

Tryk: Lünig, *Collectio nova* II sp. 839-42 nr. 6; Jensen og Hegewisch, *Privilegien* 15-23 nr. 4 (*efter A m. tysk oversættelse*); Falck, *Staatsrecht* 14-15 nr. 10 (*efter A*). – Reg. Dan. *5619; Rep. 1. rk. 7815.

Tekst efter A.

Wii Kersten, greue to Oldenburg vnde Delmenhorst, bekennen vnde betughen opembar in desseme breue vor alsszwemmen, dat wii den hochgebornen ffursten vnde heren, vnser leuen ohem hern Alffe, hertoghen to Sleszwiig, greuen to Holsten, Stormarn vnde to Schowemburgh, vnde
 5 desse nabeneden syne leuen vnde getruwen redere, alsze den erwerdigen in gode vadere vnde heren, hern Nicolao, bishupp to Sleszwiig, hern Iohan van Aleuelde, hern Otten Sesteden, hern Iachim Breyden, rittere, Breyden Rantzowen, Hans Pogghewischen, Iurges van Qualen, Iachim Kuren, Gotzik van Aleuelde, Wulff van der Wysch, Benedictus van Aleuelde, hern Benedictus sonē, vnde Otten Spliit, knapen, samptliken vnde be-
 10 sundern dallingh vpp dessen dagh hebben heten, vor vns to louende vnde besegelende deme rade des rykes to Dennemarcken etlike puncta vnde articule de wii scholen vnde willen holden vast vnde vnvorbroken deme ryke to Dennemarken, ist wy dar ouer en mechtiget vnde kronet konynghe werden,
 15 alsze wy na schickinghe des almechtigen godes, dar nv to gekoren, eschet vnde vthgheropen synd, vnde de articule vnde puncta luden van worden to worden alsze nascreuen steyt. <1.> Tome ersten, dat dat ryke to Dennemarken schal beholden vnde hebben sinen frygen kōre na vnsemē dode konynghe to kesende, vmme des willen dat id is en frygh kōre ryke. <2.> Item
 20 schude id so, dat wy affghynghen sunder echte kynd, dat god vorbede, so scholen vnse eruen nen erffgud bewechlik este vnbewechlik eschen van deme riike. <3.> Item en scholen wy nene vthlendesche heren edder andere intheen in dat ryke, ane des mesten deeles des rykes rades raed, vnde nicht vorscriuen vthlendeschen ienige des rykes renthe. <4.> Item scholen wy
 25 nenen vthlendeschen don slote, land edder leen in Denmarken, vnde nene vthlendesche hebben in des rykes rade. <5.> Item en schole wy nenen krich vppslan myd iemande ane myd des menen rykes rades vulbord vnde willen. <6.> Item schole wy nene mercklike werue vorenemen vnde vullenbringhen, dat de kronen anroret ane myd des mesten deeles rykes rades rade vulbord
 30 vnde tolaet, vnde nene slote vorantworden ane na des rykes rades rade. <7.> Item schole wy nicht voren edder wechkomen laten van deme ryke des riikes klenodia edder breue, de wy vor uns vynden. <8.> Item schole wy

nicht vorpanden edder van der hand bringhen des rykes slote, leen edder renthe, ane, dat god vorbede, dat dat ryke sodane anval kreghe, dat des nôt vnde behoff were, so schole wy dat don na vnser rykes rades rade. <9.> Item schole wy holden vnde regeren vnser hof vnde staat na des rykes rades rade. <10.> Item schole wy nenen landschat leggen vpp de inwonere des rykes ane myd des menen rykes rades vnbord vnde willen. <11.> Item schole wy nicht ghesten edder steden to ghestene klostere edder andere stedere edder menheyt to vmbeschedenicheyt. <12.> Item en schal me nene vthlendesche kesen to voremundere van iemande in Dennemarken ane id valle eme to myd landrechte. <13.> Item alle de breue, de konynghe Cristoffere vthgaff in sinen tyden des rykes to Dennemarken inghebornen mannen vnde inwoneren vpp slote, leen, renthe, priuilegia edder frigheyt vnde de vorbenomeden leen edder renthe in eren hebbenden weren kregghen vor sine me dode, de breue schole wy holden myd vuller macht na ereme lude, men de breue de he gaff vpp slote, leen eddere renthe na ienighes mannes dôt, de do leueden, edder na ienighes mannes tyd, de nicht was vmme komen, de scholen blyuen dot vnde machtloos. Wes de vorbenomeden vnse leue here vnde ohem hertogh Alff vnde sine vorbenomeden redere van vnser weghene vnde myd vns hyr vorlouet, beseghelt vnde vthgesecht hebben, na vthwisinghe vnser vnde eres beseghelden breues vnde desser vorbenomeden puncte vnde articule, dat scholen vnde willen wy in ffurstliken truwen vnde louen nv vnde in tokomenden tyden van articulen to articulen stede vast vnde vnvorboren holden, vnde ist vnse leue here vnde oheme vnde sine redere vorbenomeden ienige tosprake lydende worden van des rykes rade to Dennemarken, des se van sodanes hetendes vnde louendes weghene vord in schaden edder schulde quemen van vnser vorsumenisse, weghene des god almechtich nicht en wylle, des schole wy vnde willen vnde vnse kyndeseruen vnser leuen heren vnde ohem, sine redere vnde medelouere vorbenomeden gantz vnde all schadeloos benemen, sunder behelpinghe ienighes rechtes. Ok ist wy na schickinghe des almechtigen godes, so wy nv ghekoren synd, vord mechtiget vnde gekronet werden to eneme heren vnde konynghe to Dennemarken, bekennen vnde betughen wy in desseme suluen vnseme breue alle articule vnde puncta, de vor vns louet vnde besegelt synd, so vorscreuen is, deme suluen vnseme leuen heren vnde oheme hertoghen Alffe sinen rederen vnde medeloueren vorbenomeden vpp dat nyge to bebreuende, vorseghelende vnde vastmakende myd vnser konichrikes vnde maiestatis ingesz sunder vortogheringhe, wan wy dar to eschet werden. Alle desse vorscreuene stucke vnde articule loue wy Kersten, greue to Oldemburgh vnde Delmenhorst, vorbenomeden deme hochgebornen ffursten vnde heren, hern Alffe, hertoghen to Sleszwiig, vnseme besundern leuen heren vnde oheme vnde sinen rederen gheystlik vnde werlik, in desseme breue ghenomeden

75 met vnde vthsproken, eren eruen vnde den ghenen, de dessen breff hebben myd erer witschupp, vulbord vnde willen, in guden truwen stede vnde vast to holdende sunder argh, vnde hebben des to furder tughenisse vnse ingesz witliken hanghet laten nedden an dessen breff, de gheuen vnde screuen is to Hadersleue nach Cristi gebord dusent iar verhundert iare dar na in deme achte vnde vertigesten iare amme dage sunte Egidy des hilghen abbatis.

22

1448. 28. september

Viborg landsting

Kong Kristian 1.s kongeed.

A: RA. Lunde kapitel. Perg. 26,5×16,0 (plica 3,6), beskadiget og stærkt afslidt i højre side og ved foldningerne. 1 seglsnit. På bagsiden med hd. fra 2. halvdel af 15. årh. *Iuramentum regis Cristierni*. Med hd. fra omkr. 1500 *A nigrum*. Konserveret 1985-86. Reg. i Registratur over Lunde kapitels arkiv (slutn. af 15. årh.), trykt ÆA. V 132 A 14, og Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 61 f. 107r (1. halvdel. af 16. årh.) med overskr. *Cristiernus rex etcetera fecit idem iuramentum anno etcetera xl octauo profesto Micaelis* under henvisning til Kristoffer af Bayerns kongeed. – Aa: Sv. RA. Registrum Ecclesie Lundensis (Lundebogen) 20-21 (1494) med overskr. *Iuramentum Cristierni regis*. – Aal: RA. Langebeks Diplomatarium. – Ab: AM. 28,4° f. 171r-v (slutn. af 15. årh.) med overskr. *Iuramentum Cristierni regis*. – Abl: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 169-70 (18. årh.).

Hertil slutter sig flg. eftermiddelalderlige afskrifter:

a. RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 108v-109r (1552), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 541,2° f. 13v-14r (midten af 17. årh.).

b. latinsk oversættelse: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 839,2° 7 (1689), smst. Gl. kgl. saml. 840,2° f. 7r-v (17. årh.), smst. Kall 78,2° 13-14 (ca. 1700), smst. Uldall 76,2° I 26-29 (18. årh.), smst. Ledreborg 96,4° ufol. (18. årh.).

De eftermiddelalderlige tekster, hvoraf adskillige er lettere bearbejdede, falder uden for udgavens rammer.

Det middelalderlige håndskrift *Ab* indeholder samtlige landskabslove.

Tryk: Huitfeldt 1599 7-8 (*efter A*); Huitfeldt 1652 844-45 (*efter A*); Westphalen, Monumenta inedita II 721-22 (*latinsk oversættelse*); Dipl. Chr. I. XIII-XIV (*efter Aal*). – Reg. Dan. 3795; Rep. 1. rk. 7821; Vejledende Arkivreg. XVII 19 nr. 12.

Anm.: Kristian 1. er sandsynligvis i den følgende tid blevet hyldet også på de øvrige landsting (cf. Huitfeldt 1599 8). Det er dog næppe ensbetydende med, at der har eksisteret flere udfærdigelser af kongeeden. Alene den kendsgerning, at den på Viborg Landsting beseglede ed forefindes og allerede i 1400-årene forefandtes i Lunde kapitels arkiv synes at vise dette.

Tekst efter A.

I gudhs naffn amen. Wy Cristiern meth gudhs nathe Danmarks, Wendes och Gotes koningh, greue i Oldenborgh och Delmenhorst, loffue och swergh fore gudh och alle hans helghen, oss at wele ælske gudhs rætwhishedh och then helghe cristnæ troo, och at wy wele werne och bescherme then

- 5 helghe kyrke, henes formæn, biscoppe, prelater och alle then helghe kyrkes
 personer, ryddere, swene, borghere, køpmen, bønder och bokarle, swo wiit
 som Danmark ræcker, i alle theres rættiched, och wele wy beware och holde
 them widh freth, lagh oc ræt och wedh alle theres friihedh, rættichedh oc
 priuilegiæ, som them aff wore forfæthre, koninghe i Danmark giffnæ ære.
- 10 Och beskerme wydwer, moderlose och faterløse børn, pelegime och æ-
 lænde, och them, som fredhen brydhe och fredhløsæ ære eller en wordhe,
 vdh aff righet forstøre, rætte domæ at sidde och rættæ ouer the, som fredhen
 kræncke och bryde, righiins rættiched och kronens staet och ære vskadde at
 holde. Och schule wy och wele beseyle meth wort større koningliche maie-
 15 statis incighle innen et aar effter, wy wordhe kronedhe i Danmark, meth the
 yperste gode mens incyghle aff Danmark, andre obbnæ breff, i hwilke wor
 handfæstning schall stande meth swodane article, som biscope, abbate, ri-
 gys radh, ridder och s[w]æne och andre gode men i ryghet kunne kenne, at
 then helghe kyrke och righet best medh bestande kan, oss til en ærlighe
 20 amynnelse och till ydermere forwaringh. Och wele wy och schule holde
 danehoff effter wort radhs radh. Swo s[a]nt hielpe oss gudh och these
 helghe gudhs ew[an]gelia, som wy alle these forskreffne article swo effter
 wor macht och formwe vden argt gerne holde wele, hwilke som giorde och
 giffne ære aff oss koningh Cristiern for^{de} vpa Wyburghs landstingh anno
 25 domini mcdxl octauo profesto beati Michaelis archangeli, nostro sub secre-
 to, quo utimur pro presenti.

København**1449. 28. oktober****23****Kong Kristian 1.s kroningsed.**

A: tabt. – Aa: AM. 37,4^o f.105v-106r (ca. 1500). – Ab: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 982,2^o
 f. 382r-v (17. årh.).

Aa indeholder skånske lov, og Ab bl.a. håndfæstninger og recesser.

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. II 45-46 (efter Aa). – Reg. Dan. *5676; Rep. 1. rk.
 7922.

Tekst efter Aa.

I gudz naffn amen. Wii Cristiern meth gudz nathe Danmarks, Wændis oc
 Gothes koning, grewe i Oldenborg oc Delmenhorst lowe oc swærie fore gudh
 oc alle hans hælgene, oss at wele ælske gudz ræt wisheth oc then hælge

18 s[w]æne] hul i A; swene Aa, Ab. – 21 s[a]nt] hul i A; santt Aa, Ab. – 22 ew[an]gelia] hul i A;
 ewangelia Aa, Ab.

Overskr. til eden: Iuramentum regis Cristierni Aa.

cristne troo, oc at wii wele wærne oc beskærme then hælge kirke, hænnes
 5 formæn, biscope, *prelater* oc alle the hælge kirkis *personer*, *riddere*, *swæne*,
borgere, *køpmæn*, *bønder* oc *bokarlle*, *swo wiit*, som *Danmark* *ræcker*, i alle
therres *rættichet*, oc wele wii *bewære* oc holde *them* *wiit freth*, *low* oc *rætt* oc
 with alle *therres* *frihet*, *rættichet* oc *pruilegia*, som *them* *aff wore* for *fæthre*
koninge i *Danmark* *giffne ære*, oc *beskærme moderløse* oc *fatherløse børn*,
 10 *widduer*, *pelegrime* oc *ælænde*, oc *them*, som *frethen brythe* oc *fretløse ære*
 eller en *wordhe*, *vth* *aff ritig forstøre*, *rætte dome* at *siidhe* oc *rætte ower*
them, som *frethen kræncke* oc *brythe*, *righens rættichet* oc *kronens staet* oc
ære wskadde at holde. Oc *skulle wii* oc *wele besegle meth* *wort store koningli-*
ge maiestatis incegle innen eet aar effter thenne dagh *eet obet breff meth* the
 15 *øperste gode mentz incegle aff Danmark*, i *hwilke* *wor handfæstning* *skall*
stande swo dane article, som *biscope*, *prelater*, *abbater*, *righens radh*, *riddere*
 oc *swæne* oc *andre gothe men* i *right kunne kænnt*, at *then hælge kirke* oc
ritig bæst meth bestande kan, *oss till een ærlig amminilssse* oc *till ythermer*
forwarningh. Oc *wele wii* oc *skulle holde dane hoff effter wort radz rath*. *Swo*
 20 *sant hiælpe* *oss gudh* oc *thesse hælge gudz ewangelia*, som *wii alle* *thesse*
for^{de} article swo æffter *wor macht* oc *formwe wthen archt* *gerne holde wele*,
 f. 106 r *hwilke // som giorde* oc *giffne ære* *aff oss koningh Cristiern for^{de}* i *Køben-*
haffn anno domini mcdxlix^o die beatorum apostolorum Symonis et Iude
etcetera.

24

1454. 15. (og 16.?) maj

Ringsted

**Kong Kristian 1. forordner,
 at ingen må gæste eller ulovligt fængsle anden mands tjener.**

A: Udfærdigelse for Sjælland. AM. Fasc. XXIV, 29. Perg., beskadiget, 34,1×22,5 (plica 5,0). I seglsnit. På bagsiden m. lidt senere hd. *Inhibicio Cristierni regis in quibus [.....]um inquilinis alterius et quod nemo captiuat aliquem [...]* *t conuictus secundum leges terre*. – Aa: Biskop Oluf Mortensens håndskrift (1461-85), tabt. – Aa1: Kgl. Bibl. Kall 552,4^o f. 154v-55v (slutn. af 15. årh.). – Aa2: Smst. Thott 1989,4^o f. 218r-v (ca. 1500, m. samme hd. som Ab1). – Aa3: AM. 26,4^o f. 210v-12r (ca. 1520). – Aa3a: Kgl. Bibl. Thott 2000,4^o (2. halv. af 17. årh.). – Aa3b: Smst. Ny kgl. saml. 1293b,4° 107-09 (18. årh.). – Ab: Roskildekanniken Henning Griis' håndskrift (slutn. af 15. årh.), tabt. – Ab1: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 62,4^o f. 168v-70r (1499, m. samme hd. som Aa2). – Ac: tabt. – Ac1: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3132,4^o f. 134r-35r (1484-89, vistnok m. samme hd. som flg.). – Ac2: Smst. Thott 1987,4^o f. 53v-54v (slutn. af 15. årh., vistnok m. samme hd. som foreg.). – Ac3: AM. 3,4^o f. 60r-v (slutn. af 15. årh.). – Ac3a: Oslo Univ. Bibl. Ms. 20,4^o f. 142v-44v (18. årh.). – Ad: RA. Danske Kancelli, B 1. Papir 28,6×20,2 (ca. 1500). Attesteret af notaren Petrus Bernardi *Auschultata et collationata est*

19 dane] *herefter* *ouverst*. s Aa. – 23 mcdxlix] 1 mellem d og x påbegyndt, men aldrig fuldført Aa.

hec presens copia per me Petrum Bernardi, clericum Ottoniensis diocesis ac sacra apostolica auctoritate notarium publicum, que concordat cum suo uero originali de uerbo ad uerbum quod protesto manu propria. På bagsiden m. samtidig hd. *Copie, at ingenn koningens foget elle embetzman moo geste annen mandz thienere, geslige eller verslige, oc ey heller gribe, baste eller binde nogenn, vforwonnem met logenn 1454.* – *Ad1:* Kgl. Bibl. Kall 561,4° (2. halv. af 18. årh.). – *B:* Udfærdigelse for Skåne. Sv. RA. Ringsted. Perg. 24,5×14,5 (plica 2,6). Kong Kristians sekret, i perg. rem, DKS. 74. På bagsiden m. samtidig hd. *Schane. Priuilegium ecclesie Lundensis super h[ospital]itate.* M. lidt senere hd. *Priuilegium serinissimi domini Cristierni, regis Datie etcetera, datum et concessum archiepiscopo Lundensi, omnibus prelatis, uniuerso clero, militibus et militaribus prouincie Skanie, quod nullus, cuiuscumque status fuerit, et precipue sui officiales presentes et futuri, alterius cuiuscumque spiritualis uel temporalis domini subditis per se uel per alium hospitalitates inferat. Addit eciam, quod nullus, cuiuscumque, eminentie fuerit, debeat aliquem capere aut capi facere uel uinculis ligare aut placitare, nisi secundum leges terre eiusdem.* – *Ba:* Lund LA. Lunds domkapitels arkiv E I b:1, Oluf Baggers kopibog (1662) 34-35. – *Bb:* tabt. – *Bb1:* Lund Univ. Bibl. H a 6,2° (Lunde Akademis røde kopibog) 81-83. (18. årh.). – *C:* Udfærdigelse for Halland. Sv. RA. Ringsted. Perg. 26,4×12,7 (plica 1,0). 1 seglsnit, plica beskadiget. På bagsiden m. samtidig hd. *Hallandh. Priuilegium ecclesie Lundensis super hospitalitate.* M. lidt senere hd. *Priuilegium serinissimi domini Cristierni, regis Datie etcetera, datum et concessum archiepiscopo Lundensi, omnibus prelatis, uniuerso clero, militibus et militaribus terre Hallandie, quod nullus, cuiuscumque status fuerit, et precipue sui officiales presentes et futuri, alterius cuiuscumque spiritualis et temporalis domini subditis per se uel per alium hospitalitates inferat. Addit eciam, quod nullus, cuiuscumque eminentie fuerit, debeat aliquem capere uel capi facere aut uinculis ligare uel placitare, nisi secundum leges terre eiusdem,* reg. i Registraturen over Lundegårds Breve (1577) m. år 1484, trykt *ÆA. IV 338 A I 9.* – *D:* Udfærdigelse for Blekinge. Sv. RA. Ringsted. Perg. 28,5×12,4 (plica 1,7). Kong Kristians sekret, i perg. rem, DKS. 74, stærkt beskadiget. Mht. identifikation, cf. Rep. 2. rk. 356 D. På bagsiden m. samtidig hd. *Bleginge. Priuilegium ecclesie Lundensis.* M. lidt senere hd. *Priuilegium serinissimi principis domini Cristierni, regis Datie etcetera, datum et concessum archiepiscopo Lundensi, omnibus prelatis, uniuerso clero, militibus et militaribus terre Blegogie, quod nullus, cuiuscumque status fuerit, et precipue sui officiales presentes et futuri, alterius cuiuscumque spiritualis et temporalis domini subditis per se uel per alium hospitalitates inferat. Addit eciam, quod nullus, cuiuscumque eminentie fuerit, debeat aliquem capere uel capi facere aut uinculis ligare aut placitare, nisi secundum leges terre eiusdem.* – *Da:* Lund LA. Lunds domkapitels arkiv E I b:1, Oluf Baggers kopibog (1662) 38-39. – *E:* Udfærdigelse for Jylland. RA. Århus kapitel. Perg. 32,0×20,8 (plica udglattet). 1 seglsnit. På bagsiden m. omtr. samtidig hd. *Koning Cristerns, at ingen skal geste annen mantz tienere.* M. hd. fra 1. halv. af 16. årh. *3 Christierni primi regis litere.* Konserveret i beg. af 1980'erne. Reg. i Registratur over Århus kapitels arkiv (1555), trykt *ÆA. V 279 A 16* (m. dateringen 1454 2. januar) og A 17. – *Ea:* Kgl. Bibl. Thott 737,2° 552-54 (18. årh.). – *F:* Udfærdigelse for Jylland. RA. Ribe kapitel. Perg. 34,8×16,5 (plica 3,6). Kong Kristians sekret, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 74, beskadiget. På bagsiden m. hd. fra 16 årh. *Priuilegium Cristierni, att ingenn scall gieste, bynde eller befatte seg mett ander mends tiennere. 1454.,* reg. i Registratur over Ribe kapitels arkiv (1553), trykt *ÆA. V 418 T 17.* – *G:* Udfærdigelse for Jylland, tabt. – *Ga:* AM. 443,12° f. 128v-29v (2. halv. af 15. årh.). – *H:* udfærdigelse for Lolland, tabt. – *Ha:* Fyn LA. Karen Brahes Bibl., C II 1 f. 119v. Provst Jørgen Christiernssøns kopibog (omkr. 1600).

Til A-gruppen slutter sig følgende eftermiddelalderlige afskrifter: RA. Håndskriftsamlingen IV, C 37 f. 5r-6r (17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3170,4° f. 203r (17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 840e I,4° (2. halv. af 18. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og falder uden for denne udgaves rammer. Af de middelalderlige håndskrifter er A-gruppen overvejende sjællandske lovhåndskrifter. *Ac3* indeholder jyske lov, ligesom *Ga* indeholder jyske lov.

Tryk: Danske Mag. I 351-52 (efter den sjællandske redaktion); Nannestad, Hilaria Aarhusiensia 18-19 (efter E); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 64-65 (efter Ad); Dipl. Diocesis Lund. III 362-63 (efter B). – Reg. Dan. *3916, 3917; Kirkehist. Saml. 4 IV 329; Rep. 2. rk. 356, 357; Vejledende Arkivreg. XVII 109 nr. 371, XVIII 209 nr. 8, XVIII 287 nr. 389.

Anm.: Kun udfærdigelsen for Lolland, der er overleveret i en langt senere afskrift, har dateringen 1454 16. maj (quinta feria ante festum beati Erii regis martiris gloriosi). En fejlafskrivning af quarta for quinta kan ikke afvises.

Tekst efter A.

Wii Cristiern meth gudhs naadhe Danmrcks, Norghes, Wendes oc Gotes
 koning, greffue i Oldemborgh oc Delmenhorst, gøre widerlicht alle mæn,
 som nu ære oc komme schule, at wii fore stoor troscap, wilghe, kerlicheit oc
 thianiste, som wii befunnet haue oc oss ydermere at befinne tilhobes aff
 5 werdughe fæthre, biscoppen i Roskilde, abbete, prelater, mene clerckerii,
 riddere oc swene, køpstæthemæn, bønder oc mene almoghe i Siælland, haue
 meth een fuldkommeligh berod hwgh oc goodh wilghe, gudh til loff oc æræ
 oc oss til een ewigh salicheit oc amindelsse oc mene almoghe i Siælland til
 friidh, naathe oc bestandelsse, vnt oc tilladhet oc vnne oc tilladhe meth
 10 thettæ wort opne breff, at engen effter thenn dagh, e hwo han hælst wære
 kan, oc sønderlighe wore foghede oc æmbitzman, som nu ære eller kommen-
 de wordhe, schall eller maa geste eller geste ladhe andermands wortnethe
 eller thianere, e hwem the hælst tilhøre kunne, ondelighe eller wæildzli-
 g[h]e. Oc engen man, e hwo han hælst wære kan, schall griibe eller griibe
 15 ladhe, baste eller binde lagh vforwunnen oc ey fordele eller [forde]le ladhe
 nogher, vden effter thii som laghen wdhwiser. Thii biwthe wii alle, e hwo
 the hælst ære eller wære kunne, o[c sunderlig]he wore foghede oc æmbitz-
 mæn, vnder wort høghestæ budh forescreffne article alle oc hwor besønderli-

Overskr. Konningh Cristierns handfæst Ac2; It den første konning Christians friiheds-
 breff Lolands indbyggere giffuit aar 1454 Ha.

1 Cristiern] Christian Ha. – Danmrcks] Danmarks B-Ga; Danmarckes Ha. – Norghes] Nor-
 ges B, Ga, Ha; Noriges C, D; Norghis E, F. – Wendes] Vendes C, D; Wendis Ha. – Gotes]
 Ghodes B; Gothes C; Gottes Ha. – 2 Oldemborgh] Oldenborgh B-Ga; Oldenborg Ha. – 3 oc
 (1)] eller C. – stoor] mgl. F, Ha. – 4 befunnet] bekommet Ha. – befinne] bekomme Ha. – aff]
 mgl. Ha. – 5 biscoppen] erchibiscoppe B-D; biscoppe E-Ha. – i] mgl. E-Ha. – Roskilde] Lund
 B-D; mgl. E-Ha. – prelater] mgl. Ha; oc tilf. E-Ga. – 6 bønder] mgl. Ha. – Siælland] Schane B;
 Halland C; Bleginge D; Iutland E-Ga; Loland Ha; da tilf. Ha. – haue] wii tilf. Ha. – 8 een]
 mgl. Ha. – i] mgl. F. – Siælland] Schane B; Hallandh C; Bleginge D; Iutland E, Ga; Loland
 Ha; mgl. F. – 9 tilladhet oc] mgl. Ga. – vnne oc] mgl. Ga. – 11 oc (1)] mgl. Ha. – sønderlighe]
 besynderlighe Ha. – nu] mgl. Ha. – 12 wordhe] skulle Ha. – andermands] andræ mænths Ga. –
 13 the hælst] som helst de Ha. – 14 kan] mgl. Ga. – eller griibe] gentaget B. – 15 lagh
 vforwunnen] slaa oc wførme Ha. – [forde]le]forde Ha. – 16 effter thii] effter thet Ha. – 17
 [sunderlig]he] besynderlige Ha. – 18 vnder]wed Ha. – budh] [e]ller gunst tilf. i marg. Ha. –

ghe at holde oc holde la[de wbrø]delighe i alle maadhe, som forescreffuit
 20 staar. Durghes nogher her omodh at gøre eller gøre lade, tha wele wii rette
 [ther] ouer, som bør at rettes ouer thøm, wore budh ey holde wele, oc effter
 thii som laghen wdhwiser, vden alle naadhe eller mis[kund. Thii wii] wele
 meth gudhs hielp haue oc holde wore vndersate oc almoghe wether lagh,
 schell oc rett, swaa lenge wii l[effue, som wii] fore gudh oc aff rette plichti-
 25 ghe ære. Til ydermere forwaring at swaa holdes schall, tha haue wii ladhet
 hænght [wort secr]ete fore thettæ wort opne breff, som giffuet er i Ringstæ-
 the, nerwærendes hetherlighe oc wærthughe fæthræ meth gudh b[isco]p O-
 laff i Roskilde, her Iens Bruun, prior aff Antwordschow, Magnus, abbet i
 Ringstæthe, Oleff Mortensson, prouest i Roskilde, Torbern Bille, Iens Tor-
 30 bernsson, Magnus Ebbesson, Pæther Ericsson, riddere, oc Anders Iensson,
 landzdomere, meth mange fleræ gothe mæn, riddere oc swenæ, effter wors
 herres aar mcdlquarto feria quarta proxima ante festum beati Erics regis et
 martiris gloriosi.

Kalvesund

145<5>. 9. juli

25

Kong Kristian 1.s forordning om evig fred til lands og vands i Danmark og Norge.

Tekst I.

A: tabt, men lå antagelig endnu i slutn. af 16. årh. beseglet i Mandal (cf. Tekst IIb A). –
 Aa: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1642,4° f. 158v-59r (2. halvd. af 15. årh.). Afslidt især nederst
 f. 159r. – Ab: Smst. Gl. kgl. saml. 1154,2° f. 61v (1. halvd. af 16. årh.).

Hertil slutter sig en række tekster i eftermiddelalderlige håndskrifter:

AM. 80,4° f. 202v-03v (1554), Oslo Univ. Bibl. 530,2° f. 138v-39r (1594), smst. 507,4°

forescreffne] for^{de} F, Ga. – 20 Durghes] Drister Ha. – 21 effter thii] effter Ha. – 22 eller] oc F,
 Ha. – 26 Ringstæthe] Ryngstede B; Ringstede C, D, Ha; Ringstædh E, F; Ringstædh Ga; i
 Siælend (Sieland Ga) tilf. F, Ga. – 27 nerwærendes....31 swenæ] mgl. B-Ga. – hetherlighe]
 mgl. Ha. – fæthræ] biscopper tilf. Ha. – meth gudh] mgl. Ha. – Olaff] Oluff Ha. – 28 Bruun]
 Brun Ha. – aff] i Ha. – Antwordschow] Antuorskouff Ha. – Magnus] her Magens Ha. – 29
 Ringstæthe] Ringstede Ha. – Oleff] her Oluff Ha. – Mortensson] Mortenssen Ha. – Roskilde]
 Roskylde Ha. – Torbern] her Tornbørn Ha. – Bille] Bilde Ha. – Iens] her Iens Ha. –
 Torbernsson] Torbørnssen Ha. – 30 Magnus] her Mauns Ha. – Ebbesson] Ebbessen Ha. –
 Pæther] her Peder Ha. – Ericsson] Erickssen Ha. – Iensson] Ienssen Ha. – 31 mange] nogle
 Ha. – 32 feria quarta] quinta feria Ha. – feria....33 gloriosi] then othensdagh nest fore helghe
 koning Ericks (Eric's Ga) martiris (mgl. Ga) dagh F, Ga; etcetera tilf. Fa. – et] mgl. Ha. – 33
 gloriosi] presens copia sonat prescise de uerbo ad uerbum cum originalibus literis sigillatis et
 habentur in capitulis Ripensi, Wiburgensi, Arusiensi etcetera tilf. Ga.

f. 111v-12v (slutn. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml 1644,4° f. 248r-49v (slutn. af 16. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 117,2° f. 272v-73v (slutn. af 16. årh., gennemrettet med udgangspunkt i oversættelsen, tekst II), AM. 94,4° f. 613r-14r (omkr. 1600).

De håndskrifter, hvori forordningen findes afskrevet, er alle norske lovhåndskrifter.

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede; flere har haft kendskab til oversættelsen i tekst II. De falder uden for udgavens rammer.

Tryk: Det Skandinaviske Literaturselskabs Skrifter XVI 172-74 (*efter Aa*); Dipl. Island. V 133-34 (*efter Aa*); Norges gamle Love 2. rk. II 119-21 (*efter Ab*).

Anm.: Den 29. november 1454 havde kong Kristian 1. udstedt et værne- og lejdebrev for de hollandske stæder (cf. Norges gamle Love 2. rk. II 56), hvilket der her hentydes til. Ligeledes udfærdigedes fredsbestemmelser for de tyske hansestæders købmænd i Danmark 16. maj 1455 (Hanserecesse 2. rk. IV 340) og i Norge 1. juli s.å. (Norges gamle Love 2. rk. II 62), hvilket også omtales i forordningen. Godeke Borgmester omtaler i sin indberetning til Lübeck af 7. juli 1455 sine forhandlinger med kong Kristian, hvor »enen vasten freden« til lands og vands har været på tale (Hanserecesse 2. rk. IV 348). Da bl.a. biskop Torleif af Bergen ombragtes 1. september 1455 (Dipl. Norv. XVIIIB 227; Hanserecesse 2. rk. IV 349 § 13-14, 351, 3. rk. I 61), må brevet være udstedt mellem de to datoer i 1455. Det opgiver selv 9. juli, på hvilken dag kong Kristian i Kalvesund udstedte et privilegium til Trondhjems indbyggere (Norges gamle Love 2. rk. II 68; cf. endvidere W. Christensen, Unionskongerne og Hansestæderne 247-86).

Tekst efter Aa.

<W>y Cristiarn *meth* gudz nadh Danmarks, Noriges, Wendes oc Gotes konungh, greffwe i Oldenborgh oc Delmenhorsth, willia allæ i waar rike Norighe byggiandhe witherlicth giøre, ath aff þui ad wy spurdhe aþ her i wart rike Norighe war wprisen missemia, twedræcth, hat oc niid mellom
 5 ware wndersate ymbyrdes, ooc swa the, som sek wildhe berghe *meth* siglingh, kunno ey sit eyt til sios niøthæ fore rooff, offwerwaldh oc wræt her giordes
 f. 159 r vndher landit. Thi haffwa wy warit til motz // *meth* stædhernæ och bundhet en fast stadug friid *meth* them. Theslikæes haffwa wy oc giort *meth* hollendherne, som holdes skal *meth* theris køpmen oc allæ theris siglinges men, som
 10 wilia søkia til waræ rikæ Norighe oc Danmark, oc haffwa wy nw *meth* worth ælskalighæ raad aff Danmark oc Norighe lysth, kynnat oc kriet ein ewinnelighen fridh at holdes bade til land oc watn *meth* riik oc fatik i wart rikæ Danmark oc Norighe. <1.> Oc forbiudhæ wid liiff oc godz oc al welferdh nokor thenne wor frid ad brythæ *meth* rooff, raan ædher offwerwald hædhan

1 <W>y]initial *mgl. Aa*; på stedet xxxiiii *Aa*. – Cristiarn] Cristhiarn *Ab*. – Danmarks] *Ab*; Danmark *Aa*. – Noriges] Norges *Ab*. – Wendes] Vendes *Ab*. – oc] et *Ab*. – 2 Oldenborgh] Oldhenborgh *Ab*. – oc] et *Ab*. – 3 Norighe] Norghe *Ab*. – þui] thy *Ab*. – aþ] at *Ab*. – i] *mgl. Ab*. – 4 Norighe] Norie *Ab*. – 5 ooc] et *Ab*. – 6 rooff]et *tilf. Ab*. – oc] *mgl. Ab*. – 7 Thi] Tui *Ab*. – och] *Ab*; *mgl. Aa*. – 8 Theslikæes] Tækkæss *Ab*. – 9 oc] *mgl. Ab*. – 10 Norighe oc Danmark] Danmark et Norghe *Ab*. – 11 oc (1)] et *Ab*. – Norighe] Norghe *Ab*. – lysth] *mgl. Ab*. – oc (2)] et *Ab*. – ein] om *Ab*. – 12 watn]t *tilf. o. lin. Aa*. – 13 Norighe] Norie *Ab*. – forbiudhæ] forbyud-

- 15 aff. Giør *thet* nw nokor her effther anthigia leek eller lerdher, *ther* skal offwer
hannum rettes som offwer en fridbryteræ oc raansman. Brythæ oc nokor
 mantz swenæ ædher tiænæræ wor frid wpa fatik edher riik, lærdhr eller leik,
 oc retther hans ædher theiris *herr*a ædher husbondhe ey strax offwer *honnum*
 ædher them, som then sak kærsth eller beuisth wordher, tha skal *herr*æn
 20 ædher husbondhen suara hans ædher *theris* brot, oc ma han forgiøra liiff oc
 gotz swa for sina thienera *germingh*, som han samtykker oc wil ey rethe, som
 fore sin eighn. <2.> Forbiudha wy nw hoghelighe *ware* foguthe oc vmbotz-
 men ædher *nokon annen*, *nokon* fatik edher riik, olagheligha eller omogheli-
 ghe bescatte, grype ædher i fengsels toorn *adher* iarn sættia, wthan doom
 25 *adher* laghin ær foreganhæn, vtthæn the mæn see, som ey vilia laghon swara,
 ey steþnor søkiaæ ædher ey broth sin bøthæ ædher oc at the se hiner men,
 som lagkbok waar laffwær ath gripas saklausth. <3.> *Thette* breff skal mack
 haffwæ vm aldher oc ewæ, thy ath *thet* æær giorth oc geffwet *meth* radhe oc
 samtykt radhanøyth *ware* badhe aff Danmark oc Norighe. <4.> Skal *thette*
 30 breff kynnas offwer alt landit, at hwar søkiaær annan *meth* laghon oc *meth*
 fridh, oc at ændræckt bliffwer i wart rike manne mellom hædhan aff, oc skulu
 laghmen r[itha] *thet* i lo[gbø]ker o[c dø]mæ h[er laght] effther, eff naudhsyn
 kreffwer oc widher kan torffwas. Datum in passagio nostro Kalfsundh ooc-
 35 taua uisitacionis sancte Marie anno domini mcdl<v>, nostro sub secreto,
 presentibus uenerabilibus patribus dominis Torlauo Bergensi, Marcello
 Skalotensi, Gunnaro Asloensi, episcopis, et honorabilibus uiris, magistro
 Olauo, electo Nidrosiensi, Iuaro, preposito ecclesie beate Marie uirginis
 Asloie, Olauo Nicolai, Harthwiko Krummedik, Colberno Gest, Petro Nico-
 lai, Matia Iacobi, Erico Beronis, Henrico Iohannis, militibus, Engelberto
 40 Stephani, Herlaco Petri, armigeris, consiliariis nostris Noruigicis.

handhe *Ab.* – wid]meth *Ab.* – 15 nw] *mgl. Ab.* – effther] *herester overstr. t Aa.* – anthigia] meth
tilf. Ab. – ther]ta *Ab.* – 16 oc (1)] et *Ab.* – raansman] *Ab;* raansmen *Aa.* – 18 oc] *mgl. Ab.* – 21
 oc] et *Ab.* – 22 oc] et *Ab.* – 23 nokon (2)] *mgl. Ab.* – olagheligha] skatta *tilf. Ab.* – 24 bescatte]
 ædher *tilf. Ab.* – iarn]ath *tilf. Ab.* – 25 see] *mgl. Ab.* – 26 ey (1)] æder *Ab.* – ey (2)] *mgl. Ab.* – at
 the] *thet*, at *Ab.* – 28 thy] twy *Ab.* – 29 Norighe] Norge *Ab.* – 30 oc] at *Ab.* – meth (2)] *mgl. Ab.*
 – 31 at] *mgl. Ab.* – skulu] *tilf. o. lin. med anden samtidig hd. Aa.* – 32. men..... laght]] *tilf. i marg.*
med anden samtidig hd. Aa; *senere delvis bortskåret. Med senere hd. tilf.* oc skule logmæn rita thetta i
 logbøker oc døma her log efter etcetera *Aa.* – r[itha] *thet*] thetta ritha *Ab.* – 33 passagio]
herover overflødig nasalstreg Aa. – Kalfsundh] Kalfsund *Ab.* – 34 Marie] uirginis *tilf. Ab.* –
 mcdl<v>] mcdli° *Aa;* mcdlx *Ab.* – 35 uenerabilibus] honorabilibus *Ab.* – dominis] *mgl. Ab.* –
 36 Skalotensi] Skalholtensi *Ab.* – 38 Harthwiko] Hartwiko *Ab.* – Krummedik] Kromædik *Ab.*
 – Colberno] Kolberno *Ab.* – Petro Nicolai, Matia Iacobi, Erico Beronis] *Ab;* *mgl. Aa.* – 39
 Engelberto] Ingelberto *Ab.* – 40 Stephani] Stefani *Ab.* – Herlaco] Herlao *Ab.* – Noruigicis]
 Noruegicis *Ab.*

*Tekst II. – Dansk-norsk oversættelse.**1. halv. af 16. årh.**Ila.**Anders Sæbjørnssons oversættelse. 1520-erne eller 1530-erne.*

A: tabt. – Aa: Lund Univ. Bibl. J 10,2° 180-81 (1578-88).

Ann.: Anders Sæbjørnssons oversættelse af Magnus Lagabøters landslov er bevaret i afskrift i det mindste i håndskrifter i Oslo, Deichman 29,4° (1550-erne) og ovennævnte i Lund. I sidstnævnte findes en ufuldstændig afskrift af 1455-forordningen, der slutter sig til *Ab*-gruppen i tekst *I Ib*. Anders Sæbjørnsson har muligvis selv deltaget i kommissionsarbejdet vedrørende en ny oversættelse (cf. tekst *I Ib*). I det mindste har kommissionen haft kendskab til hans oversættelse (cf. Taranger, Utsigt over den norske Retts Historie 66-67). Teksten er, som ovenfor nævnt, ufuldstændig overleveret, men adskiller sig i øvrigt i hovedsagen ikke fra tekst *I Ib*.

Tekst I Ib. – [1532-43]

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 69,4° f. 175r-76v (slutn. af 1. halv. af 16. årh.; m. samme hd. som flg.). – Aa2: Kgl. Bibl. Thott 2084,4° f. 164r-65r (slutn. af 1. halv. af 16. årh.; m. samme hd. som foreg. og Aa3). – Aa2a: Oslo Deichman 32,4° f. 110v-11v (18. årh.). – Aa3: AM. 86,4° f. 205r-06v (slutn. af 1. halv. af 16. årh.; m. samme hd. som Aa2). – Aa4: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 116,2° f. 135r-v (midt. af 16. årh.). – Aa5: AM. 82,4° f. 158v-59v (1550-erne). – Aa6: AM. 319,2° f. 139r-v (1563). – Aa7: AM. 320,2° 287-89 (1593). – Aa8: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 113,2° f. 128r-29r (slutn. af 16. årh.). – Aa9: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1074,2° f. 195v-96v (slutn. af 16. årh.). – Aa10: Oslo Univ. Bibl. 302,4° f. 159v-60v (slutn. af 16. årh.). – Aa11: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1155b,2° f. 93v-94r (slutn. af 16. årh.). – Aa12: Smst. Uldall 34,2° f. 273v-74r (omkr. 1600; m. samme hd. som flg.). – Aa13: Smst. Ny kgl. saml. 1076,2° f. 97r (1601). – Aa14: Smst. Thott 1275,2° f. 94r-95r (omkr. 1600). – Aa15: Smst. Ny kgl. saml. 1650b,4° f. 17r-18r (18. årh.). – Ab: tabt. – Ab1: Smst. Gl. kgl. saml. 3263,4° f. 187v-89r (omkr. 1550). – Ab2: Smst. Thott 1272,2° f. 147r-48r (omkr. 1550; beskadtiget). – Ab3: Oslo Deichman 33,4° f. 147r-48r (1567). – Ab4: Kgl. Bibl. Thott 1274,2° 329-30 (2. halv. af 16. årh.). – Ab5: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 115,2° 328-30 (2. halv. af 16. årh.). – Ab6: Oslo Univ. Bibl. 526,4° f. 189r-90r (1592). – Ab7: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 2879,4° f. 218r-19v (1592-93). – Ab8: Smst. Thott 2085,4° f. 354r-55v (slutn. af 16. årh.). – Ab9: Smst. Ny kgl. saml. 1075,2° f. 131v-32r (slutn. af 16. årh.). – Ab10: AM. 317,2° f. 133r-34r (slutn. af 16. årh.). – Ab11: AM. 101,4° 54-56 (omkr. 1600). – Ac: tabt. – Ac1: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 75,4° f. 210v-12r (1561). – Ac2: Trondhjem Univ. Bibl., Videnskabernes Selskabs Bibl. 135,4° f. 197r-98r (slutn. af 16. årh.). – Ac3: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1073,2° f. 154r-55r (slutn. af 16. årh.). – Ac4: Oslo Univ. Bibl. 278,2° f. 162r-63r (slutn. af 16. årh.). – Ac5: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3128,4° f. 401v-02v (omkr. 1600). – Ac6: Oslo Deichman 12,2° f. 155r-56r (omkr. 1600). – Ac7: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 3707,4° f. 30r-v (1632). – Ad: tabt. – Ad1: Lund Univ. Bibl. J 6,4° f. 183r-v (1564). – Ad1a: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1646,4° f. 228r-29v (slutn. af 16. årh.). – Ad2: Trondhjem Univ. Bibl., Videnskabernes Selskabs Bibl. 57,8° f. 347v-49r (slutn. af 16. årh.). – Ad3: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1084,2° f. 42r-v (18. årh.). – Ae: tabt. – Ae1: Håndskrift fra 1567, tabt. – Ae1a: Kgl. Bibl. Thott 2086,4° f. 245r-v (1589; ufuldstændig). – Ae1a1: AM. 90,4° f. 220v-21v (1593). – Ae2: Oslo Deichman 13,2° f. 158v-59r (1596). – Af:

Oslo Univ. Bibl. 1,4° f. 99r-v (omkr. 1560). – *Ag*: Kgl. Bibl. Thott 1273,2° f. 80v-81r (1560-erne). – *Ah*: tabt. – *Ah1*: Smst. Ny kgl. saml. 1082,2° f. 50v-51v (2. halv. af 16. årh.). – *Ah2*: Smst. Gl. kgl. saml. 1156,2° f. 192v-93v (2. halv. af 16. årh.; m. samme hd. som flg.). – *Ah3*: AM. 316,2° 287-88 (slutn. af 16. årh.; m. samme hd. som foreg. og flg.). – *Ah4*: AM. 64,4° f. 315v-17r (slutn. af 16. årh.; m. samme hd. som foreg.). – *Ah5*: Oslo Univ. Bibl. 4,2° f. 207v-08r (slutn. af 16. årh.). – *Ah6*: AM. 288,2° f. 84v-85v (slutn. af 16. årh.). – *Ah7*: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 73,4° f. 145r-46r (omkr. 1580). – *Ah8*: Edinburgh Advocates Library 21.2.1. f. 354v-55v (omkr. 1600). – *Ai*: Oslo Univ. Bibl. 230,2° f. 119v-20v (1585). – *Aj*: Oslo Deichman 11,2° f. 133r-v (1595). – *Ak*: Kgl. Bibl. Thott 2088,4° f. 207v-08v (1599). – *Ak1*: Smst. Thott 2091,4° f. 46v-47r (18. årh.). – *Al*: AM. 333,2° f. 62r-v (2. halv. af 16. årh.). – *Am*: AM. 93,4° f. 138r-v (2. halv. af 16. årh.; ufuldstændig). – *An*: Linköping Stiftsbibl. J 7 f. 146v-47v (2. halv. af 16. årh.). – *Ao*: Stockh. Kgl. Bibl. Papp. 72,4° f. 128v-29v (2. halv. af 16. årh.) – *Ap*: Scan. 270 f. 158v-59v (slutn. af 16. årh.). I privateje i Norge, fotografi i Den Arnamagnæanske Samling. – *Aq*: AM. 317,2° f. 163r-v (slutn. af 16. årh.). – *Ar*: AM. 32,8° f. 229v-30v (omkr. 1600). – *As*: AM. 33,8° f. 305v-07r (1601). – *At*: Oslo Univ. Bibl. 377,4° f. 112r-v (1601).

Hertil slutter sig håndskriftet E 13,4° i Kristiansand Katedralskoles Bibl. (slutn. af 16. årh.). Håndskriftet er ikke forefundet i 1983, idet det antagelig er tabt ved brand på skolen 1892 eller 1947.

Afskrifterne findes i norske lovhåndskrifter med undtagelse af *Ac5*, der er et skånsk-sjællandsk lovhåndskrift.

Tryk: Paus, Saml. af Gamle norske Forordninger I 270-271; Norges gamle Love 2. rk. II 119-22 (*efter Ah5*). – Reg. Dan. 3946.

Dat.: Erik Gyldenstjerne, der var lensmand på Akershus 1532-36, tog initiativet til en ny oversættelse af Magnus Lagabøters landslov. Oversættelsen må antages at være ældre end 1543 (Taranger, Utsigt over den norske Retts Historie 67-69), da den findes i håndskriftet AM. 85,4°, der er nedskrevet 1543.

Anm.: Da de forskellige afskrifter af loven ikke syntes at stemme overens, foretoges i tiden efter 1543 en redaktion af oversættelsen, hvis tekst ikke synes berørt (Storm, Om Haandskrifter og Oversættelser af Magnus Lagabøters Love 34; Taranger, op. cit. 69). Afskrifterne af denne redaktion lader sig stort set ikke udskille fra afskrifterne af redaktionen fra [1532-43]. Det store antal afskrifter er alle eftermiddalderlige, moderniserede og mere eller mindre fuldstændige, hvorfor varianter ikke anføres.

Tekst efter Aa1.

Uii Christiern met guds naade etcetera giøre alle witterligt wore vnder-
 f. 175 v sotte y wort ryge Norie, ath wii haffwe spurt // den stuore wsamdirectighed,
 som inden lands er emellom eder, som seg gierne vilde bierge tyl søes,
 5 kwnde ey nyde deres gotzs for rôffwere met offuerwold och wræt, der bruges
 vnder landet. Thii haffwe wii nu weret tyl mowde met stederne, och bwndet
 en fast stadigh fred met denom, och deslygest *met* hollender, som holdes
 schal met deres kiöbmend, som segle tyl wort ryge Norie oc Danmarch, och
 haffue wii nw met wort elskelige Nories och Danmarcks raad lywst och

forkiönt en ewig fred at holdes bod tyl land oc wand met rige och fattige at
 10 holdes wdy wort rige Norge och Danmarch. <1.> Forbiudendes wid lyff och
 gotz nogen denne fred at bryde met roffu heller offwerwold her effther. Giør
 det nogen, legh heller lært, da schal offwer hanom rettes, som offuer en
 fredbryder och roffsmand. Bryder och noget mands thienere eller swenne
 vor fred paa fattigh heller righ, legh heller lærdt, lader icke hans hosbonde
 f. 176 r straffe der offwer, och ræth skicker den, som wret skeer, da schal // hans
 hosbonde sware alle hans sager, och maa hand saa wel forgiøre lyff och gotz
 for syn thieneres wgierningh, som for syn egen, som hand samtycker och
 wyl ey lade straffe effther. <2.> Item forbyude wii och wore fogder och
 embetzmend nogen aff wore vndersotte, fattig heller rygh, wlouglige ath
 20 beschatte eller wmagæ, grybe heller y fængsel sette, y torn eller iern, vden
 dom, och som lougen er offuergangen, vden de mend, som ey wyl lougen
 sware eller steffne och reth sôge, heller och de, som ey ville bøde deres
 brøde, och de mend, som lougen syger, at de maa grybes sagelöst. <3.>
 Thette breff schal magt haffwe tyl ewig tyd, thii at det var giort, giffwet och
 25 samtyckt met wort elskelige raads råd bode y Norie oc Danmarc. <4.> Och
 schal det kiøndes offwer alt landet, ath huer sôge anden met lougen, och
 fred blyffue wdy vore ryge her effther. Och schal lagmend dette sette y
 bôgger, och dôme der effther, huar behoff giôres. Gyffwet y Kallsund octaua
 f. 176 v uisitacionis Marie, nostro sub secreto, presentibus uenerabilibus // dominis
 30 patribus Torlouo Bergen<si>, Marcello S<c>al<o>ten<si>, Gwnaro Asloensi,
 episcopis, et honorabilibus uiris, magistro Olao, electo Nidrosiensi, Iwaro,
 preposito Osloensi, Olao Nicolai, Hartuiko Krwmedige, Kalbino Gest, Pe-
 tro Nicolai, Mathia Iacobi, Erico Beronis, Hendrico Ioanis, militibus,
 Englberto Stephani, Herlao Petri, arm<i>geris, concilium nostr<um> Noru-
 egie.

Tekst III.

*Dansk oversættelse fra 2. halv. af 16. årh. (omkr. 1575) foretaget af Hans Jakobs-
 son Lo.*

Denne oversættelse af Magnus Lagabøters landslov kendes i det mindste fra to håndskrifer:
 Oslo Univ. Bibl. 553,4^o (slutn. af 16. årh.) og Bergen Univ. Bibl. Ms. 65,4^o (omkr. 1600).

Da oversættelsen er eftermiddelalderlig, falder den uden for denne udgaves rammer, men
 den slutter sig i øvrigt til tekst I.

afskrifter. – 28 Kallsund] *Aa4*; Kabslund *Aa1*. – 29 Marie] anno 1455 *tilf. nogle afskrifter*; anno
 Christi 1455 vndir Agdeside: oc ligger thette beseglet i Mandaell *tilf. Al*. – 30 Bergen<si>]
 Bergen *Aa1*. – S<c>al<o>ten<si>] Scaloten *Ah8*; Starleten *Aa1*. – 32 Hartuiko] *Al*; Hendrico
Aa1. – 33 Iacobi] *Al*; Nicolai *Aa1*. – 34 Petri] *Al*; Stephani *Aa1*. – arm<i>geris] armogesis *Aa1*.
 – nostr<um>] nostri *Aa1*; nostrum *Ai*.

*Tekst IV.
Nedertysk oversættelse.*

A: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Altes Senatsarchiv, Externa, Misc. Berg. XVI. Samtidig oversættelse foretaget af Godeke Borgmester. Ikke forefundet efter 2. verdenskrig, reg. af den norske rigsarkivar Chr. Lange, trykt Nor 3 III 54-55 (1844). – Aa: Chr. Langes afskr. (1. halv. af 19. årh.). Ikke forefundet i NRA 1983. – Aa1: RA. Langebeks Diplomatarium. Afskr. af Hans Knudsen (1845).

Tryk: Hanserecesse 2 IV 255-56 (efter A). – Nor 1.1.; Poelman, Oostzeehandel 770 nr. 2123. *Tekst efter Hanserecesse 1.1.*

Wy Cristiern etcetera willen allen unsen inwaneren unses rikes Norwe-
gen witlik don, darumme dat wii bevrageden, dat hir in unsem rike Nor-
wegen was upgheresen twedracht, had unde niid twisschen unsen undersa-
ten underlanges, so dat se sik mid der seghelacie berghen wolden, eres
5 eghenen tor see nicht konden gheneten durch roeff, overwald unde unrecht
dat hir under deme lande gheschude, darumme hebben wii to daghe gewe-
sen mid den steden unde mid en enen vasten steden vrede ghebunden unde
maket. Desgelikes hebben wii ok ghemaket mid den hollenderen als ghehol-
den schal werden mid eren kopluden und allen eren segelaciesmannen alse
10 unse rike Dennemarken unde Norwegen soken willen. Ok hebben wii nw
mid unseme getruwen rade van Dennemarken unde Norwegen gheopenba-
ret kundighet unde kreieret enen ewigen vrede to holdende, beide mid riken
unde armen, to lande unde to watere, in unsen riken Dennemarken unde
Norwegen. <1.> Unde vorbeden bi live unde gude unde aller wolvard
15 iemande dessen unsen vrede to brekende mit rove totast edder averwald na
dessaer tiid. Deyt id nw iemant hirna mid gestliken edder werliken, so schal
darover gherichtet werden alse over enen vredebreker unde rover. Breken
ok iemandes knechte edder denere unsen vrede uppe armen edder rike,
gestlike edder werlike, unde richtet er here nicht stracks aver de dar de sake
20 aver gheclaghete unde bewiset werden, so schal de here vorantworden der
knechte broke. Ok mach he vorbreken liiff unde gud sowol vor de werke
siner denere, den he vulbordet unde nicht richten will, alse vor sine eghe-
nen. <2.> Vorbeden wii nu hochgeliken unsen vogheden unde amptluden
unde alswem, iemande noch arme edder rike unloveliken edder unmogheli-
25 ken to beschattende, gripen edder in vencknisse torne edder iseren to set-
tende sunder dat recht sii vorghegan; ane id sin alsulke lude, dat se deme
rechte nicht antwerden, stevynghe soken edder ere broke boten willen; offt
id sin ok sodane lude, alse unse laghebok orlevet to gripende deme vorghe-
de sunder sake. <3.> Dese breff schall macht hebben to ewighen tiden, wente
30 he is ghemaket unde gheven mit rade unde vulborde unses getruwen rades,
beide van Dennemarken unde Norwegen. <4.> Unde schal ghekundighet

werden aver dat ganse land, dat ein iewelik soke den anderen mid rechte, dat vrede unde endracht blive in unsen riken na desser tiid mank allen, unde de laghemans scholen dat richten uth den lagheboken also denne
 35 behoff don kan. Gegeven in unser havene Kallfsunde, an den achtedagen visitacionis Marie uirginis, anno domini etcetera 55, under unseme secrete, in ieghenwardicheit der erwerdigen in gode vedere heren Marcelli to Schalholte, Torlavi to Bergen, Gunnari to Anslo, bisschuppe, mester Oleffs, electi to Dronthem, Iwari, provestes to Anslo, Oleff Nielsson, Hartwich
 40 Krummedike, Kolbern Gerst, Peter Nielsson, Matteus Jeibsson, Erik Bjornsson, Hinrik Jensson, riddere, Engelbert Staffensson, Herlach Petersson, knapen, unser getruwen redere to Norwegen.

26

1460. 5. marts

Ribe

Kong Kristian 1.s privilegium

for prælater, ridderskab og menige indbyggere i hertugdømmet Slesvig og landene Holsten og Stormarn.

A: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 394 (Ritterschaftliches Archiv) nr. 9. Perg. 60,0×36,3 (plica 5,6). 1: Kong Kristians sekret, i røde og hvide silketråde, DKS. 76. 2: Biskop Jens af Århus' segl, i perg. rem, DGS. 736. 3: Biskop Knud af Viborgs segl, i perg. rem, DGS. 680. 4: Biskop Henrik af Ribes segl, i perg. rem, DGS. 817. 5: Biskop Jakob af Børglums segl, i perg. rem, DGS. 620. 6: Otte Nielsens segl (Rosenkrantz), i perg. rem, DAS. L xxiii 33. 7: Erik Ottesens segl (Rosenkrantz), i perg. rem, DAS. L xxiii 39, omskriften delvis afslidt. 8: Klaus Rønnows segl, i perg. rem, DAS. L i 63. 9: Utydeligt segl, i perg. rem, omskriften ulæselig. Johan Frilles segl? (cf. nr. 18). 10: Niels Eriksens segl (Gyldenstjerne), i perg. rem, DAS. G xvi 18. 11: Peder Hogenskilds segl, i perg. rem, DAS. L xxiii 12, stærkt beskadiget. 12: Knud Henriksens segl (Gyldenstjerne), i perg. rem, DAS. G xvi 23, beskadiget. 13: Johan Bjørnsens segl (Bjørn), i perg. rem, DAS. C iv 7, stærkt beskadiget. 14: Strange Nielsens segl (Bild), i perg. rem, DAS. L iv 8. 15: Johan Oxes segl, i perg. rem, DAS. C xlvii 4. 16: Ludvig Nielsens segl (Rosenkrantz), i perg. rem, DAS. L xxiii 36. 17: Johan Rantzaus segl, i perg. rem, DAS. L i 46. 18: Eggert Kristiansens segl (Frille), i perg. rem, DAS. F lxiii 3, stærkt beskadiget. Har han beseglet på broderens plads? (cf. nr. 9). Seglene konserveret og restaureret efter 1960. Perg. plettet i øverste venstre hjørne. På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *Dit sint der lande priuileige van olde koning Kersten vorsegelt.* – Aa: Kiel Stadtarchiv. Urk. nr. 145 1-7 (slutn. af 15. årh.). – B: RA. D 1, Slesvig 3. Perg. 58,4-60,3×32,7-30,6 (plica 6,2). 1: Seglsnit. 2-3: Seglsnit m. perg. rem. 4-5: Seglsnit. 6-17: Seglsnit m. perg. rem. 18: Seglsnit. Perg. meget stærkt beskadiget og huller. Konserveret og repareret flere gange i 20. årh. Af seglene var der endnu i 1954 uidentificerbare brudstykker tilbage (cf. Scharff, Das Ripener Privileg). – Ba: RA. Tyske Kancelli Indenrigske Afd. A.I.O (tdl. Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1150,2^o) (Registrum Christierni Primi) 41-45 (omkr. 1490). – Ba1: Gottorp Landesarchiv. Abt. 400.5 nr. 119 (tdl. Kiel Univ. Bibl. SH 45 CC) 18-21 (omkr. 1500). – Bb: RA. D 1, Slesvig 2 (1. halvdel af 16. årh.). Påskrift m. samtidig hd. *Copei der priuilegien szo konigk Kersten der Erste. den rethen vnd inwonern der furstenthumb Slesvig vnd Holsten gegeben de er erstmalss zw eynen herzwogen zw Slesvig vnd Holsten*

von inen erwelet wardt. *Originale apud consiliarios ducatum.* – Bbl: Smst. D 1, Slesvig 1 (omkr. 1550).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige afskrifter, der er mere eller mindre fuldstændige og moderniserede og falder uden for denne udgaves rammer:

a. Følgende afskrifter slutter sig til A: Gottorp Landesarchiv. Abt. 7 nr. 1588 (omkr. 1550), smst. Abt. 7 nr. 1569 (slutn. af 16. årh.), smst. Abt. 394 nr. 40 29-39 (slutn. af 16. årh.) RA. Hansborg C 29 (2. halv. af 16. årh.), Hamburg Staats- und Univ. Bibl. Cod. Jur. 2587 f. 1r-10r (omkr. 1600), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3249,4° (omkr. 1600), RA. Håndskriftssaml. IX. D 3 f. 4r-11r (1. halv. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 961b,2° 29-36 (omkr. 1650), smst. Ledreborg 347,2° f. 6r-10v (17. årh.), Gottorp Landesarchiv. Abt. 394 nr. 42 1-8 (17. årh.), smst. Abt. 394 nr. 1027 1-8 (17. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. Huseby 49,4° (17. årh.), AM. 874,4° 18-26 (17. årh.), RA. Håndskriftssaml. IX. B 4 (slutn. af 17. årh.), smst. Håndskriftssaml. IX. D 4 7-16 (omkr. 1700), Gottorp Landesarchiv. Abt. 394 nr. 41 11-18 (18. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 504,2° 31-44 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 505,2° (18. årh.). Om det meget store antal afskrifter, som det Slesvig-Holstenske Landsarkiv på Gottorp har modtaget fra Universitetsbiblioteket i Kiel cf. Ratjen, Verzeichniss der Handschriften der Kieler Universitätsbibliothek I 14ff, 32, 41, II 159ff, III 1ff, 11ff, 521 og Prange, Findbuch des Bestandes Abt. 400.5 1ff, 6.

b. Følgende afskrifter slutter sig til B: Linköping Stiftsbibl. H 38 26-34 (1583), Kgl. Bibl. Rostgård 136,4° 3-15 (17. årh.), herefter Ny kgl. saml. 1343,4° 9-40 (18. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter findes i håndskrifter, der overvejende indeholder privilegier for Slesvig og Holsten. *Huseby 49,4°* er et sjællandsk lovhåndskrift og *Linköping H 38* er et blandingshåndskrift.

Tryk: Svave, *Serenissimi Domini, D. Friderici B 3 (i udtog, oversat til latin)*; Huitfeldt 1599 102-08 (*i dansk overs.*); Huitfeldt 1604 Eev (*i udtog, i dansk overs.*); Huitfeldt 1652 885-87 (*i dansk overs.*); Londorp, *Acta Publica XII 462-64*, herefter Du Mont, *Corps Universel Diplomatique 258-59*, hvorefter Martens, *Reichsgrundgesetze 24-29*; Lünig, *Das teutsche Reichsarchiv X 10-12*; Lünig, *Collectio Nova II sp. 847-52*; Holberg, *Dannemarks Riges Historie I 673-74* (genoptrykt i *Samlede Skrifter VI 496-97 (i dansk overs.)*); Westphalen, *Monumenta inedita II sp. 775-78, 1359-63*; Hansen, *Vollständigere Staatsbeschreibung 566-73*; Jensen og Hegevisch, *Privilegien 42-58 (efter A, ledsaget af tysk overs.)*, herefter Blandinger fra Sorøe III 76-82 (*i dansk overs.*) og Antislesvigholstenske Fragmenter VII 19-26, hvorefter Krieger, *Den danske Privatrets almindelige Del 151-56 (i dansk overs.)*; Lornsen, *Die Unions-Verfassung 479-83 (efter A, i tysk overs.)*; Hälschner, *Die Staats-Erbfolge 26-27 (udtog i tysk overs.)*; Falck, *Staatsrecht 18-22 (efter A)*; Warnstedt, *Das Recht der Erstgeburt 47 (i udtog)*; *Das Erbfolge-recht, Urkunden 4-5 (i udtog)*; Warnstedt, *Erbansprüche, Urkundenbuch 1 (i udtog)*; Lappenberg, *Adam Tratziger's Chronica 192-99 (efter A, i tysk overs.)*; *Urkundensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte IV 28-32 (efter A)*; *Dat se bliven ewich tosamende ungedelt 26-33 (efter A, ledsaget af tysk overs.)*. – Reg. Dan. 4084; Rep. 2. rk. 1085.

Faksimile: Dat se bliven ewich tosamende ungedelt ved p. 9 (A).

Tekst efter A.

Wy Cristiern van godes gnaden to Dennemarken, Sweden, Norwegen, der Wenden vnde Gotten koningh, greue to Oldenborch vnde Delmenhorst, be-
kennen vnde betugen openbare mid desseme iegenwardigen vnseme breue
vor alle den iennen, dede ene sehn, horen offte lesen, dat de erwerdigen

5 *prelaten, strengen ridderschop, ersamen stede vnde inwonere des hertogdomes to Sleswik, der lande vnde greueschop Holtsten vnde Stormeren vns hebben gekoren to eneme hertogen to Sleswigk, greuen to Holsten vnde to Stormeren vorbenomet; hebben ok vns annamet vnde huldiget vor eren heren nicht also eneme koninge to Dennemarken, men also ereme heren desser*
 10 *vorgeschreuen lande mid vnderschede aller article vnde stücke hir na vtgedrucket. To deme ersten vmme bestentlicheid dersuluen lande an [vre]de to holdende, willen wy vnde scholen den cristenen louen, godesdenst vnde den rechtuerdicheid holden, holden laten, beschermen vnde nicht krenken, men meren na vnseme vormoge, enen isliken inwoner der erbenomeden lande,*
 15 *gestlik vnde werlik, ridderschop, stede als Sleswik, Flensborch, Hadersleue, Hamborch, Kiil, Ytzeho, Rendesborch vnde alle andere stede clene vnde grot der vorgenomeden lande ere inwonere, den kopman vnde wanderenden minschen bi ereme rechte vnde vriiheid to latende vnde se dar ane beschermen; vnde alle ere priuilegia, vriiheid, recht vnde alle erlike sede vnde wonheit*
 20 *ouer alle desse vorgenomeden lande willen vnde scholen de besegelen, vorbreuen vnde besteden samptliken vnde eneme isliken besundergen de dat eschet. De wy ok alle in crafft desses breues nu vulborden, tolaten vnde besteden ewich to bliuende. Ok arge sede, de iegen god vnde recht sind, aff to kerende na vnseme vormogen. De lubeschen scholen bruken aller vriiheid, de se vnde*
 25 *ere kopman mid rechte an dessen landen had hebben bi tiden vnser seligen ohmes hertogen Alffues. Hebben se ok priuilegia, der en vnse vorgenomede ohme plichtich was to holdende, de loue wy en ok to holdende. Vurder bekenne wy vnde stan to, na deme dat wy mid sampt vnser leuen broderen heren Mauriciusze vnde Gerde greuen to Oldenborch vnde Delmenhorst van*
 30 *bord wegene de negeste erue na dode vnser seligen ohmes heren Alffues vorgenomet to densuluen landen sin, dat wy to densuluen landen gekoren sind to eneme heren, also vorgeschreuen is, nicht also eyne koningh to Dennemarken, men vmme gunst, de de inwonere desser lande to vnser personen hebben; nicht to eruende desse land ienigeme van vnser kinderen edder frunden,*
 35 *men na vnseme leuende, also wy nu van vriihen willen gekoren sind to dessen landen van den inwoneren erbenomet, so mogen se vnde ere nakomelingen, also dicke also desse land los werden, beholden eren kore to kesende den to eneme heren enen van vnser kinderen, efft der nen were, dat god affkere, to kesende enen van vnser rechten eruen. De denne koren werd also vorgeschreuen*
 40 *steid, de schal sine lehne eschen vnde entfan van sinen lenheren dar se aff to lehne gan vnde don also sik van rechte bort. Vppe dat sodane woldât vnde*

4 dede]de B. – 11 [vre]de] *perg. beskadiget A.* – 20 vorgenomeden] vorscreuen B. – 26 vorgenomede] vorscreuen B. – 31 vorgenomet] vorgeschreuet B. – 37 den] Hic abusi sunt priuilegio eligentes Iohannem et Fridericum pariter filios regis Cristierni dantis priuilegium et uolentis

gunst der inwonere desser *vorgenomeden* land en vnde eren nakomelingen sy
 vnschedelik, men to ewigen tiden fromelik vnde nutte, scholen se oft ienich
 van en, he sy gestlik edder werlik, nicht plichtich wesen, vns to uolgende,
 45 denen edder hulpe don buten dessen landen. Ok schole wy nemande vth
 dessen landen *vorgenomet* in saken, de liiff edder gud andrepen, vor vns laden
 to rechte, men *eyn* islik schal in sodanen saken sin recht soken binnen landes
 also sik gebort. Oftt wy krich anslogen *vmme* vrede vnde nutticheid desser
 land, na rade vnde vulborde vnde willen der menen redere desser lande.
 50 Edder wolde we buten edder binnen landes desse vorgeschreuen edder na-
 geschreuen article krenken, so scholen vnde willen wy dar iegen wesen, vnde
eyn islik schal plichtich wesen, truwelken dar to to helpende, dessen breff
 vnde endracht an allen eren stucken to beschermende. Wy, vnse eruen vnde
 nakomelinge scholen vnde willen ok nene schattinge edder bede don ouer de
 55 inwonere desser land *samptliken* edder *besundergen*, vtgescheden vnse egene
 bunden vnde lansten, de *vnuorsettet* vnde *vnuorpandet* sind, sunder frundli-
 ken willen vnde tolâet endrachtliken vulbord aller redere vnde manschopp
 desser lande gestlik vnde werlik. Willen ok vnde scholen betalen alle schulde
 vnde plichte vnser seligen ohmes Alffues wandages hertogen to Sleswik erge-
 60 *nomet*. Vnde wanner wy willen inlosen vorkoffte gudere vppe wedderkôp,
 vorsettete edder vorpande gudere desser lande, dat willen wy vnde scholen
 don mid vnseme eghenen gelde. Lauen ock willen vnde scholen alle breue
 vnser *vorgenomeden* seligen ohmes holden, de sik boren to holdende mid
 rechte. Wy vnde vnse nakomelinge scholen vnser husfrowen nene gudere
 65 *voregenen* edder *vorplichten* an dessen landen ane na rade vnde vulbord alle
 vnser redere der land. Wy lauen na rade, willen vnde vulbord vnser redere an
 deme hertogdome Sleswig stede hebben enen landbornen man vt dessen
 landen to eneme drosten ouer dat hertogdom, de alle sake schal vorscheden,
 de eme na vtwisinge des rechtes hõrt to schedende. Desgelik to hebbende
 70 ouer dat land to Holsten vnde Stormeren enen marschalk, de ok sin ambacht
 do so sik bort. *Densuluen* drosten vnde marschalk scholen wy vorsehn, dar se
 eren stât affholden vnde der de se to sik eschen an den rad, na deme wy des
 mid en ouereenkomen. Vnse droste vnde marschalk scholen ok des iârs
 vakene dingk holden vnde recht an den iegenen des landes, dar id mest behoff
 75 deit. Wy willen vnde scholen ok alle iar suluen eens landrecht holden in
 islikeme lande, wanner wy sunder hinder sind, vnde horen denne alle merkli-
 ke clage vnde de vorscheden na rade vnser redere. Vnse droste vnde mar-

ut unus tantum eligatur *tilf. i marg. Ba.* – 41 woldât vnde gunst] gunst vnde woldat *B.* – 42
 vorgnomeden] vorscreuen *B.* – 45 landen] vorgeschreuen *tilf. B.* – 46 landen vorgnomet]
 vorscreuen landen *B.* – laden to rechte] to rechte laden *B.* – 57 willen...endrachtliken] vnde
 endrachtlik tholât willen vnde *B.* – 74 holden vnde recht] vnde recht holden *B.* – 79 gunst

schalk scholen bauen alle dingk an deme rechte gode vor ogen hebben vnde waren sik, souerne se ere ère, ruchte vnde gud leff hebben, dat se nene gunst edder gaue nemen vor recht. Weret, dat se des vorwunnen worden, wy wolden dat richten vppe dat hogeste. Darvme scholen alle drosten vnde marschalke vns sweren in den hilgen, dat se willen richten, so se rechtest weten vnde beuragen konen, nene gunst edder gaue dar vor to nemende. Hiramme beden wy allen vnser rederen, vogeden vnde vndersaten nu vnde an tokommenden tiden, ofte we wolde vorweldigen vnser drosten edder marschalk, dat se en bistendich sin vnde helpen ere recht beschermen, wor vnde wanner se dat eschende werden. Desse vorbenomeden land lauen wy na alle vnseme vormoge holden an gudeme vrede, vnde dat se bliuen ewich tosamende vngedelt. Darumme schal nemand veyden den anderen, men eyn islik schal sik nogen laten an recht. Vppe dat sodan vrede destobet holden werde, scholen wy vnde willen vnse amptmanne alse drosten, marschalk, schenken, kokemester, vogede vnde dergelik hebben an dessen landen inwanner desser land vnde en vnse slote, borge vnde lehne darsuluest don vnde anders nemande. Wanner wy willen an desse land tehn, so scholen vnse droste, marschalk, amptmanne vnde vogede desser land vns bestellen nogaf-tige denere, de vns annamen vnde bi vns bliuen dewile wy in densuluen landen wesen willen. Willen ok mid velheid volkes, gesterie vnser, vnser husfrowen edder vnser kindere de land nenerleye wiis beswaren, men scholen alle vnse teringe vnde stad holden van vnser renten. Den plochman edder husman schal nemand berouen edder bernen, all worde sin here geueydet, bi broke des landuredes. Nachdeme de inwonere desser vorgenomeden land vns sodane gunst, willen vnde vruntschop bewiset hebben, so laue wy en vnde eren nakomelingen se alle to holdende schadelos van aller maninge, ansprake, veyde vnde anuechtinge de schen mochten, ofte etlike sik seden recht to hebbende to dessen vorgenomeden landen, samptliken edder besundergen, van ansprake wegene vnser leuen brodere vnde den heren van Schowemborch, ok oft iemand sik mende to wesende eyn lenhere der lande Holsten vnde Stormeren, samptliken edder bezundergen, ofte ok nu we sik vorleninge mende to hebbende vppe etlike desser land van macht des keyzers edder wor id aff were gestlik edder werlik. Offte redere desser land mid deme drosten vnde marschalke to nutticheit der land edder etliken iegen wes boden, setteden, schickeden edder vrede makeden mid naberen desser land, scholen wy vnde

edder gaue] gaue edder ghunst *B.* – 87 vorbenomeden] vorscreuen *B.* – 88 vnde dat] Si tamen unus princeps est eligendus ut prefertur prohibetur diuisio frustra cum duo sint electi uidelicet Iohannes et Fridericus *tilf. i marg. Ba.* – 96 in] *rettet fra an A.* – 102 willen] *mgf. B.* – 104 de] de de *B.* – 106 Schowemborch] Schouwemborch *B.* – ok] Nota: contra Cristiernne secundus, qui uolebat esse dominus feudi et ideo expulsus *tilf. i marg. Ba.* – 108 nu we sik vorleninge] we

willen alle stede vnde vast holden wente to vnser tokumpst vnde sedder vns
 holden in den saken na rade vnser redere darsuluest na gelegenheit der sake.
 115 Wy laten ok dat nv to vnde vulborden in crafft desses breues, also dat de
 droste vnde marschalk effte vnse redere mogen voruolgen vnde rechten de
 iennen, de dar iegen don. Ok willen wy vnde scholen na vnseme vormoge
 schicken, dat men holde in deme hertogdome dat lowbok, wor id nicht en is
 iegen article desses breues. De slote der land schal men holden van den
 120 renten, vnde oft dar redlik broke vallet, den scholen vnse vogede winnen na
 landrechte edder mid vruntschup vnde nicht mid wald. Hefft we in den
 landen Holsten vnde Stormeren hollesch edder ander recht, de dat will
 affsetten, so wy dar to eschet werden, willen wy sulkes affleggen vnde gunnen
 en Holsten recht. Wes eyn inwaner desser land gestlik edder ridderschupp
 125 hebben wil to siner egene behoff vnde nicht to kopenschop, dar dorff he
 nergen vore tolnen in dessen landen. Vnse vogede in dessen landen scholen
 de slote vnde stede holden to vnser truwen hand, na vnseme affgande to
 truer hand vnser erbenomeden redere, de se vord scholen holden to truer
 hand des, de denne here werd to den landen na vorgeschreuen wise. Oft etlik
 130 van binnen edder van buten mid wald desse land vorgenomet beschedigen
 wolde edder iegen landrecht dede, so mogen vnse droste, marschalk vnde
 redere vnse vndersaten vorsammelen an vnseme affwesende vnde keren soda
 ne wald vnde arch aff, dar schal eyn islik to helpen. An vnseme affwesende
 mogen vnse droste vnde marschalk beden wes en dunket nutte sin vor de
 135 land wente to vnser tokumpst. Alle desse vorgenomeden article sweren wy in
 den hilgen in guden truwen na vnseme besten vormoge stede vnde vast to
 holdende, vnde lauen vord vor vns, vnse eruen vnde nakomelinge, alle desse
 suluen article vnde stücke vorgenomet vnde enen isliken bi sik den erwerdigen
 vnde werdigen heren prelaten, ridderschupp, manschupp vnd gemenen inwo
 140 neren des hertogdomes to Sleswik vnde der lande Holsten vnde Stormeren,
 vnde to truer hand den rederen der suluen lande vorbenomet stede vnde
 vast to holdende, vnuorbroken sunder arch, vnde hebben des vnse koningli
 ke secret nedden an dessen breff heten hangen. Vnde to merer witlicheid
 hebben wy Iohannes to Arhusen, Kanutus to Wiborch, Iacobus to Borlum,
 145 Hinricus to Ripen van densuluen gnaden bischoppe, Otte Nielssone, Erik
 Ottensson, hoffmester, Clawes Rennow, marschalk, Eggerd Frille, Niels E
 rikssone, Peter Howenschild, Knud Hinrikessone, Iohan Biorsson, Strange

vorl[en]in[ge nu] zik B. – 127 de...holden] holden de slote vnde stede B. – 134 dunket nutte]
 nutte dunket B. – 137 vnse] herover overstreget nasalstreg A. – 140 Sleswik] Sleswick B. – 143
 heten] don B. – 144 Wiborch] Wyborch B. – Borlum] rettet fra Borlenn A. – 145 Ripen] Rypen
 B. – Nielssone] Nielson B. – 146 Ottensson] Ottenson B. – Eggerd] Eggherd B. – Erikssone]
 Eriksson B. – 147 Howenschild] Howen[.jild B. – Knud] Knut B. – Hinrikessone] Hinriks-

150 Nielsson, Iohan Oxe, Lodwich Nielsson, Iohan Rantzow vnde Iohan Frille, riddere, redere vnser allergnedigesten heren vrogenomet vnse ingesegele hengen laten nedden an dessen breff, de gegeuen is to Ripen des negesten midwekens na demæ sondage alse men singet in der hilgen kerken inuocauit na vnser heren bord verteinhundert in demæ sestigesten iare.

27

1460. 4. april

Kiel

Kong Kristian 1. udvider og stadfæster de slesvigske og holstenske stænders privilegier.

A: Gottorp Landesarchiv. Urk. Abt. 394 (Ritterschaftliches Archiv) nr. 10. Perg. 34,0×25,7-23,0 (plica 2,5). Seglsnit m. røde og hvide silkesnore. Perg. plettet i højre side og nederste halvdel. På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *Ene tappere vorbeteringhe der priuileigien ock van olde koninck Kersten statfestet vnde bestediget mith fer guden artikelen.* – Aa: RA. Tyske Kancelli Indenrigske Afd. A. I. 0 (tdl. Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1150,2°) 45-46 (Registrum Christierni Primi) (omkr. 1490). – AaI: Gottorp Landesarchiv. Abt. 400.5 nr. 119 (tdl. Kiel Univ. Bibl. SH 45 CC) 21-23 (omkr. 1500). – Ab: Kiel Stadtarchiv. Urk. Nr. 145 7-9 (slutn. af 15. årh.).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige afskrifter, der er mere eller mindre moderniserede og fuldstændige og falder uden for denne udgaves rammer:

Gottorp Landesarchiv. Abt. 7 nr. 1588 (omkr. 1550), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 606,2° f. 6r-8v (2. halvdel af 16. årh.), Gottorp Landesarchiv. Abt. 394 nr. 40 23-28 (slutn. af 16. årh.), RA. D 1, Slesvig (hæfte i kvartformat, 16. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3249,4° (omkr. 1600), smst. Rostgård 136,4° 15-20 (17. årh.), smst. Ledreborg 347,2° f. 11r-12r (17. årh.), AM. 874,4° 29-32 (17. årh.), Gottorp Landesarchiv. Abt. 394 nr. 42 9-11 (17. årh.), RA. Håndskriftssaml. IX, D 4 28-30 (omkr. 1700), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1343,4° 41-53 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 504,2° 49-55 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 505,2° (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 961b,2° 36-39 (18. årh.), Hamburg Staats-und Universitätsbibl. Cod. Jur. 2587 f. 32r-33v (18. årh.), Gottorp Landesarchiv. Abt. 394 nr. 41 90-93 (18. årh.), smst. Abt. 394 nr. 1027 9-11 (18. årh.). Om det meget store antal afskrifter, som det Slesvig-Holstenske Landsarkiv på Gottorp har modtaget fra Universitetsbiblioteket i Kiel cf. Ratjen, Verzeichniss der Handschriften der Kieler Universitätsbibliothek I 14ff, 32, 41, II 159ff, III 1ff, 11ff, 521 og Prange, Findbuch des Bestandes Abt. 400.5 1ff,6.

De eftermiddelalderlige afskrifter findes i håndskrifter, der indeholder Slesvig-Holstenske privilegier.

Tryk: Huitfeldt 1599 110-11 (*udtog i dansk overs.*); Huitfeldt 1652 888-89 (*udtog i dansk overs.*); Londorp, Acta Publica XII 464, herefter Du Mont, Corps Universel III 261 nr. 197; Lünig, Das teutsche Reichsarchiv X 15-16; Lünig, Collectio nova II sp. 851-52; Holberg, Danemarks Riges Historie I 674 (genoptrykt i Samlede Skrifter VI 497) (*i dansk overs.*); Hansen,

son B. – 148 Lodwich] Lodewich B. – 150 to] in [vnser stadt] B. – 151 inuocauit] in demæ iare tilf. B. – 152 na] Cristi tilf. B. – iare] mgl. B.

Overskr. Item noch eyn ander priuilegium der vorbenomede lande dorch den suluen heren koning Cristiernne (Cristiern AaI) besegllt Aa, AaI.

Vollständigere Staatsbeschreibung 574-76; Jensen und Hegewisch, Privilegien 58-63 (*efter A, ledsaget af overs. til tysk*), herefter Blandinger fra Sorø III 82-84 (*i dansk overs.*) og Antislesvig-holstenske Fragmenter VII 40-43, efter sidstnævnte Krieger, Den danske Privatrets almindelige Del 156-57 (*i dansk overs.*); Lornsen, Unions-Verfassung 484-85 (*efter A i tysk overs.*); Hälschner, Die Staats-Erbfolge 27 (*udtog i tysk overs.*); Falck, Staatsrecht 22-23 (*efter A*); Warnstedt, Erbsprüche, Urkundenbuch 1-2 (*i udtog*); Das Erbfolgerecht, Urkunden 5-6 (*i udtog*); Urkundensammlung der Gesellschaft für Schleswig-Holstein-Lauenburgische Geschichte IV 32-34 (*efter A*); Dat se bliven ewich tosamende ungedelt 37-39 (*efter A, ledsaget af overs. til tysk*). – Reg. Dan. 4090; Rep. 2. rk. 1114.

Faksimile: Dat se bliven ewich tosamende ungedelt mellem p. 24 og 25.

Tekst efter A.

Wy Cristiernne van godes gnaden to Dennemarken, Sweden, Norwegen, der Wenden vnde Gotten koningh, hertoge to Sleswick, greue to Holsten, Stormeren, Oldenborch vnde Delmenhorst, don witlik, bekennen vnde betugen opembare vor als weme in crafft des breues, dat wy bauen sodanen breff,
 5 also wy mid sampt vnser leuen getruwen rederen, de to Ripen bi vns weren an deme negesten uorgangenen donnerdage negest na deme sondage also men singet in der hilgen kerken inuocaut, den erwerdigen, werdigen gestrengen vnde duchtigen bisschoppen, prelaten, ridderen, knapen vnde sust allen inwaneren vnser hertogdomes to Sleswick vnde vnser lande Holsten
 10 vnde Stormeren besegelt geuen, densuluen erbenomeden erwerdigen, werdigen, strengen vnde duchtigen bischoppen, prelaten, ridderen, knechten vnde den gemenen inwaneren vnser hertogdomes to Sleswigk vnde vnser lande Holsten vnde Stormaren desse nageschreuen articule vmme bestand willen dersuluen vnser land gnedichliken gegund, besegelt, gegeuen vnde ene vorbetert hebben, doch also dat de erste vnse vorbenomede breff vormiddelst desseme vnde desse vormiddelst deme suluen er genomeden breue bi siner macht bliue vngekrenket. <1.> Int erste schole wy edder vnse nakomelinge nene krige anslan sunder rad vnde vulbord vnser redere vnde gemenen manschupp der land vorbenomet. <2.> Ok willen wy vnde vnse nakomelinge alle
 20 iar eens de manschup vthe deme lande to Holsten vppe dat Viirte to Bornehouede forboden, wen des nod is, vnde desgelikes an deme hertichdome to Vrnehouede, so wy sunder hinder sind; vnde also wy denne sodanes hindere anich werden, scholen wy denne eyne sodanet vullenbringen, also wy ersten konen, dar denne to vorschedende stücke vnde sake, de de ridderschupp vnde manschup denne to uorschedende hefft. <3.> Willen ock nemande lehne
 25 in densuluen landen vorlenen gestlik edder werlik sunder inwaneren der lande, sunder vnser dudeschen kentzelere vnde schriuere. <4.> Item schal nemand den anderen rouen, bernen offte ichtes iegen landrecht don. We dar schuldich ane werd, ouer den schal men richten na landrechte. <5.> Item offt
 30 houetlude des landes mid eren helperen de inwanere dersuluen lande vorsammelden iegen de iennen, de de land beschedigen wolden an vnseme affwe-

sende, vnde dar denne iemand ienigen bewisliken schaden ouer neme, sodanen schaden scholen vnde willen wy vnde vnse nakomelinge em benemen. <6.> Ok scholen wy nene amptlude vnser slote vpp edder aff setten in dessen
 35 landen sunder rade vnser rades. <7.> Item wy scholen ok vormogen de erwerdigen heren bischoppe to Sleswick vnde Lubeke, darto viiff guder manne an deme hertogdome vnde ok viiff guder manne, inwanere vnser lande Holsten offte Stormeren, dede alle sake an vnseme affwesende scholen richten vnde vorscheden. <8.> Item wy vnde vnse nakomelinge scholen vnser husfrowen
 40 edder nemande sunder inwanere desser land nene gudere vorgeuen edder voplichtigen ane na rade vnde vulbord vnser redere dersuluen land. <9.> Ok scholen wy vnde vnse nakomelinge in dessen landen nene munte setten sunder sodane also to Lubeke vnde Hamborch genge vnde geue is. <10.> Item offt wy edder vnse kindere vnde eruen affgingen vnde nicht mehr wan enen sone
 45 leuendich na vns leten, dede koningh to Dennemarken were, alsdenne mogen de inwonere desser lande beholden eren vriihen kore, densuluen koningh to enen hertogen to Sleswik vnde greuen to Holsten vnde Stormeren to kesende, vnde alsdenne schal he plichtich wesen, alle article vnde priuilegia, dede wy den vorgenomeden landen vnde inwoneren gegeuen vnde besegelt hebben, bi
 50 alle erer crafft vppe id nye to beuestigende, bestedigende, verbeterende vnde to beswerende. Wo he ok sulkes nicht angan wolde, alsdenne scholen de vorgenomeden inwanere vnuorplichtet syn, densuluen koningh to ereme heren to kesende, men so scholen se dar negest enen vnser negesten eruen kesen to ereme heren. Des tor tuchnisse hebben wy vnse koninglike secret an dessen
 55 vnser breff heten henghen, de gegeuen is tome Kile ame vriidage vor palmen na Cristi vnser heren gebord verteinhundert in deme sestigesten iare.

28

1460. 25. september

Kalundborg

**Kong Kristian 1. erklærer, at rettertinget har afgjort,
 at brevet om købmandskab på Lolland og bøndernes sejlads
 med egne varer skal stå ved magt.**

A: tabt. – *Aa:* AM. 27,8° 7-10 (slutn. af 15. årh.). – *Aa1:* Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 809,2° 10-14 (18. årh.). – *Aa2:* Smst. Kall 546,4° (18. årh.). – *Ab:* AM. 22,8° f. 168v-170r (beg. af 16. årh.). – *Ab1:* Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 799,2° 496-99 (18. årh.). – *Ac:* Smst. Ny kgl. saml. 361,2° 419-20 (af Corfitz Braem † 1683) – *Ac1:* RA. Langebeks Diplomatarium (18. årh.).

Aa indeholder en række bestemmelser vedrørende sjællandske forhold, *Ab* de sjællandske love og *Ac* en række kilder til belysning af den danske historie.

Tryk: Rep. 2. rk. 1193 (*i udtog efter Ab*). – Danske Domme VIII 455 nr. 926.

Dat.: Evangelisten Mathæus fejres i modsætning til apostelen Mathias om efteråret, den 21. september, cf. Grotefend, Taschenbuch 78.

Ann.: Det påberåbte brev er kun kendt igennem denne dom. Hvornår brevet er udstedt, vides ikke, men der kendes en regest af et brev udstedt af kong Kristian 1. i 1454. Heri forbydes forprang og høkeri på landet samt bønderne at sejle uden for bestemte tider (Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. III 410 nr. 3; cf. også Kristian 1.s privilegium til Nakskov af 30. marts 1455, smst. III 366-67 nr. 18).

Tekst efter Ab.

Wii Cristiern meth gutz nade etcetera gore witterligh, ath ar effther gudz bryd mcdlx then neste torstagh nest effther sancti Mathie ewangeliste dagh for oss oc worth *eskelighe* radh oc gode men pa Grabroder klostere kirkegard wndher linden i Kalundeborgh pa wort retteretingh, nerwærendis oss *elskelighe* oc werdughe fadher meth gud biscop Fris aff Borlum, her Otte Nickelsson, her Claus Ronnow, wor marsk, her Torbern Bille aff Alaamsterp, her Oleff Lwngæ, her Mwens Ebbesson, her Michel Rudh, her Stranghe Nickelsson, her Korfitz, her Iohan Frille, her Torbern Bille aff Holmm, her Iohan Børsson, her Engelbrecht, her Iohan Wittekop, riddere, Lasse Hinnesson, Anders Graa oc manghe flere gode men, ther tha nerwærendis ware, wor skickit offor oss langhe Iens Hansson, borghermestere aff Nagskow, oc nogher aff borghere meth hannum pa alle købstæde mens wegne i Lalandh // pa then ene sydhe oc nogher bøndher paa almwens wegne pa then annen sydhe meth wort egit breff, ludendis pa, om købmensskaff oc seglinghe, hworledis thet skal haffue segh emellom købstedhe men oc almwen i alle made. Tha war ther sa pa rethe pa sagt, ath wort breff skal bliffue i alle articler weth sin fulle mackt oc holdis i alle articule, som forscreffuit staar. <1.> Først ath enghen hussman eller swenne, ther er i garde meth bøndher eller meth brydie, oc ey giffue skat eller skild, nogit forprangh ath gøre eller nogit købe pa landzbyen till købensskafft. Worder nogher befunnen ther meth, haffue forbrødh thii kosthe, han købeslaar meth, till oss oc kronenn oc iii marc modh oss oc mod iorddrotten.

Overskr. Om vdsikning i Lalandt *Ac.* – 1 Cristiern] Christiern *Ac.* – 2 Mathie] Matthie *Aa*; Mathiæ *Ac.* – 3 Grabroder] Grabrødher *Aa*; Graabrødre *Ac.* – 4 Kalundeborgh] Kalendhborgh *Aa*; Kallingborg *Ac.* – 5 werdughe] welbyrdighe *Aa, Ac.* – Fris] Friis *Aa*; Iens *Ac.* – Borlum] Børlum *Ac.* – Nickelsson] Nielson *Aa*; Nielsen *Ac.* – 6 Claus] Claws *Aa.* – Ronnow] Rono *Aa*; Rønnow *Ac.* – Torbern] Torbiørn *Ac.* – Alaamsterp] *mgl. Ac., åben plads til navn.* – Oleff] Olaff *Aa*; Oluff *Ac.* – 7 Lwngæ] *Aa*; Linghe *Ab*; Lange *Ac.* – Mwens] Magens *Aa*; Mogens *Ac.* – Ebbesson] Ebbeson *Aa*; *mgl. Ac., åben plads til navn.* – Michel] Niels *Aa, Ac.* – Rudh] Rwdh *Aa*; Rud *Ac.* – Stranghe] Strange *Aa, Ac.* – Nickelsson] Nielson *Aa*; Nielsen *Ac.* – 8 Korfitz] Korfetz *Aa*; Corfetz *Ac.* – Frille] *mgl. Ac., åben plads til navn.* – Torbern] Torbiørn *Ac.* – Bille] Bylle *Aa, Ac.* – Holmm] Holm *Aa, Ac.* – Børsson] Biørnson *Aa*; Brødres *Ac.* – 9 Engelbrecht] Engelbrecht *Aa*; Engelbret *Ac.* – Hinnesson] Simenssen *Ac.* – Anders] Andhers *Aa.* – 10 offor] fore *Aa, Ac.* – 11 Hansson] Hanson *Aa*; Hansen *Ac.* – aff (1)] i *Aa, Ac.* – Nagskow] Naskoo *Aa*; Naskow *Ac.* – 12 Lalandh] Laalandh *Aa*; Laland *Ac.* – 14 pa] saa *Ac.* – seglinghe] men *tilf. Aa*; med *tilf. Ac.* – 16 pa sagt] afsagt *Ac.* – 16-17 weth ...articule] *mgl. Aa, Ac.* – 18 swenne] swen *Aa, Ac.* – 20 Worder] oc *tilf. Aa, Ac.* – 21 købeslaar] kiøbslog *Ac.* – mod]

<2.> Item skal enghen wlendis man købe nogher kobenskaff i wlofflighe
 haffner, men segle till kobstedher oc købe ther oc giffue oss ther toldh aff.
 f. 169 v Gøre thii nogher forprangh // pa landzbierne, haffue forbrødh the koste, the
 25 købslaar meth, oc ther offuer bødhe oss ix marc till falzmall. <3.> Itemm mwe
 bøndher oc brydie, ther sidde wed huss oc giffue skath oc landgilde, segle till
 Tystland oc annestedh, nar the redhe wordhe, meth thet, thi haffue hiæme
 fødth oc affledh i theris boo, oc købe kobber, klæde oc andher ware, som them
 behoff gørss till theris boo. Min inghen skal segle om natte tiidh, min om
 30 daghen, oc lade dannemen see, hwat the føre, och hwer giffue sin toldh, som
 gamle sedwanne haffuer wart, oc ey mwe eller skulle sellie wedh schyppe
 eller alen eller nogher annen kobenskaff ath bedriffue wthen meth thet, thii
 affle i theris egit boo. Wordher ther nogher beffunnen meth, haffue forbrødh
 the kossthe, han købslaar meth, till oss oc kronen oc iiii marc till iorddrotten.
 f. 170 r Thii forbyde wii alle, ehwo thii helst ere, oc serdelis // wor foghede oc
 embitzmen, forscreffne wor borghere oc almwe i Lalandh modh thenne wor
 nade oc friiheet i nogere made hindere eller hindere ladhe, mødhe eller
 wforrette wndher wor koninglighe heffndh oc wredhe. Dørffuis her nogher wd
 offuer ath gøre eller forbryde segh i these articler, som forscreffuit star, tha
 40 skal wor embitzmen rette ther offuer, efftherthii som nw forscreffuit staar.
 Dyrffuis oc nogher ther amod ath gøre, tha haffue the forbrøth, hwes thii
 haffue meth ath fare, i modh oss oc wor kere husfruwe. Dyrffuis oc wor
 embitzmen eller nogher andher, ehwo thii helst ære, ath loffue nogher ath
 gøre emodh these articule, tha skal han bædhre ther for, som reth er, oc som
 45 then, worth bwdh wil icke holde, etcetera.

29

[1460-65]

Kong Kristian I.s gårdsret.

A: tabt. – Aa: tabt. – Aal: Kgl. Bibl. Uldall 228,4° f. 66v (2. halv. af 15. årh.). – Aa2: AM.
 39,4° f. 146v (2. halv. af 15. årh.). – Aa3: AM. 28,4° f. 184r (omkr. 1500). – Aa3a: Oslo Univ.
 Bibl. Ms. 34b,4° f. 7r (1751 m. J. Langebeks hd.). – Aa3b: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1293b,4° 41
 (18. årh.).

mgl. Ac. – 23 kobstedher] købstederne Ac. – 24 thii] der Ac; oc tilf. Aa, Ac. – the købslaar] ther
 Aa, Ac. – 25 offuer] vth offwer Aa; effter Ac; tha tilf. Aa, Ac. – mwe] mange Ac. – 26 brydie]
 brøtier Aa. – 27 Tystland] Tyslandh Aa; Tyszland Ac. – thet] Aa, Ac; mgl. Ab. – 29 inghen]
 herefter overstreget segle Ab. – 31 sellie] mgl. Aa, Ac. – 32 eller alen] mgl. Aa, Ac. – wthen] enten
 Ac. – 33 egit boo] agre oc bøe Ac. – 35 ehwo] oc huo Ac. – 36 forscreffne] for^{de} Aa. – wor (1)]
 mgl. Ac. – Lalandh] Laland Ac. – 37 nade oc] nadhes Aa; naadigste Ac. – 38 wor] mgl. Ac. – 41
 ther] hær Aa, Ac. – 43 embitzmen] embitzman Aa, Ac. – ehwo] hwo Aa, Ac. – ath (1)] mgl. Ac.
 – ath gøre] mgl. Ac. – 44 ther for] det self Ac. – 45 then] them Aa; ther tilf. Aa, Ac. – worth
 bwdh] med loug Ac. – etcetera] aar oc dag ut supra wnder vort zignete. Christian Ac.

Aa1 indeholder jyske lov, *Aa2* skånske lov og *Aa3* er et blandingshåndskrift.

Dat.: Skriften henfører den ældste kendte afskrift til 2. halvdel af 15. årh., hvorfor den nævnte konge må være Kristian 1. Titlen må henføre stadfæstelsen til tiden efter erhvervelsen af hertugdømmerne i 1460. Gårdsretten tilskrevet kong Kristian findes afskrevet i et lovhandskrift, der dateres til 1465.

Anm.: Gårdsretten tilskrives ligeledes kong Kristian 1. i følgende håndskrifter: Stockh. Kgl. Bibl. C 76 (1465), smst. B 78 (2. halvdel af 15. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3123,4° (slutn. af 15. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 3137,4° (1499), Bergen Univ. Bibl. Ms. 80,4° (omkr. 1500), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° (beg. af 16. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. B 88 (1523-24), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3126,4° f. 234r-38r (1546), herefter Oslo Univ. Bibl. Ms. 19,4° 180-83 (1777). Ingen af disse afskrifter adskiller sig fra Erik af Pommerns gårdsret på anden måde end kongens navn, hvorfor afvigelser bringes i variant under Erik af Pommerns gårdsret.

Tekst efter Aa1.

Thette ær ærlighe høfdinghe oc fyrste Cristierns *meth* gudz nadhe Danmarks, Swerigis, Norghes, Vendes och Gothes konung, i Sleswigh oc Tytmers hertog, grewe i Oldenborg oc Delmenhorst stadiger och skikkedhe gardzræth i hans huse, sloth och feste i Danmark, oc hauer thenne same rætten vnth och gifwith sit rigens radh, swo som ær biscope, riddere och swene, i hans rad ære, och serdelis alle syne æmbeszmen och høueszmen, thenne same rætten ath holdhe huare the helst ære stedde.

<1.> Primo hwilken man (*etcetera* = nr. 3).

Viborg

1466. 1. september

30

Kong Kristian 1.s forordning for Nørrejylland.

A: tabt, forhen i Viborg domkirke, med kongens segl (cf. *Ac1*). – *Aa*: AM. 17,8° f. 106r-09r (1472). – *Ab*: tabt. – *Ab1*: AM. 5,8° f. 72r-74r (1477). – *Ab2*: AM. 445,12° f. 184r-89v (slutn. af 15. årh.). – *Ab3*: Stockh. Kgl. Bibl. C 46 f. 144r-48r (slutn. af 15. årh.). – *Ab4*: Kgl. Bibl.

Overskr. Thette ær gars ræth *Aa1.3*; Cristierni *tilf. Aa3*. – 1 Danmark] Danmarcks *Aa2.3*. – 2 Norghes] Norgis *Aa2.3*. – Vendes] Wændes *Aa2*. – Gothes] Gottes *Aa3*. – Sleswigh] Slæswig *Aa2*; Sleszwigh *Aa3*. – Tytmers] Ditmersken *Aa3*. – 3 Oldenborg] Oldenborgh *Aa2*. – 4 Danmark] Danmarch *Aa2*; Danmarck *Aa3* – 8 Primo] *mgf. Aa2*.

Overskr. Hære begynnes then ny handfestingh, som konningh Crestier<n> (Cristiern *Ab2.3*) hawer gifwet (amen *tilf. Ab2*; *etcetera tilf. Ab3*) *Ab1.3*; Hær (æffter *tilf. Ae, Ah*) begøndis koningh Cristierns (Cresterns *Ae*; Kristierns *Af*; Crestierns *Ah*) handfæstingh *Ac1, Ae-f, Ah*; Koningh Cristierns handfest, som ligger i Viborg besegliet *Ac2*; Thette ær koningh Cristierns handfesting *Ak*; <T>henne logh effterscreffne gaff koningh Cristiern primus (*tilf. i marg. m. hd. fra omkr. 1600*) vpa lantstingh i Viborgh guts aar twsinde fire hwndrete trisinne tiwffue oc otte *All*; Handfestingh. Thenne log och rett gaff koningh Crestiern i Vyborgh *meth* alle syne gothe mentz rad. Anno domini mcdlxvii° *Am*; Kong Cristierns handfestning. Datum Vibergis die

Uldall 228,4° f. 70r (slutn. af 15. årh., ufuldstændig). – *Ab5*: AM. 233 II, 8° f. 7v-11v (ca. 1500). – *Ac*: tabt. – *Ac1*: AM. 451, 12° f. 126r-28r (1480). – *Ac2*: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 60 f. 95r-96r (slutn. af 15. årh.). – *Ad*: AM. 446, 12° f. 106r-09r (1486). – *Ae*: AM. 10, 8° f. 107v-10v (1490). – *Af*: Stockh. Kgl. Bibl. C 43 f. 173r-77v (1497). – *Ag*: AM. 447, 12° f. 106r-09r (slutn. af 15. årh.). – *Ah*: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3658, 8° f. 125r-28v (slutn. af 15. årh.). – *Ai*: tabt. – *Ai1*: Smst. Gl. kgl. saml. 3135, 4° f. 228v-31r (slutn. af 15. årh., samme hd. som flg.). – *Ai2*: Smst. Gl. kgl. saml. 3136, 4° f. 230r-31v (slutn. af 15. årh., ufuldstændig, samme hd. som foreg.). – *Aj*: AM. 12, 8° 352-56 (slutn. af 15. årh.). – *Ak*: AM. 28, 4° f. 146v-48r (slutn. af 15. årh.). – *Al*: tabt. – *All*: AM. 442, 12° f. 88r-89v (slutn. af 15. årh.). – *Al2*: AM. 16, 8° f. 235v-36v (1. halv. af 16. årh.). – *Am*: Kgl. Bibl. Thott 585, 8° f. 215v-20v (ca. 1500). – *An*: Smst. Gl. kgl. saml. 3137, 4° f. 450r (ca. 1500). – *Ao*: RA. B 1, Håndfæstninger 5b. Papir 16,7×42,1 (ca. 1500). Påskrift på bagsiden m. samtidig hd. *Ex minimis uerbis lis maxima interdum crescit*. Med lidt senere hd. *Gamell konng Chrestierns recess*.

Hertil slutter sig følgende eftermiddelalderlige afskrifter:

a. Uden tilføjelser: RA. Danske Kancelli, A 137 Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 164r-65r (1552), AM. 29, 4° f. 36r-38r (ca. 1600), Kgl. Bibl. Kall 562, 4° (2. halv. af 18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 800, 2° 259-63 (18. årh.).

b. Med udeladelse af indledningen: Lund Univ. Bibl. J 55, 4° f. 167v-68v (2. halv. af 16. årh.), AM. 9, 4° f. 172v-73v (18. årh.), Kgl. Bibl. Add. 226a, 2° (midt. af 18. årh.).

c. Med udeladelse af indledningen og kapitel 1: AM. 7, 4° f. 132r-34r (midt. af 16. årh.).

d. Med udeladelse af indledningen, og efter kapitel 1 med tilf. *Inngenn skall haffue anden mandz thiennere wdenn sine eigene*: Malmø Stadsarkiv Skånelagen (tdl. Buréens hdskr.) f. 157r-58v (1584), Lund Univ. Bibl. A. P. Lindblad 1584 f. 214r-16v (1584), smst. J 29, 4° f. 198r-99v (slutn. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Uldall 11, 2° f. 45r-46v (midt. af 17. årh.).

e. Med udeladelse af indledningen og kapitlerne 1, 7, 9 og 16 (de øvrige optegnede blandt andre retsregler): Stockh. Kgl. Bibl. C 82 f. 52v-53v (1. halv. af 17. årh.).

f. Oversat til latin, muligvis af Otto Sperling den Yngre (cf. Rep. 2. rk. 2146 og VIII 553, Stobæus 1719 § 42): Kgl. Bibl. Thott 2000, 4° (2. halv. af 17. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter, hvoraf nogle er mere eller mindre moderniserede, falder uden for denne udgaves rammer.

Af de eftermiddelalderlige håndskrifter er grupperne *a* og *e* blandingshåndskrifter, mens grupperne *b* og *d* overvejende er skånske og *c* og *f* er jyske.

De middelalderlige afskrifter findes overvejende i jyske lovhåndskrifter. *Ak* og *An* indeholder jyske, sjællandske og skånske love.

Tryk: Danske Mag. I 318-20; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 67-69 (efter *Ab1*). – Reg. Dan. 4286; Rep. 2. rk. 2146.

Dat.: De overleverede afskrifter har ikke alle samme år for forordningens fremkomst – 1440, 1456, 1460, 1462, 1466, 1467, 1468 og 1476. Da kongen benævnes som hertug i Slesvig og greve i Holsten, Stormarn, Oldenburg og Delmenhorst, må forordningen være udstedt mellem 1460 og 1474. Dateringen 1. september 1466 må opretholdes, da kongen kun dette år omkr. 1. september kan have været i Viborg (cf. RA. Håndskriftssamlingen I. William Christensens samlinger. Kong Kristian I.s itinerarium).

Tekst efter Ab1.

Uy Crestiern meth guths nathe Danmarks, Sweriges, Noriges, Wendes ok Gothes konningh, hertugh i Sleswigh, grefue i Holsthen, Stormeren, Oldenburgh ok Delmenhorsth gøræ alle witherlight, at wy for troskap, willighe, kerlighet ok tienesthæ, som wy befundhet haffue ok oss ythermere at befynde

- 5 thil hobes oss af wærdughe fathre biscooper, abbetær ok menynghe klærkerie, riddere, swænnæ, købstedemen, bøndher ok menynghe almwghe i Iwtland, haffue meth en fulkommeligh berathet hogh ok gothe wylie, guth til loff ok æræ ok oss til ewighe salighet ok amynnelsæ ok menynghe almwghe til frith ok nadhe oc bestandelsæ, vnth ok til ladhet, vnde ok til lathe meth thette
- 10 wrth opennæ breff. <1.> At ængin man skal gæsthe ander mensz tienere wthen sin eghnæ. <2.> Item ængin skal bastes eller byndhes wlogligh forwondhen,

Egidii anno domini mcdxl An; Her begienes then ny handfeste, ther konge Crestenn gjorde i Wiborre meth hans besydenn raad etcetera Ao; Constitucio regis Cristierni pie memorie data Viburgis anno domini 1466, in die sancti Egidii abbatis Ad; Constitucio Cristierni regis data Viburgh Ai1; Cristierni regis Aj. – 1 Uy.....2 Stor] mgl. Ai2. – Uy.....10 breff] mgl. Ac2, All.2, An, Ao. – Uy.....41 theres] mgl. Ab4. – Crestiern] Cristiern Aa; Crestiærn Ae, Ah; Kristiern Af; Cresten Ag; Cristiærn Aj. – guths] Aa, Ab2.3.5-cl, Ad-k, Am; guth Abl. – Danmarks] Danmariks Aa; Danmaks Ab5; Danmarcks Ad; Dannemarcks Ai1; Danmarsk Aj. – Sweriges] Swerigs Aa; Swerriges Ab2.5; Swerrigis Ab3; Swærigis Ae; Suerigis Af. – Noriges] Norges Aa, Ab5, Ad, Ai1, Aj-k, Am; Norriges Ab2; Norriges Ab3; Norgis Ac1, Ag; Norrigs Af; Naarigs Ah. – Wendes] Wændes Ae, Ah; Vendis Af-g, Aj-k; Vendes Ai1, Aj-k. – 2 Gothes] Godhes Ab3, Am; Godess Ab5; Godes Ad-e, Aj-k; Gotiss Af; Godis Ag; Gaades Af. – Sleswigh] Sleswigh Aa; Slæswygh Ab5; Slesuigh Ac1, Aj; Sleswiigh Ad, Ai1; Slæswhigh Ag-h, Ak; och tilf. Af. – Holsthen] Holsten Aa, Ac1, Af, Ah, Ak; Stormaren Am; [Stor] mern Ai2. – Oldenburgh] Oldenborg Aa, Ae, Ah; Aldenburgh Ab3, Ac1; Oldenborgh Ab5, Ad, Af-g, Aj-k; Oldhenborgh Ai1.2; Aldhenborgh Am. – 3 Delmenhorsth] Delmenhorst Aa, Ab3, Ac1, Ae-h, Ai2, Ak. – alle] mgl. Am; men tilf. Ab3, Ag; men, som nw ære oc komme sculæ tilf. Aa. – willighe] oc tilf. Ab5, Ae, Ak. – 4 ok (1)] tro tilf. Ah, Ak. – ok (2)] achte tilf. Ab5. – ythermere] innermeræ Aj. – 5 thil] Aa, Ac1, Ad, Ah-j; thi Abl-3, Ae, Am; tha Ag; mgl. Ab5, Af, Ak. – hobes] mgl. Ab5; haffuer Am. – oss] mgl. Aa, Ab5-cl, Ad, Ai1.2; haffue wi wnt tilf. Ak. – af] mgl. Am. – fathre] erchibiscope tilf. Aa. – biscooper] rettet fra biscop Abl; biscop Ab2. – klærkerie] klercke Ad, Ai1.2, Ak. – 6 riddere] oc tilf. Aa, Ac1, Af, Ak, Am. – købstedemen] Aa, Ab2.3.5-cl, Ad-k, Am; køpmen Abl. – bøndher] mgl. Ab5, Ag-i2, Ak. – i] och Ag. – Iwtland] Iutland Aa, Am; Iwthlandh Ab5; Iudlandh Ac1; Iudland Af; Iuland Ag; Iwthland Ai2; Iuthlandh Aj; Iutlandh Ak; Nøriwdland Ad. – 7 haffue] wy tilf. Abl-3.5, Ad-k, Am. – meth en] Aa, Ac1; meth Ab2.3.5, Ad-k, Am; mgl. Abl. – berathet] raadh Ad, Ah-i2. – gothe] mgl. Ak. – 8 til (1)] mgl. Ag; en tilf. Aa, Ac1, Aj. – ewighe] ewinneligh Af, Am. – ok(3).....9 bestandelsæ] mgl. Aa, Ae. – menynghe] mennighet Am; och tilf. Am. – 9 ok (1)] mgl. Ac1, Ad, Ah-j, Am. – nadhe] mgl. Ah-i2. – bestandelsæ] haue vi tilf. Af. – ladhet] oc tilf. Aa, Ae-f. – 10 <1.>] Overskr. Capitulum primum Am; 1 Første Ao. – At] mgl. Ac2, All.2. – ængin.....11 eghnæ] effter thenne dag, eehwa han helst ær eller wære kan, oc sønderlig wore fogethe oc embtzen, som nw ære eller kommende worthe, scall eller maa gestæ eller gestæ lathe anner mans wortnethe eller thienere, eehwem the helst tilhøre kwnne, andeligh eller wærelzdigæ Aa. – man] mgl. An. – ander mensz] andher mans Ab2.5-c2, Ae, Ag-o. – 11 sin] hans Ae, Ag, Am. – Item] mgl. Ac1.2, Ae, Am; Oc Aa; 2 Ao. – ængin] man tilf. Aa, Af, Ah-i2, Am. – skal forwondhen] eehwo han helst wære kan, scall gribæ eller gribæ lathe, bast eller bynde log vfforwunden oc ey fordele eller fordelæ lathe nogher vdhen effter thii som loghen vtwisz Aa. – eller] oc Ac2, Ae, Ah. – wlogligh] vthen (han tilf. Ac2) worder logligh Ac1.2; vlog An-o. – wlogligh forwondhen] logh wfforwunden Ad, Ai1.2; mgl. Af. – forwondhen] mgl. All.2. – 12 wthen] oc at Aa; forvtæn All.2. – sodane] mgl. Aa, Ak, An. – som] at Ad, Ah-i2.

f. 72 v wthen han fyndes meth sodane færske geminghe, som hanum // bør at byndes for. <3.> Item ængin skal hafwe stande swænnæ paa andrer mensz gotz. <4.> Item hwo aaræth gør, han skal bætæ skathen ok thre mark, wthen saa skeer, at han liggher pa laghe ok wether aarath, ok fangher han skathe ther øwer, tha ligghi han a sin eghen werky. Thessæ delæ deles wth meth hørings delæ. <5.> Item vm bøndher gotz: Then stund ther sittær nogher i, ther swarer fult aff, tha skal ther ængin ythermere fordeles for. Wrther ok bøndher gotz ødhe, tha ma woræ vmbotzmæn lathe delæ paa alle the, ther hafue dell wti, so længi the gøræ een wth, ther swarer fulth aff, eller ok sælie thet een annen, ther gør thessliges, ok ængin skal ther ythermere fordeles eller beskattes ywer. <6.> Item hwo som wil wynnæ nogher riddher mansz ære, thet skal han gøræ for oss ok wrth raath. <7.> Item vm the brefue pa xl mark sagh, them willæ wy halde, som tilbørlicht er. <8.> Item ængin skal stæfnes til landz tingh,

– bør] hører [!] *Ak, An.* – at] bastes oc *tilf. Aa, Acl.2, All.2.* – 13 for] etcetera *tilf. Af.* – <3.>] *mgl. Ac2.* – Item] *mgl. Ae, Ah-i2, Am; gent. Aj; 3 Ao.* – ængin] man *tilf. Ah-i2, Am.* – swænnæ] swen *Ak-i2, An-o;* æller peperswen *tilf. An.* – andrer mensz] annen mantz *Aa, Ab2.5-cl, Ad-e, Ag-i2, Ak-o.* – gotz] etcetera *tilf. Af.* – <4.>] *Overskr. Om aarat Ae.* – 14 Item] *mgl. Ae, Ail.2, Am; 4 Om arad Ao; om aaradh tilf. Aa, Aj.* – hwo] som *tilf. Acl.2, Af, All-m, Ao.* – han skal] *mgl. An.* – ok] *mgl. Ak, An.* – wthen] at *tilf. Ail.* – 15 han (1)] *mgl. Ag.* – pa] *mgl. Aa, Acl.2, All.2, Ao.* – laghe] wegæ *tilf. Af.* – wether] *Aa, Ab5-o;* wrther *Ab1-3.* – aarath] argh *Aj.* – ok (2)] *mgl. Aa, Acl-e, Ah-j, All-m, Ao.* – han (2)] tha *tilf. Aa, Acl.2, Ah, Aj, All.2, Ao.* – 16 han] *Aa, Ab2.3.5-o; mgl. Ab1.* – sin] hans *Ad, Aj, Am.* – werky] och *tilf. Ad.* – Thessæ] Oc tissæ *Ah-i2;* 5 Tisze *Ao.* – delæ(1)] sculle *tilf. Ae-f, Ak, An;* skal *tilf. All.2;* thi *tilf. Aj.* – deles] lyss *Aj.* – wth] *mgl. Ab3, Ae, All-m.* – hørings delæ] herretz dele *Ad, Ah-i2.* – delæ(2)] thing *Aa, Acl, Ao;* etcetera *tilf. Af.* – 17 <5.>] *mgl. An.* – Item] *mgl. Ae, Am;* 6 *Ao.* – vm] *mgl. Ag.* – bøndher] bonde *Ae, Aj, Am.* – i] bønders gots *tilf. All.2.* – ther] oc *Ae, Ak, All.2.* – swarer] kronen *tilf. Ac2.* – 18 aff] *mgl. Ac2.* – ther] *mgl. Aj; ey tilf. Ah.* – ængin] man *tilf. Ae, Ah-i2.* – for] æn *tilf. Ad, Af, All.2;* men *tilf. Ah-i2;* item *tilf. Ak.* – Wrther] there *tilf. Aa, Acl.2, Aj, Am.* – ok] thet *Ad, Ail.2;* *mgl. Ah, All.2.* – bøndher] bonde *Aa, Ab5-c2, Ae, Aj-m, Ao.* – 19 woræ] antworde *Ad;* kongens *All.2;* *mgl. Ail.2.* – vmbotzmæn] embitzman *Aa, Ac2-d, Ah-j, All.2;* och *tilf. Ad;* declæ heller *tilf. Af.* – the] arffwingæ *Aa, Acl.2, All.2, Ao;* erwinge *tilf. Aj.* – ther ...wti] *mgl. All.2.* – ther] som ther *Aa, Acl.2, Af, Ao;* som *Ab3, Ad, Ah-i2.* – dell] *Aa, Ab2.5-m, Ao;* delæ *Ab3;* *mgl. Ab1.* – 20 længi] at *tilf. Ac2, Ah-i2;* til *tilf. Af, All.2.* – een21 gør] *mgl. Am.* – aff] *mgl. Ac2.* – ok] *mgl. Ac2, Ail, All.2;* the *tilf. Af.* – sælie] seghe *Ail;* seie *Ai2;* selff *tilf. Aj.* – thet] *mgl. Ac2, All.2.* – annen] *mgl. Aa, Acl.2, All.2, Ao;* i hand *tilf. Ae, Ah.* – 21 gør] swarer *Ah.* – thessliges] fult aff *Ah, Ao;* thelliges *Ai2.* – ængin] man *tilf. Ad, Af, Ah-i2.* – ther (2)] *mgl. Aj, Am.* – fordeles] oc *tilf. Ao.* – eller] *mgl. All.2;* och *tilf. Ao.* – beskattes] *Ao;* beskatte *Ab1-3.5;* skattes *Ao;* vmaghes *Ac2;* for scitates *An;* *mgl. All.2.* – ywer] *mgl. Aa;* fore *Acl-e, Ah-i2, All.2, Ao;* ther ower *Af, Ak.* – 22 Item] *mgl. Ae, Am;* 7 *Ao.* – som] *mgl. An;* soo *Ao.* – wynnæ] pa *tilf. Aj, All.2.* – mansz] menss *Aj;* mantz *tilf. Aa, Acl.2, Ae, Ah.* – han] tha *tilf. Ab3, Af.* – 23 oss] wore nathege herre *Aa;* kongen *All.2.* – ok] for *tilf. Ag.* – wrth] hans *Aa, All.2.* – raath] *mgl. Ae.* – <7.>] *mgl. An.* – Item] *mgl. Ae, Am;* 8 *Ao.* – vm] *mgl. Af.* – brefue] som *tilf. All.2.* – sagh] ær *tilf. All.2.* – 24 wy] wore naduge herræ *All.2.* – halde] so *tilf. Ae.* – halde..... er] tilstæde *All.2.* – <8.>] *Overskr. Ba Fyn [!] Am.* – Item] *mgl. Ae;* 9 *Ao.* – ængin] man *tilf. Ah, All.2.* – ængin.....tingh] om

- f. 73 r som rætt wil gøræ til hans hærætz tingh; skeer hanum wræth // til hans hærætz tingh, i hwat mathe *thet* hælst ær, tha ma han skyute sikh til landz tingh, oc ængin rætt skal aff sigghes, *antugh* vm brefue eller *anneth* til landz tingh, wthen bathe deleræ æræ logligh thiit stæfnæth, ok landz tingh hører skal syne brefue forware ok hielpe hwar man rætt ok skiel wthen wild. <9.>
- 30 Item som *thet* røris, at *noger* taghe sikh wildughe *domere* til, *thet* skal ey skee meth woræ willie. <10.> Item wm *nogher* gothe *men* hyndre *theres* thienere, som darskap gør i *theres* nærwerilsæ, ok styrer them til skiellighet *meth* stok ok iern eller thessligæsth, ther for skal ængin fordeles for. <11.> Item i hwar *nogher* kyrkins *personer* eller *riddher* *mensz* *men* lathe fyskæ eller kørpæ til
- 35 *theres* kosth ok ey for *nogher* kørpmensz skap, the skule ther for ey told wth gifuæ. <12.> Item fogdher the skulæ *meth* ware willie ey *annet* gøræ æn seyæ
- f. 73 v dom ok halde tingh rætfærdugh; fynnes ther *nogher* a moth // at gøræ, tha willæ wy rætte ther efter, som tilbørligt er efther loghen. <13.> Item the som

lantzthinget: Tiith scal engin (man *tilf.* *Am*) steffnes *Aa*, *Ac2-d*, *Ai1-j*, *Am*, *Ao*. – stæfnes] stæffnæ *Ag*, *All2*; annen *tilf.* *All2*. – 25 som... gøræ] om han vil rette for sech *All2*. – gøræ] pleygæ *Ae*. – hans] syt *Aa*, *Ac1.2*, *Ae*, *Aj*, *All.2*, *Ao*; *mgl.* *Ad*, *Af-g*, *Ai1.2*, *Am*. – tingh] æn *tilf.* *Ae*, *Ah*; oc *tilf.* *All2*. – skeer.... 26 tingh] *mgl.* *Ab2.3.5*, *Ak*, *An*. – hanum] *nogher* *Ac2*. – til... 26 ær] *mgl.* *Aj*. – hans] sith *Aa*, *Ac1-d*, *Af*, *Ai1.2*, *All-m*, *Ao*. – 26 i] *mgl.* *Ag*. – mathe] som *tilf.* *Ae*, *Ah*, *Ak*, *An*. – hælst] *mgl.* *All2*. – ær] *vdi* *tilf.* *Ae-f*, *All2*. – 27 oc] Item *Aa*, *Ac1.2*, *Ah*, *All2*; 10 *Ao*. – oc.....31 willie] *mgl.* *An*. – skal] oc *tilf.* *Aa*. – eller] om *tilf.* *Ae*, *Am*. – 28 wthen] om *tilf.* *Ac2*. – wthen..... tingh] *mgl.* *Ab5*. – bathe] *mgl.* *Af*. – logligh] *mgl.* *Aj*. – logligh thiit stæfnæth] bodæ til stede *Ae*. – thiit] till *Ad*, *Ag-i2*, *All2*. – tingh] *mgl.* *Ag*. – hører.....47 for (1)] *mgl.* *Ac1*, *da en side* *mgl.* *i hdskr.* – 29 syne] *Aa*, *Ab2.3.5*, *Ac2-m*, *Ao*; hin *Ab1*. – forware] forsware *All2*, *Ao*; som han wil self forsware *tilf.* *Aa*, *Ac2*, *Ao*. – man] *mgl.* *Ac2*; danneman *Aa*, *Ao*; i *tilf.* *Ad*; til *tilf.* *Af*, *Ah-i2*. – rætt] *mgl.* *Am*. – skiel] for *tilf.* *Ab5*, *Ao*. – wthen] alle gaffue, gwnt eller *tilf.* *All2*. – wild] giøre *tilf.* *Ak*. – 30 Item] *mgl.* *Ae*, *Ah*, *Am*; 11 *Ao*. – som] om *Af*, *All-m*. – thet (1)] *mgl.* *Am*. – røris] røctes *Ao*. – *noger*] man *tilf.* *Ae*, *Ah*. – taghe] gør *Ad*, *Ah-i2*. – sikh] them *Am*. – til] *mgl.* *Ac2-d*, *Af-i2*. – ey] alder *Ah-i2*. – 31 willie] raadh *Ad*, *Ah-i2*; heller raad *tilf.* *Af*. – Item] *mgl.* *Ae*, *Am*; 12 *Ao*. – *nogher*] *mgl.* *Ac2*, *Am*. – hyndre] *mgl.* *Ag*. – 32 som] ther *Af*. – styrer] thiit *tilf.* *Ae*. – them] meth *tilf.* *Ai1.2*. – til] meth *All-m*. – 33 ok] eller *Ad*, *Af*, *Ai1.2*. – eller] annet *tilf.* *Af*. – eller thessligæsth] *mgl.* *Ao*. – for(1)] *mgl.* *Ah-i2*, *Am*. – ængin] man *tilf.* *All2*. – for(2)] *mgl.* *Aa*, *Ab3.5*, *Ac2*, *Af*, *Ak-l2*, *An-o*. – Item] *mgl.* *Ae*, *Am*; 13 *Ao*. – i] *mgl.* *Ae*, *Aj-l2*, *An-o*. – hwar] som *tilf.* *Af*. – hwar *nogher*] huilkæ *All2*. – 34 riddher *mensz* *men*] riddersmants mand *All2*; ridder *men* *Ag*. – eller (2)] *mgl.* *Af*. – 35 *theres*] egnæ behoff oc *tilf.* *Aa*; eghne *tilf.* *Ac2*, *Ae-f*, *Ah-j*, *Am*, *Ao*. – ok...skap] *mgl.* *Ao*. – for] fører *All2*. – *nogher*] *mgl.* *Ac2*. – kørpmensz skap] kiøbingskab *Ag*, *Ai2*, *All2*; købscap *Ai1*; tha *tilf.* *Am*. – the.... for (2)] ther skall the *Ao*. – ey] ængen *Ah*; icke *All2*; *noger* *tilf.* *All*. – wth] *mgl.* *Ac2*, *Ah*, *An*; aff *Ao*. – 36 <12.>] *mgl.* *An*. – Item] *mgl.* *Ae*; om *tilf.* *Aa*, *Ac2-d*, *Af*, *Aj*; 14 Om *Ao*. – fogdher] Uoræ fogder *Ae*. – the] *mgl.* *Ak-l2*. – skulæ] skall *Ao*. – ey] icke *Aa*, *Ac2*, *All2*. – æn] ey *Ab2.3.5*. – seyæ] sidde *Ad-f*, *Ah-i2*, *All2*, *Ao*. – 37 dom] oc giøre retth *tilf.* *Am*. – halde] *mgl.* *All2*; rætt *tilf.* *Ab2.3.5*, *Ad-k*, *Am*. – tingh] oc wære *tilf.* *Af*; oc *tilf.* *Ak*, *Am*; i *tilf.* *All2*. – rætfærdugh] *mgl.* *Ae*; retferdugheid *All-m*; ferdughe *Ao*; oc *tilf.* *Ao*; i alle modæ *tilf.* *Af*. – fynnes...gøræ] synder ther *noger* imodh *All2*. – a moth] ander lundhe *Am*. – 38 willæ]vil *Aj*. – efter (1)] offuer *All2*. – som...efther (2)] *mgl.*

boo i k psth th ok brythie pa land, g r antugh garth frith, herwerky eller
 40 annen br the, tha standher theres del  the, som the g r  gemninghen, ok
 b the theres faltz maal, som r tt er efther loghen. <14.> Item vm lagh fth:
 Hwo som icky byuther sin lagh ft logligh til eller wrther til fwnnen, ok gifuer
 then ey i r tte tiidh  efther loghen meth gilde men ok g ffue, alle the loffue,
 ther so gifues for laghefth, the bliffwe machte l se. <15.> Item hwar nythe
 45 sith een merky frith ok sith f lligh, som han hawer deel. <16.> Item vm
 b rk: Ther fare hw r so skellig meth ok so r tferdeligh, som han wil
 antsware for guth ok w re bekenth for oss. Thi forbywthe wy alle, hwo the
 h lst  re eller w re konn , ok serdelis wor  fogdher ok wor  vmbotzmen,
 wnder wrth h gesthe booth for^{de} article alle ok hwar serdels ath holde ok

Ag. – er] *mgl. Ab5.* – <13.>] *mgl. Ak, An; § 16 All.2; overskr. om ki pstedet etcetera Am.* – Item] <I>tem *All;* 15 Om *Ao;* om *tilf. Aa, Ac2-e, Ah-j, Am.* – the] *mgl. Ag.* – som] ther *Ac2.* – 39 k psth th] ki pstedere *Aa.* – ok] *mgl. Am.* – brythie] the *tilf. Af.* – g r] bryd  *Ae; mgl. Aa, Ac2-d, Ai1-j, Ao.* – g r antugh] *mgl. All-m.* – frith]  ller *tilf. Ah, All-m, Ao.* – eller] noget *tilf. All-m.* – 40 tha] ther *Ag.* – tha....del ] the skulle deles *All.2.* – standher] thi *tilf. Ac2, Am.* – theres] the *Ao.* – ther] *mgl. Af, Ai1.2.* – the] bryde oc *All.2; mgl. Ae.* – g r ] g res *Ae;* giord  *Ah, Am, Ao.* – gerninghen] i *tilf. Ai1.2.* – 41 b the] ther *tilf. Ao.* – er] *mgl. Ag.* – <14.>] § 13 *All.2.* – Item] 16 *Ao; mgl. Ae, Am.* – vm lagh fth] *mgl. Ae, All.2.* – 42 Hwo som] Hvilken *Aa, Ac2-e, Ai1-j, All.2.* – eller] oc *Aa, Ac2, Ae, Aj, Ao;* ssom *Ad, Af, Ah-i2;* at *All.2;* hannom *tilf. Ad, Af, Ah-i2.* – gifuer] *mgl. All.2.* – 43 then] them *Af; mgl. Ac2, All.2.* – ey] *mgl. Ag.* – i] *mgl. Ac2, Aj.* – r tte] loff *All.2.* – tiidh ] *Aa, Ab2.3.5, Ac2, Ae, Ag, Aj-o;* thime *Ad, Af, Ah-i2; mgl. Ab1.4.* – efther] *gent. Ab5; mgl. Ad.* – loghen] *mgl. Ad.* – gilde] gode *Ad, Af, Ah-i2.* – ok g ffue] *mgl. An.* – loffue] lagh ffid *Af, Ai1.2.* – loffue....44 laghefth] laweh ffid ssaa giffwes *Ad.* – ther] som *Ab4, All-m, Ao; mgl. Aa, Ac2, Ai-j.* – so] *mgl. All.2, An-o.* – for laghefth] *mgl. Af-i2.* – the] *mgl. All.2, An.* – bliffwe] alle *tilf. Ad, Af, Ah-i2.* – machte l se] vid makt  *Ag.* – <15.>] § 14 *All.2; mgl. An; overskr. Claus Mortensson, Iens Laurensso Am.* – Item] Oc *All.2;* 17 *Ao; mgl. Ae, Am.* – hwar] man (skall *tilf. Ae*) *tilf. Ae, Ah, Ak.* – 45 een] eyet *Ak-i2.* – merky] marck *All.2;* i *tilf. Ak.* – frith... f lligh] *mgl. Ad.* – sith] *mgl. All.2.* – f lligh] forlicth *Ah-i2.* – som] om *All.2.* – hawer] ther *tilf. Aa, Ad, Af, Ah-j, All.2, Am, Ao;* th res *tilf. Ac2.* – deel] i *tilf. Aa, Ab2-5, Ac2-i2, Am, Ao.* – <16.>] § 15 *All.2; mgl. An; overskr. Vm by rk Ae.* – Item] 18 *Ao; mgl. Ae.* – 46 b rk] biercketingh *All.2.* – Ther] *mgl. Ak.* – hw r] man *tilf. Ae.* – ok so r tferdeligh] *mgl. All.2.* – 47 antsware] forsware *All.2.* – for (1)] *mgl. Ao.* – guth] *mgl. Ao;* oc for (*mgl. Ai1.2*) wor naade *tilf. Ah-i2.* – w re bekenth for] *mgl. All.2.* – oss] wore nathe *Aa;* vore naduge herre *All.2.* – Thi.....50 standher] *mgl. Ao.* – Thi.....52 sexto] *mgl. All.2, An.* – forbywthe] bywde *Aa, Ac1-d, Af, Ah-i2.* – hwo] som *tilf. Ae, Ag-h.* – the] thet *Af.* – 48 eller w re konn ] *mgl. Ac1.2.* – serdelis] s nderlig  *Aa.* – wor  (2)] *mgl. Aa, Ac1-f, Ah-k, Am.* – 49 booth] thisse *tilf. Af.* – for^{de}] for^{nc} *Aa, Ac1.2, Af-g, Ak.* – ok hwar serdels] *mgl. Ah.* – serdels] bes nderlig  *Aa, Ac1.2;* dieles *Af.* – ok halde] *mgl. Ac1.* – 50 wbr deligh] *mgl. Af.* – mate] amen *tilf. Af.* – som.....52 sexto] *mgl. Af.* – forscreffuet standher] for stander screwet *Ah, Am.* – Datum.....52 sexto] Giffueth i Vyborgh pa sancti Egidii abbatis dagh vnder wordh hogeste maiestatis inciglae anno domini mcdlxii° *Am.* – 51 ciuitate nostra] *mgl. Ag.* – Wiburgh] Vibergensi *Aa, Ao;* Wyborgh *Ab5;* Wiburgensi *Ac1;* Viburgensi *Ac2;* Wiborgh *Ae;* Wibergis *Aj;* Vyborgh *Am;* Nyborgh *Ag;* sub *tilf. Ac1.* – abbatis] *mgl. Ad.* – nostro] meo *Ah;* regali *tilf. Aa.* – nostro.....52

f. 74 r halde lathe wbrødeligh i alle ma // te, som forskreffuet standher. Datum in ciuitate nostra Wiburgh die beati Egidii abbatis, nostro sub secreto presentibus appresso, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

Kalundborg**1468. 5. november**

Kongen og rigsrådet afgiver responsum om adelens fejderet. Heraf fremgår det, at udfordring til fejde skal afgives skriftligt med åbent brev, og at den ikke må påbegyndes »indenn natt eller dag ther efter«, trykt Danske Domme I 83-84 nr. 20.

Viborg landsting**1471. 19. januar****31****Vedtægt om fiskeriet i Limfjorden.**

A: RA. Viborg kapitel. Perg., stærkt beskadiget, 28,4×14,7 (plica 2,0). 1: Seglsnit. 2-7: Perg. rem. 8: Fragment af segl, utydelig hjelm med utydeligt hjelmtegn, omskrift afbrudt, i ufarvet voks, i perg. rem. 9-12: Seglsnit. 13: Perg. rem. 14-20: Seglsnit. 21: Perg. rem. På bagsiden m. samt. hd. *Littere super vetech aff landzting om frihet i Lemfjord etcetera, hvor langt hwer mo sette fra heffd.* Brevet er bl.a. refereret i et tingsvidne af Vorde birketing fra 5. juli 1583 med oplysningen *Item thet tridie et pergamentz vedertegtz breff mett 15 hengindes indsegller* (NLA. Viborg bispearkiv. Kannikfiskeriet).

Tryk: Dipl. Viberg. 51-52 (efter A). – Rep. 2. rk. 2895; Vejledende Arkivreg. XVIII 160 nr. 56.

Tekst efter A, udfyldt efter Dipl. Viberg.

Alle men, thette breff seer eller hør lesæ, hielssæ wi [Ni]els Kooss, riddher oc lantzdomer i Nøriut[land], [Knudh], meth g[u]tz nodhæ biscop i Wiborgh, Crestiern Krabbe, lantztinghøore, Eskil Nielsson, Per Høgh, Iens Matsson, Eric [Biør]nsson, Eric Eriksson, riddher, Morthen Krabbe, Crestiern Eskilsson, Las Dan, Iep Iwel, Albrich Skeel, Bertil Koess, Oleff Munk, Iwer Skeel, Iens Persson, Eggert Vesthenni, Sty Vesthenni, Las Maltsson, Sk[allandt], Eller Iwel, Symen Spen[d]h oc Ennert Laurisson, ther

appresso] *mgl. Ao. – presentibus] mgl. Ak. – 52 appresso] appenso Ac1-e, Ah-j; dorsotenus inpresso Aa; mgl. Ak. – millesimo] Aa, Ab2-e, Ag-k, Am, Ao; mgl. Ab1. – millesimo sexto] 1456 Ab5; millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto Ac1; mcdlxvii Ac2; mcdxl Ak; mcdlxii^o Am; mcdlx Ao. – quadringentesimo] Aa, Ab4-d, Ag-k, Am, Ao; quadragesimo Ab1-3, Ae. – sexto] Here endes konning Cristierns handfest, som han gaff pa Viborg lantzthing tilf. Aa; etcetera finis tilf. Ab5; Tenor istius preuilegii prescripti habetur in ecclesia cathedrali Viburgense. Sigillatus regie maiestatis sigillo tilf. Ac1.*

vepner er, euinnelig meth gudh oc kungør [me]th thette vorth opne breff aar
 effther gutz byrdh mcdlxxi then lowerdagh nest for sanctorum dagh Fabeani
 10 et Sebastiani paa Wiborg lantzting snabsting kierde for oss klerkeri, riddher,
 riddhermentz men, kiøbstedh men oc menig almogæ, ath thi haffde stoor
 hindher oc skade aff thi rwser, som nw met fiskes i Leemfiørddh, i saa modhæ
 ath thi forsette oc forhindre fisken op ath gonge i swne oc menig fiørddh oc
 til aar oc gode mentz fri fiskerii, menig landet til stoor skade. Tha vorth vi
 15 saa til ene meth alle godhæ mentz rood, som tha til lantzting var skecket,
 paa menig landens bestannelss, ath enggen skal forsette meth rwser nogher
 swne eller menig fiørden, som fisken pleyer op at gonge, men hwo som vil
 fiske meth rwser, thet skal th[a ve]re for sin egne landh i saa modhæ, ath
 hwor han setther til bredening i menig fiørddh, tha skal han sette vedh landet
 20 oc saa xl fawne vt ath dybet oc ey lengher, oc xxx fawne, hwor som fiørden
 smalles, [s]aa at han ey forhindre fisken op at gongæ til nogher mantz aa
 eller voydreth eller gode mentz fri fiskerii, oc enggen man skal sette ytherme-
 re paa rekke for hwer andher. Thi sigæ vi saa for rette, ath effther saadan
 vilkor oc vedtekt, som for er rørdh, ath huo som ther fisker andherlees i
 25 Lemfiørddh meth rwser, en som for er sagdh, oc huo som setther for andher
 mentz landh oc grwndh en for sin egen, oc fongher han skade paa hans
 rwser, tha bør hanom ath haffue hiemgialdh oc moo ey dele ther ythermere
 effther, saa lengæ til vor nodigæ herre meth hans roodh sigher ther ythermere
 om pa menig lantz bestannelss. Til vitnesbyrdh haffue vi hengt vore incigle
 30 neden thette breff. Datum ut supra.

Kong Kristian 1. stadfæster Viborg landstings kendelse af 1471. 19. januar (nr. 31) om fiskeriet i Limfjorden.

A: tabt, men refereret i tabt vidisse fra 1550, der refereres i dom af Viborg landsting af 18. november 1620 (NLA. Lynderupgård godsarkiv. Dokumenter vedrørende fiskeriet 1544-1883), i tingsvidne af Vorde birketing af 5. juli 1583 (Smst. Viborg bispearkiv. Kannikfiskeriet), i dom afsagt på Fjends herredsting 10. april 1621 (Smst. Lynderupgård godsarkiv), i Viborg landstings dom af 13. april 1622 (Smst. Viborg landstings dombog 1622 A f. 139v), i tingsvidne af Vorde birketing af 21. december 1683 (kendt gennem afskrift fra 1740) (Smst. Viborg bispearkiv; RA. Rentekammeret 2246. 109. Kommissionen af 12. januar 1741 nedsat for at undersøge fiskestadernes beskaffenhed i Limfjorden. Bilag 150 lit. F). – Aa: NLA.

Viborg bispearkiv. Kannik fiskeriet (1740). – *Ab*: RA. Rentekammeret 2246. 109. Bilag 150 lit. A (1740).

Tryk: Dipl. Viberg. 54-55 (*efter Aa*). – Rep. 2. rk. 3052.

Anm.: Stadfæstelsen må dateres til 1472, hvilket årstal også fremgår af referaterne af den tabte original. Mht. dateringen cf. i øvrigt Dipl. Viberg. og Rep. 1.1.

Tekst efter Aa.

Wi Christiern, med guds naade Danmarkes, Sverriges, Norges, Venders og Gothes konning, hertug i Slesvig, greve i Holsten, Stormarn, Oldenburg og Delmenhorst, giøre det alle vitterligt, at for os paa vort retter ting var skicket hæderlig og velburdig <mand, hr.> Hertvig Iuel, domprovst i Wiborg, med et brev udgivet af Wiborg landsting, velbeseglet med gode mænds indsegle, lydendes, at eftersom med fiskerie i Liimfiord giøres stor skalkhed med ruuszer at forsætte sunden og meenige fiorden, som fiskene pleier op at gange til alle mands fri fiskerie, og derpaa til ens vorde og vedtog klerker, ridder og svenne, saa og meenige mand, som da til landsting vare skikkede, og <for> ret paasagt, at hvo som vil fiske i Liimfiorden, da skal det være for sit eget land, i saa maader, at hand sætter fra landet og saa 40 faune ud ad i dybet, og 30 faune, hvor fiorden smalles, saa at hand ey forsætter gode mænds fri fiskerie eller og vode drætt, og ingen skal sætte paa rekke for hver andre, og hvo som sætter ydermeere, end som for er rørt, og fanger hand skade paa hans ruuszer, da bør hand at have hiemgiold, og maae ei deele derefter. Hwilken brev vi nu stadfæster, ved sin fuldmagt dømme i alle sine ord og artickle. Forbydendes alle, i hvo de helst ere eller være // kunde, og <derffuer> sig at fiske ydermeere med ruuser i Liimfiord end som for er rørt, og særdeeles mellem Himmer-Syssel-land og Vordeland, saa fremt de ei ville stande deele til Vorde-birketing med hørings deele eller volds deele, som lov og ret er, saa længe nogen kommer for os med bedre beviisning paa vort retter ting. Datum in Sandbye anno 147<2> profesto sancti Lucii, nostro sub sigillo ad causas. Teste domino Iacobo Iohannis de Sandbye, iustitiario nostro dilecto.

København

1473. 15. september

33

Fyns vedtægt.

A: RA. Odense bisp. Perg. 41,2×27,1 (plica 6,5). 1 seglsnit.

Tryk: Danske Mag. 4 V 146-48 (*efter A*). – Rep. 2. rk. 3309; Vejledende Arkivreg. XVIII 23 nr. 6.

1 Venders] Vendes *Ab*. – 4 <mand, hr.>] *mgf. Aa, Ab*. – 10 <for>] *mgf. Aa, Ab*. – 18 <derffuer>] *derffuer i ref. af A*; hverver *Aa, Ab*. – 22 147<2>] 1472 *i ref. af A*; 1470 *Aa, Ab*.

Ann.: Fyns Vedtægt bearbejdedes og udvidedes 1492, cf. nr. 43, og senere, cf. Aarsberetn. fra Geheimearch. V 78 note 1.

Tekst efter A.

Wii Cristiern meth gudhs nathe Danmarks, Sweriges, Norges, Wendes oc Gothes koning, hertugh vdi Sleszwich, grewe vdi Holsten, Stormarn, Oldenborgh oc Delmenhorst gøre widerlicht, at fore wore kære menighe vndersates beste oc bestand skyld, som bygge oc boo vdi Fywn, ære wii swo offuer eens wordhne meth oss elskelighe, werdigh father biscop Maghens vdi Othenns, priære, abbethe, proweste, menighe clerckerii oc wort ridderskap ther samme stedz, at i alle made swo skall holdes om these effterscreffne article, som effterscreffuit staar. <1.> Første om fææ skall swo holdes, at hwar man tilleggher swo møghit fææ, som han fødhe vpa sit eyghit gress ok strafodher oc ey hugghe nogher mants skowæ foræ fææ. <2.> Item hwar man tilleghe swo mange hors oc øøgh, som han kan holde oc fødhe paa sit eyghit græs oc strafodher, oc holde them effter laghen alle eyæres skowe vthen skade. <3.> Item engen man hugghe wedh vt aff Fywn til skibs at føræ til saal vdi noget mathe, oc hwo som wil hugghe eegh eller bøøgh til thorg at føræ, thet skall hawes meth iordhdrottens mynne vnder then pinæ, som effterscreffwen stander om skow hwg. <4.> Item hwor som bonde oc brydhix hawe fællets skow sammen, ther nyde hwar vdi feldhæ, som han hawer vdi grwnden, oc thet befales een bonde oc een brydhix vdi hwart soghen til aasywns man at wære, tock engen komme ther widh foræn forescreffne soghens aasywns men ther hoos komme at atskilyæ oc them emellom at delæ thet fældhe, at hwar fonger, som hanum bør. <5.> Item hwor som kronen, kirken oc ridderskap hawe serdeles skowe, ther nydher hwar, som han hawer vdi grwnden, tock engen beware sigh ther meth vden iordhdrottens budh ther hoos ær. <6.> Item hwo som findes meth skow hug modh thisse forescreffne article, han hawe forbrudet two skillinge graat moth then, hanum fynner vdi skow hug, oc skall then som hanum swo finner, føræ hæste oc woghn til iorddrotten til eet ierthege, oc then, swo hugghit, bodhe skadhen moth iorddrotten oc ther offuer giffue two skillinge graat, om han wil ighen hawe sinæ hæste oc woghen. <7.> Item engen man vdi Fywn skall hawe eller holde gedhær, faa eller mange, lenger æn til helghenmøsse nest komende. Dyrffues noghen ther offuer them at holde, tha skall koninghens foghet ware forplictet widh goth thro them at fordele oc forleggæ, swo at the ære hwar man vdhen skadhe, swoframpt han icke selff wil gielde skaden ighen. <8.> Item thette ær biscops, priæres, abbethers, prowesters, menighæ clerckeriis oc ridderskaps wederteckt vdi Fywn vpa wor tilladelsæ, at the icke wele iæyghæ raa vdi try samfeltæ aar nest komendes til reeb eller armbørst, hwerken vdi krybæn eller pibæn, vdhen hwelken goth man, som løster at bruge sinæ myøhwnde til

raa, harer eller ræffwæ, oc nar forescreffne try aar framganghne ære, tha skall
 tock engen iæyghæ føren neste lande mode wordher, at forescreffne oss elske-
 40 ligh, werdigh father, menighæ clerckerii oc ridderskap, ther sammen komme
 oc eens wordhe, hworlunde thee thet framdeles holde wele, tock wor oc
 kronens, kirkens oc ridderskapps rettighæt ther vdi vforsømet. <9.> Item
 forbywde wii alle almwges men at slaa eller iæyghæ raa meth reeb, gharn,
 hwn dhe eller armbørst. Findhes nogher meth ferske gerninger, rettes ther
 45 fore, som fore ander stolnæ koste. Wordher han icke greben widh ferske
 gerningher, oc sechtes han ther fore, wæryæ sigh effter laghen eller bliffue
 tywff ther fore, som forescreffuit stander. <10.> Item hwo, som hawer ryddet
 vdi almindning, nyder ey mere, som hanum faller vdi deel, vdi reeb oc rafft,
 oc engen man rydde her effter vdhen alle eyæres tilladelsæ. <11.> Item hwel-
 50 ken almwges man, som nw hawer raa gharn eller hare gharn, han skal them
 antworde sin iorddrotte. Dyll them nogher, bliffue ther tywff fore. <12.> Item
 hwelken almwges man, som her effter wil bygge hws, smaa eller store, tha
 skall han sette them vpa steen. Dyrffues noghen her omoth at gøre wore oc
 kronens, kirkens eller wort ridderskaps thienere, haffue forbrwt een oxen sin
 55 iorddrotte oc miste syn gardh oc ey nyde sin fardagh. <13.> Item hwelken
 almwges man, wor oc kronens, kirkens eller wort ridderskaps thienere, som
 icke innen eet halfft aar her effter, at thette wort breff lywsd oc læsd wordher,
 hawer bygd paa steen eet hemmels hws vdi sin gardh, oc poske tiidh nest
 komendes icke hawer vdi sin gardh, then, som rom hawer, trysindztywge
 60 hwmbles kwler, then hawe oc forbrwdet een oxen sin iorddrotte oc æn sidhen
 skall gøre, som forescreffuit stander. Thy forbyude wii ether alle forescreffne
 wore vndersate vdi Fywn moth noget forescreffne article at gøre vdi noget
 made vnder oc widh swodanne plict, som forescreffuit staar. Ex castro nostro
 65 presentibus inferius appenso anno domini millesimo quadringentesimo sep-
 tuagesimo tercio.

Langelands landsting**1477. 29. januar****34**

**Landstinget på Langeland afgiver på foranledning af Bent Bille
erklæring om,**

at riddermænds mænd, bønder og menige almue og indbyggere på Langeland har forpligtet sig til, at ingen skal støvne en anden for kirkens dom undtagen for børnegods, kirkegæld og fattige enker. Endvidere bliver Bent Bille bedt om, at indhente kongens stadfæstelse herpå.

A: RA. Bent Torbernsen Bille. Papir 30,3×22,3, beskadiget. Syv påtrykte segl, i voks, oprindeligt delvis dækket af den opbukkede nedre brevkant. 1: Mads Jonsens segl (Hvitaks),

DAS. F iv 1, stærkt beskadiget, mht. identifikation cf. Rep. 2. rk. 3984. 2-7: Fragmenter af uidentificerbare segl samt seglpletter. – Aa: RA. Langebeks Diplomatarium (18. årh.).

Tryk: Kirkehist. Saml. I 49-50 (efter A). – Reg. Dan. *7371; Rep. 2. rk. 3984.

Tekst efter A, suppleret efter Aa.

Alle men *thette breff see eller høre læses, helser vy Mates Ioonson, landsdomere vdi Langelandh, Anders Clauson i Emberbølæ, Oloff Ienson i Swalebølæ, Hans Iwll i Leybølæ, borgmestere i Rudkøpinge, Magens Rodson ibidem och Verner Hanson ewinneligh meth gudh. Kongiøre wy alle men, neruerendes*
 5 *och kommendes meth thette wort opne breff ath aar effther guds byrdh mcdlxxseptimo thæn othenns dagh nest fore wor frve dagh purificacionis tha war [s]kicket for oss och for flere dannemen pa Langensfar landstingh welburdugh man Bent B[ille, h]witzman pa Traneker, hwilke ther beddes fik och fremledde eth fult standendes tings vit[ne aff xii a]cthe dannemen, som*
 10 *ere Hans Trvgelson, Ies Mwremestere, Hans Ayeson, Anders Michelson, Anders [.....]son, Anders Hwidzson, Anders Matesson, Michel Nielson i Henningtwed, Hans H[w]idzson, Per [...]affn, Nis Ma[tis]son, Villiom i Torop, hwilke xii acthæ dannemen alle samdrehteligh vitnet pa theres go[dhe tro] och san[i]nge, ath the hørde och swææ, ath the gode riddermentz men och acthæ*
 15 *bønder och menighæ almwe och indhebygggher, som bigger och boor pa Langelandh, wilkoret och beplictet them saa, ath enghen skulle steffne then annen for kyrkens dom eller wilkore them vnder kyrkens dom, vdhen thet war for børne gotz, kyrke giæld eller fatige viduer. Hwoo thet giør emoodh these forscreffne vilkor och beplictelssæ, tha skall han haffwe forgiord ii ß*
 20 *grot emoodh syn husbonde och ii ß grot emodh herskabet och haffue forbrøt then sagh, han steffner then annen fore etcetera. Item fremdeles bade the gode riddermentz men, acthe bønder och meninge almwe for^{de} Bent Bille, thet han wille wære th[e]res budh til war nadighæ herre saa thet hans nade wille verdes*
 25 *ath giffwe them syn dom pa forscreffne wilkor och artickell matthæ bliff[we] stadfasth. In cuius testimonium sigilla nostra presentibus inferius sunt impressa. Datum anno, die et loco, quibus superius prenominatis.*

35

1481. 9. marts

Malmø

Kong Kristian 1.s privilegier for Skåne.

A: RA. Danske Kancelli B 47. Papir 43,1×31,1. På bagsiden kong Kristians segl i rødt voks, DKS. 78, stærkt beskadiget. På bagsiden påskr. m. omtrent samt. hd. *Super constitutionibus in Malmogia anno domini etcetera lxxxix*°. – Aa: Kong Hans' stadfæstelse af 21. oktober 1499 (=

16 skulle] u rettet fra y A. – 24 och] herefter overprikket al A.

nr. 50). – *Ab*: Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 181v-183v (ca. 1500). Indeholder skånske lov. – *Ab1*: Kgl. Bibl. Kall 562,4° (18. årh.).

Tryk: Langebek, Koning Christian den Førstes udødelige Ihukommelse 50-51 (*i udlog efter A*); Nye danske Mag. II 125-27 (*efter Ab1*); Dipl. Chr. I. 378-79 (*efter A*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 74-75 (*efter A*); Herlitz, Privilegier f. Sveriges Städer I 368-69 (*i udlog efter A*); Danmarks Gl. Købst. lovgivn. IV 360-61 (*i udlog efter A*). – Reg. Dan. 4688 = *7618; Rep. 2. rk. 4829.

Tekst efter A.

Wii Cristiern, met gudz nade Danmarcks, Swergis, Norgis, Wendes ock
 Gothes koningh, hertug i Sleszwiig ock hertug i Holsten, Stormarn ock
 Ditmarsken, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gøre alle witherligt, at
 wore mene købstedemen i wore oc kronens købsteder i Skone haffue nw
 5 wæret fore oss oc wore elskelige rad met theres preuilegie, nader oc friihe-
 ther, som wore forfæthre, koninge i Danmarck, oc wii them nadelige vnt,
 giffuit oc stadfest haffue, kærendes, at the ey holdes wedh theres fulde macht
 oc friihet, men forkrenckes them fore i mange made oss oc kronenn ock for^{de}
 wore købsteder till skade ock forderff oc besønderlige i swa made, at mange
 10 bøndir bruge købmantzskab hwer met annen met klæde, iern, salt, humble
 oc annet oc posekræmere, som løbe om vppa landet met kræmerii, ock
 sammeledes embitzmen, skomagere, skreddere oc andre, som ock løbe paa
 landet oc bruge theres embethe. Tha vppa thet at for^{de} wore oc kronens
 købstæder mwe bliffue wed theres friihethe, macht oc bestand, ære wii nw
 15 swaa ower eens met wore elskelige radh, at these efftherscreffne pwnckte oc
 article skule her efftir skickes oc holdes. <1.> Først at engen bonde met annen
 skall gøre landkøb met salt, klæde, iern, humble eller andre ware vnder
 føretiwge marck brøde, tiwge marck koningen oc tiwge marck bonden. <2.>
 Item at enge skomagere, skreddere eller posekremerere skule ferdes om kringh
 20 oc bruge theres embethe vppa landzbygden wore købstæder till skade ock
 forfangh. Hwa heromod findes at gøre, haffue forbrudet, hwes the haffue
 met at fare. <3.> Item ære wii oc swa ower eens wordne met wore elskelige
 rad om skouw weye, at almwen skule nyde, bruge oc beholde theres skouw-
 weye vbeskattede, besønderlige om vinteren, nar at the age met friid, swa at
 25 hwer mantz rouw sædh bliffuer vskadh oc theres gerde, oc om sommeren ey
 at aghe i nogher mantz sædh ager eller ængh eller græss, som i hægned bør at
 wære. Hwa swadant dyrffwes at gøre, tha skall man skælige pantte hanum
 oc siden wrde skaden oc bæthre effther lagen, som thet sigh bør. Toch wele
 wii, at almwen skall nyde theres rette græssbedningh vhindret, som aff
 30 gammell tiid wæret haffuer fore hwer man. <4.> Oc skall almwen nyde wor
 almenningh her efftir, som the aff æreld giort haffue. Wore thet swa at nogher
 twiffwelde ther vdi oc wilde ey lade wor almenningh fram, tha wele wii
 tilskicke toloff iordegne men vwilduge, som wor oc kronens almenningh vtre-

de skule. <5.> Item er ock kerdt fore oss, at nogre haffue bygd garde vppa
 35 wor almenningh oc haffue taget aff wor almenningh oc giort ther enemercke
 till. Kan *thet* swa findes, tha bethe wii ock biwde, at the them aff bryde oc
 lade oss nyde wor almenningh, som oss aff rette bør at nyde vppa kronens
 wegne. <6.> Item er ock kerdt fore oss, at mange wore almwe beswares met
 40 vloglige pantningh, nar the fare till skouwe paa *theres* rette skouweye, æn
 toch the haffue leyt skouwe, hwilket wii engelunde tilstæde wele, at swaa
 skee skall, vden the aghe i nogher mantz agher, æng eller sædh, tha skall *ther*
 fares met som *forscreffuit* stander. Thii forbiwde wii alle her omod at gøre,
 vnder tree marck brøde fore hwer tiid, man *thet* gørende worden. <7.> Item
 haffue ock wore almwe ladet oss forstaa, at fare *theres* thienere eller budh till
 45 skouwen, oc the falde aff læss, eller læss faller paa them, eller i hwat andre
 made *thet* skee kan, at the bliffue i hiell slagne, tha skule the købe them igen
 fore tree marck, hwilket wii ey wele tilstæde, at swa skee skall efftir thenne
 dagh. Men wordet swa saghe, at skade skede met wilge, tha skall man
 tilsige fogethen eller grande, som nest ære, oc siden *thet* forfolges oc metfares
 50 i alle made, som laghen vtwiiser. <8.> Item kæres oc fore oss, at man maa ey
 hugge i wor almenningh i Bare *herret*, som kalles Mellom Weye, som aff
 æreld waret haffuer, tha wele wii, at man *ther* hugge maa oc *annerstedz*, som
 wor almenning findes, som the aff areld giordt haffue. <9.> Item forbiwde wii
 oc, at engen skall tage *annen* mantz thienere ind, for han skyls wed sin
 55 iorddrodt met *minne* eller met rette, oc ey heldir at holde peberswene vppa
 nogher mantz gotz eller i nogher mantz læn vden met iord drottens wilge,
 vnder føretiwge marck brøde. Thii forbiwde wii alle, ehwa the helst ære eller
 wære kwnne i nogre made omod *forscreffne* article at gøre eller gøre lade, oc
 biwde wii ether alle wore fogete oc embitzmen, borgemestere oc rad, ati her
 60 vppa ware taghe, hwer i sin stedh, at *forscreffne* article i alle made swa
 holdes, som *forscreffuit* stander, vnder wor koningxlige heffind oc wrede.
 Datum in opido nostro Malmogensi feria sexta proxima ante dominicam
 Quadragesime anno domini mcdlxxxprimo nostro sub secreto.

**Den udvalgte kong Hans stadfæster
 Københavns Universitets privilegier.**

A: tabt, antagelig ved Københavns bombardement 1807 (cf. Victor Petersen, Universitetets Arkiv gennem Tiderne (1920) 85-89), registreret 1633 i Register på de fundatser, regnskaber, jordebøger, domme og andre breve, som findes i universitetets forvaring og gemme f. 7r, RA. Københavns Universitet 110101. – Aa: tabt. – Aa1: Kgl. Bibl. Uldall 16, 2° f. 1v-2v (slutn. af 16. årh.). – Aa2: Smst. Ny kgl. saml. 1128, 4° 4-6 (slutn. af 16. årh.). – Ab: Smst. Ny

kgl. saml. 1219, 4. 161-63 (omkr. 1600). – *Ab1*: Smst. Ny kgl. saml. 1220, 4° 168-70 (17. årh.). – *Ab1a*: tabt. – *Ab1al*: Smst. Ny kgl. saml. 1222, 4° 158-60 (18. årh.). – *Ab1a2*: Smst. Ny kgl. saml. 1227, 4° 138-39 (18. årh.). – *Ab2*: Oslo Univ. Bibl. 246, 4° f. 2r-3r (2. halv. af 17. årh.). – *Ab3*: Kgl. Bibl. Ledreborg 389, 4° 3-5 (18. årh.). – *Ac*: RA. Københavns Universitet 110201, Stiftelsesbreve m.v. 1475-1768 (Regia Fundatio Academiae Hafniensis (1641)) 5-7. – *Ac1*: tabt. – *Ac1a*: Kgl. Bibl. Thott 2041, 4° f. 6r-7v (17. årh.). – *Ac1b*: Oslo Univ. Bibl. 30, 4° f. 5v-7v (17. årh.). – *Ac1c*: Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 33 f. 3r-v (17. årh.). – *Ac1d*: Kgl. Bibl. Thott 518, 8° 11-13 (18. årh.). – *Ad*: tabt. – *Ad1*: Smst. Ny kgl. saml. 1219 b, 4° f. 2v-3v (1. halv. af 17. årh.). – *Ad2*: Smst. Ledreborg 390, 4° f. 3r-4r (omkr. 1700) – *Ad3*: Smst. Kall 511, 4° 4-5 (18. årh.). – *Ae*: tabt. – *Ae1*: Smst. Ny kgl. saml. 754, 2° f. 114v-16v (1. halv. af 17. årh.). – *Af*: Smst. Add. 189 a, 4° 4-5 (18. årh.). – *Ag*: Smst. Gl. kgl. saml. 3200, 4° f. 5r-7r (18. årh.).

Håndskrifterne indeholder aktstykker, der vedrører Københavns Universitet. *Aa2* rummer aktstykker vedrørende skole- og kirkevæsen i almindelighed.

Tryk: Thura, Regiæ Academiae Hafniensis infantia 14-16; Pontoppidan, Annales Ecclesiae II 677-78; Nyerup, Udsigt over vort Fædrelands Litteratur i Middelalderen 416 (*i udtog efter Thura*); Werlauff, Kjøbenhavns Universitet indtil Reformationen 17 note n (*med rettelser til Thura og Pontoppidan*); Universitas Studii Hafniensis 97-99 (*efter Ab-Ad, Af og Ag*). – Reg. Dan. 4717; Rep. 2. rk. 5023; Vejledende Arkivreg. XXI 11.

Tekst efter Ac.

Uniuersis et singulis quorum interest seu interesse poterit quomodolibet in futurum. Iohannes, dei gratia electus in regem Daciæ et Sueciæ, heres regni Noruegiæ, dux Slesuicensis ac dux Holsatiæ, Stormariæ et Ditmarsciæ, comes in Oldenborg et Delmenhorst, pacem, gaudium et salutis incrementum. Animo concepimus et ex informatione peritorum suscepimus hoc opus fore saluberrimum quo non priuatum et particulare bonum quaeritur, sed publicum et commune. Et eo magis eligendum, quanto ad spiritualia mentis alimenta tendit et declinat. Quamobrem consideramus piam, sanctam et catholicam intentionem serenissimi principis et uictoriosissimi domini patris nostri et genitoris charissimi, domini Christierni, Daciæ, Sueciæ, Noruegiæ, Slauorum Gottorumque regis, ducis Slesuicensis ac Holsatiæ, Stormariæ et Ditmarsciæ ducis, in Oldenborg et Delmenhorst comitis, fidelissimæ recordationis. Cuius celsitudinis cura erat regna sua prudentum uirorum copia decorare, quibus suorum regnorum filii in diuersarum scientiarum literis possent erudiri. Qua de re a sancta sede apostolica impetrauit et obtinuit plenariam authoritatem fundandi uniuersitatem in terris suis, per quam uoluit sua regia celsitudo philosophicam disciplinam et uirtutes uarias in

Ouerskr. Confirmatio foundationis eiusdem regis Iohannis data post mortem patris Christierni *Ac.* – 7 magis] credimus hoc negotium fore *tilf. Ab-b3.* – quanto] magis *tilf. Aa2-b3.* – 8 alimenta] alimonia *Aa1-b3, Ac1a-c, Ad1-2, Ae1, Ag.* – 10 Christierni] dei gratia *tilf. Ab-b3.* – 11 Slesuicensis...12 ducis] *mgl. Ad1-2.* – fidelissimæ] felicissime *Aa1-b3, Ac1a-d2, Ae1-g.* – 13 cura] semper *tilf. Ab-b3.* – 14 decorare] a *tilf. Ab-b3.* – 18 inhabitatores] inhabitantes *Ag.* – 21

6 regnis suis augmentari. Ne suorum regnorum incolæ // et inhabitatores pro
 inuestigandis scientiis compellerentur peregrinas expetere nationes et in
 20 alienis terris scientias mendicare. Dignum duximus huiusmodi salubre nego-
 tium pie et gratiose proseguendum. Et tanto liberius ad hoc inducimur,
 quanto plus per hoc gloriam et honorem regni Daciæ et eius incolarum
 aliorumque aduenientium commodum cernimus posse dilatari, ad laudem
 25 omnipotentis dei fedei que catholicæ exaltationem. Unde et nos commissio-
 ni serenissimi principis, patris nostri prænominati, factæ egregio uiro ma-
 gistro Petro Alberti, artium liberalium et decretorum doctori, medicinarum
 licenciato, almæ uniuersitatis generalis studii Hafniensis uicecancellario,
 nobis sincere dilecto, de erectione et regimine studii generalis in ciuitate
 Hafniensi plenarie consentimus. Et quæ facta sunt per eundem de consilio
 30 et consensu patris nostri charissimi, tenore presentium confirmamus. Uolu-
 mus insuper doctoribus, magistris et suppositis eiusdem uniuersitatis et
 studii præfati in eorum priuilegiis et libertatibus pie et gratiose assistere et
 eosdem in dominiis nostris ab insultibus et iniuriis defendere, quemadmo-
 dum princeps et pater noster charissimus, piæ memoriæ, dum uixit aliique
 35 principes facere consueuerunt, in quorum terris uniuersitates sunt fundatæ.
 Inhibentes districte omnibus nobis subiectis sub pœnis et indignatione
 nostra, ne quis de huiusmodi doctoribus, magistris, scholaribus et eorum
 bonis se quouis modo intromittere seu ingerere audeat aut præsumat. In
 cuius rei euidentiore firmitate secretum nostrum præsentibus duximus
 7 appendendum. Datum in // castro nostro Hafniensi, anno dominicæ incar-
 nationis millesimo quadringentesimo octogesimo secundo, die uero domini-
 co mensis maii decimo nono.

37

1483. 1. februar

Halmstad

Kong Hans' håndfæstning.

A: RA. B 1, Håndfæstninger 6a. Perg. 57,9×57,3 (plica 5, 2). 1: Grøn og hvid silkesnor. 2-4: Seglsnit. 5: Biskop Hans af Bergens segl i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, Bjørgvin bispestol 73 nr. 12. 6: Biskop Karls segl (Rønnow), i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, DGS. 532, beskadiget. 7: Biskop Karl af Hammars segl, i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, beskadiget. 8: Snorehul. 9: Strange Nielsens segl (Bild), i grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DAS. L iv 8. 10: Klaus Rønnows segl, i ufarvet voks, i rød silkesnor, DAS. L i 64. 11: Jon Smørs segl, i brun-grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor. 12: Johan Oxes signet, i ufarvet voks, i

liberius] libentius *Ab-b3, Ad1.2, Ag.* – 27 generalis] *mgl. Aal-b3, Ad1.2, Ael, Ag.* – 36 districte] *distincte Abl2, Ad1.2, Ag.* – districte omnibus] *distinctionibus Aal.* – 41 uero] *mgl. Aa2, Abl1, Ag.*

rød silkesnor, DAS. C xlvii 6. 13: Knud Truidsens segl (Has), i grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor, DAS. L i 8. 14: Bo Flemings segl, i ufarvet voks, i rød silkesnor, DAS. L lv 8. 15: Gaute Kanes segl, i brun-grønt voks i ufarvet, i rød silkesnor. 16: David Haks segl, i ufarvet voks, i rød silkesnor, DAS. L xxix 4. 17: Jens Dues (Bvndonis) segl (Thott), i ufarvet voks, i rød silkesnor, DAS. L xviii 9. 18: Segl i ufarvet voks, i rød silkesnor, omskriften afslidt. DAS. C xlvii 8 har s. ivrien lavrson ritter (Oxe). Denne, der ikke nævnes i dokumentet, har beseglet for Verner Parsberg. Mht. identifikation cf. Rep. 2. rk. 5172. 19: Aksel Lagesens segl (Brok), i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xxxiv 27. 20: Erik Aagesens segl (Thott), i grønt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xviii 46. 21: Eskil Gøyes segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. E xix 15. 22: Svend Galles segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, beskadiget. 23: Peder Nielsens segl (Thott), i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xviii 29, beskadiget. 24: Bent Billes segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xx 23. 25: Snorehul. 26: Otte Madsens segl (Rømer II), i brun-grønt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor. På bagsiden m. samt. hd. *XII En recess giord i Halmstede, ath kong Hanss skulle vere konge offuer Danmark, Suerige oc Norge 1483 p. 4. – B: RA. B 1, Håndfæstninger 6 b. Perg. 58,3×42,7 (plica 2, 3). Konserveret. 1: Den udvalgte kong Hans' segl, i rødt voks i ufarvet, i grøn og hvid silkesnor, DKS. 85. 2: Ærkebiskop Jens' sekret (Brostrup), i rødt voks i ufarvet, i blå og rød silkesnor, DGS. 30. 3: Ærkebiskop Gaute af Trondheims segl, i rødt voks i ufarvet, i grøn og grå silkesnor, Den norske kirkeprovincs 1153-1953. Katalog 52 nr. 21, beskadiget. 4: Biskop Oluf Mortensens sekret (Baden), i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, DGS. 176. 5: Biskop Hans af Bergens segl, i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, Bjørgvin bispestol 73 nr. 12. 6: Biskop Karls segl (Rønnow), i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor, DGS. 532. 7: Biskop Karl af Hammars segl, i rødt voks i ufarvet, i grå silkesnor. 8-9: Snorehuller. 10: Klaus Rønnoss segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L i 64, beskadiget. 11: Jon Smørs segl, i brunt voks, i blå og hvid silkesnor, afslidt og stærkt beskadiget. 12: Johan Oxes signet, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. C xlvii 6, beskadiget. 13: Knud Truidsens segl (Has), i grønt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor, DAS. L i 8. 14: Bo Flemings segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L lv 8. 15: Erik Aagesens segl (Thott), i grønt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xviii 46. 16: Gaute Kanes segl, i brunt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor, stærkt beskadiget. 17: Snorehul. 18: Segl i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, beskadiget. DAS. C xlvii 8 har s. ivrien lavrson ritter (Oxe). Denne, der ikke nævnes i dokumentet, har beseglet for Verner Parsberg. Mht. identifikation cf. Rep. 2. rk. 5172. 19: Jens Dues (Bvndonis) segl (Thott), i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xviii 9, beskadiget. 20: Aksel Lagesens segl (Brok), i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xxxiv 27. 21: Svend Galles segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor. 22: Peder Nielsens segl (Thott), i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xviii 29. 23: Snorehul. 24: Bent Billes segl, i ufarvet voks, i blå og hvid silkesnor, DAS. L xx 23. 25: Otte Madsens segl (Rømer II), i brunt voks i ufarvet, i blå og hvid silkesnor. På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *Koning Hansses recess och handfestning 1483. XV. N°. 6. Udførligt refereret i meget plettet og delvis ulæseligt papirshæfte i folioformat skrevet m. hd. fra slutn. af 15. årh., RA. TKuA, Sverige A II 15. – Ba: tabt. – Ba1: RA. B1, Håndfæstninger 6c. Papirshæfte i kvartformat (slutn. af 15. årh.). Med overskr. og randbemærkninger tilføjet med lidt senere hd., antagelig Ove Billes. – Ba2: Stockh. Kgl. Bibl. B 79 f. 226r-247v (slutn. af 15. årh.). – Ba3: AM. 23,4^o f. 98r-112v (ca. 1500). I tilknytning til paragrafferne 1-3, 6, 10 (Nota: *Non tenuit, thii han toogh ii skip fra oc oss oc wor borgher i Aoss etcetera*), 12, 15, 17-18 (*0 negligentia*), 22, 24-26, 27?, 28?, 31, 32?, 33, 37, 40-42 er m. lidt senere hd. tilf. *non tenuit*. Efter teksten m. omtrent samt. hd. *Copia auscultata et collacionata per me Thomam Martini clericum Roskildensis dioecesis, sacris apostolica et imperiali auctoritatibus notarium, et concordat de uerbo ad uerbum cum alia simili copia auscultata ac collacionata etcetera, quod protestor manu mea propria. – Ba4: Univ. Bibl. Bergen 80,4^o f. 153r-160v***

(omkr. 1500, defekt). – *Ba5*: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 178r-195v (1. halv. af 16. årh.). – *Bb*: Smst. Gl. kgl. saml. 3137,4° f. 360v-371v (1493, skrevet af Sorømunken dr. Joh. Martini). – *Bc*: Smst. Ny kgl. saml. 1346t,4° (slutn. af 15. årh., defekt, afslidt og beskadiget, har tdl. været anvendt til indbinding). – *Bd*: Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 186v-198v (ca. 1500, defekt). – *Be*: RA. B 1, Håndfæstninger 6d. Papirshæfte i kvartformat (ca. 1500). – *Bf*: NRA. Münchensaml., fasc. 33 nr. 8. Papirshæfte i kvartformat (1. halv. af 16. årh.), konserveret.

Til *B* slutter sig et antal eftermiddelalderlige håndskrifter:

Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3126,4° f. 214v-231v (1546), RA. Danske Kancelli A 137, Erik Krabbes lovarbejder I 6 f. 35v-46v, 86v-95v (1552), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 2443,4° (slutn. af 16. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 982,2° f. 387r-399r (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 541,2° (ca. 1650), smst. Uldall 12,2° (17. årh., *m. dat. 2. februar*), smst. Ny kgl. saml. 1330,4° f. 35r-47v (17. årh., *m. dat. 2. februar*).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre fuldstændige, moderniserede og bearbejdede, og falder uden for denne udgaves rammer.

Af de middelalderlige håndskrifter, hvori håndfæstningen findes, indeholder *Ba2*, *Ba5* og *Bd* skånske lov, *Ba3* og *Bb* sjællandske lov, mens *Ba4* indeholder både jyske og sjællandske lov.

De eftermiddelalderlige indeholder skånske lov og/eller andre håndfæstninger.

Tyik: Huitfeldt 1599 (Kong Hans' Historie) 11-28; Huitfeldt 1652 965-73, herefter Baden, Danmarks Historie II 301-16; Samlinger til Det norske Folks Sprog og Historie IV 347-63 (*efter Bf*); Aarsberetn. fra Geheimearch. II 46-56 (*efter A*); Dipl. Norv. XIII 111-22 (*efter A*); Sverges Traktater III 678-86 (*efter A*); Dipl. Island. VI 473-74 nr. 419 (§44 og 47); Norges gamle Love 2. rk. III 3-35 (*efter A og Bf*), herefter Norske middelalderdokumenter 467-77. – Reg. Dan. *4739; Rep. 2. rk. 5171.

Tekst efter A.

I gudz naffn, amen. Ære wii nw her vdi Halmstade forsamlede, Iens met
 gudz nade erchebiscop i Lund, Sweriges første oc pawens legate, Oleff i
 Roskilde, Karl i Othensse aff samme nade biscoppe, Eric Otsson, Claus
 Rønnow, Strange Nielsson, Iohan Oxe, Knud Trwetsson, Werner Partzper-
 5 ger, Axell Lagesson, Daudid Hack, Iens Dwe, Eric Aghesson, Eskild Gøye,
 riddere, Per Nielsson, landzdomere i Skone oc Beynt Bilde, wepnere, Dan-
 marcks raad, fuldmechtige pa alle Danmarcks riges oc thess inbygeres weyg-
 ne, oc Gude, aff gudz forsyn erchebiscop i Trondhem, pawens sædes legate,
 Hans i Berghen, Carl i Hammer, aff samme nade biscoppe, Ion Smør, Bo
 10 Flemming, Gude Kane, Swen Galle, riddere, Anders van Bergen oc Otte
 Matsson, wepnere, Norges raad, fuldmechtige pa Norges riges oc thess inbyg-
 geres weygne, effther then kerlig bebindning, som tiit oc offte forrammet oc

1 I] Frit glæder verden i skriftbånd i initialen A. – Halmstade] Halmstede B. – 3 Roskilde] Roschilde B. – Karl] Karll B. – Othensse] Othens B. – Eric] Erich B. – Otsson] Otzson B. – Claus] Clawes B. – 4 Nielsson] Nielson B. – Knud] Knwd B. – Trwetsson] Truetson B. – Werner] Verner B. – 5 Axell] Axel B. – Lagesson] Lageson B. – Eric] Erich B. – Aghesson] Ageson B. – Gøye] Gøie B. – 6 Nielsson] Nielson B. – Skone] Skaane B. – Beynt] Bencht B. – 9 Berghen] Bergen B. – Carl] Karll B. – Bo] Boo B. – 11 Matsson] Matzson B. – 15

begrebet er mellum alle try rigene them at bliffue vdi en ewig friid oc
 sambinding till sammen wnder en herre oc konning till ewig tiid, besynderli-
 15 ge nw sist vdi thet mode i Calmaren war giort wor frwe dagh assumptionis,
 oc tha frem wort sæt høgbornen førstes, konning Cristierns, wor kære nathige
 herres elste søn, Hans, met gudz nade etcetera till en herre oc konning at
 anamme ower tesse try rige; oc war tha forrammet thette mode at haffue xx
 dag iwle her i Halmstade, oc siden ther effter i Købendehaffn besluttet war i
 20 nerwærelsse werdugste, werduge herrer, Sweriges riges raadz sendebud, oc
 thesliges siden fuldburdet aff Norges riges raad i Nyløse otte dage fore sancti
 Michels dag nest forleden hiid at komme, then kerlig bebinding fult at gøre
 oc en herre oc konning her ath samtycke; oc ære wii nw hiid pa the samme
 ærende kompne oc haffue forbiit the werdugste, werduge fæthrer, herrer oc
 25 gothe men, Sweriges riges raad, till thenne tiid, oc komme pa therres weygne
 thesse efftherscreffne therres sendebud, welbyrdige men her Thwre Thwrsøn,
 her Aghe Iensson, riddere, Karl Beyntsson oc Lindorm Biørnsson, wepnere, ey
 før othensdagen nest fore kyndelsmøsse dag met swodan macht pa Sweriges
 riges weygne at forramme eet fremmermere mode nw i sommer nestkommen-
 30 des, oc nw stadfeste oc fulburde then ewige friid oc kerlig bebinding, som
 tilforen gjorde ære mellum alle try rigene, oc ey naget konninge wal eller kor
 ingonge met oss pa thenne tiid; hwad oss techtes ther vdi at gøre, sette the till
 oss. Thii fore thesse two riges, Danmarcks oc Norges, mangfoldelig leylighet
 oc brøst skyld oc effther menige forscreffne two rigens inbyggeres begering
 35 stor oss ey lenger swo at sidie wden en herre oc konning, oc at wii fult gøre
 then kerlig bebindelsse, som forrammet ær mellum rigene; tha ære wii alle,
 som her ære aff Danmarck oc Norge fuldmechtige, swo eens wordne, at wii
 met frii wilge oc kor i then helge andz naffn haffue samtycth oc fuldburd oc
 met thette wort obne breff samtycke oc fulburde forscreffne høgborne førstes,
 40 konning Cristierns eltste søn Hans, met gudz nade etcetera, till en fuldmechtig
 herre oc konning at haffue ower Danmarcks oc Norges riige. Ther vpa
 haffuer han loffuit oss pa thesse twenne riges oc therres inbyggeres weygne oc
 hwert rige wid sigh vpa sin konninglige eed, ære oc gode tro alle thesse
 efftherscreffne article fuldkommelige fast oc wbrodelige at holde i alle made,
 45 som the inneholde, oc ære wii swo ower eens met hans nade oc han met oss, at
 nar gud thet føyer, at for^{dc} werdugste, werduge fæthre, herrer oc gothe men,
 Sweriges riges raad, teckes at fulburde oc samtycke hans nade met oss fore
 en fuldmechtig herre oc konning ower Sweriges rige, tha wil han ligerwiiss

Calmaren] Calmarn B. – 19 Købendehaffn] Købendehaffnn B. – 26 welbyrdige] over w
 overflødig(?) er-krølle A. – Thwre] Ture B. – Thwrsøn] Twrsøn B. – 27 Iensson] Ienson B. –
 Karl] Karll B. – Beyntsson] Benchtson B. – Biørnsson] Biørnson B. – 33 Danmarcks]
 Danmarks B. – 37 Danmarck] Danmark B. – 46 for^{dc}] for^{nc} B. – 53 Wendes] Vendes B. – 54

loffue, swerie oc becegle them oc therres riges inbyggere alle these effther
 50 *screffne* article i alle made vbrødelige oc fuldkommelige at holde effther
 bebindelsens ludelsse, then ewig friid oc kerlig bebindelsse mellum rigene
 ther *met* i alle made vforkrentte. Och wii Hans, *met* gudz nade Danmarcks,
 Norges, Wendes oc Gothes konning, vdwalder konning till Sweriges rige, her-
 tug i Sleszuigh, oc i Holsten, Stormaren oc Ditmarschen hertugh, greffue i
 55 Oldenborg oc Delmenhorst fore swodanne kerlig oc godh wilie, *forscreffne*
 these two rige oss nw bewisd haffue, loffue oc swerie these efftherscreffne
 stycke oc article stadiigt, fast oc wbrødelicht at holde wiid wor konninglige
 eed, ære, sanningen oc gode tro.

<1.> Først at wii wele oc skulle elske gud ower all ting oc then helge kyrke
 60 oc hennes thieneres ret styrke oc alles therres priuilegia, frihether, statutæ,
 handfestninge oc gode gamle sidwenie, som the friest nyth haffue aff then
 helge romerske kyrke, pawen, helge fæthre, framfarne cristne konninge, før-
 ste oc førstinner, i alle sine article stadfeste oc vbrodelicht at holde.

<2.> Item skulle wii styre, rade oc regere alle these try rige, slot, stædher,
 65 land oc læn effther hwert riges bescreffne logh, handfestninger, statuter, fri-
 hether, priuilegier oc gode gamle sidwane, som wor konninxlige eed vtviser,
 oc som her effter screffuit star.

<3.> Item skulle wii engen vdlendsker anamme vdi wort raad oc ey hel-
 dher antworde them slot, land eller læn, men styre, rade oc regere wore rige oc
 70 wor gard *met* gothe indlendske men aff oc i hwert rige oc ey drage them noget
 wanbyrding ower howedet i noget made, oc engen antworde slotten eller læn
 eller affsette, vden *met* the ypperste oc beste rigsens raadz raad i then landz
 ende, som slottene beleyendes ære, oc gøre them witherlicht, fore hwat sagh
 nogen affsettes, oc the tha sie oc rade ther vpa, som the wele sware fore thess
 75 riges menige raadz raad.

<4.> Item skulle wii ey her effther pantsette rigens slot, køpsteder, land eller
 læn eller affhende wden effter menige thess riges raadz raad, fulburd oc
 samtycke oc till rigens store nytte oc behoff.

<5.> Item wele wii oc skulle holde wore leyde, ehwem wii them giffue, swo
 80 at alle mwe søge wore land oc strømme *met* friid, wor told oc rettigheet vfor-
 sømet.

<6.> Item wele wii ey eller skulle, eller tilsted[e na]gre andre pa wore
 weygne, hindre eller beware oss *met* nagre biscoppers eller andre prelates wall
 innen landz eller vden landz *met* scriffuelse eller bud till Rom eller nagen
 85 indtrente till kyrkens ingeld i nagre made mod kyrkens ret oc frihed, vden

Sleszuigh] Sleswiig B. – Stormaren] Stormarn B. – Ditmarschen] Dithmarschen B. – 67 som]
 mgl. B. – 69 wore] rettet fra wort B. – 82 tilsted[e na]gre] hul i A; udfyldt efter B. – 86 closth[er

hwer kyrke oc closth[er bli]ffue vdi siit frii wall. Wore thet oc swo, at nagre breffue eller priuilegia ther vpa ære impetrerede eller impetreret worde, skulle the engen macht haffue oc ey bruges effther thenne dagh, toch wndentagne the geld, som wii oc kronen haffue ius patronatus till, oc ey skall nagher
 90 haffue kyrkene læn eller geld, wden the ære rigenes infødde men i hwert rige oc ther till bequemme ære.

<7.> Item skulle wii engen macht haffue kronen i noget rige at formynske pa land, læn, steder, slot, garde, iordegotz, kronens landbo eller arlige rente.

<8.> Item hwat som Norges rige nw i these forledne aar, sønderlige i
 95 høgbornens første, konning Cristierns, wor kære faders tiid, frangonet er, land, slot, steder, geld, rente eller hwat thet helst ware kan, skulle wii vpa gud oc wor konninxlige eed met al troschab oc macht tilhielp oc besørge, at thet friit oc qwit igen kommer till Norges krone met thet aldre første effther rigens raadz raad; tesliges oc Sweriges rige til rette stæde oc hielpe om
 100 Gotland, Skordall oc Sworte Querne, nar the i Swerige oss anammende worde fore herre oc konning, swo oc thesliges om Danmarcks oc Norges rige, om the noget tiltall haffue om noger eyedeell till Sweriges rige, som er then told fore Bahus oc andre rigens rettighet.

<9.> Item om gud thet swo føyer, at werdugste, werduge fæthre, herrer oc
 105 gothe men, Sweriges riges raad anamme oss forre en herre oc konningh ower Sweriges rige, tha wele wii loffue oc swertie, at wii, wor brother, wore barn, arffuinge eller andre effterkommere, wenner, indlenske eller wdlenske, till ewig tiid aldrii skulle haffue macht met naghre ret eller i nagre made at saghe eller tiltale, arghe eller feyde welbyrdige oc strenge riddere, her Sten Stwre,
 110 Sweriges riges forstandere, her Niels Stwre, her Ywer Axelsson eller nagher therres arffuinge eller nagre andre Sweriges riges inbyggere eller methielpere, andelige eller werdzlige, fore nagen then skade forscreffne høgbornen første wor kære fader eller hans skeet ær pa slott, steder, land oc læn fore folk, roff, draff, brand, eller nagre skade, som skeet er till land oc watn; oc ey heldher
 115 skulle wii eller høgbornen førstinne, drotning Dorothea, wor kære modher, haffue macht at kræffue eller pa thale nagen then vpbyrd till thenne dagh om hennes morgen gaffwe, som Sweriges riges inbyggere, andelige eller werdzlige, haffue vpborit aff Sweriges riges rente, siden then twedracht begyntes mellum wor kære father oc riget, vden skall ware en fuldkommelig afftalen
 120 sagh pa alle sider till ewig tiid. Tesliges skall oc ware en afftalen sagh till en fuldkommelig ende om thet band, som forscreffne høgborne førstinne etcetera begynt oc forwerffuet haffde mod for^{de} her Sten oc Sweriges riges inbyggere,

bli]ffue] hul i A; udfylt efter B. – 88 the] mgl. B. – 93 steder] eller tilf. B. – 100 Skordall] Skordal B. – Sworte Querne] Swrte Kwerne B. – 103 Bahus] Baahws B. – 109 Sten] Steen B. – 110 Ywer] Iwer B. – Axelsson] Axelson B. – 122 for^{de}] mgl. B. – Sten] Steen B. – 123

om swo skeer, at *forscreffne werdugste, werduge herrer* etcetera *Sweriges riges*
 raad oss *anammende oc fuldburdende* worde i *forscreffne Sweriges rige* fore en
 125 *fuldmechtig herre oc konning* effther *bebindelssens* ludelssse *innen* wor frwe
 dag *natiuitatis* nw *nestkommendes*; *kan thet* oc swo icke skee, *thet* gud for-
 bywte, *tha ware hennes nades ret* ther udi oc i alle andre thesse *article hennes*
nade anrørendes vforsømet i alle made; tesliges wii i wore lyffte oc becegling,
som wii haffue giort i *forscreffne article Sweriges rige anrørendes*, then ewigh
 130 *friid oc kerlig bebindelssse* mellum *rigene ther met* i alle made vforkrencket.
 Oc skall oc theslikes *ware* en *fuldkommelig afftalen* sagh i alle made mellum
 alle try *rigens inbyggere* pa alle sidher, ehwes *methielpere* the haffue wærit oc
 hwat skade the haffue giort ind vppa hwert *annen* i thenne *twedracht*. Tesli-
 ges skall *ware* en *fuldkommelig afftalen* sagh vpa alle sidher oc i alle mode,
 135 *hwat* nw skeet oc forlubit er mellum oss oc *Norges riges inbyggere* effther
forscreffne wor *nathige herre faders død* till thenne tiid. *Thet* gud forbywte, at
 wii eller nogre andre *dyrffues her* omod at *gøre* eller *gøre lade*, *tha* skall alle
 try *rigssens raad, biscoppe, prelater, riddere oc swenne, køpstede men* oc
 mene *almoge* ware *plichtuge* till at *ware* then omod, *som thette ey* holde will,
 140 *som* *forscreffuit staer, wid therres ære oc eed, oc enchtet* forbruddet *ther met*
 mod oss, *kronen* eller *nagre andre* i *nogher made*; oc *ther met* skall alle *fonge*
wære quitte oc løse pa alle sidher.

<10.> Item skede *thet* swo *som* gud forbywte, *thet* *nogher, en eller flere,*
 gjorde *vpresningh* eller sette sikh mod oss eller noget rige eller then, *som*
 145 *endrachtelig waldher* worder aff *rigens raad* at sta *riget* fore, nar *herre oc*
konning aff falder, *tha* skulle wii oc alle *rigens inbyggere, rige oc fattigge,* wid
therres ære, liiff oc gotz trolige tilhielp *thet* at *forstøre* oc *affwerie* oc *rette*
ower then eller *them, som swodan vpresning gøre, effther thii som loghen*
wtuiser; kwnde oc swo skee, at thess *riges inbyggere* kwnde eller *formotte*
 150 *thet icke affwerie,* *tha* skulle thee andre rige wid *therres ære trolige tilhielp*
effther therres yterste macht swodant *forderrff* styre oc *affwerie*. *Theslikes*
 skulle wii oc *engen vforrette* eller *owerwold gøre, andelige eller werdzlige,*
rige eller fattigge, vpa liiff, helbregde eller *gotz och engen vdi torn* eller
 hechtillisse sette, *vden han swo laglige forwunen* er vdi *thet rige gerningen*
 155 *gørs,* oc at the *rigens men, ther swodant* skeer vdi, *wære* *them* till *ære* oc *ret*
fuldmechtige, som wii haffue till at sie, oc ey *tilstæde,* at wii *ther* *ower*
vforrette hannum eller *them* mod *logh* oc *ret*. *Gøre* wii *ther* omod, *tha* *ware*
 alle the *gode men* i thesse try rige *forplichtuge* till at *wnderuise* oss *ther* vdi,
 oc *wele* wii *tha engelunde* lade oss *wnderuise,* *som* gud forbywte, *tha* skulle
 160 alle try *rigens inbyggere* wid *therres ære trolige tilhielp* *thet* aff at *werie* oc

werdugste] oc tilf. B. – 136 nathige] kære B. – herre] mgl. B. – 140 forbruddet] forbyrde B. –
 145 oc] mgl. B. – 147 thet] herester overstreget ikke fuldført as eller af A. – 150 icke] ey B. – 156

enchtet forbryde ther *met* vdi eller omod then eed oc manschab, som the oss giort haffue; fore then skyld, om wii swodanne owerwald oc wret giorde, tha ware *thet* omod wor konninxlige eed, oc som wii plichtuge ære alle ret at skicke, swo wære oc plichtuge alle ret at plege fore oss oc fore wore rigens
 165 raad, om nager haffuer oss noget *met* rette till at sige. Thesse efftherscreffne article loffue wii vbrødelige at holde *met* breff oc incegle effther wor yterste macht.

<11.> Først at wii skulle holde wort raad oc ridderscab oc gothe men, andelige oc werdzlige i *werdighet* oc wordning effther tilbørlichkeit oc ey tilstæ-
 170 de them eller nager, hwer effther sin skickelsse oc staat, modh lagh oc ret vforrettes, oc engen segn tro pa nager, wden then, som sier, will tilstaa, oc then sagh rettes fore rigens raad.

<12.> Item skulle wii ey pallege noger landeskat pa almogen eller køpstæ-
 175 der i nagheth rige wden effther mene rigens raadz raad oc biscoppes, prelaters oc ridderschabs tilladelssse oc nagher almogens samtycke effther loghen.

<13.> Item skall all told i Swerige legges effther sølff told oc legges till at holde mynten oppe *met*, ehware *thet* tilforen wærit haffuer, oc engen foget eller embitzman haffue macht at taghe fore told klæde, salt eller humble eller nagre andre ware eller løsen wden sølff io till myntens behoff, oc skulle wii ey
 180 haffue macht *thet* at formynske eller forwandle wden *met* mene rigens raadz raad i *thet* rige.

<14.> Item wele wii oc tillade effther mene raadz raad i Norge at myntes skall oc penninge slaes i Trondhiem effther Nidross domkyrkes priuileger oc thesliges i Bergen oc Oslo effther rigens leylichkeit, i alle thesse tre stæder
 185 iaffngod mynt wid danske penninge.

<15.> Item skulle wii enchtet forbud gøre i naget rige wden *met* meste delen thess riges raadz raad, oc nar forbud er giort, tha skall *thet* ey vpgiffues igen wden *met* meste delen thess riges raadz raad, oc skulle wii ey selffue eller nagre andre lade vtføre eller nagre andre loff giffue vth at føre vdi forbud, oc
 190 nar forbud icke er, tha ma alle frii ferdes therres ærende effter therres bierningh.

<16.> Item skall engen drages fran landzlogen, herresting, landzting eller rigens cancelære *met* wore breff fore the sagher, som ther bør ath delis.

<17.> Item skulle wii eller nogher wæildzdommere engen macht haffue at
 195 dømme eller rette ower nagre the sager, ther kyrken, hennes personer, hion eller gotz effther then helge kyrkes ret, statuter, priuilegier, friheth oc gode

ower] vtower *B.* – 158 the] *mgl. B.* – 161 forbryde] *r (2) rettet fra y A.* – 165 sige] Item *tilf. B.* – 166 *met*] wort *tilf. B.* – oc incegle] *mgl. B.* – 180 *thet*] *herester overstreget ikke fuldført as eller af A;* noget *tilf. B.* – 182 mene] *righens tilf. B.* – 143 Trondhiem] Trondhem *B.* – Nidross] Nideros *B.* – 184 alle] *mgl. B.* – thesse] the *B.* – 197 vparørendes] paarører *B.* – 209 thog] oc tha *B.* –

gamle sidwane vparørendes, wden rettes fore kyrkens dom, som thet sig bør, oc ey kirkens personer beware sig met nagen werdsens dom ytermere en som kyrkelogen oc therres priuilegier vtuiser.

200 <18.> Item skulle wii effter wore raadz raad tilskicke gode men aff wort raad, helst the retwiseste oc klogeste, at lade holde rettertingh ower alle rigene, oc the samme skulle haffue fuld macht at ransage oc dømme om alle kronene, kyrkene oc ridderschabs gotz oc eyedeel, oc ther skall hwer biscop i siit biscobs dømme en ware aff the samme gode men eller en eller two hans kyrkes prelate till at dømme kyrkene eller hennes persone noget till eller fra effter logen.

205 <19.> Item skulle wii engen krii eller orloff pasla wden met alle rigens mene raadz raad oc samtycke oc ey drage nager vtlendsk macht ind vdi noget rige wden swo storlige behoff gørs rigene, thog effther thess rigens raadz raad oc samtycke.

210 <20.> Item skall enchte rige sigh fran thet annet drage met nogen twedracht eller syndringh, wden hwat thet ene pa gaar antigh met orlogh eller met andre wdlenske eller indlenske wrangwise manne antfecten, thet skall them alle vpa gaa, oc hwer then annen behjelpelig wære met all troschab oc all macht, 215 tog i swo mode, at hwert rige skall ware thet annet fuldmechtigt till ære oc reth, oc enchtet rige skall haffue macht noget orlogh eller kryg vpa at slaa pa thenne forbindningh, wden thet skeer met alle rigenes fuldburd oc samtycke, oc hwilket rige, som hielp begerer aff the andre, thet skall forestaa them, som thet rige till hielp kommæ, om therres wedhertorfft till kost oc spisningh oc 220 hestefodher, oc wii stande them fore skade, fexcell, skib, heste oc haffwe, swolenge the komme i therres rige igen. Giffuer gud them nade, at the witne nogre land, læn, slot eller stædher, tha skulle the bliffue wid thet samme rige. Gribes ther oc nagre fonge, tha skulle the bliffue wid oss; en hwat ther annet wintz, antig skib, heste eller haffwe, oc allehande andre rørendes gotz, thet 225 skall alt skiptes effter mantallet vpa bode sidher.

<21.> Item skulle wii ey eller wor hustrv eller wore affødhe købe eller pante noget iordegotz fran ridderschabit eller frælsesmen, oc ey heldher vfrii man pante eller købe noget frit gotz.

230 <22.> Item skulle wii ey eller wore embitzmen noget beware oss met noget kyrkenes eller klerkeriis gotz, landbo eller thienere, anten vdi eller vt aff at sette, en togh at wii haffue ius patronatus till then kyrke, oc skulle wii ey tilstede wore fogethe oc embitzmen eller nagre andre aalegger, skat eller beskatning, hestestader, gestning, skydferde eller annen tyngge, ehwat thet

213 indlenske] i rettet fra h B. – 216 at] mgl. B. – 217 rigenes] rad tilf. B. – 219 wedhertorfft]r (2) tilf. o. lin. B. – 223 annet] ellers B. – 226 wor] w rettet fra h B. – hustrv] husfrue B. – 230 vt] mgl. B. – 231 at] mgl. B. – 233 annen]en tilf. B. – 236 ferde] fare B. – 247 Danmarck]

helst kan være, på kyrker, closther, klerkerii, ridderskab, therres hion eller
 235 land eller læn vpalegge eller affkreffue i nogher made, wden wii selffue eller
 wore merkelige raad eller sendebud ferde igennem landene i rigens ærende.

<23.> Item engen vtlandsker man skall være borgermestere, radman, tolde-
 re, byfoget, kemmenere, byskriffuere i nagre køpstæd, men skulle være rige-
 nes indfødde men, oc engen være lagman i Norge vden rigens indfødde men.

240 <24.> Item skall engen anammes eller komme i rigens raad, vden the ære
 rigens ædlinge, indfødde men aff riddere oc swerne, oc the skulle thages
 effther mene rigens raadz raad oc swerie then eed, som ther tilhører. Vilde oc
 nager i rigens raad i noget rige drage sigh fran sine metbrødre oc gøre sigh
 245 god fore oss, eller fore nogle andre wden raadit berobe, hwat i raadz wise sigs
 oc gørs wden alle therres samtycke, tha skall han met blylsse wises aff radet
 oc komme ther aldrig mere ind igen.

<25.> Item skall rigens træsell oc breffue bliffue i Danmarck på Kalunde-
 borg, oc two andelige oc two werdzlige skulle haffue nøgelin ther till met
 kammermesteren, oc han skall være en aff the firæ, oc skall gøre oss oc rigens
 250 raad i thet rige regenschab en tiid om aarit fore all vpbyrd oc wtgiiffit; oc
 thesliges i Norge på konnings garden i Bergen oc i Swerige på Stocholms
 slott.

<26.> Item skulle wii ey bort føre eller bort lade komme rigens clenodia
 eller breff eller rigens rente aff noget rige, men swo meget som ower løber aff
 255 kronens skat, rente oc indgeld vtower wor konninxlige ærlige stad oc vppe-
 holdelse i hwert rige, thet skall bliffue oc inlegges i træselin i hwert rige till
 wore oc rigens nytte oc engenstedz vtsøres vden effther mene rigens raadz
 raad.

<27.> Item beplichte wii oss at holde wore breff wid fuld macht oc ey
 260 giffue breff mod breff. Thesliges at holde wor forfaders breff oc bethale oc
 fornøge hans ret witherlig geld i hwert rige aff hwert riges rente på mwelige
 tider effter rigens raadz raad. Oc er nager geld vden landz plichtigh eller
 breff giffne, them wele wii holde rigene och rigenes inbyggere wden skade oc
 feyde.

265 <28.> Item skulle wii eller wore embitzmen eller nagre andre i these try
 rige engeledes bekymre oss ytermere met noget strandwrag, en som logen
 wtuiser.

<29.> Item hwat iordeskyyfte eller mageskyyfte mellum kyrken oc kronen
 eller kronen oc ridderskabit till thenne dag laglige giort er i these try rigene,
 270 thet skall bliffue wid sin fulle macht, oc wii skulle swo holde, stadfeste oc
 fuldburde met wort breff, hwo thet aff oss begerer.

<30.> Item skulle wii haffue indlendske hoffmestere, cancelære oc alle andre embitzmen oc hoffuesinder, som wor gard daglige forestaa oc efftherfølge, swo lenge wii vdi thet rige bliffue. Teckes oss oc, tha ma wii haffue met
275 oss tolf hoffuesinder oc swo mange smasinde, som oss behoff gørs, aff the andre rige.

<31.> Item nar wii anammes i Sweriges rige fore herre oc konning, tha skulle wii ware eet aar i Swerige, eet annet i Danmarck, thet tredie i Norge, vden swo merkelige behoff kwnde gøres, at wii lenger eller offtere ther bliffue
280 skulde, oc thet skee met thess riges raadz raad.

<32.> Item nar wii kommende worde vdi eet rige vtaff thet annet, tha skulle nagre aff thes riges raad, ther wii till kommendes worde, embitzmen oc hoffuesinder møde oss wde wid landemerket oc swo oss følgachtige wære ind i riget met grwd oc gislæ effther thess riges lagh oc gode gamle sidwanne; oc
285 nar wii aff thet rige ferdes wele, skulle the oss følge intill landemerket igen i swo made, som forescreffuit staer.

<33.> Item wele wii ey naghre wore hoffuesinder eller smasinde legge indtill biscoffe, closther eller nagre wore gode men, som wore slot oc læn haffue vpa thieniste eller i pant, vden holde them wid wore slott oc i the læn, som ligge till wort fadebur, wore danske hoffuesinder till wore slott oc læn i
290 Danmarck, the swenske i Swerige oc the norsche i Norge. Ey skulle wii oc scriffue wore smasinde till the gode men, som slottene oc lænen haffue pa thieniste, at ferde them, wden lade wor cammermestere i hwert rige them vperde eller forscriffue them till wore foghete, som wore slot oc læn haffue pa
295 regenskab.

<34.> Item thenne try rige till hether oc werdighet skulle wii besørge, at these uniuersitates i Køpendehaffn oc i Vpsale bliffue wid fulle macht till ewig tiid effther rigens raadz raad.

<35.> Item skulle wii enge priuilegia eller frihether stadfeste eller vpa ny giffue nagre wdlensker stede eller køpmen i nogre these try rige wden thess
300 riges menige raadz raad, som the priuilegia vpa røre.

<36.> Item hwer god man vdi wore rige nyde sine pant effther sine breffs ludelse wden thieniste oc tynges, wden hwes wii kunne haffue met therres mynne.

<37.> Item wele wii oc skulle anamme alle slotzlower aff wore elskelige
305 Danmarcks oc Norges raad i Danmarcks oc Norges rige oc beplichte oss them ath antworde fran oss wore gothe men oc thienere i forscreffne wore two rige

herester underpricket hans A. – geld] g rettet fra h B. – 275 smasinde] smaaswene B. – 278 Danmarck] oc tilf. B. – 281 nar wii] på rasur A. – 287 smasinde] smaswene B. – 292 smasinde] smaswene B. – 294 eller] oc tilf. B. – forscriffue] scriffue B. – 296 thenne] these B. – 297 Køpendehaffn] Købendehaffn B. – i (2)] mgl. B. – 305 slotzlower] over e gennemstreget er-krolle

till wor hand oc till *forscreffne* ware two rigens rads hand igen, nar oss forstacket worder. Skeer *thet* swo at nagher slotzlow *anderledes* forantwordes, tha skall *thet* engen macht haffue.

310 <38.> Item nar oss hender at drage aff naget rige ind vdi eet annet, tha wele wii oc skulle tilskicke firæ aff rigens raad i *thet* rige, som skulle ware mechtuge at skicke alle i *thet* rige lagh oc ret i wor *frawære*, hwo som *thet* begerer, thog ther *met* engen *dragen* fran siit *herresting*, landzting eller rigens *cancellære*.

315 <39.> Item alle these try riges inbyggere, hwat rige the vdi boo, andelige eller werdzlige, som *therres* gotz oc eyedeel vrettelige haffue myst oc ey en nw igen haffue fonget, the skulle *thet* igen fonge, anamme oc beholde effther *therres* breffs ludelsse, ehwat *thet* helst er, arffue gotz, købe gotz, leye gotz
320 eller kronens pant. Oc effter then artikell, som *forescreffuit* staer, at *konning*, *drotning* eller *therres* afføde mwe ey købe eller pante aff *ridderskabet* etcetera, tha skall *iomfrv* Beritte Oleffs dotter nw *strax* frii oc *qwit* vden alt *hinder* oc *hjelperæde* haffue, nyde oc beholde *Wallø* oc alle the garde oc gotz, *køpste*
325 *de* gotz, *pantegotz*, *møller* oc *landbo*, ehwat *thet* helst er, som *hennes* fader oc *modher* *thet* nogher tiid *aldrefriest* i *wære* haffde, *met* sine *tilliggelse*, som *forescreffuit* staer; oc *thesliges* the *breff* ludendes pa *køb*, *pant* eller *inførelse* skulle *aldri* komme *forscreffne* *iomfrv* Beritte eller *hennes* arffuinge till skade eller *forfong* i *nagre* made, oc *frv* Beritte i *Hammersted* *wedherlegge* for^{de} wor *kære* *frve* *modher* igen *werd* eller *penninge*, tog i swo mode, at *hauer* *forscreff*
330 *ne* *frv* Beritte *nager* ret eller arffuedeel *inne* *met* for^{de} *iomfrw* Beritte i *forscreff*
ne gotz, *ther* hun ey *hauer* fonget *fyllest* eller *wedherlegning* fore, *ther* *gonge* om, som *lagen* vtviser.

<40.> Item wele wii oc skulle trolige tilhielp, at *ther* skeer *tilbørlig* bood oc *wandell* fore then *vlydelige* oc *vgudelige* *gerning*, som skede i *Berghen* aff
335 the *tyske* pa *biscob* *Torleff*, *her* *Oleff* *Nielsson*, *her* *Per* *Nielsson*, *therres* børn oc *mange* *flere*, *bode* *klerke* oc *leegmen*, *kyrke* oc *closther*, *met* *roff*, *mord* oc *brand*.

<41.> Item skulle wii oc rigens raad aff *hwert* rige pa *Sweriges* riges raad behaff sende tre aff *radet*, en *biscop* oc two aff *ridderskabet*, *hwert* aar till
340 mode, swo at the ny aff alle try rigene komme eet aar *sammen* i *Konninx*
backe, *thet* annet i *Nyløse* oc *thet* *trædie* i *Konningelle*. Swo skall *thet* *hwert* aar *omkring* *skyfftes*, oc *tiden* skall *wære* om *sancti* *Oleffs* *konnings* dagh,

A. – 308 rads] B; handz A. – 309 forantwordes] foranwordedes B. – 322 Beritte] Birgitte B. – 323 Wallø] Vallø B. – 327 Beritte] Birgitte B. – 328 Beritte] Birgitte B. – for^{de}] for^{ne} B. – 329 igen] eller *tilf.* B. – 330 Beritte (1) (2)] Birgitte B. – for^{de}] for^{ne} B. – 334 Berghen] Bergen B. – 335 Nielsson (1) (2)] Nielson B. – 340 Konninxbacke] Kongsbacke B. – 341 Konningelle] Kongelde B. – 342 Oleffs] Oleff B. – 343 kan] kunde B. – 347 brøde] brødre B. – the] B;

ther at forhandle oc owerwege om ther finnes nagre ærinde, som kan drage till
 345 wilge oc wbestand mellum rigene eller i rigene, thet aff at legge, ramme oc
 stadfeste the ærinde, som kunne komme rigene till semye oc bestand.

<42.> Item wordher nager i noget righe friitløss, biltugher eller vtslegher i
 eet righe fore sine rette brøde, tha skall han swo well friitløss wære i the two
 andre rige, oc skall hannum engen heygne eller forsware, wden hwar hannum
 350 wordher aa thalende eller vpa kerd, ther skall man ower hannum rette effther
 thess riges bescreffne logh, som gerning giordes vdi. Thesliges ma oc skall
 engen holde eller forsware nager then annen till hoffmod, som met vmynne oc
 vskell er skylder fran sin hosbonde, wære innen rigens eller annerstedz i
 these try rige.

<43.> Item skulle wii engen macht haffue forhindre eller formene nagre
 355 gode men, andelige eller werdzlige, i noget rige at befeste oc bygge sine garde
 them oc riget till nytte oc gaffn.

<44.> Item wne wii oc tillade, at køpmen aff alle land mwe felige oc
 leydede segle till Bergen oc andre køpstedher i Norge met therres køpman-
 skab, Norges rige till nytte oc bestand, wor oc kronens told vforsømet, oc
 360 hwar the helst till riget komme, ware wnder the gamle priuielegier, som wore
 forfæthre konninge i Norge them tilforen giffuit haffde, oc the købmen i
 Bergen eller annerstedz i Norge ey skulle beware sig met nagre embethes men
 i købstæderne eller noget annet regemente, som kronen eller kyrken tilhører,
 oc ey pante eller sla wnder sig nogre garde eller landzsens eygner, oc hollen-
 365 der segle effther therres sidwane.

<45.> Item wele wii oc tillade, at rigens raad i Norge en tiid i hwerie two
 aar sammen komme till mode oc owerwege rigens ærinde, ehwat wii ære innen
 eller vden riges, oc thet mode skall holdes eth sinne i Oslo oc annen i Bergen,
 oc ther tha rettes oc affthales alle skyldninger oc sagher, som ey ellers rettes
 370 kunne, oc hwat the ther tha laglige dømme oc affsige fore rette, wele wii
 wbrødelige holde oc stadfeste, oc erchebispem i Trondhiem skall haffue befa-
 ling at steffne radit till sammen till thet forscreffne mode.

<46.> Item skulle wii skicket swo, at naget aff rigens rente i rigene legges
 till kronens slot oc garde till bygning oc forbættring, som nw forfaldne ære, oc
 375 thet behoff gørs.

<47.> Item wele wii ey tilstede, at nogre købmen aff hense stæderne segle
 till Iisland, oc ey wele wii sette ther nogen wtlensker høwitzman.

<48.> Item engæn god man i these try rige skall wære plichtug till at fare

mgl. A. – 349 aa thalende] paatalet *B.* – 352 er] eller *B.* – 355 befeste] *B.*; beste *A.* – 370 the]
mgl. B. – dømme] dømtes *B.* – affsige] affsiges *B.* – fore]met *B.* – 371 Trondhiem] Trondhem *B.*
 – befalling] oc magt *tilf. B.* – 372 forscreffne] *mgl. B.* – 374 som nw forfaldne ære] *mgl. B.* – oc
 (3)] hwar *B.* – 377 ey wele wii] wele wii ey *B.* – nogen wtlensker høwitzman] noger vdlendz-

vden riges oss till thieniste, vden storlige behoff giordes oss eller oc thet rige,
380 som han tilkalles, eller alle try rigene.

<49.> Item engen skall ware plichtig at steffnes eller kalles aff noget rige fore noger dommere vden landz, men stande till rette fore oss oc thess riges raad oc tilbørlige dommere innen landz.

<50.> Item skulle wii ey beware oss met noget læn i Norges rige eller them
385 forandre, før wii ære kronet konning i Norge, men bliffue som the nw skicket ære.

<51.> Item wele wii ey eller skulle nogen rente eller affgyfft at kreffue eller eske, som faldne ære aff lænene i Norges rige, siden wor kære fader døde, k. C., intill thess gud thet føyer wii kronet worde i Norges rige, oc tha skicke om
390 alle slot oc læn at sette pa affgiffit oc thieniste effther rigens raadz raad etcetera.

Wii for^{de} Danmarcks oc Norges rigens raad fuldmechtige her nw till stæde loffue oc sige hwer annen innenbyrdz vpa wore ære, gode tro oc sanningen, at wii aff all troskab wele tilhielpes hwer annen i hwert riige, at these forscreffne
395 article mwe oc skulle vbrodelige holdes i alle made. Thesliges wele wii forscreffne Danmarcks oc Norges raad vpa wor tro, ære oc sanningen met all troskab tilhielpes, at forscreffne article skulle fuldkommelige holdes werdugste, werduge fæthre, herrer oc gothe men Sweriges riges raad oc inbyggere, nar the haffue fuldburdet oc anammet thenne forscreffne wor nathige herre Hans
400 met gudz nade Danmarcks, Norges konning etcetera met oss fore en fuldmechtige herre oc konning ower Sweriges rige, oc gøre oss thet samme igen. Till alles thessz styckes oc articles fuldkammelig stadfestelsse, fulburd oc ytermere forwaring wii forscreffne Hans met gutz nade etcetera, oc forscreffne werdugste, werduge fæthres, herrer oc gothe men, Danmarcks oc Norges riges raad
405 met widschab oc wilie lade henge wore secrete oc incegle neden fore thette breff. Datum Halmstadis anno domini millesimo quadingentesimo octuagesimo tercio in profesto purificacionis gloriose uirginis Marie.

ske men til høuitzmen B. – 378 till] *mgl.* B. – 379 thet rige] riget B. – 380 eller] B; ellers A. – 387 at] *mgl.* B. – 388 døde, k.C.] C. k. døde B. – 392 for^{de}] for^{ne} B. – Danmarcks] Danmarks B. – 397 werdugste] oc *tilf.* B. – 400 Danmarcks] Danmarks B; oc *tilf.* B. – 401 koning]vt *tilf.* B. – Sweriges] Sueriges B. – 403 werdugste] oc *tilf.* B.

38

[1483-1507. 20. november]

**Kong Hans' og rigsrådets dom
vedrørende deling af bondegods.**

A: tabt, kendt i udtog i RA. Rigens Forfølgningsbog nr. 1 (1536-43) f. 173v gennem den stadfæstelse, som Jakob Jensen fik 4. maj 1541 på bl.a. denne dom.

Tryk: Rep. 2. rk. 12602; Det kgl. Rettertings Domme I 838; Danske Domme I 141 nr. 46 note 1.

Anm.: Dommen, der er afsagt i kong Hans' regeringstid, må være ældre end 20. november 1507, idet den da påberåbtes på Viborg landsting (Danske Domme I 140 nr. 46). Cf. også dom af 8. december 1507, hvor kongens og rigsrådets dom om, at »bønderne iorde ey bør att splides eller partis fraan deris rette bondegaarde« ligeledes påberåbes (Rep. 2. rk. 10896).

Tekst efter Rigens Forfølgningsbog.

Ett k. Hansses breff lydendes, att handh mett hans naades raadh hagde dømptt, att bonde gottz ey maatte spliittes att, me<n> en arffuinge skulle tilskiickes att bessiidhe gaarden, ssom største partt hagde y gaarden oc giiffue sine mettarrffuinge skeppeskyldtt.

39

[1483-1513]

**Kong Hans' brev til Langelands bønder,
der får tilladelse til at sejle med eget gods.**

A: tabt, referat i RA. Herredagsdombog nr. 2-3 (1537-43) f. 53v i dom afsagt på det kongelige retterting 25. april 1540 i sagen mellem Jon Pedersen og Mads Pedersen i Magleby på den ene side og borgmester og råd i Rudkøbing på den anden. I sagen, der angår beslaglæggelsen af skibe og ladning i havne uden købstadprivilegier, efter at der er udstedt udførselsforbud, fremlægges kong Hans' brev.

Tryk: Rep. 2. rk. 12586; Det kgl. Rettertings Domme I 551.

Dat.: En snævrere datering synes ikke mulig. 15. august 1492 pålægges indbyggerne på Langeland at føre deres varer til Rudkøbing og sælge dem der. Samtidig forbydes landkøb og forprang. Dette gentages <1500. 17. maj (?).> og udbygges med et forbud mod at benytte ulovlige havne. Dronning Kristine gentager dette 1510 15. november eller 1520 16. november (cf. Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. III 610-12).

Tekst efter Herredagsdombog.

Ett høgborne furstes konningh Hanssis wor kyære herre faderbroders breff saligh met gudt, liudendes, att hans nade haffde vntt och tillatt bønderne paa Langelandt att segle met theres eygett gotz, ssomm the tiilforne giordt haffde, ssomm ssamme breff ythermere wdwiisser.

**Kong Hans' bestemmelser
om udførsel af penge og korn (havre),
samt pris og afgift på øl.**

A: Lund LA. Halmstads rådhusrätts och magistrats arkiv, E I 1. Papir 29,5×22. På bagsiden fragment af kong Hans' segl, DKS. 88. Mht. identifikation af seglet, cf. Rep. 2. rk. 6251. – Aa: Smst., E I 2. Halmstad stads Privilegiebok 100-01 (1664). – Ab: Linköping Stifts- og Landsbibliotek J 51 31-33 (slutn. af 17. årh.).

Tryk: Richardson, Hallandia 134-35 (*udtog*), herefter Aarsberetn. fra Geheimearch. V 76; Hist. Tidskr. för Skåneland I 168 (*udtog efter A, m. dat. 16. september*). – Reg. Dan. *4867; Rep. 2. rk. 6251.

Datering: Brevet er udstedt af kong Hans i Næstved på Eufemia dag, der i Skandinavien almindeligvis faldt den 16. september. Helgeninden fejredes if. Missale Hafniensis dog i København også den 13. april (Grotefend, Zeitrechnung II 215-49). Da Københavns Slot på denne tid var ved at blive hovedsædet for kancelliet (W. Christensen, Dansk Statsforvaltning 136), kan ingen af de nævnte datoer udelukkes. En gennemgang af kongens rejser i april og september har heller ikke kunnet afgøre spørgsmålet.

Tekst efter A.

Wii Hans met gudz nade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gothas koning, vduald koning til Swerige, hertug i Slesuigh oc i Holsten, Stormarn oc Ditmerschen hertugh, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gøre alle wiitherligt, at wii ære nw saa offuer ens wordne met wore elskelige radh her i right, at these effterscreffne stöcke oc artickle skulle holdes offuer alt wort righe 5 Danmarck, som hereffther fölgher. <1.> Først at nar nogher færdes her aff right, skal han ey vtføre met segh danske penninge flere æn sæx marck i dansk mynt. <2.> Oc vppa thet at ey skal worde swor dyr tiid pa haffre, skal ey noger vtføre nogher haffre her aff right. <3.> Oc sammeledes, at nar tyst øll 10 føres her ind vti right, tha skal hwer tønne tyst købes oc sælyes fore xx danske β oc ey mere, oc aff hwer læst tyst øll hiid vti right kommer, ehwor thet helst ær, skal then, som øleth sælgher, giffue oss til wort behoff eth lod sølff til zise, inghen vndentaghet i nogher made. Oc skal thette forbudh nw strax vppa gonge oc stondendes bliffue, swo lenge wii thet effther wort elskelige 15 riges radz radh igen opgiiffue. Thi forbywthe wii alle saa wel vthen riges som innen riges men heromodh at gøre i nogher made, bæthindes oc bywtindes ether, wore fogde, borgemestere, radh oc menighet i Halmstede, at i her pa lade ware thage, at thette saa holdes i ether by. Finde i nogher, som gør imodh these forscreffne artickle, tha skal han haffue forbrudet, hwes han 20 haffuer met at fare, oc ther til wele wii lade rette vtoffuer hannum, som bør at

3 wiitherligt] herefter overstr. aw A.

rettes offuer then, wore breff oc budh ey holde wele. Oc tilskycke oc befale wii wor byfoget oc bode wore borgemestere i Halmstæde, at i warethaghe, at wii rædelige fonge saadan sølff told aff hwer lest tyst øll, som saa indkommer fore ether by, oc i skulle stande oss selffue til regenschab therfore, thi lader thet
 25 ingelunde. Datum in opido nostro Nestuedensi die beate Eufemie uirginis anno domini etcetera lxxxviii nostro sub signeto.

41

1491. 8. og 9. marts Lund og Landskrona

Kong Hans' bestemmelser om guldsmedearbejders stempling og lødighed.

A: Københavns Stadsarkiv. Privilegier nr. 26. Papir 29,4×21,0. Kong Hans' segl, i rødt voks, DKS. 88, påtrykt på bagsiden, stærkt beskadiget. På bagsiden med samtidig hd. *Købnehaffn*. Med hd. fra 16. årh. Om guldsmederne, reg. i Fortegnelse over Kiøbenhavns Raadstues Archiv 7 nr. 26. – Aa: Fyn LA. Karen Brahes Bibl. C II 22 109-110 (2. halv. af 17. årh.). – B: RA. Ribe by. Papir 29,4×21,3-21,7. Kong Hans' segl, papir over voks, DKS. 88, påtrykt på bagsiden. På bagsiden langs overkanten med samtidig hd. *Ribe*. Langs nederste kant *Vm gulsmider hurdant silff*. – Ba: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 420,2° 122 (17. årh.). – C: tabt. – Ca: Malmø Stadsarkiv. Registrum Ville Malmøyghe f. 14v (omkr. 1500). – D: Malmø Stadsarkiv. A 25. Papir 29,9×21,7. Kong Hans' segl, papir over voks, DKS. 88, påtrykt på bagsiden, beskadiget. På bagsiden med samtidig hd. *Malmøø*. Med lidt senere hd. *Om guldsmedier*. – Da: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 268v (1546). – Db: Malmø Stadsarkiv. Malmø stads privilegiebok upplagd 1664 f. 28r-v. – Db1: Sv.RA. Skånska komm. handl. Städernas privilegier II 1669-70 281. – Db2: Smst. Kommerskoll. huvudarkiv. Städernas privilegier 1353-1728 f. 38v. – Dc: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 361,2° 397 (17. årh.). – Dc1: RA. Langebeks Diplomatarium foran 1490. – Dc2: Smst. Langebeks Saml. XIII. Om gilder og lav.

Hertil (*D-gruppen*) slutter sig en række eftermiddelalderlige afskrifter, hvori bestemmelserne er stiledt til købstæderne i almindelighed:

Oslo Deichman 43,4° f. 285v-286r (1579), Malmø Stadsarkiv Skånelagen (tdl. Buréens hdskr.) f. 156v-157r (1584), Uppsala Univ. Bibl. H 126a,4° f. 96r-v (1585), Lund Univ. Bibl. A. P. Lindblad (II),4° f. 166r-v (ca. 1570, samme hd. som flg.), Kgl. Bibl. Thott 1982,4° f. 238v-239r (2. halv. af 16. årh., samme hd. som foreg.), Lund Univ. Bibl. J 27,4° f. 300r-v (omkr. 1600), Kgl. Bibl. Thott 1990,4° f. 406r-407r (1601), smst. Uldall 11,2° f. 42v-43r (beg. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1354,4° f. 205v-206r (ca. 1650), smst. Ny kgl. saml. 1347,4° f. 56v-57r (2. halv. af 17. årh.).

Den sidstnævnte gruppe håndskrifter indeholder alle skånske lov og/eller de sjællandske love med undtagelse af de tre sidste, der indeholder købstadprivilegier. Af de først meddelte håndskrifter indeholder *Da* skånske lov; de øvrige købstadlovgivning.

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og falder uden for denne udgaves rammer.

Faksimile: Registrum Ville Malmøyghe (1937) f. 14v.

Tryk: Adler, Ribe Katedralskoles Indbydelsesskrift 1847 8-9 (*efter B*); Aarsberetn. fra Geheimearch. V 77-78 (*efter A*); Kjøbenhavns Dipl. I 223-24 (*efter A*; med dat. 8. marts 1490); Danmarks Gilde- og Lavsskraaer II 391-93 (*efter Ca*); Rep. 2. rk. 6899 (*udtog efter D*); Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. IV 93 (*efter D*). – Reg. Dan. *8116; Rep. 2. rk. 6896; Registrum Ville Malmøyghe (1937) 18.

Ann.: Kun eksemplaret til Malmø er udstedt i Landskrona 9. marts 1491.

Tekst efter A.

Wii Hanss met gudz nade Danmarcks, Norges, Vendes oc Gothes konning, vduald till Suerige, hertug i Sleswiig oc hertug i Holtzsten, Stormarn oc Ditmersken, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gøre alle vitherligt, at oss er till vidende wordet, at guldsmederne i wore købsteder her i riget gøre oc arbeyde meget ont sylff i gerninge, i hwilket wore kære vndersate, then mene man, beswiges, them til skade oc forfang i mange made. Thi haffue wii *thet* nw offuerweyet met wore *elskelige* rigens rad, her nw tilstede wore, oc effther *theres* rad swa skicket *ther* om, at hwer guldsmed i ether by skal sette bysens oc sith eget mercke paa all then gerning, han gør, oc hwer veyen marck sylff skall han gøre i gerning swa good, at hwn holder xiiii lod oc eth qwinttiin pwrt sylff. Findes oc nogen guldsmede gerning, som veyen marck sylff holder forneden xiiii lod vdi, *thet* skal regnes fore falskst gotz, oc then, *thet* vtgør, stande siin ret *ther* fore, som fore annet falst gotz. Thi bede wii oc bywde ether, wore byfogdhe, borgemestere, rad oc toldere vdi Købnehaffn, at i ware tage, at *thette* swa aldeles holdes i ether by, som forscreffuit stander. Finde i *noger* her emod gører, tha hindrer hanum oc retter offuer hanum, som bør at rettes offuer then, som met falst gotz handler oc omganger. Datum in ciuitate nostra Lundensi tercia feria proxima post dominicam oculi anno etcetera nonagesimo primo, nostro sub signeto.

1 Hanss] Hans *B, Ca, D*. – Danmarcks] Danmarks *D*. – Norges] Norgis *Ca*. – Vendes] Vendis *Ca*. – Gothes] Gottis *Ca*; Godes *D*. – 2 vduald] konning *tilf. B*. – Suerige] Sverige *Ca*; Sueriges rige *B*. – Sleswiig] Sleswyg *Ca*; Sleswig *D*. – oc hertug i] *mgl. Ca*. – oc...3 Ditmersken] i Holsten, Stormarn oc Ditmersken hertug *B*. – Holtzsten] Holsten *B, Ca*. – Stormarn] Stormernn *Ca*. – 3 Oldenborg] Oldenborge *Ca*; Oldenborgh *D*. – 4 i wore købsteder] *mgl. Ca*. – 6 mene man] mere man *D*. – 7 *thet* nw] nw *thet B*. – 8 rad] haffue *tilf. D*. – i ether by] her vdi vortt righe *Ca*. – 9 bysens] tegnn, som han vdi boor *tilf. Ca*. – all] hwer *D*. – 10 i] *herefter overstr. sylff Ca*. – i gerning] *mgl. B*. – hwn] han *B*. – 13 *thet* vtgør] *ther* vdgøreth ok forarbeyder *Ca*. – siin] *prikkerne over ii mgl. A*. – *ther*] *mgl. Ca*. – annet] *B, Ca, D*; amet *A*. – 14 wore...toldere] Hans Zeber, vor mynthemester *Ca*. – Købnehaffn] Ribe *B*; Malmøge *Ca*; Malmø *D*. – 15 swa aldeles] aldeles swo *B*. – aldeles holdes] holddes aldeis *Ca*. – i.... 16 stander] hwor som i kommandes vorde her i vortt righe *Ca*. – i] oc *tilf. B, Ca*. – *noger*] som *tilf. Ca*. – hanum] them *Ca*. – retter] *ther tilf. Ca*. – 17 hanum] them *Ca*. – then] the *Ca*. – met] *mgl. Ca*. – omganger] Sammeledes bede vy ok biwde vore kære vndersotthe, borgemestere, byfoghet ok radhet i vore ok kronens køpstæder i Skane ok alle andre embitzmen ok lensmend, ath i ære forscreffne vor mynthemester Hans Zeber eller hans vyse bwd, nar ok huar han edher tillsygendes vordher, behielpelighe ok bystandige paa vore vegne, ath these forscreffne artickle i alle made saa holdes, vndher then ære ok troskapp, som i oss ok righet sworith haffue, ok ladher *thet* ingelunde *tilf. Ca*. – 18 ciuitate nostra] opido nostro *D*. – Lundensi] Landeskrone *D*. – tercia feria] feria tercia *B*; quarta feria *D*. – 19 etcetera nonagesimo] domini mcdxc *Ca*.

Kong Hans fastsætter regler for handelen i Danmark.

A: Malmø Stadsarkiv. A 26. Papir 29,5×21,8. Kong Hans' segl, papir over rødt voks, påtrykt på bagsiden, DKS. 88, beskadiget. Kancellipåtegning m. samtidig hd. *Malmø*. – Aa: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 271r-272v (1546). – Ab: RA. Danske Kancelli B 117a. Kopier af købstædernes privilegier indsendt 1648. Malmø f. 38r-38v. – Ac: Malmø Stadsarkiv. Malmø Stads privilegiebok upplagd 1664 f. 28v-29v. – Ac1: Sv. RA. Skånska komm. handl. Städernas privilegier II 1669-70 282-84. – Ac2: Smst. Kommerskoll. huvudarkiv. Städernas privilegier 1353-1728 f. 39r-40r. – Ad: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 361,2° 402-404 (2. halv. af 17. årh.). – B: tabt. – Ba: Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 184r-186v (ca. 1500), m. tilf. fra bl.a. Kong Hans' alm. stadsret. – Ba1: Kgl. Bibl. Kall 562,4° (18. årh.). – C: tabt. – Ca: Smst. Uldall 11,2° f. 41r-42v (beg. af 17. årh.).

Den eneste bevarede middelalderlige afskrift (*Ba*) findes i et håndskrift, der indeholder skånske lov. De eftermiddelalderlige afskrifter, der er mere eller mindre moderniserede og falder uden for udgavens rammer, findes i håndskrifter, der indeholder købstadprivilegier eller skånske lov (*Aa*).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 76-77 (*efter Ab, m. dateringen C. 1490?*); Hanserecesse 3. rk. III 3-4 (*udtog efter A*); Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. IV 93-95 (*efter A*). – Historisk Tidsskrift IV 553; Reg. Dan. *8111; Rep. 2. rk. 6935.

Tekst efter A.

Wii Hans, met gudz nade Danmarcks, Norges, Wendes oc Gothes koning, wduald konning til Suerige, hertug vdi Slesuig, oc hertug vdi Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, helse ether wore kære vndhersothe, bormesther, radh oc menegheed vdi Malmø, kerlige met
5 gud oc wor nade. Vither kære wener, ath wii meth wore *elskelige* rigens rad i Danmarck, som her nw hoss oss til stæde wore, haffue befyntet stoer merckelig brøsth, som vdi lang tiid waret haffuer her vdi wort righe Danmarck meth regemente, købmandzskab oc at her vtføres aff *righet* mange
10 indbyggere kunne fanghe stor brøst oc forfang aff. Tha swodant at betage, oc at the stycker mwge begynnes oc oppeholdes, som oss *forscreffne* wort righe

Overskr. til loven: Koning Hanssis priuilegier om kiøbmandtz handell som holdis schall offuer aldt Dammarckis riige Ca. – 1 Danmarcks] Damarks Ba. – Wendes] Wendis Ba. – 2 konning] mgl. Ba. – Suerige] Suerrige Ba. – Slesuig] Sleswiig Ba. – Holsten] Holzstæn Ba. – 3 Ditmarsken] Dytmersken Ba. – ether.....4 Malmø] wii eder oss elskellige verdugste father biscop Iens Brøstorp i Lund, prelather, abbeder, priere, menæ klerckerii, mene riddere och gode men, kopstæde mend och menæ almwge, som bygge ok bo i Skaane Ba. – Malmø] Skaane Ba; Siellandt Ca. – 6 Danmarck] Danmark Ba. – 7 Danmarck] Danmark Ba. – 8 oc] andra scatelige sidwaner, som ære met store wnyttelige costæ wti brudlup och barslæ och sammeledes met clædebonet vdi blant bønder och almwess folk. Tesligeste *tilf. Ba.* – 9 hwelket] hwor Ba. – Da<nm>arcks] Dammarcks A; Danmarks Ba. – 11 stycker] och sidwaner *tilf. Ba.* – 12

Danmark mwæ komme oc bliffue til gaffn, nytthe oc bestand, ære wii met
 forscreffne wort elskelige rigens radh swo offuer ens wordne, at tesse effther-
 screffne stycker oc artickele skulle holdes wbrødelig vdi forscreffne Malmø oc
 15 offuer alt wort righe Danmarck. <1.> Først at alle tyeske købmen skulle fare
 her aff landhet innen sancti Andree dagh oc ey ligge wintherleye nogherstedz
 her i righet oc mwæ togh komme igen met theres købmanskab met førsthe
 obet watne. <2.> Item bøndherne mwe købe oc selghe meth kobstademen, ey
 20 til forprangh oc icke met gestherne, oc gestherne mwæ købslaa met købsta-
 demen oc icke met bøndherne, oc inghen mectigh eller wmectigh andhelighe
 eller werdzlighe wor embetzman eller nogher ændre skulle gøre landkøb eller
 forprangh vthen til theres gardz oc bordz behoff vthen vthi frii aarss mar-
 cket, ther købe oc selghe hwer effther gammel seedwane. Hwo som her emod
 25 gør, haffue forbrød, hwes han handterer oc ther till tree marck. Oc skulle
 alle tyeske købmen ligghe i kost met wore borgher oc engen andherstedz oc
 ey gøre forkøb eller forprangh. <3.> Item engen aff wore borgher eller vndher-
 sathe skulle taghe fremede købmandz penninghe eller godz eller haffue ve-
 therlag met them at brwghe til købmandz gaffn. Hwo her emod gør, haffue
 forbrød the samme penninge til wort fadhebwrđ oc ther til fyretiwege marck
 30 oc fyretiwege marck til byen. <4.> Item tønne tyest øøl vinther eller sommer
 skal ey dyrer selges eller købes æn tiwege β, thet som got ær, oc borghermester
 oc rad vdi hwer by skulle tilsee, at thet ær got, som selges, oc at wii til gode
 rødhe fanghe wor zise ther aff, som wii her til fanget haffue. Hwo som køber
 dyrer eller selgher, haffue forbröt øleth til oss, som købt haffuer, oc ther til
 35 fyretiwege mark, halffdelen til oss oc halffdelen til byen, oc then, som selgher
 tønner dyrer æn tiwege β, haffue forbröt penninghene, han feck eller haffue
 skal fore øleth, met huess tyest øøl, han haffuer igen met at fare, oc ther til
 bødhe fyretiwege mark, halffdelen til oss oc halffdelen til byen. Hwo som
 fører emst øøl, han skal forzise till oss aff hwert fad fyre β, thesligest aff
 40 hamborgher oc bernowst øøl hwert fad two β oc aff huert fad pryst øøl iii β
 til oss at forzise. <5.> Item wele wii, at ingen hesthe, øgh eller føel skulle
 vtføres aff forscreffne Malmø, hesthen ey beddre æn femthen mark oc ey

Danmark] och thes indbyggere tilf. Ba. – mwæ] kunne Ba. – wii] nw tilf. Ba. – 13 forscreffne
 wort] wore forscreffne Ba. – 14 forscreffne Malmø] Scaane Ba. – forscreffne....15 Danmarck]
 ald wortt riige Danmarck Ca. – Danmarck] Danmark Ba. – 16 landhet] huært aarr tilf. Ba. –
 17 mwæ] tilf. o. lin. A. – 18 Item.... kobstademen] gentaget Ba. – 20 oc (1) bøndherne]
 gentaget Ba. – 22 oc] eller Ba. – 24 han] mgl. Ba. – 27 købmandz penninghe] pæninge aff
 køpman Ba. – 28 gaffn] eller nytthe tilf. Ba. – Hwo] som tilf. Ba. – 29 penninge] eller gotz tilf.
 Ba. – 30 eller] och Ba. – 34 som] han tilf. Ba. – 35 oc (2)...38 byen] mgl. Ba. – 36 tønner]
 herover overflødig nasalstreg A. – 38 Hwo] Item hwo Ba. – 39 oss] herefter overstr. sto A. – 40
 hamborgher oc bernowst] bernost øll och hamburgger Ba. – huert] mgl. Ba. – 41 forzise]
 herefter tilf. Ba bestemmelser vedr. bryllup, barsel og almuens klædedragt og tjenesteforhold. – 42 Malmø]

yngre æn siw aar oc *øøghet* ey beddre æn en *lødig* mark. Oc skal ey *vtføres*
 lamb, lambekød eller kokød vthen riget. <6.> Item skal *thette* wort forbwd
 45 nw strax pa gange oc standendes bliffue, swo lenghe wii *thet* igen opgiffue
 met wore opne breff. Bedendes oc biwdendes wore borgher<me>sther oc rad i
 forscreffne Malmø at i ware tage, at *thette* aldeles swo holdes i alle made,
 som forscreffuet standher, oc ladher *thet* engelunde vndher wor hyllest oc
 nade. Datum Haffnie secunda feria pentecostes anno etcetera nonagesimo
 50 primo nostro sub signeto.

43

1492. 19. februar

Odense

**Kong Hans' overenskomst med biskop Karl, priorer, abbeder,
 provster, det menige præsteskab og ridderskabet på Fyn om
 Fyns vedtægt.**

A: RA. B 5 b, Fyns adels arkiv. Perg. 48,5×32,8 (plica 6,4-7,8). Kong Hans' sekret, i rødt
 voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 87, stærkt beskadiget. På bagsiden m. Johan Friis' hd.
 (midt. af 16. årh.) *Adelen uti Fyn theris priuileger vdgiffne aff koning Hans om polici uti Fyn huorledis
 hollis skal.* – Aa: Kristian 3.s vidisse af 20. august 1551. RA. B 5 b, Fyns adels arkiv. – Ab: tabt.
 – Ab1: RA. Topografisk Samling. Papir. Fyn i almindelighed (2. halv. af 17. årh.). – Ab2:
 Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1368,4° (18. årh.).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 78-81 (*efter A*). – Reg. Dan. *8176; Rep. 2. rk. 7079.
Anm.: Om den ældste Fyns vedtægt cf. nr. 33.

Tekst efter A.

Wii Hanss met gudz nade Danmarckis, Norgis, Venndes oc Gothes kon-
 ning, vduald til Suerige, hertug i Sleswiig oc i Holtzsten, Stormarnn oc
 Ditmersken, greffue i Oldenborg oc Delmenhorst, gøre alle vitherligt, at
 fore wore kære menige vndersatis bestæ oc bestand skyld, som bygge oc boo
 5 i Fywn, ere wii swa offwereens wordne met oss elskelige verduge fader,
 biscop Karll i forskreffne Fywn, priere, abbeder, proueste, menige klercke-
 rii oc wort ridderskab ther samme stedz, at i alle made swa skal holdes om
 these efftherskreffinne article, som efftherskreffwet staer. <1.> Først om fææ
 skal swa holdes, at hwer man tillegger swa meget fææ, som han kan føde
 10 paa sith eget græss oc strafoder, oc ey hugge noger mandz skouwe for fææ.

Scane land *Ba*; *mgl. Ca.* – ey (1)] *mgl. Ba.* – ey (2)] *mgl. Ba.* – 43 Oc] *mgl. Ba.* – 44
 lamb....riget] her aff forscreffne landh lamb eller lambkøth vthen righet och egh helder
 kokødh *Ba*; *herefter tilf. Ba en bestemmelse om humlekuler.* – 46 Bedendes.....49 nade] *mgl. Ba.* – 46
 borgher<me>sther] borghersther *A.* – 47 Malmø] *mgl. Ca.* – 49 etcetera] domini millesimo
 quadringentesimo *Ba.* – 50 nostro] *regali tilf. Ba.* – signeto] secreto *Ba.*

<2.> Item hwer man tillegger swa mange horss oc øg, som han kan holde oc
 føde paa sith eget græss oc strafoder, oc holde them effther lagen, alle eyeres
 skouwe vthen skade. <3.> Item ingen man hugge ved vd aff Fywn til skibss
 at føre til saall vdi noger made, oc hwo som vill hugge eeg eller bøg eller kwll
 15 brende till torg at føre, thet skal haffwes *met* iorddrottens mynde, vnder
 then pynæ, som efftherskreffwit stander om skowhug. <4.> Item hwor som
 bonde oc brydiæ haffue fællitz skouw sammen, ther nyde hwer vdi fælde,
 som han haffwer i grwnden, oc thet befales en bonde oc en brydie i hwer
 skouw til aasywns men at ware, togh ingen komme ther vid, førre en for-
 20 skreffinne aasywns men ther hoess komme at atskilge oc them emellom at
 delæ thet fælde, at hwer fanger, som hanum bør. <5.> Item hwor som kron-
 nen, kircken oc ridderskab haffue serdeles skouwe, ther nyder hwer som
 han haffuer vdi grwnden, togh engen beware sigh ther met, vden iordtrot-
 tens bud ther hoess er. <6.> Item hwo som fyndes *met* skowhug emod these
 25 forskreffinne artickle, han haffue forbrot two β *grot* emod then, hanum fynder
 vdi skowhug, oc skal then, som hanum swa fynder, føre hestæ oc woghen til
 iorddrotten til eth iertteken, oc then, swa hwgget haffuer, bøde skaden
 emod iorddrotten oc ther offwer giffue two β *grot*, om han vil igen haffue
 sinæ hestæ oc woghen. <7.> Item ingen man i Fywn skal haffue eller holde
 30 giedder, faa eller mange, lenger en til helgemøsse nestkomende. Dierffwes
 noger ther offwer them at holde, tha skall konnings foget ware forplictet wid
 good troo them at fordele oc forlegge, swa at the ere hwer man vden skade,
 swafremmt han icke selff vil gielde skaden igen. <8.> Item thette er biscopps,
 prieres, abbethers, prowesters, menige klerckeriis oc ridderskabss vdi Fywn
 35 vedertecth paa wor tilladelse, at the icke vele lade ieyæ raa vdi fem samfelde
 aar nest kommendes til reeb, vden hwilken good man som løster at bruge
 sinæ myøhwnde til raa, harer eller reffwæ, ock før forskreffinne fem aar
 fremgangne ere, tha skal tog ingen ieyæ, førre en næstæ landemode worder,
 at forskreffinne oss *elskelige* verduge fader, menige clerckerii oc ridderskab
 40 ther sammen komme oc eenss worde, hworlunde the thet framdeles holde
 vele, toch wor oc kronens, kirckens oc ridderskabss rettigheed ther vdi
 vforsømmet. <9.> Item fforbywde wii alle almwes men oc købstede men at
 slaa eller ieyæ raa eller harer *met* reeb, garn, hwnde eller arborst. Fyndes
 nogher met ferske gerninger, rettes ther fore som fore andre stolnæ kaastæ.
 45 Worder han icke greben wed ferske gerninger, oc sechtes han ther fore,
 verge seg effther lagen eller bliffwe tywff ther fore, som forskreffwet stander.
 <10.> Item hwo som haffuer ryddet almynding, nyther ey mere en som
 hanum falder vdi deell oc vdi reeb oc rafft, oc ingen man rydde her effther
 vden alle eyeres tilladelse. <11.> Item hwilken almwes man som nw haffwer
 50 raagarn eller haregarnn, han skal them anttworde siin iorddrotte. Dyyll
 them noger, bliffue ther tywff fore. <12.> Item hwilken almwes man som her

effther vill bygge hwss, smaa eller store, tha skal han sette them paa stenæ. Dierffwes noget ther emod at gøre, wore oc kronens, kirckens eller wort ridderskabss thiænere, haffue forbrot en oxæ siin iorddrotte oc myste siin
 55 gard oc ey nyde siin fardag. <13.> Item hwilken almwes man, wor oc kronens, kirckens eller wort ridderskabss thiænere, som icke innen ith halfft aar hereffther at thette wort breff lywssd oc læsdh worder, haffuer bygd vppaa steen ith hemmels hwss vdi siin gard, oc posske tid nest *kommandes* icke haffwer vdi siin gard, then som rwm haffuer, lx hwmlæ kwler, then haffue oc
 60 forbrot en oxæ siin iorddrotten, oc en siden skal gøre som forskreffwet stander. <14.> Item naar noget god man viiss noget aff sith gotz fore hanss rette forsømselss skyld, tha skal han sette borgen then iorddrotten er, at han ey skal feyde then, som boligen effther hanum fangende worder, swa vell som fore hwess han elders aff rette plictug er. Wil han ey sette borgen, tha
 65 maa hanss iorddrotten hindre hanum, swolenge han setter borgen fore feyde, oc ey ther met hwercken gøre wold eller herwercke. <15.> Item skal ingen man steffnnes vthen Fywn, om han vill pleyæ ret først til sith bircketing, hæritzing oc lantzing. <16.> Item hwat vidæ som almwe legge vdi noget by eller torp om hegn oc gierde oc andre bysens nytte oc tarff, thet
 70 maa ey en grannæ eller two kolkaste, men skulle alle holde vidæ oc veder-tecth. Hwo som siden bryder oc ey vill holde, som grannæ veder tage, tha mwe the hanum pantte fore hanss vlydelsse oc ey bryde forthi entigen wold eller herwercke. <17.> Item skal ingen man ieyæ annen mantz enmercke. <18.> Item hwo som vil dele noget skouw eller marck til reeb oc rafft eller
 75 dele noget marckeskel, tha skal han lade then iordegen bonde ting steffnne, som paa bolig boer, oc ey hanss medarffwinge, oc then bonde, som swa paa bolig boer, sige *konnings* foget til, at han ware hanum bystannegge paa kronens vegne, at han nyder thet lag oc ret er. <19.> Item ingen skal haffue eller holde stande swenne paa annen mantz gotz. Thi forbywde wii alle
 80 forskreffnne wore vndersate i Fywn emod nogre *forskreffnne* article at gøre vti noget made vnder oc ved swadan plict, som forskreffwet stander. Datum in ciuitate nostra Ottoniensi dominica septuagesime anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo nostro regio sub secreto.

Kong Hans' dom vedrørende arv af bondegods.

A: tabt, referat (a) optaget i dom i RA. Rigens dombog 1540-44 lit. A 202 afsagt på det kongelige retterting 15. maj 1543 i sagen mellem Søren Mund, fuldmægtig for Peder Ebbesen Galt og kronen, på den ene side og Kristen Harbou på egne og Niels Clementsens øvrige arvingers vegne på den anden side. Sagen vedrører arv af nærmere specificeret gods i Rinds

herred. Et andet referat (b) kendes fra en nu tabt dom afsagt på det kongelige retterting 30. juli 1543 i sagen mellem Peder Ebbesen Galt på kronens vegne på den ene side og Niels Clementsens arvinger, hans enke Anne, Kristen Harbou og arvingerne efter Peder Lassen i Viborg på den anden side. Sagen vedrører arv af nærmere specificeret gods. RA. Langebeks Diplomatarium (afskrevet 1748 af T. Klevenfeldt efter Rigens dombog), Gl. da. Domme I 82 (efter Rigens dombog, hvor der på det anførte sted i dag er en lakune). Dommen er reg. (c) i fortegnelsen over breve i sølvkammeret på Københavns Slot (1524). RA. Arkivvæsenets arkiv. Arkivregistraturer 4. 33 f. 20v.

Tryk: Gl. da. Domme I 78, 82 (efter *Rigens dombog*); ÆA. IV 414 nr. 100 (efter *brevfortegnelsen i sølvkammeret*); Rep. 2. rk. 7530 (efter *Rigens dombog*); Det kgl. Rettertings Domme II 316 (efter *Rigens dombog*). – Smst. II 323.

Dat.: Som det fremgår af det nu tabte referat (b), er dommen afsagt på Koldinghus 1493. Kong Hans vides ikke at have opholdt sig her dette år. I perioden fra 28. juli til 1. august ved vi, at Mourids Nielsen Gyldenstjerne var i Kolding. Af hans skrifters regnskabsbøger fremgår det bl.a., at denne 29. juli udbetalte to af kongens spillemænd otte skilling, ligesom han gav 28 skilling til de spillemænd, der senere kom til stede (RA. Mourids Nielsen Gyldenstjernes arkiv. Papir, G. Regnskabsbog I s. 9). Kong Hans rejste i begyndelsen af juli fra København og var i alle tilfælde 15. juli i Roskilde (Rep. 2. rk. 7455, 7461, 7465, Kjøbenhavns Diplomatarium IV 229-30). Først den 19. august træffes han igen – i Wilsnack i Nordtyskland (Reg. Dan. *8251).

(a)

Item et høgborne førstis konning Hanssis wor kiere herre faderbroders dom wnder guds aar mcdx<c>iii lydendes, at ingen maa arffue bonde gotts i friihet ephther logenn, oc Torderup at komme i skatt oc leyding igienn etce-tera.

(b)

5 Et høgborneñ førstis konning Hanssis wor kiere herre fader broders dom wttgiffuit paa Koldinghuss wnder guds aar mcdxciii^o lydendes, at ingen maa arffue bonde gottz wti friihedt ephther logen etcetera.

(c)

10 Item ett riigens cancellers dom, lydendes att Tordwp i Rindz hærrett er Iens Nielsson och hans arffwyng tiil dømmt for rett bondegodz och skwlle giøre kronen ther skieligheed ther aff.

Kong Hans' bestemmelse om, at vold i købstæderne skal anses som fersk gerning.

A: RA. Viborg by. Perg. 23,4×10,6 (plica 3,7). Perg. seglrem. På bagsiden m. hd. fra 16. årh. *Om bordagh*. M. anden hd. fra 16. årh. *Alle bordag skal were fersk saa lengi teth worder afftalytt.*

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 81-82; Dipl. Viberg. 105; Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. V 108-09. – Reg. Dan. *8343; Rep. 2. rk. 7882.

Wii Hans, met gudz nade Danmarcks, Noriges, Vendes oc Gotes konning, vduald koning tiill Suerige, hertug vdi Slesuig, oc vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken hertug, greffue vdi Oldenburg oc Delmenhorst, gøre alle vittherligt, at wii haffue wnt oc tilladit oc met thette wort opne breff wne oc
5 tillade, at skeer thet swo, at noger diærffues tiill at bærges, slages eller bryde wold vdi worø købsteder, tha scall thet wære oc bliffue færske gerninger, swolenge saghøn worder afftalith emellom oss, byen oc bonden, oc mwe oc skulle worø embitzmen altiid hindre oc tøffwe swodanne gerningesmen, li-
gerwiiss som gerningen nyligen giort wor. Giffuit paa wort slot Kalløø tridie
10 paske dag aar eftir gudz byrd medxcquinto, vnder wort signet.

Kong Hans' bestemmelser om almindelige og uhøviske kvinders klædedragt og opholdssted.

A: Malmø Stadsarkiv. A 28. Papir 29,2×21,7. Kong Hans' segl, påtrykt på bagsiden, DKS. 88, stærkt beskadiget. På bagsiden overstreget påskrift *Presthøø*. Herefter m. anden, samtidig hd. *Malmø*. Det er samme hd., der har skrevet Malmø de tre steder i teksten, hvor navnet forekommer. M. lidt senere hd. *Breff paa almenninges quinder vtii Malmø*. – Aa: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 268v-269v (1546). – Ab: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 361,2° 398-99 (skrevet af Corfitz Braem † 1683) – Ab1: RA. Langebeks Diplomatarium (18. årh.). – B: tabt. – Ba: Kgl. Bibl. Uldall 11,2° f. 44r-v (beg. af 17. årh.).

Tryk: Huitfeldt 1599 (Kong Hans' Historie) 119 (*udtog, tilstilet hele riget*) = Huitfeldt 1652 1012; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 82-83 (*efter Ab1*); Rørdam, Monumenta I 607 (Henrik Smith, *udtog*), 2 II 173-74 (Magnus Matthiæ, *udtog*). – Reg. Dan. *8382; Rep. 2. rk. 8109.

Tekst efter A.

6 købsteder] *efter r overflødig(?) e-krølle A.*

Overskr. til bestemmelserne: Konning Hansis breff och mandatt, huoledis fattige quinder schulle holde sig medt deris klederbon Ba. – 5 Malmøø] *på rasur m. anden samtidig hd. A; af det*

Wii Hans met gudz nade Danmarcks, Noriges, Vendes oc Gotes koning, vduald koning till Suerige, hertug vdi Slesuig oc vdi Holsten, Stormarn oc Ditmersken, greffue vdi Oldenborch oc Delmenhorst helse ether alle wore kiære vndersatte, borgemestere, raad oc menigheid, som bygge oc boo vdi
 5 Malmøø, kerlige met gud oc wor nade. Wider kiære venner, at oss ær tiill wiidende wordit, at allmendige oc vhoëffuesker qwinner vdi ether by bedriffue megen owerdadigheid met theres cledebon, ythermere æn tiillbørligt ær; oc ther aff tage mange vnge qwinnefalch vnd efftiriligen, oc mange thieniste møer gange af theres thieniste oc vdi synneligt leffnet fore sliige vnde qwinners framdracht skyld, oc bedriffuis meget wnt vdi swodanne qwinners
 10 hwss, som wæll tiill bage bleff, ware icke swodanne theres owerdadigheid. Thii ære wii nw ther om swo ower eens wordne met wort elskelige riigens raad, hær hoss oss i Aarss forsamblet ware, oc haffue swo skicket oc wele, at forskreffne qwinner efftir thenne dag vdi ether by skulle hwercken i hws eller
 15 pa gaden bære guld, sylff, korrellebond, perller, silcke border, silckesnorer eller annet noget, som met guld eller silcke giort ære, eller oc noget thet, som gode qwinner eller borerskær pleye at bære. Skulle oc forskreffne qwinner ey haffue bethre clede æn demffwentyrst oc ey bethre lærrith æn allnnen tiill en skilling, ey rytzleder i skwe eller sliig herligheid, oc skulle the haffue pa
 20 theres hoffwith ith knyde clede oc en lwe, som scall wære halff swort oc halff rød, tiill ith tegen at man scall wiide, hwo the ære, fore andre gode qwyinner. Item skulle wore borgemestere oc rad vdi forskreffne Malmø skicke thesse forskreffne qwinner ith særlestes rwm i byen vd fran annet got falch, ath annet got falch ey schall haffue vmage eller fortred aff them, doch swo at
 25 nyde ther swo god friid som annerstedz i byen. Dierffues noger aff forskreffne qwinner hær emod at bære vden hwss eller innen huss guld, sylff, clenodie, korrellebond eller nogit aff thet, som forskreffuit staar, tha scall wore byfoget, borgemestere oc rad i Malmø haffue fuld macht thet at tage fran them vdi swo made, at halffuedelen ther aff kommer tiill oss oc then annen
 30 halffuedelen tiill byen. Wore thet oc swo, at wore byfoget, borgemestere oc raad tage her fore nogen gunst, welie oc gaffue eller oc forsømmit oc ey wele tage her ware pa, at swo holdes som forskreffuit staar, tha skulle the ther fore stande oss tiill rette, som them bør, wore breff oc bud ey holde wele. Thii bede wii alle, at i wære wore byfoget, borgemestere oc raad behielpelige oc
 35 bistannege, at thette holdes vbrødeligt, vnder wort hyllest oc nade. Giffuit vdi Aarss torsdagen nest efftir dominicam Reminiscere aar efftir gudz byrd mcdxcsexto vnder wort signete.

oprindelige ord ses streger fra p og s u. lin. A; mgl. Ba. – 22 Malmø] som ovenfor lin. 5 A; wore kiøbsteder Ba. – 24 falch] lc delvis forsv. pga. radering i ovenstående ord A. – 28 Malmø] som ovenfor lin. 5 A; mgl. Ba. – 29 kommer] delvis forsv. pga. radering i ovenstående ord A.

Kong Hans' forbyder nogen dansker at studere ved fremmede universiteter, Uppsala alene undtaget, før vedkommende har gennemført mindst tre års studier ved Københavns Universitet.

A: RA. Københavns Universitet. Perg. 33,9×19 (plica 6,5). Brudstykke af kong Hans' segl, i rødt voks i ufarvet, i perg. rem, DKS. 87. På bagsiden, parallelt med venstre kant: *Priilegium de non exeundo regno in triennium*. Midt på bagsiden, med omtr. samtidig hd.: *Priilegium super non exeundo regnum ad trienium*. – Aa: Smst. Danske Kancelli B 46. Diverse D I 63 c I 1481-1571 (omkr. 1550).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige håndskrifter: Kgl. Bibl. Uldall 16, 2° f. 2v-3r (slutn. af 16. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1128, 4° (slutn. af 16. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1219, 4° 163-64 (omkr. 1600), RA. Københavns Universitet 110201 Regia Fundatio Academiae Hafniensis exscripta et eiusdem Conseruatori Uiro Magistro et Generolo dn. Christiano Thomæ de Stougard etcetera (1641), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 754, 2° f. 117r-118r (1. halvd. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1219 b, 4° f. 4r-v (1. halvd. af 17. årh.), Oslo Univ. Bibl. 246, 4° f. 3r-v (2. halvd. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1220, 4° 171-72 (17. årh.), smst. Thott 2041, 4° f. 7v-8r (17. årh.), smst. Thott 2042, 4° f. 3r-v (17. årh.), Oslo Univ. Bibl. 30, 4° f. 8r-9r (17. årh.), Uppsala Univ. Bibl. De la Gardie 33 f. 4r (17. årh.), Kgl. Bibl. Ledreborg 390, 4° f. 4r-v (omkr. 1700), smst. Add. 189 a, 4° 6 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1222, 4° 191-92 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1227, 4° 140 (18. årh.), smst. Thott 2041 c, 4° f. 9r-v (18. årh.), smst. Thott 451, 8° f. 148r-149v (18. årh.), smst. Gl. kgl. saml. 3200, 4° f. 9r-10v (18. årh.), smst. Thott 518, 8° 14-16 (18. årh.), smst. Uldall 356, 4° f. 3v-4v (18. årh.), smst. Kall 511, 4° 6-7 (18. årh.), smst. Add. 113, 8° 1-3 180-81 (18. årh.), smst. Ledreborg 389, 4° 5-6 (18. årh.), smst. Add. 515, 4° f. 1r (18. årh.).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede tekster og falder uden for denne udgaves rammer. De indeholder dokumenter vedrørende universitet, skole og gejstlighed. Dog indeholder *Thott 451*, 8° aktstykker til belysning af Danmarks historie i almindelighed.

Tryk: Huitfeldt 1599 (Kong Hans' Historie) 144-45; Huitfeldt 1652 1023 (begge formentlig en oversættelse tilbage fra en latinsk oversættelse af A, cf. William Christensen i Rep. 2. rk. 8594); Holberg, Dannemarks Riges Historie I 794-95 (*i udtog efter A*), genoptrykt i Ludvig Holbergs Samlede Skrifter VI 583-84; Thura, Regiæ Academiae Hafniensis infantia 24-25; Pontoppidan, Annales Ecclesiæ II 715-16; Holberg, Dannemarks Riges Historie 2. Edition I 794-95 (*i udtog efter A*); Anchersen, Om hvad en Hoffmester bør viide; Hofman, Foundationer I 116 note p; Holberg, Dannemarks og Norges Geistlige og Verdslige Staat 166 (*i udtog efter A*); Nyerup, Udsigt over vort Fædrelands Litteratur i Middelalderen 418-19 (*efter tryk og mss.*); Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Historie IV 130 nr. 89 (*efter A*), herefter Aarsberetn. fra Geheimearch. V 83. – Rep. 2. rk. 8594; Reg. Dan. 5139; Vejledende Arkivreg. XXI 11.

Tekst efter A.

Wii Hans meth gudz nadæ Danmarckes, Sueriges, Noriges, Vendes oc Gotes koning, hertug i Slesuig, Holsten, Stormæn oc i Ditmersken, greffuæ i Oldenborg oc Delmenhorst gøræ allæ witterligt, at hederligh oc welbyrdig man oss elskeligæ docter Erick Nielsson, degen i Køpnehaffn, pa menæ uniuersitatis vegnæ ther sammæstedz haffuer wereth foræ oss oc werdugste, werdugæ fetræ, bisper, prelater, ridderskab oc menæ Danmarckes raad,

bekerdæ, huarledes at gode mentz børn, køpstedementz oc almwes ferdess vdaß riiget i fremmedæ studiis oc forsmæa then velgerningh, wor kæræ herræ fadher och wii haffuæ giort i thet menigæ mandz bestæ, at huer god
 10 mandz, fattigh oc riiges børn mattæ bliffuæ lerd her hiemmæ i wort eghet riigæ och kommæ wedh at løseth meth swodannæ væræ, som her falder i riigeth, i thet sted som nw vden riiget ey andeth kan kommæ wæd en guld oc peningæ. Ther fore haffuæ wii nw efftir forscreffne wort elskelige raadz raad thet swo skicket at staa oc haldess skall efftir thennæ dag, at engen god
 15 mandz barn, køpstedæmendz eller almwes skall ferdess her aff riigeth thill studium vndentagen Vpsallæ studio i wort riigæ Suerigæ, met myndræ en the skullæ tilforn staa her i Køpnehaffn till studium i try sambfeldæ aar i thet myndzstæ. Hwo her emod gør, skall han haffuæ forbrwth huess leen han haffuer aff kircken, och siden ey ydermere haffuæ hob her efftir at nydæ
 20 noger kirckene leen her i wort riigæ Danmark. Giffuit pa wort slot Køpnehaffn torsdagen nest efftir dominicam iubilate aar efftir gudz byrdh twsin-dæfiræhwnderddæ halffemptesyntywgæ pa thet othende vnder worth secrete.

Relator dominus Laxmannus,
 miles, magister curie.

25

1499. 6. juli

48

**Ærkebiskop Birger Gunnarsen stadfæster sin forgængers,
 ærkebiskop Jens Brostrups, vedtægt for Bornholm.**

A: tabt. – Aa: RA. Lunde ærkebisop. Papirshæfte i kvartformat, bestående af 8 blade, hvoraf de 4 er beskrevet. Indeholder samtidige afskrifter af 3 ærkebispebreve vedrørende Bornholm af 17. august 1498, 6. og 25. juli 1499.

Tryk: Hübertz, Aktstk. til Bornholms Hist. 38-41; Aarsberetn. fra Geheimearch. V 83-86; Dipl. Dioecesis Lund. V 380-83. – Reg. Dan. *8643; Rep. 2. rk. 8845; Vejledende Arkivreg. XVII 20 nr. 20.

Ann: Ærkebiskop Jens Brostrups vedtægt [1472-97] for Bornholm kendes kun gennem den her meddelte stadfæstelse af efterfølgeren i ærkebispestolen Birger Gunnarsen.

Tekst efter Aa.

Wii Birge, met gwtz nathe erchebisop i Lund, Sweriges førstæ oc pawens legatus, helsæ ether alle wore kære wndersothæ menighæ almwghe, som

bygghe oc boo po wort oc wor Lunde domkirckes land Borghenholm, kerlighe met gwd. Kære wenner, som ether well fortенcker, at wor forfadher
 5 erchebiscop Ienss met hederligh Lunde capitells samtyckæ haffwer giffwet ether oc *thette* gantzæ land noghre merckelighe article oc pwncthæ fore tiill lantzsens nytthæ och then menighe mantz forbædring oc setthe them i breff oc *screffther* for ether, at i skwlle thess ydermere acthæ them oc drage them i hwgh oc mynde, oc finde wii i sodanne breff, at han haffuer strengelighæ
 10 bwddet sodanne article oc pwncthæ at holdess oc sett ther pinæ oc faltzmaall wet, oc wii nw, then stwndh wii nw haffuæ søgt ether, wor kære almwghæ, her oppo landhet, haffwe fwndhet stoor bryst oc merkelighæ forderffwe, at sodanne article ickæ holdnæ ære, oc kwnnæ merckæ oc befyndhæ sodanne punchtæ oc article aldeles tørffwelighæ at ware for lantzsens
 15 leglighed oc bestand. Thii, kære wenner, haffue wii met these gode herræ aff Lunde capitell, som met oss wtsende ære, thesliges met wore gode mæntz, som nw her hooss oss ære, raad oc fwldbwrth sammeledes offwer wegt, at the forscreffne punchtæ oc article, som ether so foresetthæ ære oc bebreffwede met ingzele, at the fwllelighæ oc aldeles skwllæ bliffwæ stadfesthæ wet theres
 20 fwlle machth, oc wiillæ at the grandgiffweligh actess oc holles wether samme pinæ oc faltzmaall, som stande wti wor forfaders breff, hwilkæ article her nw effther sølghæ, som ær. <1.> Først, om *thette* [ø]landz almenighe skoghæ, som storlighæ forhærethæ oc forhwgnæ ære, at the her effther holdes i fredh oc hegn, som nw begynt ær. Hwo ther findes, whegn gør wed stwbben eller
 25 griibess wet ferskæ gemingher, skall haffuæ forgiort øøgh oc wagn oc ther tiill bøde wor embitzman po slotthet iii marck fore wlydelsæ. <2.> Item willæ wii, ath enghen skall haffwæ gedher her po landhet, ey friiman eller anner, hwo han helst ær. Hwor the fyndes effther thenne dagh her po landhet, tha liwsæ wii them wgildhæ oc giffuæ wor embitzman po slotthet fwldmagth at annamme, ehwem the // till høre. <3.> Item forbiwde wii wndher liiff oc gotz nogre samblingh eller hemeligt mode at gøre i skoff eller march eller nogre andre hemelighe stædher. Haffwer nogher noghen skylningh eller tiltall tiill then annen, thet skall taless tiill sognesteffnæ eller tiill herritzting eller tiill landztingh, oc ther staa hwer annen tiill retthæ effther loghen, hwes ey kan aff
 35 taless tiill mynnæ. <4.> Item biwde wii ether alle oc wellæ, at i ware wor embitzman po Hammershwss hørughe oc lydughæ oc wt giffwer ether skatt, som <i> aff rettæ plictughæ ære, tiill these effther screffnæ tidher: smør innen sancti Laurentii dagh, peninghæ innen Marie møsse natiuitatis, ffeett fææ, øxn, faar, køør, lam, gess oc høns innen helligenæ møsse, korn innen sancti
 40 Andree dagh, ffede swin eller flesk innen iwll. Hwor so ickæ skeer, bøde wor

3 wor] *rettet fra* wort Aa. – 5 samtyckæ] *over sa overflødig (?) nasalstreg* Aa. – 22 [ø]landz] ø *delvis afslidt* Aa. – 29 po] på *rasur* Aa. – 37 <i>] *mgl.* Aa. – 50 Item] *herefter gennemstr.* for Aa. – 58 oc

embitzman iii marck, oc haffwer sidhen wor embitzman magt at lade gesthe, so lenghe *thet* wtkommæ. <5.> Hendher oc, at *ther* kommer tretthæ eller delæ mellom fogethen oc hans tiænere oc ether selffwe, wor kære almwge, eller ether hion, som ey kan aff taless indbyrdes ether emellom eller aff tales tiill
 45 mynnæ eller rett, om soo stoor sagh wordhæ, tha skwllæ sodannæ sagher inføress for oss oc wort Lunde capitell, for nogher kæremaall settes ind fore nogher andræ herræ eller waltzmæn, oc skall them wether fares logh oc reth when all ydermere kost oc tæringhæ. Dierffes nooghen her emodh at gøre, tha willæ wii retthæ *ther* ower, som bøør at rettes ower then, sin retthe herres
 50 bwd siddher owerhørug. <6.> Item forbiwde wii noghen at gøræ woltz werck, herrewerck, hwss fredh eller gard gangh, ran eller tagh, slagh eller bordagh po then annen, riigh eller fattigh, som wii haffwæ hørt och forfareth, at menlighe skeett ær her tiill, bode wti wore køpstædher oc anner stædz. Hwoo sodant gør her effther, skwllæ wii lade retthæ offwer, som loghen oc
 55 handfestningher innehollæ. Skeer *thet* i køpstædher, tha bøde som biercken innehollæ. <7.> Item haffwæ wii oc forfareth, at manghe aff ether haffwe lagt wndher seg skattæ gotz, sommæ tw oc sommæ try, oc skatthæ dog icke mere æn foor en gard oc ey gøræ flere retzsler, wort slott till stoor skade oc forderff. Haffwe wii *thet* befalett wor embitzman wt at spøryæ oc grantzskæ
 3 oc *thet* ath skiickæ wti sin // ærelhdæ wt giiffth. Hwoo *ther* ber dyll oppo eller ickæ willæ fwlle redhæ gøræ, skall wor embitzman haffuæ fwldh magt at setthæ then i sodanne eyædell, som fwlle redhe gøre wiill. Hwo oc bær dwill po sodanne, han haffuæ forbroth the eyædelæ. <8.> Item forbiwdhæ wii oc nogher at selliæ eller forpanthæ liminæ iord, som liggher tiill theres
 65 gardhæ. Hwor soo skeet ær her tiill, the købe oc løsæ ighen wndher theres faltzmall. <9.> Item forbiwthæ wii oc alle bønder oc wortnede noghet at fatthæ segh wed skiib wragh natt eller dagh, nor *thet* kwmmendes wordher, før en wor embitzman eller foghet them sighæ, at the beryæ oc reddhæ skwllæ, dog for mwgeligh bæræløn. Findes nogher, som wndrocker noghet
 70 wragh so gott som halff marck, when wor embitzmantz eller foghetz mynnæ, haffuæ han fwld magt at retthe *ther* ower som ower en tiwff, when han fwld hemmell haffwer aff retthæ æyere. <10.> Item skeer oc soo, at noghnæ frii mæn taghe seg bondhæ dotther tiill hosfrwæ, tha skwllæ the gøræ wor embitzman oc foghet atwart, at han registrerer the bondhæ gotz i slottz
 75 bog, at the ickæ falle i friihedh. Hwo *ther* findes ower hørug wti, skall ickæ wedhæ sin eghen brødhæ. <11.> Item haffwæ wii oc forfarett, at wore wiilld, som wii nw haffuæ lagt fred oppo i nogen stwnd her po landhet, ære nær ødelagdhæ aff wwanæfwlde hwnhdæ. Wiillæ wii, at enghen bondhæ skall

(1)] tilf. o. lin. Aa. – 60 Hwoo] o(2) rettet fra ikke fuldført r (?) Aa. – 62 at] herefter gennemstr. th Aa. – 70 marck] herefter overstr. st Aa. – 74 embitzman] embitz Aa. – 79 the (1)]t rettet fra st

haffwæ her effther mer æn two hwndhæ. Ære the so stoore, at the kwnnæ
 80 noghet hinder giøre wore diwr, hind, raa eller haræ, tha lemyæ them po then
 ænæ foodh. Hwor sodanne fyndes her effther, bøde iii march. Hwo i ræffwæ
 iagt wiill ware, han rede segh po ræffwe recker oc smohwnde, som ther tiill
 tiænæ. Oc her mett biwde wii ether alle oc hwer serdeless thesse for^{de} article
 oc pwncthæ vbrødelighæ at holdhæ. Dierffwes oc noghen her emodh at
 85 giøræ, willæ wii hordelighæ lade retthæ ther offwer i alle modhæ, som tiill
 bøør ower them, som theres rette herres breff och bwdh siddhæ offwerhøru-
 ghæ. <12.> Item willæ wii oc, at enghen bonde skall købæ eller panthæ
 4 noghen the eyædelæ, som ligghæ // tiill wore frii berck eller køpstædher, oc at
 enghen køpstademæn eller the i frii bierck boo køpe eller panthæ noghen
 90 eyædell aff wore bøndher, som tiill theres gardhæ ligghæ, men hwo købe will,
 købæ helæ gardhæ eller halffuæ oc taghe skøde tiill tinghæ effther loghen oc
 rede ther foræ tiill wor slotth, som tiillbør. Hwor so ickæ skeett ær her tiill,
 ther købe och løsæ ighen retthe eyære eller then, ther køpt oc pant haffuer,
 rede fwlde redhæ ther foræ eller misthæ siit køb oc pant, hwat thet ær. <13.>
 95 Item willæ wii ey, at noghen frii man skall panthæ eller købæ noghen thæ
 æyedelæ, som ligghæ tiill wore bondhe gardhæ eller tiill wore frii bierck, men
 hwor thet skeett ær her tiill oc haffwæ ickæ logligh skøde, thet haffwæ inghen
 magt. <14.> Item skwllæ wore bondher och almwghe søghæ tiill wore køb-
 stædher Rodnæ, Aakirkæby oc Nexøø po theres rettæ torgdagh, som ærelde
 100 setwanæ wareth haffwer, oc ther obenbaræ købæ oc seliæ, oc æy skall noghen
 køpman magt haffuæ at gøræ landkøb. Bliffwer noghen fwndhen ther wett,
 haffwe forbrott thet, han køpt haffwer, oc giffuæ wor embitzman iii march
 eller dyllia met tylther eedh. At thesse for^{de} article alle oc hwer serdeles sta-
 delighæ holle skwllæ, tiill tess størræ forwarningh tryckæ wii wort secrett
 105 po thette samme worth breff, som giffuet ær aar effther gwtz byrd mcdxcnono
 in octaua beatorum Petri et Pauli apostolorum.

49

1499. 25. juli

Hammershus

Ærkebiskop Birger Gunnarsen stadfæster Bornholms vedtægt.

A: tabt. – Aa: RA. Lunde ærkebisp. Samtidig afskrift i papirshæfte i kvartformat (cf. nr. 48).

Tryk: Aarsberetn. fra Geheimearch. V 86; Dipl. Dioecesis Lund. V 384-85. – Reg. Dan. *8648; Rep. 2. rk. 8860; Vejledende Arkivreg. XVII 21 nr. 21.

Tekst efter Aa.

Aa. – 89 frii] rettet fra friii Aa. – 96 bierck] rettet fra bierkii Aa. – men] herefter udraderet th (?) Aa.

Vii Birge, met gutz nathe, archebiscop i Lund, Sueriges første oc pauens legate, helse ether alle ware kere wnnersotte menige almogen po wort Lunde domkirkes land Borgenholm kerlige met wor herte. Kere wennir, som i nw haffue giffu<e>t oss til kende met war elskelige canceller her Oluff Esbernsson, canick i Lund, at i alle haffue gyort een wedertegt ower landet oc beseglt ther eet obet breff met xii dande mentz ingzele triickte vppa aff menige mantz samtycke, bathe frii mentz oc odelbønder, begerendes at wii saddant widertegt wellæ stadfeste oc fulburde // met wort breff oc ingzele, huilken widertegt wii swa stadfeste ether alle til forbedtringh oc bestandh, fordi at the icke stande aldeles wæl wtriigte vdi ethert breff oc ere fore harkelige strengde, dog at ethert breff oc wedertegt wdi siit rette fundamento bliffuer wet magt. <1.> Først, at huo som agher, riider eller gaar vdi noghen maantz hegnete skoge, hugger, sker eller briider laass, mere eller mynde, dag eller naat, som skog skade sywnligt kan ware, oc bliffuer greben wet, haffue forbrøt hues han haffuer met at ffaare, heste, wogn oc laass, til bonden, och bøde hannem skogskaden effter gode mentz tiicke oc oss eller war embitzman xl marc. <2.> Kommer han oc bort oc bliffuer dog kynt wet syden, at han giiorde saddant skoghugge oc kan witnis til met twigge manne witne, gelde ader skog skade oc bøde wor embitzman iii marc. Dylie han, giffue fore tiilter eedh. <3.> Item skeer oc swa, at nogher mantz hion sligt gør, som forestanr, modh bondes wilge, gør han om dagen oc griibes, bøde iii marc fore raan til bonden, skogen aa oc lade wd skoghugge, oc oss eller wor embitzman iii marc. Gør han thet vdi naate tymme, mørck eller mwli, oc bliffuer greben wet ferske geminger, bliffue ther tywff fore oc sware til som fore ander tywff saagh. <4.> Kommer han oc bort oc segtes ther fore syden, dyll han, dylie met tiilter eedh. Ganger hannem och skellige witne ower, bødhe som han kan fange sag wolderens miinde til oc wort embitzman. Oc then samme rett wellæ wii oc, at wore fogete oc embitzmen holle skulle ower ware Lunde domkirkes slotz frede och hegnede skoge, som nw begynde ere at frede. Forbyvdendes alle her ower ther vppa noghen wfrid at gøre. Befalendes alle // ware fogete strengelige her at haffue waar vppa saddan wedertegt at holle wet magt. In cuius rei euidencius testimonium signetum nostrum presentibus dorsotenus est impressum. Datum in castro nostro Hamerensi anno domini mcdxc^{mo} nono in ipso die beati Iacobi apostoli.

4 giffu<e>t] giffut Aa. – kende] herefter overstr. hur om Aa. – Esbernsson] gent. Aa. – 16 oc] herefter overstr. wass Aa. – 17 bort] rettet (?) fra ufuldstændigt (?) bortt Aa. – 23 mwli] rettet fra mwlin Aa. – 26 witne] herefter overstr. w Aa. – 30 alle] gent. ved sideskift Aa.

Kong Hans stadfæster de af kong Kristian 1. til Skåne givne privilegier af 9. marts 1481.

A: tabt. – Aa: Lund Univ. Bibl. J 55,4° f. 164v-67r (2. halv. af 16. årh.). – Aal: AM. Acces. 9,4° f. 169v-72r (18. årh.). – Ab: Malmø Stadsarkiv Skånelagen f. 154r-56r (tdl. Buréens hdskr., 1584). – Ac: Lund Univ. Bibl. J 33,4° f. 242v-45r (1598). – Ad: Kgl. Bibl. Thott 1990,4° f. 401v-05v (1601). – Ae: RA. Danske Kancelli B 117a. Privilegier indsendt 1648 fra Malmø f. 34r-36r. – Af: Smst. Privilegier indsendt 1648 fra Helsingborg f. 46r-49v. – Ag: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3161,4° f. 250r-53v (ca. 1650). – Ah: Smst. Ny kgl. saml. 1354,4° f. 201v-05r (ca. 1650). – Ai: Smst. Ny kgl. saml. 1347, 4° f. 52r-56r (2. halv. af 17. årh.). – Aj: Sv. RA. Handelsexpeditionen 1717 utred. rörande städernas privilegier b. 2 Helsingborg f. 81v-83r. – Ak: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 795,2° (18. årh.). – Al: Afskr. udvidet med 36 artikler, tabt. – All: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1304,4° f. 120v-29r (slutn. af 16. årh., samme hd. som flg.). – Al2: Stockh. Kgl. Bibl. B 80 f. 141v-50v (slutn. af 16. årh., samme hd. som foreg.). – Al2a: Kgl. Bibl. Kall 562,4° (18. årh.). – Al3: Smst. Ny kgl. saml. 3136,4° f. 141r-50v (slutn. af 16. årh., samme hd. som All.2). – Al4: Smst. Gl. kgl. saml. 3129,4° f. 265r-78r (ca. 1600).

De håndskrifter, hvori privilegierne findes, indeholder alle skånske lov eller købstadsprivilegier.

Tryk: Herlitz, Privilegier f. Sveriges Städer I 410-11 (*i udtog efter Ae, Af og Aj*); Danmarks Gl. Købst. lovgivn. IV 361-62 (*i udtog efter Ac*). – Rep. 2. rk. 8914.

Anm.: All-4 indeholder i fortsættelse af de ni artikler fra 9. marts 1481 yderligere 36 artikler (cf. Kolderup-Rosenvinge, Saml. af gl. danske Love V LII; Rep. 2. rk. 8914; Danmarks Gl. Købst. lovgivn. IV 361). Disse sidstnævnte artikler indeholder forskellige retsregler, der kan føres tilbage til den såkaldte Riges Ret (cf. Danske Mag. 3. rk. I 177-221 og Danske Domme VII 346-433).

Tekst efter Ac.

Wii Hans, med gudtz naade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Wenndis och Gottis konningh, hertug wdi Sleszuiig, Holsteinn, Stormaren och Dyttmerschenn, greffue wdi Olldenborg och Dellmennhorst, giøre alle witterliggt, att wy aff wor synnderlige gunst och naade haffue stadfest och fuldbyrdt
 5 och mett ditte wort obenne breff stadfeste och fuldbyrde et wor kierre herre faders, konning Christierns, breff (hues siell gudt naade) lydenndisz ordt fraa ordt, som herepther schreffuitt stannder: Wy Christiern (*etcetera = nr. 35*). Giffuitt paa wortt slott Kiøbennhaffnn de elluffue tusind iomfruers dag, aar effter gudtz byrdt mcdxcnono vnder wort signete.

Overskr. Koning Hansis stadfestelse offuer priuilegierne. Fortalenn Ab. – 1 Danmarckis...3 Dellmennhorst] *mgl. Aal, Ag-i; etcetera Aa, Ab, Ad, Af, Aj-k. – 4 aff] vdaff Ad-e, Ag, Ai. – wor] mgl. Af, Aj. – synnderlige] mgl. All.3. – 4-5 stadfest....breff] mgl. Ae. – 4 och (2)] fuld tilf. Ag. – 5 och (1)] nu tilf. Ah, All-3. – mett] wed Ah. – ditte] mgl. Ai. – wort] mgl. Al3. – et] mgl. Ag. – 6 lydenndisz] mgl. Ah. – 7 som...stannder] mgl. Al4. – herepther..stannder] her effterfølger Ag; effterfølger Ah; effterstander All-3. – herepther schreffuitt] effterschreffuet Aj. – 8 Giffuitt....9 signete] mgl. Al2. – 8 de....9 signete] mgl. Ah. – de..iomfruers] sancti Knuds All. – tusind] Aa-b, Ad-12, Al4; *mgl. Ac, Al3. – 9 effter gudtz byrdt] etcetera Aa-b, Ak; mgl. Ad, Af-g, Ai-j. – mcdxcnono] Aa-b, Ad-e, Ag, Ai, Ak-11.4; mdcxcnono Ac; mdxlix Af; 1449 Aj, Al3.**

**Ærkebiskop Birger Gunnarsen stadfæster de af hans forgænger,
ærkebiskop Jens Brostrup, givne og af ham selv
landstingslyste bestemmelser for Bornholm.**

A: tabt. – Aa: tabt. – Aa1: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3227b,4° f. 15r-19v (18. årh., m. Niels Foss' hånd). Efter teksten m. samme hd. cirkel m. oplysningen *L(ocus) S(igilli)*. Håndskriftet indeholder i øvrigt privilegier for Bornholm. – Aa2: RA. Langebeks Diplomatarium (18. årh.). – Ab: Smst. (18. årh., m. Jakob Langebeks hd.) m. oplysningen *ex originali membranaceo*. – Ac: Smst. (18. årh., m. Joen Mortensøns hd.) m. oplysningen *ex originali pergameneo*. – Ad: Smst. Topografisk Saml., papir, Bornholm 42a (1755, i udtog).

Tryk: Thurah, Bornholms beskrivelse 211-15; Dipl. Dioecesis Lund. VI 31-35 (*efter Ab*). – Reg. Dan. 5211; Rep. 2. rk. 9413.

Anm.: Bestemmelserne er i alt væsentligt enslydende med nr. 48, dog adskiller dateringen, indledningen og § 1 sig en del herfra.

Tekst efter Ab.

Wii Byrghe, met guds nadhe ærchebiscop i Lund, Suerigis førstæ oc pawens legatæ, helsæ ether allæ wore kiære vnnersottæ menighe almwghe, som byggæ oc boo paa wort oc wor Lunde domkirkes landh Borgenholm, kierlighe met gudh. Kiære venner, som ether vel fortæncker, ath vor forfader 5 ærchebiscop Iens Brodstrup met hedherligh Lundæ capittels samtyckæ haffuer giffuet ether oc thette gantzæ land noger merckelighæ articlæ och pwngttæ foræ till landzens nyttæ och then menighe mandz forbætringh, oc sættæ them vdi breff oc scriffther for ether, ath i skulle tess yderme // ræ agkttæ them oc draghæ them i hwgh oc myndess. Oc findhæ wii i saadannæ 10 breff, ath han haffuer strænghelighe bwdhet saadannæ articlæ oc pwngttæ at holdess, och sætt ther pinæ oc faldzmaall vedh, och nw then stwndh wii haffwæ søgkt ether wor kiære almwghæ her vppaa landhet haffwæ fundhet stoor bryst och merckeligh fordærff, ath saadannæ articlæ ickæ holdhnæ 15 æræ, och kwnnæ mærckæ och besyndhæ saadannæ pwngttæ och articlæ aldellis tarffwelighæ at wæræ for landzens leylighedh oc bestandh. Tesligest oc thet breff tarffweligt at wæræ, som friimæn oc bøndher her paa landet haffue vedhertaget oc sigh indbyrdess velkoreth met, som lydher, ath hwo som agher, ridher eller gangher vdhi noger mandz heygnedhæ skow, hweggær, skær eller brydher lææss // meer eller myndræ om dagh eller natt, 20 som skowskadhæ wære kan, oc bliffuer ther offuer kynt strax ved færskæ gerningher, skall bødhæ herskabet xl. marck oc gielde sagwolderen skaden igeen, oc mystæ hwæss han haffuer met at faræ. Och skeær oc swaa, ath nogher mandh eller hanss hion giør som forescreffuit staar, om natt vdi

Overskr. Erkebiscop Byrges i Lund stadfæstelse paa hans formands erkebiscop Iens Brodstrups breve og vedtægter givne den menige almue paa Borringholm *Ab.* – 7 till] *mgl. Ac.* – 12

mørck oc mwl, oc ey vil tilstandhæ, bliffuæ ther tywff fore oc gielðæ ther
 25 foræ som for annen tywff sagh. Hwilket breff i haffwæ bedæt Iep Split, wor
 landzdommere, oc wore sandhemændh beseglæ, som læst bleff nw sist wii
 ware paa landztinget, oc all almwghen tha paa ny eendregttelighe oc ind-
 byrdess thet samtyckttæ oc vedhertogh, och wii thet thaa samtyckttæ och
 stadfæstædhæ, som wii och nw aff the hedherlighæ herrers // aff Lundæ
 30 capittell oc kirckens godhæ mendz raad her nw met oss æræ, samtyckæ oc
 stadhfæstæ vedh allæ synæ ordh oc articlæ, som thet inneholder. Och
 fredhtaghæ wii allæ wore kirkens oc slottens skoghæ her paa landeth i fredh
 oc heghn at wære vnner samme pinær oc faldzmaal, som forescreffne ethers
 vedhertægktes oc vilkorhes breff inneholder. Och aff sammæ hedherlighæ
 35 oc godhæ mendz raad, samtyckæ oc fulbyrdh strængelighe biwdhæ och
 villæ, ath the articlæ och pwngttæ, som ether foresættedess i wor forfadhers
 breff, oc wii och nw lodhæ kyndhæ fore ether paa landztinget, grangiffweli-
 ghe agkttes och holdess vedher saadanne pinær oc faldzmaal, som bre-
 ffuænnæ innæholdhæ.

40 <1.> Thæn førstæ articlæ ær om slottens skowghæ, som holdes skal, //
 som forescreffuit staar.

<2.> Item ther næst villæ wii, ath ingen scal haffuæ gedher her paa landet,
 ey friiman eller anner, hwoo han hælst ær. Hwor the findess effther thenne
 45 dag her paa landet, tha liwsæ wii them wgildhæ, oc giffuæ wii wor embitz-
 man paa slottet fuldmagkt them ath annammæ, eehwæm the tilhører.

<3.> Item forbiwdhæ wii vndher liff oc godz noghen samblingh eller
 himmeligt modhæ at giøræ i skow eller marck eller nogre andre hemelighæ
 stædher. Haffuer nogher noghen skylningh eller tiltall til then annen, thet
 50 scal tales til sognestæffnæ eller til herritzting eller til landztingh, oc ther
 standhæ hwer andre till rættæ effther loghen, hwess ey kan afftales til
 myndhæ.

<4.> Item biwdhæ wii ether allæ oc villæ, ath i wææ wor embitzman paa
 Hammershws hørighæ oc lydighæ oc vdgiffuer ether skatt, som i aff rættæ
 55 dag, penninghæ innæn // Marie myssæ natiuitatis, feæt sææ, øxæn, faar,
 kiør, laam, gæss oc hønss innæn Helliennæ møssæ, korn innen sancti An-
 dree dagh, fedhæ swin eller slæsk innæn iwl. Hwar saa ickæ skeer, bøthæ til
 wor embitzman tree marck, oc haffue han sidhen magkt at ladhæ giæstæ,
 saa længhæ thet vdhkommær.

60 <5.> Hændher och, ath ther kommær trættæ eller delæ eemellom foghe-

her] ther *Ac.* – 24 ther (1)] *mgf. Aal.2.* – 33 forescreffne] formæltte *Aal.2.* – 34 vilkorhes]
 vilkorelses *Ac.* – 37 breff] *herefter overstr.* och *Ab.* – 38 vedher] vndher *Aal.2.* – 49 til (1)] tinghe
 eller till *tlf. Aal.2.* – 56 kiør] *mgf. Aal.2.* – 60 Hændher] Hændhes *Aal.2.* – 64 them] *Aal.2, Ac;*

then, hanss tiænere oc ether selffwæ, wor kiære almwghæ, eller ether hion, som ey kan afftales indbyrdes ether emellom eller oc afftales till myndhæ eller rætt, om saa stoor sagh wordhæ, tha skullæ saadannæ saghær indførís for oss oc wort Lundæ capittel, oc skall them ther vedherfaris logh oc rætt

65 vdhen all ydermere kost oc tæringh. Dierffuis nogher ther emodh at giøre, tha villæ wii rættæ // ther offwer, som bør at rættess ower then, syn rættæ herres bwdh sidher owerhørigh.

<6.> Item forbiwdhæ wii noghen at giøre voldzwærckæ, hærwærckæ, hwssfredh eller gardgangh, raan eller tagh, slagh eller bordagh paa then

70 annen, righ eller fattigh, som wii haffuæ hørt oc forfareth, at meenlighæ skeæt ær her till, bodhæ i wore kiøpstædher oc annerstedz. Hwoo saadant giør her effther, skullæ wii ladhæ rættæ ower, som loghen oc handhfæstningher innæholdhæ. Skeær thet och i kiøpstædher, tha bødthæ som biercken innæholdher.

<7.> Item haffue wii och forfareth, ath manghe aff ether haffuæ lagdth vndher sigh skattæ godz, sommæ tw, sommæ try, oc skattæ dogh ickæ meræ æn for een gardh, oc ey giøre flere redzler, wort slott til stor ska // dhæ oc forderffwæ; haffuæ wii thet befalet wor embitzman vth at spøriæ oc grand-skæ, oc thet at skickæ vdi syn ærildæ wthgiffit. Hwoo ther bær dyll vppaa,

80 eller ickæ vill fuldhæ redzler giøræ, skal wor embitzman haffuæ fuldmagkt at sættæ thæn i sodanne eyedelæ, som fuldhæ redhæ giøræ vill. Hwoo oc bær dyll paa saadannæ, haffuæ forbrwt the eyædelæ.

<8.> Item forbiwdhæ wii och nogher ath sællia eller forpanttæ lymmæ iordh, som liggæ til therris gardhæ. Hwar saa skeæt ær her til, the kiøbæ

85 och løsæ igeen vndher therris faldzmaal.

<9.> Item forbiwdhæ wii oc allæ bøndher oc vortnedhæ noget at fattæ sigh vedh skib wragh, natt eller dagh, nar thet kommendis wordher, før æn wor embitzman eller fogeth them tilsigher, at the bæræ oc ræddæ skullæ, dogh // for mweligh bæræ løn. Findes noghen som vndrycker noget vragh saa

90 gott som halff marck vdhen wor embitzmandz eller fogetz myndhæ, haffuæ han fuld magkt at rættæ ther ower, som ower een tywff, vdhen han fuldhæ hemmel haffuer aff rættæ eyære.

<10.> Item skeer oc saa, ath noger friimæn taghe sigh bondhæ døtthre til hwsfrwer, tha skullæ the giøre wor embitzman oc foget thet athwarth, ath

95 han registreræ the bondhæ godz i slotz bogh, ath the ickæ faldhæ i friihedh. Hwoo ther findes owerhørigh vdi, skal ickæ vidhæ syn eyghen brødhæ.

<11.> Item haffuæ wii och forfareth, ath woræ vildh, som wii nw haffuæ lagkt fredh vppaa i noghen stwndh her paa landet, ære nær ødhælagdhæ aff wvænefuldhe hwdhe. Villæ wii, ath inghen bondhæ scal haffuæ her effther

100 meræ æn twaa // hwndhæ. Ære the saa storæ, at the kwinnæ noget hindher
giøre wore diwr, hindh, raa eller haræ, tha læmmæ them paa then eenæ
fodh. Hwar saadannæ findess her effther, bødhæ tree marck. Hwoo i ræffwæ
iagkt vil wæræ, han redhæ sigh paa ræffwæ ræcker och smaa hwndhæ, som
ther til tiænnæ. Och her met biwdhæ wii ether allæ oc hwer serdeles tessæ
105 for^{nde} articlæ, pwngttæ oc breff wbrødhelighæ at holdhæ. Dierffuis och
nogher her emodh at giøræ, villæ wii hordelighæ oc strængelighæ ladhæ
rættæ ther offwer i allæ modhæ, som tilbør ower them, therris rættæ herris
breff oc budh sidhæ owerhørighæ.

<12.> Item villæ wii oc, ath inghen bondhæ skal kiøbæ eller panttæ no-
ghen the eyedelæ, som liggæ til wore frii bierck eller kiøpstædher, oc at
110 inghen kiøpstædhæ mand eller the i friit bierck boo, // kiøbæ eller panttæ
nogen eyedeell aff wore bøndher, som til therris gardhæ liggæ, mæn hwoo
kiøbæ vill, kiøbæ helæ gardhæ eller halffwæ, oc taghæ skødhæ til tinghæ
effther loghæn oc redhæ ther foræ til wort slott, som tilbør. Hwar saa ickæ
115 skeett ær her till, ther kiøbæ oc løsæ igieen rættæ eyære eller then kiøpt och
panttet haffuer redhæ fuldhæ redhæ ther foræ, eller mystæ sitt kiøb eller
pant, hwadh thet ær.

<13.> Item villæ wii æy, ath noghen friiman scal panttæ ellær kiøbæ
nogen the eyedelæ, som liggæ til wore bondhe gardhæ eller til wore frii
120 bierck, mæn hwar thet skeett ær her til oc haffuæ ickæ logligt skiødhæ, thet
haffuæ ingen magkt.

<14.> Item skullæ wore bøndher oc almwghæ søghæ til wore kiøpstædher
Rotnæ, Aakirkeby oc Næxæø paa therris rættæ torgdagh, som ærildhæ
sedwannæ wæreth haffuer, oc ther openbaræ kiøbæ oc selghæ. Och ey skal
125 noghen kiøpman magkt haffuæ at giøre landhæ kiøp. Bliffuer noghen
fwndhen ther vedh, haffuæ forbrwt thet han kiøpt haffuer, oc giffuæ wor
æmbitzman iii. marck eller dyllia met tylther eeth. Ath these for^{nde} //
articlæ allæ oc hwer serdelis stadelighæ holles skullæs, til tess større forwa-
ringh hæng hæ wii wort indseglæ nædhen vedh thette wort obne breff, som
130 giffuit oc screffuit ær i Rotnæ, aar effther gudz byrdh fæmthenhwndredhæ
paa thet sørstæ, iomfrw Marie dagh assumptionis.

1504.

Huitfeldts referat i Kong Hans' Historie, 1599, 214 *Dette aar vdgaff kong Hans it breff, at alle de som bode vdi kiøbstæderne oc haffde ladet dennem bruge vdi krig for bøsse oc pil imod rigens fiender, ipaa hues gods de vaare fødde, maatte der sidde wdelte til steffns. Haffuer nogen dem at tiltale, da tale sig dem til*

Thii tilf. Aa1.2. – 104 her] mgl. Aa1.2. – 105 for^{nde}] forn^{te} Aa1.2; for^{de} Ac. – 114 foræ] fra Aa1; fro Aa2. – 127 for^{nde}] formæltæ Aa1.2.

for hannem oc hans raad, må anses for at være en lærd konstruktion over to breve, som Huitfeldt selv omtaler. Det ene er sandsynligvis en overenskomst mellem kronen og Skovkloster (cf. SRD. IV 342 ☞ 34; Rep. 2. rk. 10169) og der andet muligvis et tingsvidne af Lille herredsting af 8. februar 1501 (cf. Danmarks Gl. Købst. Lovgivn. III 115-16) (cf. endvidere William Christensen i Rep. 2. rk. 10261, VIII 486; Frank Pedersen, Vornedskabets gennemførelse 120-21).

Viborg**1506. 29. oktober****52**

Kong Hans' og rigsrådets dom om, hvorledes man skal forholde sig overfor den tjener, der har modtaget klæder og penge og derefter rømmer af tjenesten.

A: RA. C 3, Domme nr. 37. Perg., beskudiget, 32,0×23,7 (plica 4,6). 1 seglsnit. På bagsiden m. samtidig hd. *Dombreff paa thee som fare aff theres hosbondes thieneste met vmynde skwlle være ereløse*. Senere i 16. årh. tilf. *om the thet gøre paa kongens eller hosbondens reysse. Item hans brøde om han drager bort uden mynde met klede och peninge 1506*. Perg. konserveret 1984-85. – Aa: Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 361,2° 386-87 (2. halvd. af 17. årh.). – Aal: RA. Langebeks Diplomatarium (1747).

Hertil slutter sig et stort antal eftermiddelalderlige afskrifter: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 201r-202r (1546), smst. C 85 nr. 6 (1552), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 835c,2° nr. 112 (1578), smst. Gl. kgl. saml. 3140b,4° f. 142v-44v (1582), Stockh. Kgl. Bibl. C 98 f. 450r-451v nr. 7 (1584), Kgl. Bibl. E don. var. 121,4° 878-82 (1586), Lund Univ. Bibl. J 14,2° f. 12r-13r nr. 10 (1590), Stockh. Kgl. Bibl. C 92 f. 27v-28v nr. 27 (1591), Kgl. Bibl. Ledreborg 336,2° f. 29v-31r nr. 27 (1595), smst. Ny kgl. saml. 844,2° f. 12v-13v nr. 5 (1595), smst. Ny kgl. saml. 847,2° f. 41v-42v nr. 27 (1596), smst. Gl. kgl. saml. 1136,2° nr. 27 (1597), smst. Gl. kgl. saml. 1137,2° nr. 27 (1597), RA. Håndskriftssaml. V B 20 nr. 26 (2. halvd. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1138,2° f. 33v-34v nr. 27 (slutn. af 16. årh.), smst. Ny kgl. saml. 834,2° nr. 2 (slutn. af 16. årh.), Stockh. Kgl. Bibl. C 83 nr. 42 (slutn. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Thott 1201,2° f. 4v-5v nr. 6 (omkr. 1600), Kgl. Bibl. Add. 151,2° f. 37v-39r nr. 27 (omkr. 1600), smst. Gl. kgl. saml. 1141,2° f. 17r-18v (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 836b,2° f. 21r-22r nr. 27 (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 845,2° nr. 27 (omkr. 1600), smst. Ny kgl. saml. 846,2° nr. 27 (omkr. 1600), smst. Uldall 257,4° nr. 130 (omkr. 1600), RA. Håndskriftssaml. V B 16 f. 41r-42r nr. 27 (omkr. 1600), smst. B 17 nr. 27 (omkr. 1600), NLA. Viborg H 5(5). 2 f. 29r-30r nr. 27 (beg. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 835b,2° nr. 27 (1. halvd. af 17. årh.), AM. 317,2° f. 205v-206r (beg. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1140,2° 30-32 (beg. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 836b,2° f. 405r-406r nr. 329 (beg. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 839,2° f. 39r-40r nr. 37 (beg. af 17. årh.), smst. Thott 1991,4° 122-27 (f. 459r-61v) (beg. af 17. årh.), Amalienenborg Dronningens Håndbibliotek Ms. nr. 3 nr. 27 (1. halvd. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1139,2° nr. 34 (1. halvd. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 833,2° nr. 27 (1. halvd. af 17. årh.), smst. Ny kgl. saml. 836c,2° nr. 19 (1. halvd. af 17. årh.), RA. Håndskriftssaml. V B 18 nr. 98 (1. halvd. af 17. årh.), Linköping Stiftsbibl. J 4,2° 68-71 nr. 27 (1. halvd. af 17. årh.), Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 1135,2° nr. 10 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 558,2° f. 149r (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 842,2° nr. 27 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 846m,2° nr. 19 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 840eII,4° (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1385,4° nr. 2 (18. årh.), smst. Ny kgl. saml. 1386,4° 30-31 (18. årh.), smst. Kall 567,4° 69-73 (18. årh.), smst. Thott 2022,4° 41-47 (18. årh.).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre fuldstændige, moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for denne udgaves rammer.

Den overvejende del af afskrifterne findes i private domssamlinger. *Stockh. B 215* indeholder skånske lov, *Stockh. C 85* og *Thott 1991,4°* er sjællandske lovhåndskrifter og *Gl. kgl. saml. 3140b,4°*, *Stockh. C 98* og *E don. var. 121,4°* indeholder jyske lov. *AM. 317,2°* er et norsk lovhåndskrift og *Ny kgl. saml. 361,2°* er et blandingshåndskrift.

Tryk: Nye danske Mag. III 69-70 (*efter Aal m. dateringen 1515*); Rep. 2. rk. 10692 (*efter A*); Danske Domme I 138-40 (*efter A*).

Tekst efter A.

Wii Hanss met gudz nade Danmarckis, Suerigis, Norgis, Vendis oc Gottis konning, hertug vdi Slessuig, i Holstenn, Stormarnn oc Ditmersken, greffue vdi Oldenburg oc Delmenhorst gøre alle vittherligt, at aar effther gudz byrdt mdsexto anden sanctorum Symonis et Iude apostolorum dagh thaa som wii
 5 ware vdi Wiborg forskicket oc ther hoss oss førssamblet oc neruerendis oss elskelige werduge fædre her Nielss Styggæ aff Burglam, her Niels Claussøn aff Aarss, her Niels Friiss aff Viborgh, her Ywere Mwnck aff Ribe, her Ienss Anderssøn aff Othense, biscooper, her Niels Ericksøn, her Niels Høgh, her Prebernn Pwdtbusk, riddere, Iørgenn Marswinn, wor rigens cantzelere,
 10 Niels Clementsøn, wor landzdommere vdi Nørreiwotlandt, wore elskelige mendh oc raadh, wortte thaa ændeligen talet oc besluttet, at hwelken swend, som thiæner nogher herre eller goed mann i wortt rige Danmarck oc vpbære klæde oc penninge fore en hoffmann, rømmer hann fraan syn herre eller hosbonde met wmynde, siden hanom ere vittherligt giortt, at hann skall
 15 følge syn herre oc hosbonde ænthen i wor reysæ eller i theres eghen herræ oc hosbondes reysæ, thaa skall thet ware weerligen giort, oc skall thet forfølgis vdi gardz retthen, ligrewiiss som hann wore bortt rømt i borgen. Oc velæ swennæ i gardhen icke sighæ eller dømme ther paa, som thet sigh bør, thaa skulle thee haffue forgiortt theris haffwe till theris herre oc hosbonde oc
 20 rømme gardden. Oc ære ther icke swaa mange swennæ i garden, at thee kwnnæ gøre gordz retthen fuldt, thaa skall landzdomere ther i thet land giffuæ steffning offuer them, som swaa rømmer fraa ssin herre oc hosbonde, oc tage gode menn till sigh oc dømmæ ther om som om andre werlige gerninger. Item hwelken swend, som haffuer vpboret syn herre oc hosbondes
 25 kledæ oc penningæ, thaa er hann plichthwg at thiæne till then thiidt, som hann igeen skall vpbære klede oc penninge. Oc begærer hann thaa orloff oc vill ey thaa vpbære klede oc penningæ, thaa skall orloff hannom ey veygress, wdhen hannom ere tillsagt noge[n] reysæ, som forscreffuit stander. Item rømmer ther noger swendt fraa syn herre oc hosbonde met vmynde met

2 Ditmersken]m rettet fra ne A. – 12 thiæner] efter r overflodig (?) c-krolle A.

30 hanss klede oc penninge, oc haffuer ey giortt hannom thiæneste, som for-
 screffuit staaner, thaa skall hann ware plictug syn herræ oc hosbonde igeen
 at giffue samme klæde oc penninge, oc skall hannom ingen tage vdi thiæne-
 ste igeen, vden hann vill rette fore hannom i swa made. Item haffuer noger
 35 swendt sættet borgen fore sigh, oc rømmer hann bortt i then borgen, thaa
 skulle thee, som borge fore hannom, bøde hanss brøde och forfølghe han-
 nom till dom i gardz retthen eller till landztinget, som [for]escreffuet staaner.
 Skeer thet oc swaa, at nogher herrer eller gode mend sende oss theris swen-
 næ oc folck till thiæneste, thaa skulle thee wære oss oc them, som wii them
 befalendis wordde, hørige, lyduge oc thiænestafftige, ligerwiiss som thee
 40 haff[u]e opboret ware eghen kledæ och penningæ, oc hwo ther forsømmer
 sigh i swa made, thaa skall hann wære vdi wor egen rett ther fore. Item velæ
 wii, at alle these punchte oc artickle, som forscreffuit stande, skulle holdis
 fast oc vbrødeligen offuer allt wortt rige Danmarck. Giffuit aar, daagh oc
 stædt, som forscreffuit staander. Vnder wort secrete.

Nykøbing Falster

1507. 21. november

53

**Kong Hans tilbagekalder alle privilegier
 på skræer for skomagerne og gør håndværket frit.**

A: RA. Ribe by. Papir 29,6×21,3. På bagsiden fragment af kong Hans' segl, i rødt voks, DKS. 88, mht. identifikation cf. Rep. 2. rk. 10891. På bagsiden m. samtidig hd. langs venstre kant *Thette breff luddher paa skomagernne*. Langs overkanten m. samtidig hd. *Riibe*. – B: Stilet til indbyggerne i Nørrejylland, tabt, reg. i Kancelliets Tegnelsesbog m. overskr. *Breff forskreffuit offuer all Danmarck omm sko. In anno mdseptimo*, RA. Danske Kancelli B 4 f. 47r, trykt Danske Mag. 4 II 157.

Tryk: Adler, Ribe Katedralskoles Indbydelsesskrift 1847 13-14 (*efter A*); Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen II 293-94 (*efter A*). – Reg. Dan. *9307; Rep. 2. rk. 10891. *Tekst efter A.*

Wii Hannss met gudz nade Danmarckes, Sueriges, Noriges, Vendes oc Gotes koningh, hertugh vdi Sleszuig, i Holstenn, Stormarnn oc Ditmerskenn, greffue vdi Olldenborgh oc Dellmenhorst, helsæ ether wore kiære vndhersat-
 the, menige kiøpstede menn vdi Riibe, kiærligenn met gudt oc wor nade.
 5 Viider kiære venner, at fføre oss haffuer wort *elskelige* riigens radt, tesligest
 then menige mann thiidt oc ofte kiærtd oc klaget offuer them aff skomagere
 embithe, swa at the haffue sætt oc giortt vredeligt kiøb paa skoo, oc ther

1 Hannss] Hanss *reg.* – Noriges3 Dellmenhorst] etcetera *reg.* – 4 kiøpstede menn] indbyggere *reg.* – Riibe] Nørreudlandt *reg.* – 7 sætt oc giortt] giord oc sætt *reg.* – ther]vd *tilf. reg.* – 10

offuer haffue wii mangestedz ladet formane oc tilkende giffuit wore burge-
 mesthere, at the skullde føre ther radt wedt oc theligt vliige affsætte oc
 10 vndheruisæ skomagernæ, at the gaffue oc sollde skoo oc støfflæ, somm liige
 oc skelligt war, oc efftir somm i forthiidenn wærett haffuer, hwilket wii
 forfarett haffue, at skomagerne alldeles inthet skøde velæ, menn alligefast,
 somm fore øgenn er, forharde oc forholde themm i swadanne vliige oc
 15 vskællige kiøb. Oc nw ther fore at the ey achte eller skøde velæ wort eller
 theres burgemestheres budt, tha kalle oc igenn kalle wii alle the priuilegier oc
 stadfæstninger paa skraa ellir annenn friiheder, somm skomagernæ ther i
 byenn haffue oc them giffne ære ellir stadfæste aff oss, oc ther vdoffuer giffue
 wii alle, bode indlendiske oc vdlendiske, ehwo the helst wære kwnde, fuld
 20 macht oc frii loff till at giøre oc giøre lade skoo oc støfflæ oc themm at sellge
 vforwidt i wore kiøpstedher, hwar them lyster, fore swadannt kiøb, somm
 skell følger oc i forthiidenn wærett haffuer. Giffuit paa wort slott Nykiøpinng
 wor frwe dag presentacionis aar etcetera mdseptimo, vnder wort signete.

somm] efftir somm *reg.* – 11 oc(2)... haffuer] *mgl. reg.* – 12 inthet] achte ellir *tilf. reg.* – menn]
 oc nw *reg.* – 13 somm... er] *mgl. reg.* – swadanne] *over nn overflødig(?) nasalstreg A.* – 16 ther i
 byenn] *mgl. reg.* – 17 ære ellir stadfæste] ellir stadfæste ære *reg.* – vdoffuer] tha *tilf. reg.* – 18
 ehwo...kwnde] *mgl. reg.* – 19 oc(2)] eller *reg.* – 20 kiøpstedher] ellir andherstedz *tilf. reg.* – 21
 oc] efftir somm *tilf. reg.* – wort slott] *mgl. reg.* – Nykiøpinng] Nykiøping *reg.* – 22 etcetera] efftir
 gudz byrd *reg.* – vnder wort signete] *mgl. reg.*

Modbogen

[Efter 1389]

54

Dronning Margretes udfærdigelse af modbogen.

A: tabt. – *Aa:* Kampen byarkiv. Inv. nr. 2037 (tdl. sign. nr. 274). Perg. hefte i 12° f. 2r-7v (samtidig). – *Aa1:* Smst. Inv. nr. 9. Liber Diversorum A. f. 261r-261 (b)r (næsten samtidig). – *Aa2:* Smst. Inv. nr. 9. Liber Diversorum A. f. 265r-269r (m. samme hd. som foreg.). – *Ab:* tabt, reg. i Kalundborgske reg. (1476) 120, trykt ÆA. I 65 l. 29. – *B:* Kong Eriks og dronning Margretes udfærdigelse [1407-1412], tabt (cf. nr. 55). – *Ba:* Kgl. Bibl. Thott 1174,2° f. 1r-4v (midt. af 15. årh.). Modbogshåndskrift. – *C:* Kong Kristian 1.s udfærdigelse [1457-1460], tabt (cf. nr. 56). – *Ca:* RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1457 (18. årh.). – *D:* Kong Kristian 1.s udfærdigelse [1460-1474], tabt (cf. nr. 57). – *Da:* RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1459 (18. årh.). – *Dal:* Kgl. Bibl. Addit. 91,4° s. 149-70 (18. årh.); excerpteret smst. Ny kgl. Saml. 804d,4° s. 52 (18. årh.). – *E:* Kong Hans' udfærdigelse 1484, tabt (cf. nr. 59). – *Ea:* Trenthorbs godsarkiv, Holsten. Modbogshåndskrift (slutn. af 15. årh.), tabt. – *Ea1:* Lübeck, Archiv der Hansestadt. Afskr. af Staatsarchivar Wehrmann (19. årh.). – *F:* Kong Frederik 1.s udfærdigelse [1524-1533], tabt (cf. nr. 60). – *Fa:* Lübeck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34. Samtidig afskr.

Tryk: Schlyter, Sweriges Gamla Lagar IX 476-484 (*efter Ba*); Schäfer, Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen 83-94 (*efter Aa1*). – Register van Charters...van Kampen I 87 nr. 274; Reg. Dan. *3336; Don, De Archieven der Gemeente Kampen I 55 nr. 2037, 127.

Anm.: Dronning Margrete kan næppe i større omfang have anvendt den anførte titel før efter erobringen af Sverige 1389. Hun ses dog i politisk øjemed at have anvendt titlen i alle tilfælde et par gange i 1388 (cf. Aksel E. Christensen, Kalmarunionen 116). Vedrørende tekst II (dansk tekst) cf. nr. 55.

Tekst efter Aa.

Margareta dei gracia Danorum, Norwegie, Swecie, Sclauorum Gothorumque regina ac uera heres et princeps regni Dacie. Na volbort vnser rike rade so ghebede wy vnseme leuen houetmanne, Albertus Kalenberghe tho Schonore vndē tho Valsterbode, tho kundighende vndē tho holdende deme kopmanne vndē der gantsen ghemenheyt alle artikele, also hir na ghescreuen stan.

(*Tekst II 1*)

<1.> Tho deme ersten male so ghebede wy vnseme houetmanne Albertus K[a]lenberghe, weme he nemet in synen vreden vndē velighet ene <geleide>

Overskr. Dus sweert men die moet op Schonen *Aa1*. – 1 [Norwegie] Nowergie *Aa1*. – 3 Kalenberghe] Kalenberge *Aa1.2*.

4 holdende] holdendende *Aa*, *det sidste den dog underprikket Aa*. – 7 male] *agl. Aa1*. – so] *agl. Ba*. – vnseme] leuen getruwen denre vnde *tilf. Ba*. – vnseme...he] allen weme (alsswemme *Fa*)

van vnser weghene, he sal gheleidighet bliuen; vnde breke dat yenich man,
 10 men solde dat rechten an sin høgheste. Hir mede so ghebede wy vrede tho
 lande vnde tho watere tho holdende, by liue vnde by gûde.

(Tekst II 3)

<2.> Item so ghebede wy eneme yeweliken, dede mit wichte vnde mit
 mate vmme gheit, dat he vul weghe vnde vûl gheue deme kopmanne; worde
 dar yemant mede begrepen, de des nicht en dede, men solde dat richten an
 15 syn hogheste.

(Tekst II 2)

<3.> Item so ghebede wy eneme yeweliken-*<vis>*manne, dede syn garne
 f. 2 v settet in de zee edder wraket, // dat he dat also beware, dat he sineme
 nabure nenen schaden do; werd dar yemant mede begrepen, dat sal men
 rechten in sin hogheste.

(Tekst II 4)

20 <4.> Item so en sal nen visman wantegarne voren in de zee, by liue vnde
 by gûde.

(Tekst II 6)

<5.> Ok en sal nen vischman wopene voren in de zee, by liue vnde by
 gude.

de vorbenomede Hans Thydekesson (vaget vnd tolnere *Fa*) *Ca*, *Fa*; allen dat weme vnse
 houetmanne *Da-Eal*; N vnde B *tilf. Da*. – Albertus K[a]l[en]berghe] Albertus Kalenberge
Aal.2; Frilden *Ba*; Hans Thydekesson *Ca*; N vnde B *Da*; vaget vnde tolnere *Fa*. – 8 nemet]
Aal-Fa; memet *Aa*. – synen] eren *Da-Eal*. – vnde] *mgl. Fa*. – ene] vnde *Ca*, *Fa*; *mgl. Ba*, *Da*,
Eal. – <geleide>] *mgl. Aa-Ba*, *Da-Eal*. – 9 van vnser weghene] *mgl. Ca*, *Fa*. – he] de *Ca-Fa*. –
 gheleidighet bliuen] gevredet (geleydet *Da*, *Fa*) vnde geueliget wesen (syn *Da-Eal*) *Ca-Fa*. –
 vnde] *mgl. Ba-Fa*. – yenich man] iemant *Eal-Fa*. – 10 men solde dat] den schal men *Ca*, *Eal*,
Fa; den scholde *Da*. – solde] schal *Ba-Ca*, *Eal-Fa*. – an] in *Ba*. – so] *mgl. Ba*, *Da-Eal*. – 11
 tho(1)] *mgl. Fa*. – by (2)] *mgl. Eal*.

12 <2.>] *Overskr.* Van der wichte *Ca*; Van wichte vnde mate *Da-Eal*; Vann gewichte *Fa*. –
 Item] Vortmer *Ba*. – so] *mgl. Ba*. – yeweliken] islikenn *Eal*. – vnde] edder *Ba-Eal*. – mit] *mgl.*
Ba, *Fa*. – 13 gheit] fert *Ba*. – vûl (2)] mathe *tilf. Eal*. – 14 de...dede] *mgl. Ba-Da*, *Fa*. – solde]
 schal *Ba-Fa*. – dat] den *Ca*; ene *Eal*.

16 Item] Vortmer *Ba*. – so] *mgl. Ba-Ca*, *Fa*. – wy] *mgl. Fa*. – <vis>manne] kopmanne *Aa-a2*. –
 18 schaden] en *tilf. Aa2*, *Eal*. – do] dat enwere noet (*mgl. Ca*, *Fa*) noetsake *tilf. Ba-Ca*, *Fa*;
 sunder dat eme were noetsake *tilf. Eal*. – dat] den *Ca*, *Fa*; en *Da-Eal*. – sal] scholde *Da*. – 19
 in] an *Eal-Fa*.

20 Item] Vortmer *Ba*. – so] *mgl. Ba*, *Da-Eal*. – en] *mgl. Ba-Ca*, *Fa*. – visman] vischer *Ba-Ca*,
Fa. – in] an *Ba*. – liue...21 gûde] iii schonsche margk vnde by vorlust des garnes *Ca*, *Fa*.

22 <5.>] *Overskr.* Van de (*mgl. Da*) wapene in de zee *Ca-Eal*. – Ok] Vortmer *Ba*; Item so *Ca*,
Fa; Item *Da-Eal*. – vischman] vischer *Ca*, *Fa*. – in] vp *Ca*.

(Tekst II 5)

25 <6.> Ok en sal nen vischman hebben in synen scuuestaken lengheren peek den ein handebreit; worde dar yemant mede begrepen, de dar bouen hadde, also menneghen staken also menneghe dre marc solde he breken.

(Tekst II 7)

<7.> Item so sal eyn yewelik vtsetter edder wraker dar tho seen, dat he nicht en kome vp de settere, by liue vnde by gude.

30 <8.> Item so sal eyn yewelik vischman, dede harink vorkoft, deme kopmanne vul tellen, by liue vnde by gude.

(Tekst II 8)

<9.> Item so en sal nen vischman varen bi nacht noch by daghe vp der vtsetter garne, by liue vnde bi gude. //

(Tekst II 9)

f. 3r <10.> Item so sal eyn yewelik sturman nemen eyn teken van deme tolnere tho Sconore edder tho Valsterbode, efte de wynt en voriaghede in Zelande edder andersware; wert he vp gheholden sunder teken, he brekt xl marc.

24 Ok] Item *Ca-Fa*; so *tilf. Fa.* – vischman] schipman *Ca, Fa.* – hebben] voren *Ba, Da, Eal*; *mgl. Aa2, Ca, Fa.* – scuuestaken] staken *Ba-Fa*; voren *tilf. Ca, Fa.* – peek] pyel *Ca.* – 25 den] wen *Ba-Da, Fa.* – dar (1)] bouen *tilf. Ba, Fa.* – mede] en bouen *Da*; *mgl. Ba, Fa.* – hadde] edder dede *tilf. Ba o. lin.* – 26 also] so *Ca.* – staken] also he hadde *tilf. Eal.* – solde] schal *Ca, Fa.*

27 Item] Vortmer *Ba.* – so] *mgl. Ba-Ca, Fa*; en *Da.* – vtsetter...wraker] vischer, wraker edder vthsetter *Ca, Fa.* – 28 en] *mgl. Ba, Da-Eal.* – settere] touwa *tilf. Ca, Fa*; touw *tilf. Eal.* – by (2)] *mgl. Da-Eal.*

29 <8.>] *Overskr.* Van (*mgl. Eal*) vul to tellende *Da-Eal.* – Item] Vortmer *Ba.* – so] *mgl. Ba, Da.* – eyn] *mgl. Aa2.* – vischman] vischer *Ca, Fa.* – dede] de *Da-Eal.* – 30 vul] don vnde *tilf. Da.* – tellen] vnde vul (*mgl. Da-Eal*) geuen *tilf. Ba-Fa.* – by (2)] *mgl. Eal.* – gude] etcetera *tilf. Fa.*

31 <9.>] *mgl. Ca, Fa.* – Item] Vortmer *Ba.* – so] *mgl. Ba, Da.* – en] *mgl. Da-Eal.* – noch] vnde *Da.* – noch by daghe] *mgl. Aa2.* – 32 by] sinen *tilf. Aa2.* – bi] *mgl. Aa2, Eal.*

33 <10.>] *Overskr.* Eyn teken *Da.* – Item] Vortmer *Ba.* – so] *mgl. Ba-Da, Fa*; och *Eal.* – 34 tho(1)...Valsterbode] *mgl. Ca, Fa.* – Sconore] Schoenøren *Aa2*; Schonøre *Ba*; Schonore *Da-Eal.* – edder] ofte *Aa2, Ca.* – tho(2)] *mgl. Da-Eal.* – Valsterbode] Valsterboede *Aa2*; Valsterboden *Ba.* – efte] se *tilf. Fa.* – en] he *Ca, Eal*; *mgl. Fa.* – in] na *Eal.* – Zelande] Zeelande *Aa2, Ba, Eal*; Zeeland *Ca-Da*; Zelant *Fa.* – 35 edder] ofte *Aa2, Ca, Eal-Fa.* – wert] wurde *Fa.* – sunder... marc] he breke dre schonsche (*mgl. Da*) margk sunder he hebbe en teken *Ca-Da, Fa.* – xl] dre *Ca-Eal.*

(Tekst II 10)

<11.> Ok en sal nen vischman ligghen vp ten vitten, he en hebbe ene eghene stande bode, by xl marc.

(Tekst II 11)

<12.> Ok en sal nen vischman varen in de zee sunder garn, he en moghe dat bewisen mit sinen naburen, dat he sine garne vt ghesettet hebbe; worde
40 dar yemant mede begrepen, de dar bouen dede, men solde dat richten an sin hogheste.

(Tekst II 12)

<13.> Ok en sal nen vischman me^r haringes solten by siner boden wenne ene halue last mit siner gheselschop; wat dar bouen ghevunden wort, de sal vorbroken syn vnde dar tho dre marc.

(Tekst II 13)

45 <14.> Ok so en sal nen vischman vtvoren vtstande garne wenne bi daghe vte vnde by daghe tho hûs, by xl marken.

(Tekst II 14)

f. 3 v <15.> Ok en sal nen vischman sine staken, dar he sine garne vp droghet, so na deme weghe setten, // dat he deme waghenkerle nicht en hindere edder deme kopmanne, bi dren marken vnde bi der vorlust, dat se vth henghet, dar
50 vore des konninghes wech sal rûm wesen.

36 <11.>] *mgl. Ca, Fa. – Ok*] Item ock *Eal. – ene*] *mgl. Da-Eal.*

38 Ok] Item *Ca*; Item ock *Eal-Fa. – en* (1)] so *Ca, Fa. – sal*] ock *tilf. Ca. – vischman*] vischer *Ca, Fa. – in*] an *Ba. – garn*] bi lyue vnde bi (*overstr. Eal*) *gude tilf. Ba-Fa. – 40 yemant*] we *Ba*; anders *tilf. Fa. – de.....dede*] *mgl. Ba-Fa. – solde*] schal *Ba-Ca, Eal-Fa. – dat*] ene *Ca, Fa. – an*] in *Ba.*

42-53 <13.-16.>] *mgl. Ca, Fa. – Ok*] Item ok *Eal. – en*] *mgl. Eal. – wenne*] dan *Eal. – 43 wat..... wort*] wurde iemant darmede befunden *Eal. – bouen.....wort*] bouen wol gevunden *Ba*; iemand mede gefunden *Da. – 44 vorbroken*] vorboert *Aa2. – vorbroken syn*] dat guds hebben vorbraken *Eal. – syn*] dat dar bouen is *tilf. Ba. – marc*] sunder de tollners orloff *tilf. Da-Eal.*

45 <14.>] *Overskr. Vpstande garne Da. – Ok*] Item ock *Eal. – so*] *mgl. Aa2-Ba, Da-Eal. – en*] *mgl. Eal. – vtvoren vtstande*] vthfaren mit vpstande *Da-Eal. – wenne*] *mgl. Ba, Da-Eal. – 46 vte*] *mgl. Da-Eal. – daghe*] nachte *Aa1, Da-Eal. – marken*] *herefter tilf. m. senere hd.* Item were not zake *Aa.*

47 Ok en sal] Item schal ock *Eal. – en*] *mgl. Ba, Eal. – sine*] *mgl. Da-Eal. – so*] to *Ba. – 49 vnde*] edder *Ba, Eal. – der*] *mgl. Ba, Da-Eal. – vth henghet*] vphengen *Eal. – dar....50 wesen*] *mgl. Eal. – wech*] *mgl. Da.*

(Tekst II 15)

<16.> Ok so en sal nen karmen man mer haringes kopen wenne eyn halue voder, by dre marken, vth ener scuten. Vortmer en sal nen karmen man gan sunder teken bi dren marken.

(Tekst II 17)

<17.> Ok so sal en yewelik waghenkerle hebben enen waghen also grod,
 55 dat he en vûl voder haringes mede vp vore; is de waghen mynder, men sal ene bernen liik valschen holden, vnde de perde verloren vnde dar tho iii marc.

(Tekst II 18)

<18.> Item so sal sik eyn iewelik waghenkerle vore seen, dat he des kopmans gut also vore, dat he dar vore andworden moghe; doit he anders,
 60 men sal id richten in sin hogheste. Vnde ised, dat en wagenkerl varet sunder teken, so heft he broken iii mark.

(Tekst II 19)

<19.> Item en sal nen waghenkerle voren kulen noch stanghen efte wape-
 ne, by dren marken.

(Tekst II 20)

<20.> Ok en solen nene karren gan, by iii marken, he en hebbet in des
 65 voghedes mynnen.

51 Ok] Item ock *Ea1.* – so] *mgl. Aa1-Ba, Da-Ea1.* – en] *mgl. Ea1.* – karmen] karynen *Ea1.* – man] ofte geyn korfdreger *tilf. Ea1.* – wenne] dan *Ea1.* – 52 vth.....53 marken] *tilf. m. lidt senere hd. Aa; mgl. Ba, Ea1.* – 52 vth ener scuten] *underprikket Aa1.* – Vortmer] Voert *Aa2.* – gan] *mgl. Aa1.* – 53 marken] *mgl. Da;* wt ener scuten *tilf. Aa1.*

54 <17.>] *Overskr. Wagenkerlle Da.* – Ok] Vortmer *Ba;* Item *Ca-Fa.* – so] *mgl. Aa2-Da.* – waghenkerle] kerlle *Ca;* wageman *Fa;* herover Nb *tilf. Ca.* – also] so *Ca, Fa.* – 55 he] daer *tilf. Aa2.* – mede] *mgl. Ca, Fa.* – vore] mach *tilf. Ba-Fa.* – waghen] *mgl. Fa.* – mynder] nicht so (also *Fa*) grot *Ca, Fa;* kleyner *Ea1.* – 56 vnde(1)] *mgl. Ba-Fa.* – perde] synt *tilf. Fa.* – vnde(2)] *mgl. Ca, Fa.* – iii] schonsche *tilf. Ca, Fa.*

58 Item] Vortmer *Ba.* – so] ok *Ea1;* *mgl. Ba-Da.* – sik] *mgl. Ba-Fa.* – eyn] *mgl. Fa.* – iewelik] *mgl. Ba, Da.* – vore] dar to *Ba-Fa.* – 59 dar] dat *Aa2, Ca, Ea1-Fa;* *mgl. Da.* – anders] des nicht *Ea1.* – 60 id] dat *Aa2-Ba, Ea1;* eme *Ca, Fa;* en *Da.* – in] an *Da-Ea1.* – Vnde....61 mark] *tilf. m. lidt senere hd. Aa; mgl. Ba-Fa.*

62 Item] Ok *Ba, Da.* – en] so *Ca;* ock *Ea1;* *mgl. Fa.* – nen] *rettet i marg. fra* eyn *Da.* – noch] edder *Ba, Da-Ea1;* *mgl. Ca, Fa.* – kulen] kusen *Aa2.*

64 <20.>] *mgl. Ea1.* – Ok] Item *Ca, Fa.* – en (1)] so *Ca, Fa.* – solen] schal *Da, Fa.* – nene] *gentaget Ba.* – karren gan] kerreman garn voren *Ca, Fa.* – en(2)] *mgl. Ca, Fa.* – in] *mgl. Ca-Da, Fa.* – des voghedes mynnen] des tolners orloff *Da.* – 65 mynnen] moeden *Aa2;* wyllen *Fa;* voert so sal neman mit corvæn noch mit sacken hering va... *tilf. Aa.* (cf. § 55); vortmer (*mgl. Ca-Da, Fa*) varet he sunder teken vmme geld so brekt he iii mark *tilf. Ba-Da, Fa.*

(Tekst II 21)

<21.> Item so ghebede wy eneme ieweliken kopmanne, dede harink koft in
f. 4 r deme strande, dat he den // vischmanne tho danke betalen, by xl marken.

(Tekst II 22)

<22.> Item so en sal nen copman riden in den strant mit sinen wapenen, by
dren marken.

(Tekst II 23)

70 <23.> Item so en sal nen kopman, ammetman, scypman wapene dreghen,
by ener marc vnde by vorlust der wapene.

(Tekst II 24)

<24.> Item weme begriipt mit platen, pantseren vnde mit borsten vnder
den klederen, mit knuppelen vnde mit armkosten, mit gysernen vnde mit
75 pollexen edder mit yenigherleye wapene, dar men den kopman quad mede
mach don, wert dar we mede begrepen, men sal id rechten in syn hogheste.

(Tekst II 25)

<25.> Ok so ghebede wy allen vogheden, schipheren vnde kopluden, wor-
de yenich man vorvluchtich dach edder nacht vor roof, vor deuerighe, vor

66 Item] Ok *Ba*, *Da-Eal*. – so] *mgl. Ca-Fa*. – ieweliken] islickenn *Fa*. – dede] de *Da*, *Fa*; dar
tilf. *Ba*. – 67 he] dem sturmanne edder tilf. *Eal*. – vischmanne] kopmanne *Ba*; vischer *Ca-Da*,
Fa; sturmanne edder dem visscher *Eal*. – marken] ock (vnde *Da*) deme sturman tilf. *Ca-Da*,
Fa.

68 Item] Vortmer *Ba*; Ok *Eal*. – so] *mgl. Ba-Fa*. – en] *mgl. Ba-Fa*. – sinen] *mgl. Eal*. – 69 dren]
xl *Ba-Fa*.

70 Item] Ok *Ba*. – so] *mgl. Ba-Da*, *Fa*. – so en] ock *Eal*. – en] *mgl. Ca*, *Fa*. – kopman]
vischman *Eal*; *mgl. Ba*. – kopman...scypman] visker, amptman, kopman, schipman *Ca*, *Fa*;
vischman, amptman, sturman *Da*. – ammetman] edder tilf. *Ba*; ofte tilf. *Eal*. – wapene]
wagen *Ca*. – dreghen] voren *Ba*. – 71 by (1)] *mgl. Da-Eal*; dage edder by (*mgl. Da-Eal*) nachte
tilf. *Ca-Fa*; by tilf. *Fa*. – ener] iii *Ca*, *Fa*. – by (2)] *mgl. Fa*. – wapene] de he (ze *Fa*) drecht tilf.
Ca-Fa; vnde iii margk tilf. *Da*.

72 <24.>] *Overskr.* Wen me begrypt mit platen *Da*. – Item] Vortmer *Ba*. – weme] wen (dat tilf.
Aa2, *Ca*, *Fa*) men *Aal-Fa*. – platen] mit gizeren mit (*mgl. Fa*) tilf. *Ba*, *Da-Fa*; yseren tilf. *Ca*. –
pantseren] hoden pantzeren *Ca*, *Fa*. – vnde] *mgl. Ba-Fa*. – mit borsten] *mgl. Ca-Fa*. – borsten]
barden *Ba*. – vnder den klederen] *mgl. Ba-Fa*. – 73 vnde (1)] *mgl. Ba-Fa*. – mit gysernen] *mgl.*
Ba-Fa. – vnde (2)] *mgl. Ca*, *Eal-Fa*. – mit (4)] *mgl. Ba*, *Da-Eal*. – 74 pollexen] mit swerden mit
rutingen vnde mit langen messen tilf. *Ca*, *Fa*. – yenigherleye] iennigen *Ba*; ieniger *Ca*. – men]
iemand *Da*. – den kopman] *mgl. Da*; schaden edder tilf. *Ba*. – quad] schade *Ca-Fa*. – 75 mach
don] dede *Ca*, *Fa*. – wert] worde *Ca*; he tilf. *Ba*. – we] wo *Ca*; wol *Fa*; *mgl. Ba*. – id] dat *Ba*;
den *Eal-Fa*; *mgl. Ca-Da*. – in] an *Ca-Fa*.

76 <25.>] *Overskr.* Van (Vor *Eal*) voruluchticheyt (vorulucht *Da-Eal*) *Ca-Eal*. – Ok so]

vorretnisse, vor dotslach, vloghe he vp de vitten edder in de schepe, we ene
 80 dar hegede, houede edder husede, men scholde en richten liken deme mis-
 dedere edder wat sake, de in hals vnde in hant ghinghe.

(Tekst II 26)

<26.> Ok so ghebede wy allen schyperen, dat nen schipheer sal harink
 solten in sineme schepe, by xl marken. //

(Tekst II 27)

f. 4 v <27.> Ok so en zal nen man varen mit boten in den strant, harink tho
 kopende, by iii marken, ane des voghedes orelof, bi vorlust des heringes.

(Tekst II 28)

85 <28.> Item so ghebede wy wantsnideren vnde kremeren, scomakeren vnde
 krogheren vnde allen hantwortes luden, dat se stan, dar id en van oldinges
 bored tho stande, by xl marken.

Vortmer *Ba*; Item so *Ca-Fa*. – allen] *mgl. Ca, Fa*. – schipheren vnde kopluden] borgermestere
 vnde rad *Ca, Fa*; oft dar *tilf. Ca-Da*. – vnde] *mgl. Da-Eal*. – worde] were *Ca, Fa*. – 77
 vorvluchtich] by *tilf. Aa2*. – dach edder nacht] *mgl. Ca, Fa*. – edder] ofte *Aa2*; by *tilf. Aa2*. –
 vor (3)] *mgl. Da*. – 78 vorretnisse] vorrederye *Eal*; edder *tilf. Ba*. – vorretnisse, vor dotslach]
 mord *Ca, Fa*. – vloghe he] nempt he de uøreulucht *Ba, Da-Eal*. – vloghe....79 husede] dat ene
 nemand neme in syn schepe edder huse edder hege, weret dat dat (et *Fa*) iemand dede *Ca, Fa*.
 – 78 vitten] bueren *Aa2*. – edder] of *Aa2*. – 79 dar] *mgl. Ba, Da-Eal*. – houede] *mgl. Ba, Da-*
Eal. – edder] of *Aa2*. – scholde] schal *Ba, Da-Fa*. – en] den *Ca, Fa*. – misdedere....80 ghinghe]
 dede sake gedaen hadde *Ca, Fa*. – edder] *mgl. Ba, Da-Eal*. – in (2)] *mgl. Eal*. – ghinghe] gaen
Ba, Eal; geyt *Da*; edder ander broke *tilf. Da*.

81 <26.>] *Overskr.* Van heryngk to soltende in den schepen *Ca*; Sal men nenen herynk solten
 in dat schip *Da*. – Ok] Item *Ca-Fa*. – so] *mgl. Ba-Da, Fa*. – ghebede] bede *Da*. – allen.....schip-
 heer] dat dar nemand *Ca, Fa*. – sal] *mgl. Eal*. – 82 sineme] den *Ca, Fa*. – marken] vnde by
 deme solten heringhe *tilf. Ca, Fa*; vnde by vorlust des herynges *tilf. Da*.

83 Ok] Item *Ca-Fa*. – so] *mgl. Aa2-Da*. – en] *mgl. Ca-Da*. – tho kopende] toe lopende *Aal*. – 84
 iii] schonsche *tilf. Ca, Fa*. – ane des voghedes] sunder he (*mgl. Da-Eal*) hebbe (*mgl. Da-Eal*)
 des tolners *Ca-Fa*. – bi...heringes] *tilf. m. lidt senere hd. Aa*; *mgl. Ba-Fa*.

85 so] *mgl. Ca, Fa*. – wy] allen *tilf. Eal*. – wantsnideren.....86 krogheren] kopluden, vische-
 ren, wandsnyderen, krogeren, knokenhouweren *Ca, Fa*. – 85 vnde (1)] *mgl. Aal, Ca-Fa*, –
 kremeren....86 krogheren] krogeren vnde (*mgl. Da-Eal*) knokenhoweren, schomakeren *Ba,*
Da-Eal. – stan....87 stande] vns don also (so *Fa*) vele else se vns plichtich syn *Ca, Fa*; van
 rechte *tilf. Fa*. – id] *mgl. Aal*. – oldinges] oldes *Aal.2, Da*. – 87 marken] vnde nicht vppe de
 dutsche vitten *tilf. Da*.

(Tekst II 29)

<29.> Ok so en sal nen scroder noch scherer kope hele lakene noch halue,
tho vorkopende bi der ellen, noch hosen noch rocke af tho snidende, by xl
90 marken.

(Tekst II 30)

<30.> Och so en sal men nene borchfletesthen lakene voren vp dat lant, bi
broke des wandes vnde bi xl marken.

(Tekst II 31)

<31.> Ok so en sal nen kopman wand edder linewand vt sniden bi der
ellen vppe den vitten, by xl marken.

(Tekst II 32)

95 <32.> Ok so ghebede wy eneme ieweliken manne, dede nene eghene vitten
heuet tho Schonore edder tho Falsterbode, dat he nicht anderswor ligghe
wenne in des koninges rechte, by xl marken, edder he hebbet in des voghe-
des mynnen.

(Tekst II 33)

<33.> Ok so schal nen man gud vth edder vp gheschepen by nacht, by iiii
100 marken vnde by broke des gudes, he en hebbe dat in des voghedes myn-
nen. //

88 Ok] Item *Ca-Fa*. – so] *mgl. Aa1-Da, Fa*. – en] *mgl. Ca, Eal-Fa*. – noch (1)] ofte *Ca, Fa*. – hele....halue] halue laken nock *Ca, Fa*; hele edder halue lakene *Eal*. – halue] wedder *tilf. Eal*. – 89 noch hosen noch] edder kledere edder *Ca, Fa*. – af] dar aff *Eal*. – snidende] by vorlust des dat he snyt vnde *tilf. Ca, Fa*. – 90 marken] he enhebbe dat in des vogedes mynne *tilf. Ba*; sunder he sy borger ofte he hebbe des tolners orloff *tilf. Ca, Fa*; sunder (mit *tilf. Eal*) des tolners (willen vnde *tilf. Eal*) orloue *tilf. Da-Eal*.

91 <30.>] *mgl. Ca-Fa*. – so] *mgl. Ba*. – men....voren] neen man voren borchuletische lakene *Ba*. – vp dat land] *mgl. Ba*.

93 <31.>] *mgl. Ca, Fa*; *overskr.* Wand to snydende *Da*. – Ok] Item ock *Da*; Item *Eal*. – so] *mgl. Aa2-Ba, Da*. – sal] ock *tilf. Eal*. – linewand] louwand *Da*. – 94 vppe den vitten] *mgl. Ba, Da-Eal*. – marken] ane des tolners orloff *tilf. Da-Eal*.

95 <32.>] *mgl. Ca, Fa*; *overskr.* Eghene vitten *Da*. – Ok] Item *Da-Eal*. – so] *mgl. Ba, Da*. – wy] *mgl. Da*. – dede....96 heuet] de dar hefft neyne egene vitten *Eal*. – vitten] en *tilf. Aa2*. – 96 Schonore] Schoenvren *Aa2*; Schonøre *Ba*; Schonor *Eal*. – edder] ofte *Ba*. – Falsterbode] Valsterbode *Aa1, Ba, Da-Eal*; Valsterboede *Aa2*. – nicht] nergene *Ba, Da-Eal*. – anderswor] anders *Ba, Da-Eal*; en *tilf. Aa2, Eal*. – 97 wenne] dan *Eal*. – edder] *mgl. Ba*. – edder....mynnen] sunder des tolners orloff *Da-Eal*. – he] en *tilf. Aa2*. – in des] by des *Aa2*. – 98 mynnen] moeden *Aa2*.

99 <33.>] *Overskr.* Van vp to schepende *Da*. – Ok] Item *Ca, Fa*; Item ock *Eal*. – so] en *Ba, Da*;

(Tekst II 34)

f. 5 r <34.> Ok so schal nen man den *anderen* vorvnrchten densch edder du-
desch; we den *anderen* schuldighen wil, de schal eme tho rechte stan vor
sineme voghede, dar he vte der stede sy, bi iii marken, vten blodighen dome
105 vnde in dat hogheste.

(Tekst II 35)

<35.> Ok so en sal nen kopman harink solten vp deme strande, by xl
marken vnde by deme solten haringe.

(Tekst II 36)

<36.> Ok so en sal nen strant voghet harink kopen vp deme strande tho
des kopmannes behof, by xl marken.

(Tekst II 37)

110 <37.> Item so en sal nen pedekoper perde kopen wenne vp deme perde-
merkede, by xl marken vnde by den perden, de he ghekoft heuet.

(Tekst II 38)

<38.> Ok so en sal nen knokenhower kopen vee anders wenne vp deme
vee markede, by xl marken vnde by deme vee, dat he koft heuet.

en *tilf. Aa1.2, Eal.* – schal] ock *tilf. Ca, Fa.* – vth edder] *mgl. Aa2-Ba, Da-Eal.* – gheschepen]
by daghe of *tilf. Aa2.* – nacht] *tilf. m. lidt senere hd. i marg. Aa;* slapender tyd *tilf. Ca, Fa.* – 100
broke] vorlust *Ca-Fa.* – gudes] sunder *tilf. Ca-Fa.* – he] *mgl. Da-Eal.* – en] *mgl. Ca-Fa.* –
hebbe] doe *Aa2;* *mgl. Da-Eal.* – dat.... mynnen] des tolners orloff *Ca, Eal-Fa.* – in] by *Aa2.* –
mynnen] moeden *Aa2.*

102 <34.>] *Overskr.* Van vorrechten *Da.* – Ok] Item *Ca, Fa;* Item ock *Eal.* – so] en *Ba, Da-Eal;*
en *tilf. Aa2.* – vorvnrchten] vorklagen *Ca, Fa;* he sy *tilf. Ca, Fa.* – densch] deensch *Aa1.2.* –
edder] ofte *Aa2, Ca, Fa.* – dudiesch] duytsch *Aa1;* duysch *Aa2;* dutsch *Da.* – 103 we] de *Ca, Fa.*
– de] he *Ca.* – tho rechte stan] schuldigen *Ba-Fa.* – 104 sineme] vnsem *Ca, Fa.* – voghede] stad
uogede *Ba, Da-Eal.* – dar....sy] *mgl. Ca-Fa.* – sy] is *Ba.* – vten] ane *Ba;* buten *Da;* sunder *Eal;*
mgl. Ca, Fa. – blodighen...vnde] blotsake, de gan *Eal.* – blodighen...hogheste] *mgl. Ca, Fa.*
106 <35.>] *Overskr.* Heryngk to soltende vppe deme strande *Da.* – Ok] Item *Ca, Fa;* Item ock
Eal. – so] *mgl. Ba-Fa.* – en] *mgl. Ca, Fa.* – nen kopman] nemand *Ca, Fa.* – vp] by *Ca, Fa.* – 107
by] brøke *tilf. Ba, Eal;* vorlust *tilf. Ca, Fa.* – solten] *mgl. Ca, Fa.*

108 <36.>] *mgl. Ca, Fa;* *overskr.* Schal neyn voget heryngk kopen *Da.* – Ok] Item ock *Eal.* – so]
mgl. Ba, Da-Eal. – strant voghet] stadtvaget *Eal;* sinnlos *tilf. Eal.*

110 <37.>] *mgl. Ca, Fa.* – Item] Ock *Da;* ock *tilf. Eal.* – so] *mgl. Ba, Da-Eal.* – en] *mgl. Eal.* –
wenne] dan *Aa2, Eal.* – 111 by (1)] vorlust *tilf. Da-Eal.* – 112 Ok] Item *Ca, Fa;* Item ok *Eal.*
– so] *mgl. Ba, Da-Eal.* – en] *mgl. Ca, Fa.* – kopen] vorkopen *Aa-a2;* kōpen *Ba-Fa.* – anders]
mgl. Ba-Fa. – wenne] den *Ca, Eal-Fa.* – 113 vee markede] markede *Ca;* rechtenn marckede
Fa. – by (2)] vorlust *tilf. Ca, Fa.* – heuet] *mgl. Ca-Fa.*

114 Och] Item *Ca, Fa;* Item ock *Eal.* – so] en *Aa2-Ba, Da;* *mgl. Ca, Eal-Fa.* – vorkopen] deme

(Tekst II 39)

115 <39.> Och so sal nen bunde vorkopen, noch kopman van deme bunden
 noch vore<koper> van den bunden kopen <hon> noch goes, scap noch korn
 buten den vitten, wenne vp den bundemarkete vp den velde, by dren mar-
 ken vnde by deme gude. //

(Tekst II 40)

f. 5 v <40.> Ok schal men nenen market holden, vten dar he van oldinges heuet
 ghewesen, by vorlust des se veile hebben.

(Tekst II 41)

120 <41.> Ok en sal nen voget mer kroghe hebben vp siner vitten, den sine
 priuilegia vte wysen.

(Tekst II 42)

<42.> Ok ghebde wy eneme ieweliken voghede, dat he sik nycht meer tho
 neme tho siner vitten, den he mit sinen priuilegien bewisen mach, edder wy
 willent richten, wore wy konen.

(Tekst II 42)

125 <43.> Ok sal nen voghet nene ammetlude hebben vp den vitten, vten he
 moghe id bewise mit sinen priuilegien.

<44.> Ok ghebde wy eneme ieweliken, dat he nycht kopslaghen sal mit
 den vischeren vnde mit den bunden mit ienigherleie artighlen sunder gotten-

kopmanne *tilf. Ba-Fa.* – 115 noch (1)bunden] *agl. Ca, Eal-Fa.* – vore<koper>] vorekoren
Aa-a2; vorkoper Ba; vorkoper Da. – kopen] *agl. Da.* – <hon>] hoyt *Aa; hoyp Aa1; hoy Aa2-
 Ba; høen Ca; hoen Da, Fa; honre Eal.* – noch (2)] *agl. Eal.* – goes] gras *Aa2; gense Eal; noch
 tilf. Ba-Da, Fa.* – noch (3)] vnde *Eal.* – korn] noch andere kopenschap *tilf. Fa.* – 116 den
 vitten] der bue *Ca, Fa.* – wenne] dan *Aa2; denne Eal.* – wenne.....velde] vnde (*agl. Da*) ok
 nicht uppe deme velde vnde (*agl. Da*) ok nicht upp den vitten wen upp deme bunden
 markede *Ba, Da; agl. Ca, Fa.* – vp den velde] *agl. Eal.* – dren] x1 *Da.* – 117 vnde] vorlust *tilf.
 Fa.* – by] *agl. Fa.* – gude] dat gekøft edder vorkøft wert *tilf. Ba; dat he køft tilf. Ca-Fa.*
 118 <40.>] *agl. Ca, Eal-Fa.* – Ok] en *tilf. Ba, Da.* – vten] dan *Aa2; wen Ba, Da.* – he] *agl. Aa2.*
 – oldinges] oldes *Aal.2.* – 119 hebben] vnde x1 margk dar tho *tilf. Da.*
 120 <41.>] *agl. Ca, Fa.* – Ok] soe *tilf. Aa2.* – en] *agl. Eal.* – den] wen *Ba, Da.* – 121 wysen]
 also eme vnse voget myt willen to leth vnde don, wes vnse rechticheyt *tilf. Da.*
 122 <42.>] *agl. Ca, Fa.* – sik] *agl. Ba, Da-Eal.* – tho] *agl. Ba, Da-Eal.* – 123 neme] in neme
Eal. – den] wen *Ba, Da.* – sinen] rechten *tilf. Da-Eal.* – edder....124 konen] *agl. Ba, Da-Eal.*
 125 <43.>] *agl. Ca, Fa.* – Ok] en *tilf. Ba, Da-Eal.* – nene] *agl. Ba, Da-Eal.* – den] syner *Ba,
 Da-Eal.* – vten] *agl. Ba, Da-Eal.* – 126 moghe] enmøge *Ba, Eal.* – id] dat *Ba, Da-Eal.*
 127 <44.>] *agl. Ba-Fa.* – Ok] soe *tilf. Aa2.* – kopslaghen] en *tilf. Aa2.* – 130 edder] bunder *tilf.
 Aa-a2.* – 131 dede] *herfter gennemstr. de Aa.*

sche; wil se ienich kopman van deme anderen nemen, dat mach he don.
 130 Vnde wered, dat ienich man deme vischman edder bunden dar en bouen dede, solde verloren hebben dat gelt, dar he mede kopslaghede, vnde dar tho iii marc. //

(Tekst II 42)

f. 6 r <45.> Item sal men tollen mit pagimente, also de priuilegia vth wisen, edder hebben dat in des tolners mynnen.

(Tekst II 43)

135 <46.> Item were dat also, dat yenich vischer beschedighet worde in der zee, also dat he wene <vunde> vp sine garnen edder eme sine garne ghenomen worden, vnde brochte de iene bunden mit sik tho lande, dat scholde dar vmme gan, also eyn lant recht were, dat en scholde nen ticht wesen, wente dat gheit in dat hogheste.

(Tekst II 44)

140 <47.> Vortmer so scholen alle dudesche vischere ere schuten legghen tho samende vnde alle densche vischere ere schuten tho samende, also dat dudeschen nicht scholen ligghen mank den monebū, lalandeschen, valsterschen, scelsoresschen edder vp deme kne mank den kokesschen, heltsenborgher edder we se syn vte deme rike.

133 <45.>] *mgl. Ca, Fa.* – Item] ock *tilf. Da*; so *tilf. Ea1.* – 134 edder] se *tilf. Ea1.* – in] mit *Ea1.* – mynnen] orloff *Ea1.*

135 Item] *Vnde Ba*; *mgl. Da-Ea1.* – were dat also] weret sake dat *Ca*; were dat sake *Da*; weret sake *Fa.* – also, dat] *mgl. Ba, Ea1.* – yenich] *herefter underprikket og overstr.* man *Aa.* – 136 also] *mgl. Ca, Fa.* – he] ock *tilf. Ca-Da, Fa.* – <vunde>] bunden *Aa, Aa2*; bunde *Aa1*; vunde *Ba, Da-Fa*; vnde *Ca.* – vp] bi *Ba, Da-Ea1.* – edder] *mgl. Ca, Fa*; de *Ba, Da-Ea1.* – eme] *mgl. Ca-Fa.* – sine garne] *mgl. Ba-Fa.* – ghenomen] de genomen *Ca, Fa.* – 137 worden] weren *Ea1.* – brochte] *mgl. Aa1.* – scholde] schal *Ea1.* – 138 eyn] dat *Ea1.* – lant] but *Da.* – were] uthwiset *Ea1*; vnde *tilf. Ca-Fa.* – dat en scholde nen] dat scholde io rechte (rechticheit *Fa*) *Ca-Da, Fa.* – dat.....wesen] dat schal recht gerichtet werden *Ea1.* – en] *mgl. Ba.* – 139 wente dat gheit] *mgl. Fa.* – in dat] an syn *Ba-Fa.*

140 <47.>] *mgl. Ca, Fa.* – Vortmer] Item *Da-Ea1*; Ock *tilf. Ea1.* – so] *mgl. Aa1, Ba, Da-Ea1.* – dudesche] duytsche *Aa1*; dussche *Aa2*; dūdesche *Ba*; dutsche *Da*; dudessche *Ea1.* – ere] *mgl. Ea1.* – 141 ere] *mgl. Ea1.* – samende (2)] leggen *tilf. Da.* – dat] de *tilf. Ba, Da-Ea1.* – 142 dudeschen] duetschen *Aa1*; duytschen *Aa2*; dūdeschen *Ba*; dutschen *Da*; dudesschen *Ea1.* – monebū] monebu *Aa1.2*; mōnebo *Ba*; monbon *Ea1*; inwonere *Da.* – lalandeschen] balandeschen *Aa1.2*; lalandesche *Da*; lalandesschen *Ea1.* – valsterschen] walstersche *Da.* – 143 scelsoresschen] schelsoresschen *Aa2*; schelsørschen *Ba*; scholforsche *Da*; skelsorsken *Ea1.* – kokesschen] kōkeschen *Ba*; kokeschen *Da*; kokesken *Ea1.* – heltsenborgher] helesenborgher *Aa1*; helschenborgheren *Aa2*; helsingborgeschen *Ba*; helsingeborsche *Da*; helsingorsken *Ea1.* – 144 deme rike] dessem koningryke *Ea1.*

(Tekst II 45)

145 <48.> Vortmer wered, dat ienich man en gheruchte makede edder enen
loop, also dat vs edder deme kopmanne ienich vnghemack dede edder
schaden mochte aff komen, de sal nenen vreden hebben nerghene. Vnde
f. 6 v wered, dat he hir entghinghe // so sal men dat richten in den steden edder
in deme lande, dat he vthe komen is, in syn hogheste, vnde hir nummere
150 vrede wedder tho hebbende in dessen dren riken.

(Tekst II 46)

<49.> Ok so sal eyn iewelik voghet warnen sinen scypheren, dat se de
ballast voren buthen dat schore, so se neghest moghen; worde dar yenich
mede begrepen, dat he dat ballast worpe in dat deep, dar men deme kop-
manne schaden mede dede, vnde der koningynnen ere deep mede tho sen-
155 kende, dat scholde men richten in syn hogeste.

(Tekst II 47)

<50.> Vortmer so en sal nen man, de hir beer voret tho vorkopen vp dat
lant, mit drunke beer vullen, men beer mit bere; weret sake, dat he dar en
bouen dede, so sal he hebben ghebroken iii marc vnde dat beer vorloren.

145 <48.> *Overskr.* Eyn ruchte to makende *Da.* – Vortmer] Item *Ca-Da, Fa.* – wered, dat] oft *Eal.* – 146 loop] vplopp *Ca-Fa.* – also] *agl. Ba-Fa.* – dat] dar *Eal-Fa.*; dar *tilf. Ca.* – edder (1)] *agl. Ca.* – dede.....147 komen] edder schaden dede (aff schege *Ca, Fa;* geschege *Da;* van schege *Eal*) *Ba-Fa.* – de] en *tilf. Aa2, Eal;* dat makede de en *tilf. Fa.* – sal] scholde *Da-Eal.* – nenen] *agl. Fa.* – Vnde] *agl. Ca, Fa.* – 148 wered] sake *tilf. Ca-Eal;* ock sake *tilf. Fa.* – sal] scholde *Ca-Eal.* – edder] vnde *Ca, Fa;* ofte *Eal.* – 149 in (1)] *agl. Fa.* – dat... is] dar men ene vindet (funde *Da-Eal*) *Ca-Fa.* – vnde] *agl. Da.* – 150 wedder] *agl. Ba-Fa.* – hebbende] krigende *Eal.* – dren] *agl. Eal-Fa.* – riken] kōningriken *Ba, Da;* koningryke *Eal.*

151 Ok] Item ock *Fa.* – so] *agl. Aa1, Ba-Fa.* – eyn.....155 hogeste] nemand ballast werpen in de hauen vnde des konynges deep to senkende by lyue vnde by (*agl. Fa*) gude *Ca, Fa.* – 151 de] *agl. Aa2.* – 152 schore] schoirdeip *Da-Eal.* – so] also *Ba, Da-Eal.* – neghest] vordest *Ba.* – yenich] iemand *Ba, Da-Eal.* – 153 he] de *Da.* – dat(2)] *agl. Da.* – 154 mede (1)] *agl. Da.* – der koningynnen] vnse *Eal.* – koningynnen] kōninghe *Ba, Da.* – ere] syn *Ba, Da;* *agl. Eal.* – mede (2)] darmede *Eal.* – 155 scholde] sal *Aa2, Eal.* – in] an *Eal.*

156 <50.> *Overskr.* Van beer to vullende *Da.* – Vortmer] Item *Ca-Fa.* – so] *agl. Ba-Da.* – en] *agl. Ca-Fa.* – beer] vromet beer *Ca, Fa.* – tho] *agl. Ba, Da-Eal.* – tho....157 vullen] in de stad mit druncke beer noch mit koffente vppe vullen *Ca;* dat mit drancke bere noch mit kaente nicht vpfullenn *Fa.* – vorkopen] dorpen *Aa1;* *agl. Ba, Da-Eal.* – mit] *agl. Da.* – drunke] *agl. Eal.* – men] mer *Aa1, Da;* dan *Fa.* – bere] *agl. Aa2.* – weret] vnde weret *Ba, Eal.* – sake] *agl. Ba, Eal.* – he dar en] een dar *Ba;* ienich dar *Ca-Fa.* – 158 so] de *Eal-Fa.* – sal] scholde *Da.* – he....vorloren] dat beer uorbroken wesen (vorbraken hebben *Eal-Fa*) vnde (*agl. Eal*) dar to iii mark *Ba, Da-Fa;* de schal dat beer vorbroken hebben vnde dar tho dre marck *Ca;* ock schal nemand ber vpforen er dat vpgescreuen is in der tolboden, by vorlust des beers *tilf. Fa.*

(Tekst II 48)

<51.> Vortmer en sal nen kopman harink solten anders, <wen> vore beide
 160 bodemen allike gut, ane scalebak vnde ane hol; wenne men darmede vunde,
 dat sal men richten vor valsch.

(Tekst II 49)

f. 7 r <52.> Vortmer en sal nen legghe wyf harink // storten mit molden in den
 tonnen; werd dar we mede begrepen, men sal id richten in syn hogheste.

(Tekst II 50)

<53.> Vortmer en sal nen man vnse viende husen efte houen nerghen vp
 165 deme lande edder eren schepen edder vor deghedinghe; vp wat vitte edder
 in wes stades schepe <he> vunden vnde anesproken werd, dar sal nemant
 vnse voghede ane hinderen; wered, dat yenich voghet ene edder dat gud
 van eres stades weghen vordeghedinghen wolde, de scholde dat vorrechten,
 also eme van rechte tho borede, dat id siner stad borghere gud were vnde
 170 vnse vienden dat nicht tho hulpe dede.

159 Vortmer] Item *Ca-Fa*; so *tilf. Ca, Fa*; ock *tilf. Eal. – en*] *mgl. Ca, Eal-Fa. – <wen>*] *mgl. Aa-a2*; wen *Ba, Da*; dan *Ca, Eal-Fa. – vore*] bi *Ba-Fa. – 160 scalebak*] *scalcbes Aa2*; schawack *Ca-Da. – hol*] heryngk dat kopmans gud wesen schal *tilf. Ca, Fa*; heryngk *tilf. Da-Eal. – wenne....vunde*] worde dat (dar *Fa*) iemand anders mede begrepen *Ca, Fa*; worde dar iemand mede begrepen ofte gefunden (befunden *Eal*) *Da-Eal. – vunde*] bevyndet *Ba. – dat*] den *Fa. – 161 vor valsch*] an syn hogesten *Da. – valsch*] gud *tilf. Ca, Eal-Fa*; *herefter* Item wil de kopman ofte anderen halen heryngk solten vnde ock schalback to syner eghene kost behoff, dat mach he (wol *tilf. Fa*) doen *Ca, Fa (§ 18)*

162 <52.>] *Overskr. Legge wyff Da. – Vortmer*] Item *Ca-Fa*; ock *tilf. Eal. – en*] *mgl. Ca, Fa. – nen*] man ofte *tilf. Ca, Fa. – den tonnen*] de tunnen *Ca, Fa. – 163 werd....begrepen*] wen men dar mede begript (befyndet *Da*; befunde *Eal*) *Ba, Da-Eal*; wol dar mede begrepen worde *Ca, Fa*; id sy man ofte vrouwe *tilf. Ca – id*] dat *Aa2-Ba, Da-Eal*; den *Ca, Fa. – in*] an *Ca-Da. 164 <53.>*] *Overskr. Vnse vyende nergen husen Da. – Vortmer*] Item *Ca-Fa. – en*] *mgl. Ca, Eal-Fa. – nen*] *mgl. Eal. – 165 edder(1)] oft Fa*; in *tilf. Ba-Fa. – edder (2)] ofte Ca, Eal-Fa. – vp....166 werd*] *mgl. Ca, Fa. – 165 wat*] eren *Ba, Da-Eal. – edder*] *mgl. Ba, Da-Eal. – 166 wes*] welkes *Ba*; iewelken *Da*; welcker *Eal. – stades*] stede *Eal*; ofte *tilf. Eal. – <he>*] *mgl. Aa-a2*; he *Ba*; de *Da*; se *Eal. – vnde anesproken*] *mgl. Ba, Da-Eal. – werd*] worden *Eal*; edder uppe wat vitte *tilf. Ba, Da-Eal. – dar*] vnde *Ca, Fa*; en *tilf. Ba, Da-Eal. – 167 voghede*] tolner vnd vaget *Fa. – ane*] darande *Ca, Fa. – wered*] vnde weret *Ba-Fa. – dat (1)] dar tilf. Fa. – yenich....168 wolde*] iemand wolde vnser viande gud vordegedyngen *Ca, Fa. – 167 ene....168 wolde*] van syner stad weghene dat gud wolde (*mgl. Eal*) vordegedyngen (vordegedingde *Eal*) *Da-Eal. – 167 dat (2)] syn Ba, Eal. – 168 de scholde dat*] dat scholde men *Eal. – scholde*] schal *Ca, Fa. – dat*] also *tilf. Da-Eal. – 169 also....170 dede*] dat id vnse vienden nicht to behore (en horde *Da-Eal*) also eme van rechte to (*mgl. Eal*) behort (rechtes borde *Da-Eal*; togehoret *Fa*) vnde (*mgl. Da-Eal*) dat (it *Fa*; id *tilf. Da*) synes (erer *Eal*) stades

<54.> Item so sal hir ghelt gan iarlink also is gud witte ghelt, also dar en kopman deme anderen vûl mach mede don, also munte witte penninge van Lubeke, Hamborch, Lunenborch, Wismer, Rostok, Stralensund, Gripenswald, hole lubesche, Anclem vnde Trepetow, vnde vortmer kleyne ghelt van Lubeke, Hamborch, Lunenborch vnde Wismer, vnde dre sundesche hole penninghe vor twe lubesche. // V[o]ert mer golden ghelreske guldene vor [xi groten]; item en hollantsche gulden vor [x]iiii groten; item [vn]gersche, bem-sche dukate und vranken vor xix groten; item nobele vor xl[ii] groten; item mechelsche schilde, petere, vra[n]kesche kronerde, wilhelme[i]sche schilde twe vor ene nobel; item hollandsche kronerde, albertsche kronerde vor [xix] groten; item rins[che] gulde, ber[ch]sche schilde und nye vranken vor [xviii] groten.

55

[1407-1412]

Kong Eriks og dronning Margretes udfærdigelse af modbogen.*Tekst I. – Nedertysk tekst.*

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Thott 1174,2° f. 1r-4v (midt. af 15. årh.). Modbogshåndskrift. Indeholder desuden udkastet til overenskomsten med hansestæderne af 30. november 1369, bekræftet 24. maj 1370. – B: Kong Kristian 1.s udfærdigelse [1457-1460], tabt (cf. nr. 56). – Ba: RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1457 (18. årh.). – C: Kong Kristian 1.s udfærdigelse [1460-1474], tabt (cf. nr. 57). – Ca: RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1459 (18. årh.). – Ca1: Kgl. Bibl. Addit. 91,4° s. 149-70 (18. årh.); excerpteret smst. Ny kgl. Saml. 804d,4° s. 52 (18. årh.). – D: Kong Hans' udfærdigelse 1484, tabt (cf. nr. 59). – Da: Trenthorst godsarkiv, Holsten. Modbogshåndskrift (slutn. af 15. årh.), tabt. – Da1: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Afskr. af Staatsarchivar Wehrmann (19. årh.). – E: Kong Frederik 1.s udfærdigelse [1524-1533], tabt (cf. nr. 60). – Ea: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34. Samtidig afskr.

Tryk: Schlyter, Sweriges Gamla Lagar IX 476-484 (efter Aa); Schäfer, Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen 86-94 (efter Schlyter). – Reg. Dan. *4123.

Da1.: Erik af Pommern kan først have ført denne titel efter forliget med Den tyske Ordens højester om Gotlands afståelse. Helsingborgtraktaten er dateret 15. juni 1407 (cf. Erslev,

borger gud sy (were Da-Ea1) vnde (vnse Ea1) vnse viande gud (dat Da-Ea1) nicht vnde (mgl. Da-Ea1) to holpe en (mgl. Da) deyt Ca-Fa; by lyue vnde by (mgl. Fa) gude tilf. Ca, Fa. – 169 van rechte] dat Ba. – borghere] tohørende vnde ere tilf. Ba.

171 <54.>] mgl. Ba-Fa. – 173 Wismer] Wismaer Aa2. – Rostok] Rostock Aa1.2. – Stralensund] Stralensunt Aa2. – Gripenswald] Gripenswold Aa2; herefter overstr. parckom Aa, Aa2. – 174 hole lubesche] tilf. i marg. m. lidt senere hd. Aa. – Trepetow] Trepedow Aa1. – 175 Lubeke] Lubeck Aa2. – 176 V[o]ert.....] 182 groten] mgl. Aa1. – 176 golden] mgl. Aa2. – 177 [vn]gersche] vnghersche Aa2. – 179 vra[n]kesche] vranckesche Aa2. – kronerde] kronen Aa2. – wilhelme- [i]sche] wilhelmsche Aa2. – 180 hollandsche] hollantsche Aa2. – 181 rins[che]] rynsche Aa2.

Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse 376-78). Denne version af modbogen må være udfærdiget før dronning Margretes død i oktober 1412. 25. april 1410 omtales en kongelig høvedsmand på Skanør med navnet Frylle (Svenskt Dipl. II 290-91; Rep. 1. rk. 5087). Det må antages at være den samme, som den her omtalte Frille. Men da han ellers ikke omtales som høvedsmand på Skanør og Falsterbo, og ingen andre høvedsmænd omtales på nævnte slotte i perioden, kan bestemmelserne ikke dateres snævrere inden for perioden 1407-1412.

Tekst efter Aa.

f. 1 r Erik van der gnade godes kōning der Denen, Sweden, Norwegen, der Wende vnde der Gothen vnde hertoge to Pomeran, Margaretha van den suluen gnaden kōningynne der uor[screu]enen ryke vnde rechte erfname to Denemarken.

5 Na anwisinge vnde rade vnser gnedigen vrowen, vrowen Margarethen, kōning Woldemares dochter, vnde des gemenen rikes rade to Denemarken hebbe wy gheschicket vnde geuoget dorch des meynen kōpmans willen de vnse land søken to Schone vnseme leuen truwe denre vnde houetmanne to Schonøre vnde Ualsterbode, Frilden, alle articule to holdende also hir nascreuen staan.

10 <1.> To deme ersten ... (*etcetera. Herefter følger paragrafferne 1-43 og 44-53 svarende til nr. 54 i følgende rækkefølge 1, 3, 2, 4, 6, 5, 7-9, 24-37, 51-53, 10-23, 38-43, 45-50*)

(*Tekst II 16*)

f. 3 r <55.> Ok ensal neen bueman, karynenman hering vmme dreghen mit secken edder mit koruen bi vorlust des he vmme drecht.

(*Tekst II 51*)

f. 2v <56.> Vortmer we wyn tappen wil, de schal geuen vnde meten iiii lubesche 15 quarter vor eyn stōueken.

(*Tekst II 52*)

<57.> Vnde weret, dat hir iennich dat land sochte mit syner kopenscop edder mit redelikem werue, dat syn here vientschop hadde mit anderen heren edder mit steden, wo it deme ryke nicht ane gha edder entegen sy, uth

12 <55.>] § 37 Aa; *mgl. Ba, Ea. – Ok*] Item ock *Dal. – bueman*] *mgl. Dal. – 13 edder*] ofte *Dal. – mit*] *mgl. Ca. – vmme*] *mgl. Ca-Dal. – drecht*] sunder he (*en tilf. Dal*) hebbe des tolners orloff *tilf. Ca-Dal. – 14* <56.>] § 27 Aa; *overskr. We wyn tappen wyl Ca. – Vortmer*] Item *Ba-Ea. – we*] wol *Ea. – lubesche*] *mgl. Ba, Ea. – 15 stōueken*] by iii *margk tilf. Ba, Ea. – 16* <57.>] § 28 Aa; *overskr. Dat land sochte Ca. – Vnde*] Item *Ba-Ea. – weret*] sake *tilf. Ba. – hir*] *mgl. Ba, Dal-Ea. – iennich*] iemand *Ba-Ea. – dat land*] vnse rike *Ba, Ea. – sochte*] besochte *Ea. –*

wat landen he is edder van wannen he kome, he schal hir veilich wesen also
 20 lange, also desse riike keren vnde des kōninges land vnde water. Willen se
 vientschop hebben, de voren se yn de lande, dar se uthe synt; myn here de
 kōning wil vrede en synen ryken hebben. Vnde weret, dat sik iemand dar
 ane uorhalede edder breke een upp den anderen, dat schulde man richten
 yn syn hōgeste, wente myn here de kōning wil se holden vor syne viende, de
 25 synen vrede breken vnde vnurede in synen ryken maken.

<58.> Vortmer so wil myn here de kōning, dat nene suluer mūnte anders
 schal gaen dyn syne eigene mūnte.

(Tekst II 53)

f. 4 r <59.> Vortmer schal men den bondemarket holden in der by to Schonøre
 vnde uppe deme perde markede buten der by; dar schal men vorkōpen vnde
 30 veile hebben perde vnde vee vnde hoy vnde anders nicht.

(Tekst II 54)

f. 4 v <60.> Vortmer schal neen vischer upbreken van deme lande to varende
 eer sunte Dyonisius dage, bi syne gude.

syner] *mgl. Ba, Ea.* – 17 edder] ofte *Dal.* – mit (1)] in synen *Dal.* – dat] vnde *Ba, Dal-Ea.* –
 vientschop] orlich vnde veyde *Dal.* – 18 edder (1)] vnde *Dal.* – mit] *mgl. Dal.* – steden] ome
Ba; em *Ea;* [hadde] *tilf. Dal m. samme hd.* – it] dat *Dal.* – deme] vnser *Ba, Ea.* – ane...sy] an
 anghynghe edder ieghen (keghen *Ca;* tegen *Dal*) were *Ba-Ea.* – 19 is] sy *Dal.* – edder] vnde
Ba. – kome] sy *tilf. Dal.* – veilich wesen] geueliget syn (wesenn *Ea*) *Ba, Ea.* – wesen] syn *Ba-*
Dal. – also....20 water] so verne dit ryke keret beyde to water vnde to lande *Dal.* – also...
 water] vnd widt *Ea.* – desse] vnse *Ba, Ea.* – keren....water] syn to watere vnde to (*mgl. Ea*)
 lande *Ba, Ea.* – 21 vientschop.....24 hōgeste] vyantshupp ofte veyde voren, dat do yewelich
 in synen lande vnde holde vnde genete hyr vnser koningliken vrede. Weret ouch, dat sich
 ienich man vorhalde edder hyr iegen dede, dat schal men richten an sin hogeste *Dal.* – 21 de
 (1)synt] so (de *Ca*) ware (vore *Ca*) en islick in syn land *Ba-Ca, Ea.* – myn....22 hebben]
mgl. Ba; vnde holden vnde geneten mynes heren des konynges vrede *Ca.* – Vnde....25 breken]
 Men de wyle dat se hyr in vnser (ryken *tilf. Ea*) landen vnde wateren (water *Ea*) synt so
 scholen se vnser vrede vnde velicheyt gheneten; weret (ock *tilf. Ea*) sake dat hyr sick ienich
 (sick iemant hir *Ea*) ane vorhalde edder breke den schal men richten in sin hogeste wente se
 synt vnse viande de vnser vrede breken *Ba, Ea.* – 22 Vnde weret] Were dat sake *Ca.* –
 iemand] ienichman *Ca.* – dar ane] *mgl. Ca.* – 23 een.....anderen] *mgl. Ca.* – 24 wente.....25
 maken] *mgl. Dal.* – 24 myn....viende] se syn mynes heren des konynges viande *Ca.* – 25 synen
 (2)] vnser *Ba, Ea.* – 26 <58.>] § 29 *Aa;* *mgl. Ba-Ea.* – 28 <59.>] § 56 *Aa;* *mgl. Ba, Ea.* –
 Vortmer] Item *Ca-Dal;* so *tilf. Ca-Dal.* – schal] scholde *Ca.* – Schonøre] Schonore *Ca;*
 Schonor *Dal;* vnde Valsterbode *tilf. Ca.* – 29 vnde (1)] na *tilf. Dal.* – dar] dat *Dal;* t *rettet i*
marg. til r ? Dal. – 30 vnde (1)] *mgl. Ca-Dal.* – hoy vnde] *mgl. Ca.* – 31 <60.>] § 57 *Aa.* –
 Vortmer] Item *Ba, Dal-Ea;* Ock *Ca;* ock en *tilf. Dal.* – schal] ock *tilf. Ba, Ea.* – 32 Dyonisius]
 Dionisius *Ba-Ca;* Dionysius *Dal;* Dionisii *Ea.* – bi] liue vnde by (*mgl. Ea*) *tilf. Ba, Ea.* – syne]

(*Tekst II 55*)

<61.> Vortmer schal me neen korne van deme lande vøren, by uorlust des kornes vnde bi xl marken.

(*Tekst II 56*)

35 <62.> Vortmer we dar want wil kopen van den engelschen, de schal dat want uth den luden nicht dregen vngestreken, bi vorlust des wandes.

(*Tekst II 57*)

<63.> Ok worde dar iemant begrepen mit vorlechten lakenen, so schal dat want uorbroke wesen, vnde he schal suluen syne brøke nicht weten.

(*Tekst II 58*)

40 <64.> Vortmer weret, dat iennich man hadde partye in den landen, dar he uth were, vnde wolde dat hir wreken, dat schal men richten an syn høgeste.

(*Tekst II 59*)

<65.> Vortmer weret, dat iennich man, he were we he were, rede ofte ginghe buten upp dat veld vnde kofte perde ofte vee, id were, dat it brocht worde upp dat rechte market, de schal verloren hebben, dat he koft, vnde dar to xl mark.

Tekst II. – Dansk tekst.

A: tabt. – *Aa:* tabt. – *Aa1:* AM. 36,4° f. 154r-161r (midt. af 15. årh.). – *Aa2:* Stockh. Kgl. Bibl. C 66 f. 171r-179r (ca. 1500). – *Ab:* tabt. – *Ab1:* Smst. B 73 f. 137v-144r (midt. af 15. årh.). – *Ab2:* Kgl. Bibl. Uldall 215,4° f. 101r-107v (2. halv. af 15. årh.). – *Ab3:* Stockh. Kgl. Bibl. B 75 f. 135r-140r (2. halv. af 15. årh.). – *Ab4:* AM. 39,4° f. 138r-144v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac:* tabt. – *Ac1:* Stockh. Kgl. Bibl. B 78 f. 112v-117v (2. halv. af 15. årh.). – *Ac2:* Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3124,4° f. 135r-141r (beg. af 16. årh.). – *Ad:* Stockh. Kgl. Bibl. B 74 f. 118r-122v (slutn. af 15. årh.).

mgl. Ba, Ea. – 33 <61.>] § 58 *Aa*; *mgl. Ba-Ea.* – 35 <62.>] § 59 *Aa*; *mgl. Ba, Ea.* – Vortmer] Item *Ca-Dal.* – want] *mgl. Dal.* – de] en *tilf. Dal.* – 36 luden] boden *Ca.* – 37 <63.>] § 60 *Aa.* – Ok] Item *Ba, Ea.* – dar] ock *tilf. Ba, Ea.* – iemant] ienich *Ca.* – lakenen] saken *Ca.* – 38 want] laken *Dal*; gewant *Ea.* – weten] wesen *Ca.* – 39 <64.>] § 61 *Aa*; *mgl. Ba, Ea.* – Vortmer] Ock *Ca*; Item *Dal.* – dat] *mgl. Ca*; ock *Dal.* – iennich man] ienigerleye *Ca*; ienige *Dal.* – hadde] *mgl. Ca-Dal.* – 40 schal] scholde *Ca, Dal.* – an] in *Ca.* – 41 <65.>] § 62 *Aa*; *mgl. Ba, Ea.* – Vortmer] Item *Ca-Dal.* – dat] *mgl. Ca-Dal.* – 42 buten] dat velt *tilf. Ca.* – id] en *tilf. Ca*; dat en *Dal.* – 43 koft] hefft *tilf. Ca-Dal.*

Hertil slutter sig et antal eftermiddelalderlige håndskrifter:

a. Uden tilføjelser, teksten mere eller mindre fuldstændig i rækkefølgen 1-6, 8, 7, 9-60: Stockh. Kgl. Bibl. B 215 f. 204r-08r (1546), Lund Univ. Bibl. J 18,4° f. 17r-26v (ca. 1573).

b. Paragrafferne 22, 30, 33 og 58 mangler: 1. De øvrige i rækkefølgen 1, 6, 8, 7, 2-5, 9, 11-12, 10, 13-21, 23-29, 31-32, 34-57, 59-60: Kgl. Bibl. Uldall 250,4° f. 69r-76v (1560-erne), smst. Uldall 242,4° f. 1r-9v (18. årh.). 2. De øvrige i rækkefølgen 1-6, 8, 7, 9-21, 23-29, 31-32, 34-57, 59-60: AM. 42,4° f. 92r-100v (1561-65).

c. Paragrafferne 22, 33 og 58 mangler: De øvrige i følgende rækkefølge: 1-6, 8, 7, 9-21, 23-32, 34-57, 59-60: Stockh. Kgl. Bibl. B 90a f. 199r-209v (1605).

d. Med udeladelse af en del paragraffer og tilføjelse af ældre stof fra Schanerlog (cf. Schlyter, *Sveriges gamla Lagar IX 494-96*): Kgl. Bibl. Addit 451,4° f. 319r-327v (1643-47). Teksten tilskrives kong Kristian og er dateret 29. juli 1480. I hele sit indhold synes den at slutte sig til den følgende gruppe.

e. Med en række tilføjelser: Udstedt af 1. Kristian 3. 9. august 1540: Kgl. Bibl. Gl. kgl. saml. 3161,4° f. 259r-76v (1. halvdel af 17. årh.) (udelader § 56, 58). 2. Erik af Pommern og dronning Margrete, men dateret 14. juli 1547: Kgl. Bibl. Thott 1977,4° f. 193v-208r (midt af 16. årh.) (udelader § 22,56), Malmø Stadsarkiv, Skånelagen (tdl. Buréens håndskr.) f. 164r-74v (1584) (udelader § 56), Uppsala Univ. Bibl. H 126a,4° f. 123r-36r (1585) (udelader § 53, 56-58), Lund Univ. Bibl. J 27,4° f. 325r-37r (omkr. 1600) (udelader § 53,56-58), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1345,4° f. 5v-16r (slutn. af 16. årh.) (udelader § 7,56). Til denne gruppe slutter sig Oslo, Deichman 43,4° f. 185r-97r (ca. 1579) (udelader § 18, 22, 26, 38, 56, 58). Til gruppe 1 og 2 slutter sig endvidere Lund Univ. Bibl. J 3, 4° f. 369r-84r (slutn. af 16. årh.) (udelader § 41). 3. Frederik 2., men slutter sig til gruppe 1 og 2: Lund Univ. Bibl. J 8,4° f. 223r-33v (1578) (udelader § 55-56, 58).

De eftermiddelalderlige håndskrifter har mere eller mindre moderniserede og bearbejdede tekster og falder uden for rammen af denne udgave.

De middelalderlige håndskrifter, hvori forordningen findes, er alle håndskrifter med skånske lov. De eftermiddelalderlige håndskrifter indeholder skånske lov eller købstadlovgivning og fiskeribestemmelser. *Addit. 451,4°* indeholder jyske og sjællandske lov.

Tryk: Hadorph, Skåne Lagh 69-72; Skånska Handlingar 1755 74-81; Schlyter, *Sveriges Gamla Lagar IX 462-76 (efter Aal)*; *Tidsskrift for Fiskeri II 27-42 (efter Schlyter, Sveriges Gamla Lagar, i moderne overs.)*; Eriksson, Skånemarkedet 132-37 (*i moderne overs.*). – Reg. Dan. *4123; Rep. 2. rk. 4659.

Tekst efter Aal.

Vii Erich meth gutz nathe koning i Danmark, Swerige och Norge, en herræ i Venden, Kassuben, Gutland och en ræth erwe man till Pommern. Wii Margareta Valdemars konings dotther, drotningh offuer these samme righe

Overskr. Skanør logh och Falsther bothe Aal; Her begyndis modboggenn tilf. Ab1 i marg. m. senere hd.; Fiskerii k: Hans tilf. Ab2 m. senere hd.; These lunde kyndes modh poo Schanør, som her effter følger Ab3; These lund kyndes moth then tiid ther frith (schal tilf. Ab3) swæries vppa Skanør (Schanør Aa2; Scanør Ab1; Skaner Ab2; Schanø Ab3; Skaanør Ab4) ok (mgl. Ab1-Ad) Falstherbo (Falsterbothe Aa2; mgl. Ab1-Ad) Aal-Ad. – 1 Erich] Eric Aa2; Erik Ab1-2.4, Ac1-2; Erick Ab3, Ad. – Danmark] Danmarck Ab3; ok tilf. Ac1-2. – Swerige] Suerrige Aa2; Swerigha Ab2; Suerige Ab3; Swerighe Ab4; Swerighæ Ac1-2; Swerigæ Ad. – Norge] Norighæ Ab1, Ad; Norghæ Ab2-3, Ac2; Rorighe, R forskrevet Ab4; Norghe Ac1. – 2 Venden]

f. 154 v och en arwing till Danmarks riighe, *meth* vor søn koning Erich, *meth* these forsagde rikis radh i Danmark haffue wii skicketh och giorth // *meth* menikethen aff køpmenne vilie, the som worth land soghe til Skane, vare tro thiænere och høuitzmen pa Skanør och Falsterbo, och biuthe wii, alle artiglæ fasthe at holdes, som hær epter scriffne standæ.

(Tekst I 1)

10 <1.> Och biuthe wii *thet* førsth, ath *hwem* var høuitzman tagher aff vore vennæ vthi sin frith och felighed, ath han skall felig ware och leydig. Brither *thet* nogher man, *thet* skall rættis pa hans liiff. Och *her meth* biuthe wii frith ath holde bathe till land och vatn with liiff och gotz.

(Tekst I 3)

15 <2.> Item biuthe wii sønderlige hwar fiskeman, ther sin garn setther i vatnet eller i søen i vragleden, *thet* the *thet* swo forware, ath the sine nabo enghen skathe gøre, vthen *thet* görs aff nød. Gør nogher *her* owær, *thet* gar vppa hans liiff.

(Tekst I 2)

f. 155 r <3.> Item biuthe wii hwar man *meth* punderæ vecth eller *meth* mathe, *thet* han fulth væ=// ghe och fulth giffuæ køpmannen. Varther nogher greppen *meth* then falskhet, *thet* gangher vppa hans liiff.

Vendin *Ab1*; Wenden *Ab3, Ac1-2*; Wendhen *Ab4, Ad*. – Kassuben] Kasswben *Ac1-2*. – Gutland] Gwtland *Aa2, Ab3*; Gulland *Ab1*; Gullandh *Ab2*; Gwtlandh *Ab4*; Gwdland *Ac1*; Gwdlandh *Ac2*; Gudlandh *Ad*. – ræth] retter *Ac1-2*. – Pommern] Pommeren *Aa2, Ab1*; Pomerren *Ab2-4, Ad*; Pomern *Ac1-2*. – 3 Margareta] Margarethæ *Ab1-2*; Margaretha *Ab3-4*; Margrethæ *Ac1-2*; Margretæ *Ad*. – Valdemars] Valdemar *Ab1*; Waldemars *Ab3-4, Ac1, Ad*; Waldemarss *Ac2*. – thesse] *mgl. Ab2*. – 4 och.... riighe] *mgl. Ab3*. – en] *Aa2-Ad*; er *Aa1*. – Danmarks] Danmargs *Ab1-2*; Danmarks *Ac1*. – Erich] Erik *Ab1-2, Ac2*; Erick *Ab3-4, Ad*. – 5 forsagde] forfandhe *Ab4*. – Danmark] Danmarck *Ab3-4*. – 6 aff] och *Aa2*. – køpmenne] kopmennende *Aa2, Ab3, Ac1-Ad*. – worth] vor *Aa2-Ab2.4*; wore *Ab3, Ac1-d*. – Skane] Skone *Aa2-Ab1.4*; Skonæ *Ab2-3, Ac1-2*. – 7 høuitzmen] høuitzman *Aa2, Ab4*. – Skanør] Scanør *Ab1*; Skanare *Ab2*. – Falsterbo] Falsterbøthe *Aa2*; Falsterbodhæ *Ab1-3*; Falsterbodhe *Ab4, Ad*; Falsterbode *Ac1*; Falstherbodæ *Ac2*. – wii] *mgl. Ab2*. – 8 at holdes] ath holle *Ab3*. – som....standæ] *Aa2-Ad*; *mgl. Aa1*. – hær] *mgl. Aa2*. – standæ] *i marg. merck Ad*. 9 førsth] allæ articlæ fastæ ath holdes som her effther screffnæ stande *tilf. Ac1-2*. – 10 vennæ] *Aa2-Ab1.3-4*; thiænere *Aa1, Ac1-2*; vennær *Ab2, Ad*. – ath...leydig] *mgl. Ad*. – felig] felith *Ab1*. – leydig] leydet *Aa2-Ab1.3-4*; ledigh *Ab2*. – 12 och (1)] tiill *tif. Aa2, Ab4*. – with] vnder *Aa2, Ad*. 13 wii] alle *tif. Ac1-2*. – 14 i (2)] *mgl. Ab4*. – ath] *thet Aa2-Ac2*. – nabo] nabore *Aa2*; nabere *Ab1*; nabor *Ab2-3* – 15 owær] wt offuer *Aa2-Ad*. – gar] ganger *Aa2-Ad*. 17 wii] *mgl. Ac1-2*. – *thet*] ath *Ac1-2*. – 18 køpmannen] køpmennin *Ab1-2*; køpmanni *Ab3-4*. – 19 falskhet] falsk *Aa2, Ad*; fals *Ab1.3-4*; falcs *Ab2*.

(Tekst I 4)

20 <4.> Item skall enghen man føre vantegarn vdi syøn viith liiff och gotz.

<5.> Om skwæ staghe.

(Tekst I 6)

Item skall engen fiskere hawe meræ æn siw skwestaghe och ey lenghre piig æn hand er bred. Varther ther noghen begreben med swo manghe staghe, som ther ower ær, swo mange thre march skall han haffue for-
25 brøthet.

(Tekst I 5)

<6.> Item skall enghen føre vapn i syøn meth sit vith veth liiff och gotz.

(Tekst I 7)

<7.> Item skall hwar wtsettære eller vragherer till see, thet han komer ey pa verthe eller settere veth liiff och gotz.

(Tekst I 9)

<8.> Item skall enghen fiske man fare i Rosengarthen vith liiff och gotz vm
30 dag eller nat.

(Tekst I 10)

f. 155 v <9.> Item skall hwer styremand taghe eth tegn aff tollereren, om wædereth // dreffue them till Sielland eller anath stath. Varther nogher stad pagreben vthen tegn och opholden, tha brither han xl march.

20 vantegarn] *Aa2-Ad*; vategarn *Aa1*. – viith] bi *Aa2*; by *Ab3*; vnder *Ac1-2*; vdhen *Ad*.

21 Om skwæ staghe] *mgl. Aa2-Ac2*. – 23 piig] pigen *Aa2*. – begreben] grepin *Ab1-2*, *Ac1-2*. – med] vidh *Ab1-2*. – 24 som] han *tilf. Ad*. – ther] the *Ab3*. – ær] haffuer *Aa2-Ab1.3-4*, *Ad*. – thre] iiii *har Uldall 250, f o. fl. eftermiddelalderlige afskrifter*. – 24-25 skall...forbrøthet] *mgl. Ab2*.

26 skall] oc *tilf. Ab2*. – enghen] man *tilf. Aa2-Ad*. – veth] wndher *Ad*; sith *tilf. Aa2-Ab2.4*.

27 vragherer] ther *tilf. Aa2-Ad*. – thet] at *Ab3*, *Ac1-Ad*. – 28 settere] setther *Ab2*.

29 skall] *mgl. Ab4*. – Rosengarthen] Rosen garden *Aa2*, *Ab3*; Rosen gardhen *Ab1.4*; Rasen garden *Ab2*; Rosingordin *Ac1-2*; Roosen gardhen *Ad*. – vm] *mgl. Ab1-2*, *Ad*. – 30 eller] om *tilf. Ac1-2*.

31 Item] *mgl. Ab2*. – 32 them] *mgl. Aa2-Ac2*; hanum *tilf. o. linien m. samtidig hd. Ad*. – Sielland] Sieland *Aa2*, *Ab3*; Siæland *Ab1-2*; Syælandh *Ab4*; Siellandh *Ac1-2*; Sielandh *Ad*. – Varther] nogen *tilf. Aa2*, *Ab3*, *Ad*; han *tilf. Ab2*, *Ac1-2*. – nogher stad] *mgl. Ab1-2*, *Ad*.

(Tekst I 11)

<10.> Item skall enghen fiske man lige pa fithen, vthen han hauer ther en
 35 eghen both standende vnder xl march fortabelsse.

(Tekst I 12)

<11.> Item skal enghen man fare i syøn vthen garn vith liiff och gotz, vthen
 han ma beuiseth *meth* syne nabo, *thet* hans garn ære vtsattæ. Varther nogher
 begreben ther *meth*, *thet* skall rettes pa hans liiff.

(Tekst I 13)

<12.> Item skall engen fiskeman salte with sin both mere sild æn en half
 40 læsth *meth* sit selskap. Varther ther nogher begreben *meth*, tha skal *thet* gotz
 ware forbrøthet och iii march ther till.

(Tekst I 14)

<13.> Item skall hwer fiskeman fare vm daghen pa standende garn vith xl
 march och om daghen hem.

(Tekst I 15)

f. 156 r <14.> Item engen man ma sin staghe, som // han torrør sin garn paa, swa
 45 ner væghen settæ, ath vagnkarlle hindrer eller køpmen, vither thre march
 eller vith *thet* gotz fortabelsse, som han vthengher; fforthi ath konings fri
 veyæ skulle rwmæ være.

(Tekst I 16)

<15.> Item skall enghen kerremæn meræ sildh køpe æn halfft las vnder thre
 march brøthe.

34 <10.>] *tilf. i marg. m. lidt senere hd. Ab1.* – skall] och *tilf. Aa2-Ab2.4-Ad.* – enghen] igen *Ab1.* –
 ther en] sin *Ab1-2.* – 35 vnder] vith *Aa2-Ad.*

36 skal] och *tilf. Ab1-2.* – man] fischeman *Aa2, Ab2-Ad;* fiskmæn *Ab1.* – och] vith *tilf. Ab1.3.* –
 37 beuiseth] bewisæ *Ac1-2.* – nabo] nabore *Aa2, Ab3;* nabære *Ab1;* nabor *Ab2.* – *thet*] at *Ad.* –
 nogher] man *tilf. Aa2-Ad.* – 38 begreben] greben *Ab1-2.* – ther] *mgl. Ab2.* – *meth*] vidh *Ab1-2.*
 39 skall] och *tilf. Aa2-Ab2.4-Ad.* – 40 nogher] *mgl. Ab2.* – begreben] grebin *Ab1-2.* – 41 iii] *Aa2-Ad;*
 xl *Aa1.*

42 Item] och *tilf. Aa2, Ab4-Ad.* – daghen] fara *tilf. Aa2.* – 43 hem] i gen *tilf. Ac1-2.*

44 Item] och *tilf. Aa2-Ab2.4-Ac2.* – engen man ma] schal ock engin man *Ab3;* maa ock inghen
 man *Ad.* – engen] *Aa2-Ad;* en *Aa1.* – ma] *mgl. Aa2-Ab2, Ac1-2;* schal *Ab3-4.* – han] *Ac1-Ad;* *mgl.*
Aa1-Ab4. – tørrer] thørrer *Ab3;* henger *Ac1-2.* 45 – ath] huerken *tilf. Aa2-Ad.* – vagnkarlle]
 wagenkarl *Ab3;* voffnkarlin *Ac1-2.* – 47 veyæ skulle rwmæ] wægh scall *rwm Aa2-Ad.*

48 meræ] *Aa2-Ad;* *mgl. Aa1.* – æn] eth *tilf. Aa2.* – vnder] vith *Aa2-Ad.* – 49 brøthe] ath bødthæ
Ac1-2.

(Tekst I 55)

50 <16.> Item skall enghen byman eller kerreman bære sild vpp i secke eller korffue vith *thet* gotz fortabelsse, som han vppbær.

(Tekst I 17)

<17.> Item skall hwar vagnkarl en vagn swa stor haffue, *thet* han bær eth fulth las. Ær han mynnæ man, skall hanum brenne, och holde hanum sithen for en falsk man, och hestæne skulle være fortabedhe, och thre march till.

(Tekst I 18)

55 <18.> Item skall hwar vagnkarll tilse, ath køpmens gotz swo forwares, ath
f. 156 v han ther forræ sware ma; gør han *annet*, man skal // *thet* rettæ pa hans liiff.

(Tekst I 19)

<19.> Item skall enghen vagnkarll haue kylffue eller stang eller noghet vapn vith thre marc.

(Tekst I 20)

60 <20.> Item skall enghen kerræ ga vith iii march, vthen han haffuer *thet meth* foghethens mynnæ.

(Tekst I 21)

<21.> Item biuthe wii hwar køpman, som sild køper i stranden, *thet* han betaller fiskeren till tacke, vith xl march.

(Tekst I 22)

<22.> Item skal enghen køpman riide i stranden *meth* sit vapn vith xl mark fortabelssæ.

50 Item] och *tilf. Aa2.4-Ad.* – skall] och *tilf. Ab3.* – eller] i *tilf. Aa2-Ad.* – 51 som han vppbær] *mgl. Ac1-2.* – vppbær] opp baar *Ab4.*

52 Item] ok *tilf. Ac1-2.* – skall] och *tilf. Aa2-Ab2.4, Ad.* – 53 man] han *Ac1-2.* – holde] *mgl. Ab4.* – sithen] *mgl. Aa2-Ad.* – 54 falsk] fals *Ab1.3-4;* flacs *Ab2.* – fortabedhe] forbrødne *Ad.* – march]ther *tilf. Ab3.*

55 Item] och *tilf. Ab1-2, Ac1-2.* – skall] och *tilf. Ab4.* – vagnkarll] och *tilf. Aa2.* – køpmens] køpmenne *Aa2;* køpmannen *Ab1.3;* køpmannens *Ab2;* kopmane *Ab4-Ac2;* køffmætz *Ad.* – forwares] forware *Ab1-2.* – 56 man] men *Ab1-2;* *mgl. Aa2.* – rettæ] rettes *Ab2.*

57 haue] *mgl. Ab1-2;* føre *Ab4;* bære *Aa2, Ad.* – noghet] noger *Aa2-Ad.* – 58 marc] brøthe *tilf. Aa2, Ad;* bøthæ *tilf. Ab1-2;* bote *tilf. Ab4;* ath bøde *tilf. Ac1-2.*

59 han haffuer *thet]* *mgl. Ab3.* – 60 mynnæ] loff *Ac1-2.*

61 sild] *herefter overstr.* sancker *Aa1;* salter oc *tilf. Ab3.* – *thet]* ath *Ab4.* – 62 fiskeren] fiskernæ *Ad.* – vith] wdhen *Ad.*

63 <22>] *tilf. i marg. m. lidt senere hd. Ab1.* – Item] och *tilf. Aa2, Ab1.4-Ad.* – skal] oc *tilf. Ab2.* – køpman] aff køpmendende *Aa2.* – 64 fortabelssæ] *mgl. Aa2-Ad.*

(Tekst I 23)

65 <23.> Item skall ey embitzman, ey k pman och ey fiskere f re eller b re vavn vith en march och thet vavn fortabelsse, som han meth far.

(Tekst I 24)

f. 157 r <24.> Item huem man griber meth vavn plathe eller iern pantzer eller bristh eller kn pelle, arb rsth, pol xe ell r meth nogle hande vavn, ther man ma k pmanen skate meth g re eller onth. Varther ther nogher greben // meth, thet skall rett es pa hans liiffh.

(Tekst I 25)

75 <25.> Item biuthe wii alle fogethe, skippere och k pmen, varther nogher man fluctigh vm nath eller dag for r b eller thiuffneth, forr delsse eller d tslag, hwo som hanum tagher i sith skipp eller pa fethen, hwo som hanum heyer eller huser, man skall ower hanum rett e ligher uiss som ower then misd dinge huat sag, som a hals oc hand gangher.

(Tekst I 26)

<26.> Item biuthe wii alle skippere, ath engen skall sild salthe i sit skip vith xl march.

(Tekst I 27)

<27.> Item skall engen man fare i stranden meth bathe at k pp  sild vith thre march vthen fogethens mynn .

65 <23>] *herefter* Nota *Aa1.* – Item] och *tilf. Aa2-Ac2.* – skall] ock *tilf. Ad.* – embitzman] embetzmen *Ab3.* – och ey] eller andre *Aa2-Ad.* – 66 vavn (2)] wapns *Aa2, Ac1-2;* woffwetz [!] *Ad.* – som] thet *Ac1-2.* – meth far] f r *Aa2.*

67 Item] ok *tilf. Ac1-2.* – meth] i rn *tilf. Ab3 m. overfl dig (?) punkt o. n.* – eller (1)] *mgf. Aa2-Ac2.* – iern] eller *tilf. Aa1.* – eller (2)] med *tilf. Aa2-Ad.* – 68 eller] med *Aa2-Ad.* – kn pelle] med *tilf. Aa2-Ab4, Ad;* eller *tilf. Ac1-2.* – arb rsth] eller met *tilf. Aa2-Ad.* – meth] *mgf. Ac1-2.* – hande] andhre *Ad.* – 69 k pmanen] k pmannum *Ab1-2.* – ther nogher] han *Ac1-2.* – 70 rett es] mand rett e *Aa2, Ab3-Ad.*

72 vm] *mgf. Aa2.* – eller (2)] fore *tilf. Aa2-Ad.* – thiuffneth] tiwfferi *Ab1-4, Ad;* fore *tilf. Aa2-Ad.* – eller (3)] fore *tilf. Aa2, Ab3-4, Ad.* – 73 d tslag] d tscab *Aa2.* – eller] *mgf. Ad.* – 74 heyer] hemer *Ac1-2.* – 75 misd dinge] *Aa2, Ab4, Ac1.2;* misd e ginge *Aa1, Ab3;* misd der e *Ab1;* misd ede *Ab2;* mist tingh *Ad.* – a] om *Ab1-2.* – oc] eller *Ab3.*

76 engen] en *Ab4.* – 77 vith] offwer *Ad.* – march] fortabelsse *tilf. Aa2-Ab2.4-Ac2.*

78 Item] och *tilf. Aa2-Ab1.4-Ad.* – skall] oc *tilf. Ab2-3.* – man] *mgf. Ab3.* – at k pp ] ock koffwe *Ad.* – 79 vthen] meth *tilf. Ab3.* – mynn ] orloff *Aa2-Ab3, Ac1-2;* loff *Ab4, Ad;* til *tilf. Ab2.*

(Tékst I 28)

80 <28.> Item biuthe wii kræmære, vatnsnideræ, skomagere, køtmangere
 och alle hande handwerkes folk, ath the sta ther, som them bør meth theræ
 f. 157 v køpmansskap och ther, som the aff ærelde haue standeth vith // xl march
 brøthe.

(Tékst I 29)

85 <29.> Item skall engen skrædere eller owerskerere købe hele eller halffue
 sticke clæde till ath selie i alne tall, vthen han skær ther kiortell eller hoser
 aff vith xl marc, vthen han hawer thet i fogedens mynnæ.

(Tékst I 30)

<30.> Item och enghen man skall føre paa landeth bortuleteske clæde
 vether thet clædes fortabelsse och xl marc till.

(Tékst I 31)

90 <31.> Item skall enghen køpman læret eller clæde vtskære i alne tall vith xl
 march brøthe.

(Tékst I 32)

<32.> Item biuthe wii huer man, som ey hauer eghen fith pa Skanør eller
 Falsterbo, ath the enghen annar stath, vthen vith wor konings ræth, vith xl
 march brøthe, vthen han hauer thet i fouedens mynne.

(Tékst I 33)

95 <33.> Item skall enghen man sith gotz vpskippe vm nathe tiid with thre
 march och thet gotz fortabelsse, han vpfør, vthen han haffuer thet i fogedens
 mynne. //

80 wii] alla *tilf. Aa2-Ad.* – vatnsnideræ] vantsnideræ *Aa2-Ab2.4.*; watnswidhere *Ad.* – skomage-
 re] och *tilf. Aa2-Ab4, Ad.*; ok bøkere *tilf. Ac1-2.* – 81 handwerkes] verke *Ac1-2.*; andre werkess
Ad. – them] then [!] *Ad.* – 82 the] *mgl. Ad.* – 83 brøthe] *mgl. Ab3.*

85 ath] *mgl. Ab1.3-4.* – tall] taals *Ac1-2.* – skær] skal göra *Ab1-2.4.* – 86 i] meth *Ab1-2.*

87 och] *mgl. Ab3.* – føre] faræ *Ac2, Ad.* – landeth] met *tilf. Ad.* – bortuleteske] borchuleteske
Aa2, Ab1.3-4.; borchuleteskæ *Ab2.*; borchwlætheskæ *Ac1.*; borchwlæteske *Ac2.*; borthuleteske
Ad. – 88 vether] vtan *Ab1-2.* – och] vid *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – till] fortabelsse *Aa2.*; *mgl. Ab1-Ad.*

89 <31>] *mgl. Aa2.* – Item] och *tilf. Ab1.3-4, Ad.* – skall] oc *tilf. Ab2.* – køpman] køpman *Ac1,*
tilf. dog køp o. lin. m. samme hd. – 90 brøthe] *mgl. Ab3.*

91 Item] och *tilf. Ab1.3-4, Ad.* – wii] och *tilf. Aa2, Ab2.* – eghen] *herefter overstr. p Aa1.* – fith]
Aa2-Ad.; sith *Aa1.* – Skanør] Skanær *Ab2.*; Skanor *Ab4.* – eller] och *Aa2-Ad.*; paa *tilf. Aa2-Ad.* –
 92 Falsterbo] Falsterbote *Aa2.*; Falsterbodhæ *Ab1.*; Falsterbode *Ab2.*; Falsterbodæ *Ab3-4.*; Fal-
 sterbodhe *Ac1, Ad.*; Falstherbodæ *Ac2.* – the] *mgl. Ab4.* – vthen] *Aa2-Ad.*; *mgl. Aa1.* – wor] myn
 herris *Aa2-Ad.* – ræth] bliffue *tilf. Ab4.*

94 Item] och *tilf. Aa2-Ab3, Ad.* – gotz] *mgl. Ab2.* – vpskippe] vd skibe *Aa2-Ad.* – 95 och] vith

(Tékst I 34)

f. 158 r <34.> Item skall enghen man then annen wræth gøre, huerken danske eller tisk; hwo then annen vill skilde, han skall hanum skilde for sin stads fogheth vit thre march brøthe, vthen blodighe dome, som ga pa liiff.

(Tékst I 35)

100 <35.> Item skall enghen man salthe sild vith stranden vith xl march ok then sild, som han hawer salthet.

(Tékst I 36)

<36.> Item skall enghen strandfoget købe sild i stranden till nogher køp-mantz behoff vith thre march.

(Tékst I 37)

105 <37.> Item skall engen hestækøperere hestæ købe vthen paa hestæ market vith xl march och the hestæ han køpte.

(Tékst I 38)

<38.> Item skall enghen køpman eller køtmanghere købe fæ vthen pa thet rettæ fæ market with xl march och thet fæ, som han hauer køpt.

(Tékst I 39)

f. 158 v <39.> Item skall enghen køpman købe aff bonden, ey bonde selie køpman och ey forkøperæ af bonde ey høns, ey gass, ey faar och ey korn vthen pa thet rettæ marked // veth thre march och vith thet gotz fortabelsse, som ther køptæ.

tilf. Aa2-Ab4, Ad. – han (1)] *mgl. Ac1-2.* – vpfør] vt fører *Aa2-Ab4, Ad; mgl. Ac1-2.* – han (2) ...i] *mgl. Ac1-2.* – i] met *Ab1-2.*

97 Item] och *tilf. Aa2-Ab1.3-4, Ad.* – skall] oc *tilf. Ab2.* – gøre] *Aa2-Ad; gør Aa1.* – danske] dantske *Ab1;* danskæ *Ab2, Ac1-2.* – 98 tisk] tydesche *Aa2;* tydeske *Ab1;* tydeskæ *Ab2;* tytheske *Ab3;* tyske *Ab4, Ad;* tyskæ *Ac1-2.* – then] hin *Ab3.* – sin] hans *Ab2.* – sin stads] vore *Aa2.* – 99 vthen...liiff] *mgl. Ab4.* – liiff] liiffuet *Aa2-Ab3, Ac1-Ad.*

100 Item] och *tilf. Aa2-Ab4.* – man] *mgl. Aa2.* – vith] vndher *Ad.* – march] brøthe *tilf. Aa2-Ac2.* – ok] vether *tilf. Aa2-Ad.* – 101 som] *mgl. Ac1-2.*

102 Item] ock *Ad;* och *tilf. Aa2-Ac2.* – 103 march] brøthe *tilf. Aa2-Ad.*

104 Item] och *tilf. Aa2-Ac2.* – skall] ock *tilf. Ad.* – hestæ] *mgl. Ad.* – 105 march] brøthe *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – hestæ] som *tilf. Aa2-Ab3, Ad;* ther *tilf. Ab4.* – køpte] køffwer *Ad.*

106 Item] och *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – skall] ok *tilf. Ac1-2.* – eller] *mgl. Aa2-Ab3, Ad.* – thet] *mgl. Ac1-Ad.* – 107 march] brøthe *tilf. Aa2-Ad.* – och] vid *tilf. Aa2-Ad.* – som] *mgl. Ac1-2.*

108 Item] och *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – køpman] man *Ac1-2.* – bonden] bondhe *Ab3, Ac1-Ad.* – 108-109 bonde...bonde ey] *mgl. Aa2-Ab4, Ad.* – gass] gæss *Ac2.* – och (2)] *mgl. Aa2-Ad.* – thet] *mgl. Aa2-Ad.* – 110 vith] *mgl. Ac1-2.* – thet gotz] gotzens *Ad.* – fortabelsse] mystelsæ *Ad; mgl. Aa2-*

(Tekst I 40)

<40.> Item engen man ma marketh at holde annar stath, vthen ther som thet aff ærelde hauer wæreth vith thet gotz fortabelsse, som han meth far och <falth> hawer ther.

(Tekst I 41)

115 <41.> Item skall enghen foghet flere krw holde pa sin fith æn som preuilegen vth viser.

(Tekst I 42, 43, 45)

<42.> Item forbiute wii alle foghetæ ath taghe mere iord intill sin fith, æn som han ma beuise meth preuileghen, ath hanum till rættæ bør; och skall enghen man tollæ meth andræ peninge æn, som preuileghen vtviser eller och
120 hawe thet i fogethens mynne.

(Tekst I 46)

<43.> Item vare thet swo, ath nogher aff fiskernæ skildes fran theris garn vthi syøn, swo ath han nogher man funnæ vith sin garn, eller ath han tagher
f. 159 r hans garn, och varther han greben ther vith // och førth bunden till lands, thet skal gaa som en lantz ræth er, och ey wræthet bliffue, forthi ath thet gar
125 vpo hans iiff.

(Tekst I 47)

<44.> Item skulle alle tiske fiskeræ legge therræ skuder til samen, och alle danske fiskere theræ skuder samen, swa ath the tiske fiskere skule ey ligghe blanth mønbo, lalandske, Falsthrbo, skelskørske eller pa knæ blanth them aff Køghe eller them aff Helsinborg eller huæden the ære aff righeth.

Ac2; thet *tilf. Ad.* – som ther køptæ] the saa købe *Aa2-Ab4.* – ther] the *Aa2-Ad.* – køptæ] købe *Aa2-Ad.*

112 Item] och *tilf. Aa2-Ab3, Ac1-2.* – ma] skal *Ab2.4*; *mgl. Ab1, Ac1-2*; och *tilf. Ab4.* – at holde] holde *Aa2-Ab4, Ad.* – 113 hauer] *mgl. Ab2.* – far] haffuer *Ab1-2*; foor *Ac1-2.* – 114 <falth>] solth *Aa1-Ac2*; falth *Ad.* – ther] *mgl. Aa2-Ad.*

115 Item] och *tilf. Aa2-Ab1.3-4, Ad.* – skall] ok *tilf. Ac1-2.* – krw] krwe *Aa2-Ad.* – sin] sith *Ab1, Ad.* – 116 vth viser] holdher *Ab2.*

117 Item] och *tilf. Aa2-Ab4.* – intill] til *Aa2.* – sin] *mgl. Ab2.* – 118 ath] och *Aa2-Ab4, Ad.* – till] meth *Ac1-2*; Item *tilf. Ac1-2.* – och] Item *Aa2-Ab4, Ad.* – 119 och] *mgl. Aa2-Ad.* – 120 i] meth *Ab2.* – fogethens] tollerens *Aa2-Ab4, Ad.*

121 vare] worde *Ab1.* – fiskernæ] fiskeræ *Ab1-2.* – fran] vidh *Ab2.* – 122 ath (2)] *mgl. Ab2.* – 123 ther] *mgl. Ac1-2.* – førth] *Ab1-Ac2*; føren *Aa1*; førde *Aa2*; førsth *Ad.* – 124 thet skal] tha skal thet *Ab2.* – ath] *mgl. Aa2-Ad.*

126 Item] och *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – tiske] tydeske *Aa2*; tyske *Ab1.4, Ac2*; tyskæ *Ab2, Ac1*; tytheske *Ab3*; tydiske *Ad.* – til] *mgl. Ab2.* – 127 danske] danskæ *Ab2, Ac2.* – fiskere (1)] *mgl. Ad.*

(Tekst I 48)

130 <45.> Item worde *thet swa*, ath *nogher man* gjorde eth *røk* eller eth *lub*,
swa ath *nogher køpman* ther aff *nogher skathe sketæ* eller *vmag*, *han* skall
 enghen stad *haffue frith*. *Varthe thet swa*, ath *han vndkommæ*, ta skulle *man*
thet rættæ i then stad, som *han ær hemæ vthi*, i then *køpstad* eller *thet land*;
 f. 159 v *thet gangher* pa *hans liiff*, och skall enghen *stath haffue // frith vthi* vare
 135 *righe*.

(Tekst I 49)

<46.> Item *varthe thet swo*, ath *nogher skipper* *forderwer* vorth *diwp* eller
haffn meth sin *barlasth*, *tha gar thet* pa *hans liiff*.

(Tekst I 50)

<47.> Item skall enghen *man*, som *øll fører*, *fylle thet meth* *drincke*. *Varther*
 ther *noger meth* *greben*, *tha skall thet øll* være *forbrøthet* och *thre march* ther
 140 *till*.

(Tekst I 51)

<48.> Item skall *hwar man*, som *sild salther*, *lathe legge* all *lighe goth*
sildh *mellum bathe bodnæ* for *vthen skalbathe*, och *finner man annath*, *tha*
gar thet vppa *hans liiff*.

– *samen*] til *samen Ab1-4, Ad* – *tiske*] *tyske Aa2-Ab1.4, Ac2*; *tyskæ Ab2, Ac1*; *tythske Ab3* – *ey*] *Ab2.4*; *mgl. Aa1-Ab1.3, Ac1-Ad* – 128 *lalandske*] *lolanskæ Ab1-2, Ac1*; *lolanske Ab3, Ac2*; *lalanske Ab4*; *laalanske Ad* – *Falsthrbo*] *Falsterbed Aa2*; *Fælterbo Ab1*; *Falterbo Ab2*; *Falsterbo Ab3-4*; *Falsterboo Ac1*; *Falstherbodæ Ac2*; *Falsterboodh Ad* – *skelskørske*] *schelskørske Aa2*; *skelskørskæ Ab1, Ac1-2*; *Skelskør Ab2*; *skelskørrscke Ad* – 129 *Køghæ*] *Køge Aa2, Ab3-4*; *Køghæ Ab1, Ac1*; *Køgeæ Ab2, Ac2, Ad* – eller (1)] i *blanth Ab3, Ad*; *blant tilf. Aa2-Ab2.4-Ac1* – *Helsingborg*] *Helsingborg Ab1*; *Helsingborgh Ab2-Ac2*; *Helsingborgh Ad* – eller (2)] i *blanth tilf. Aa2-Ad* – *ære*] *vd tilf. Aa2-Ab4, Ad*.

130 *worde*] *vare Aa2-Ab4, Ad* – *røk*] *ruchte Aa2*; *rykth Ab1-2.4*; *rykthe Ab3, Ac1-2*; *ricthe Ad* – *eth (2)] mgl. Ab2* – *lub*] *oplwb Aa2, Ab4*; *rop Ac1-2*; *roob Ad* – 131 *køpman ... nogher*] *mgl. Ac2* – *nogher (2)] mgl. Ad* – *skathe*] *aff tilf. Aa2-Ab1* – *sketæ*] *toge Ad* – 132 *stad*] *stadz Ab1-2* – *Varthe*] *Vore Aa2-Ad* – 133 i (2)] *mgl. Ab3* – *then*] *them Ad* – *land*] *thii tilf. Ab4*; eller *tilf. Ad* – 134 och] *han tilf. Aa2-Ac2*.

136 *varthe*] *vorther Aa2*; *woræ Ab2-Ad* – *vorth*] *myn herres konnings Aa2-Ac2*; *konnings Ad* – 137 *haffn*] *haffneth Ab2* – *sin*] *sith Ad* – *barlasth*] *ballast Ab4*.

138 *Item*] *ok tilf. Aa2-Ac2* – *thet*] *mgl. Ab4* – *Varther*] *Vare Aa2-Ab4, Ad* – 139 *ther nogher*] *thet swaa* ath *noger man* *vorther ther Aa2-Ad* – *ther (2)] mgl. Ac1-2*.

141 *Item*] och *tilf. Aa2-Ab1.3-Ac2* – *skall*] och *tilf. Ab1-2, Ad* – 142 *vthen*] *vth Ab4* – *skalbathe*] *skalwethe Ac1-2* – *annath*] *thet tilf. Aa1* – 143 *gar*] *gøre Ab1-2.4*.

(Tekst I 52)

145 <49.> Item enghen legge konæ styrthe sild i tynnæ meth trwgh. Hwo ther varther med befunnen, tha gar thet pa henne liiff.

(Tekst I 53)

f. 160 r <50.> Item <ma> enghen man voræ fiænde hwse eller i sin gard holde nogher stath eller i synæ skib eller i sin fith, ther skall enghen man hindræ wore foget // wti. Vare thet swa, thet nogher foghet hanum eller hans gotz fordeytingitæ, han skulde lathe thet for vor ræthe komme, som retthen vdwiser, æn om thet, sin stadz borgeres gotz vore ok vor fiende, thet han hanum thet ey till hielpe giorte.

150

(Tekst I 56)

<51.> Item hwo som win vill tappe, han skall mathe fyræ lypske qwarteer for en stoph.

(Tekst I 57)

f. 160 v <52.> Item vore thet swo, ath nogher thet land søcthe eller meth kōpman- skap eller meth rettelige ærænde, swo ath hans herræ haffde fienskap meth andræ herre eller meth stæther, hwar thet ey righet a gar, wtaff hwad land han er, eller huæden han er kommen, han skall feligh vare swa langt som tæsse thry righe tilsæ, och swo langth som konings vatn och land ræcker. Æn vele the orloff hawe, thet føre i the land, som the ære kompne // aff; wii vele frith i wore righe haffue. Och vore thet swo, ath nogher fordrowe sik vppa eller brøthe then enæ paa then annen, thet skall man rættæ pa hans liiff. Forthy wii vele holde them for wore fiende, som wor frith bryde och vfrith gøre i vorth land och righe.

160

144 Item] och *tilf. Aa2-Ab3, Ac1-Ad*; skal och *tilf. Ab4*. – tynnæ] tynnen *Ab4, Ad*; tønner *Ac1-2*. – Hwo] som *tilf. Aa2-Ad*. – 145 befunnen] greben *Ab2*.

146 <ma>] *mgl. Aa1-Ab3, Ac1-2*; maa *Ad*; skal *Ab4*; och *tilf. Aa2-Ad*. – man] *mgl. Ab4*. – voræ fiænde hwse] huser vore fiendæ *Ac1-2*. – eller] *mgl. Ac1-2*. – 147 synæ] sith *Ac1-2*. – 148 wti] nogher mate *tilf. Ab4*. – thet (2)] at *Aa2-Ad*. – foghet] fore ath *Ab1-2*. – 149 fordeytingitæ] fordetinghæ *Ab2, Ac1-2*. – vor] *mgl. Aa2-Ad*. – 150 thet] er *tilf. Aa1 indskrevet i kvadrat*. – han] *mgl. Ab2*. – 151 thet] *mgl. Aa2-Ab2*.

152 mathe] male *Aa2*; mæthe *Ab1-4*; molæ *Ac1-2*. – lypske] lipskæ *Ac1*; libske *Ad*.

154 Item] och *tilf. Aa2-Ab2, Ac1-2*. – thet (1)] och *tilf. Ab4*. – nogher] man *tilf. Aa2-Ad*. – 156 ey] *Ab1-2.4-Ad*; i *Aa1-2, Ab3*. – a gar] affgaar *Ad*. – 157 som] *mgl. Ab1*. – 158 och (2)] konnings *tilf. Aa2-Ac2*. – land] til *tilf. Ad*. – 159 føre] the *tilf. Ab3, Ac1-2*. – the (1)] thet *Ab2*. – wii] myn herræ konningh *Aa2-Ac2*; koninghen *Ad*. – 160 vele] vill *Aa2-Ab4, Ad*; skal *Ac1-2*. – wore] sine *Aa2-Ad*. – righe] landh *Ad*. – nogher] mand *tilf. Aa2-Ad*. – fordrowe] forderfwdhe *Ad*. – sik] hær *tilf. Ab3*. – 161 skall] skulde *Aa2-Ad*. – man] *mgl. Aa2*. – 162 wii] myn herree konning han (*mgl. Ab3*) *Aa2-Ac2*; kongn *Ad*. – vele] vill *Aa2-Ad*. – them] then *Ad*. – wore] sine *Aa2-Ad*. – wor] hans *Aa2-Ad*. – 163 vorth] hans *Aa2-Ad*. – och] hans *tilf. Aa2, Ab3-4*; i hans *tilf. Ab1, Ad*.

(Tekst I 59)

165 <53.> Item man skall bonde market wti byen eller i Skanør eller Falstherbotæ holde, och hestæ market wthen byen, ther skall man haffuæ hestæ fale och fæ och hø och inthet annæth.

(Tekst I 60)

<54.> Item skal enghen fiskeræ vpbyrdhe aff landet at fare før sancti Dynis dag vith sith gotz fortabelsse.

(Tekst I 61)

170 <55.> Item skall enghen man føræ korn vthen loff aff landet vith thet korns fortabelssæ ok xl march till.

(Tekst I 62)

f. 161 r <56.> Item hwo som clæde vill køpæ i the ængelske bother, tha skall han lathe stryghe thet clæde, før han bær thet aff bothen, // vith thet clædes fortabelssæ.

(Tekst I 63)

175 <57.> Item om nogher man varther greppen meth forleden clæde, tha skall thet forbrøthet wæræ, och then, som ther bliffuer befwnnen meth, skall ey withe sin eghen brøthe.

(Tekst I 64)

<58.> Item vorther thet swo, ath nogher man hawer paachye vth aff thet landh, som han ær aff, och vilde thet hær haffuæ, thet skall rættes pa hans liiff.

164 Skanør] Scanør *Ab1*; Skanær *Ad.* – eller(2)] i *tilf. Aa2-Ad.* – Falstherbotæ] Falsterbothe *Aa2*; Falsterbodhæ *Ab1*; Falsterbodæ *Ab2*; Falsterbodhe *Ab3*; Falsterbode *Ab4, Ac1*; Falstherbodæ *Ac2*; Falsterboodh *Ad.* – 165 holde] *mgl. Ab1-2.* – wthen] vith *tilf. Aa2, Ab3-Ac2*; for *Ab1-2, Ad.* – 166 inthet annæth] inghæ annen stædh *Ad.*

167 Item] ok *tilf. Aa2-Ab4.* – vpbyrdhe] *Aa2-Ad*; vp rithe *Aa1*; wt *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – at fare] ath føre *Ab1, Ad.* – før] en *tilf. Ac1-2.* – Dynis] Dyens *Aa2*; Dyonisii *Ab1-2, Ac1-2*; Dyniss *Ad.* – 168 dag] *mgl. Ab3.*

169 Item] och *tilf. Aa2-Ab2.4-Ac2.* – skall] *mgl. Ad.* – loff] orloff *Aa2-Ad*; wth *tilf. Aa2-Ab4, Ad.* – vith 170 fortabelssæ] swa framth, som (*mgl. Ac1-2*) han ey mista will (*myster Ab1-3*) korneth *Aa2-Ad.* – march] ther *tilf. Ab4.* – till] *mgl. Ab2.*

171 ængelske] engilske *Aa2, Ab3*; ængilske *Ab1.4*; engilske *Ac1.* – 172 thet (2)] wd *tilf. Aa2-Ad.* – thet (3)] *mgl. Ac1-2.* – clædes] clædhe *Ab1.3*; kledeth *Ac2.*

174 Item] och *tilf. Aa2-Ab2.* – forleden] forlethith *Ad.* – 175 thet] clæde *tilf. Aa2-Ab3, Ac1-Ad.* – then] mannen *Aa2-Ad.* – bliffuer] war *Aa2*; vordher *Ab1-Ad.* – meth] *mgl. Ab2.*

177 vorther] vorthe *Aa2-Ab2.4, Ad.* – paachye] paa thyææ *Aa2-Ab4, Ad.* – paachye vth] paa ath thy *Ac1-2.* – 178 vilde] *mgl. Ad.* – rættes] man rettæ *Aa2-Ad.*

(Tekst I 65)

180 <59.> Item varther thet swo, ath nogher man rither eller gar wth pa mar-
ken ath k p  f  eller hest , f r thet kommer pa thet r tt  market, han skall
hawe forbr th thet, han k pt , och xl march ther till.

<60.> Item enghen skall f re wth hest  vthen meth mynne vith xl march
forbr th.

56

[1457-1460]

Kong Kristian 1.s udf rdigelse af modbogen.

A: tabt. – Aa: RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1457. Afskr. fra 18.  rh. af Jon Mortens n. I marg. m. Langebeks hd. *Imellem 1457 og 1460 sluttes af kongens titel.* – B: Kong Kristian 1.s udf rdigelse [1460-1474], tabt (cf. nr. 57). – Ba: RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1459 (18.  rh.). – Bal: Kgl. Bibl. Addit. 91,4^o s. 149-70 (18.  rh.); exciperet smst. Ny kgl. Saml. 804d,4° s. 52 (18.  rh.). – C: Kong Hans' udf rdigelse 1484, tabt (cf. nr. 59). – Ca: Trenthorst godsarkiv, Holsten. Modbogsh ndskrift (slutn. af 15.  rh.), tabt. – Cal: L beck, Archiv der Hansestadt. Afskr. af Staatsarchivar Wehrmann (19.  rh.). – D: Kong Frederik 1.s udf rdigelse [1524-1533], tabt (cf. nr. 60). – Da: L beck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34. Samtidig afskr.

Tryk: Sch fer, Das Buch des L beckischen Vogts auf Schonen 95-96 (*efter Cal*); W. Christensen, Unionskongerne og Hansest derne 380 note 1 (*i udtog efter Aa*); Stein, Hansische Geschichtsbl tter IX, 1897, 230-33 (*i udtog efter Aa*). – Rep. 2. rk. 12559.

Anm.: Teksten m , som allerede Langebek bem rker, dateres til tiden mellem 1457 og 1460 pga. den titel, kongen f rer. Kristian ben vnes konge af Sverige, men f rer endnu ikke titlen hertug af Slesvig og greve af Holsten og Stormarn (cf. W. Christensen op. cit. og Stein op. cit.).

De to kendte modb ger fra Drag r, udstedt af de stettinske myndigheder i Kristian 1.s regeringstid, kan ikke henregnes til danske retskilder (cf. Poul Johs. J rgensen 1947 119), hvorfor de ikke medtages her. De svarer dog i indhold stort set til de her meddelte (cf. Sch fer, Hansische Geschichtsbl tter 1888 173-80).

Tekst efter Aa.

180 gar] ginge Aa2-Ad. – wth pa] vppa Ab1.2. – 181 ath] och Aa2, Ab3-Ad. – k p ] k pt  Ac1-Ad. – eller hest ] mgl. Ac1-2. – f r]  n tilf. Ab1-2. – r tt  market] markneth, som reth  r Ac1-2. – 182 forbr th] fortabet Aa2-Ad. – k pt ] k ber Ad.

183 Item] och tilf. Aa2-Ac2. – meth] mgl. Aa2. – 184 forbr th] mgl. Aa2, Ab2-Ad; etcetera Ab1; Item sker swo danth, tha skal thet grantzskes meth en wordhedhe (varen Ab2; wordheldhe Ab3-4) nefind tilf. Ab1-2 (*i marg. m. senere hd.*), 3-4; Deo gracias tilf. Ab2.

Wy Cristiernn myt ghades gnaden to Denemargken, Sweden, Norwegen, der Wende vnde Gotten konyngk, greue to Oldenborch vnde Delmhorst, doen witlick vnde apenbare, na anwysynge vnde rade des gemenen rikes to Denemargken hebben geschicket vnde gefoget dorch des menen kopmans
 5 willen, de vnse lande soken vppe Schone, sunder to der Landeschronen, vnseu geleuen getruwen denere vnde houetmanne Hans Thidekesson, voget vnde tolnere to wesende vnde alle articule to beholdende, alse hyr na geschreuen steyt.

<1.> Tho deme ersten male so bede wy allen, weme de vorbenomede
 10 Hans Thydekesson nemed in synen vrede vnde velicheyt vnde geleyde, de schal gevredet vnde geueliget wesen. Breket dat iemand, den schal men richten an syn hogeste. Hyr mede so bede wy, vrede to lande to holden vnde to watere by lyue vnde by gude.

<2.> (*Herefter følger paragrafferne 1-8, 10, 12, 17-29, 33-35, 38-39, 46, 48-53, 56-57, 60, 63 i dronning Margretes udfærdigelse nr. 54 tekst I og kong Eriks og dronning Margretes udfærdigelse nr. 55 tekst I i følgende rækkefølge 1, 3, 2, 6, 5, 7, 8, 24-29, 33-35, 51-53, 56, 57, 10, 12, 4, 17-23, 38-39, 46, 48-50, 60, 63.*)

<66.> Item so schal nemand wand vorkopen, he vorkopet denne by synen
 15 rechten namen by xl. marken broke vnde by deme wande, dat he veyle hefft.

(*Tekst II 61*)

<67.> Item schal ock neemand botteren kopen sunder by der wucht vnde by der vorlust der botteren, vnde dar to xl. margk.

(*Tekst II 62*)

<68.> Item schal ock neyn kopman solt, hoppen, iseren, oxemunt edder
 20 ander ware, de men plecht to wegende, kopen noch vorkopen, sunder he weget, by vorlust des gudes vnde by xl. margken schonsch.

14 <66>] § 40 Aa. – Item] Ock Ba, Cal; en tilf. Cal. – so] mgl. Ba, Cal. – nemand] men Ba; neyn tilf. Ba. – denne] en Cal; mgl. Ba. – 15 namen] wert tilf. Ba. – by (1)....16 hefft] we darmede begrepen worde, so schal dat wand vorbroken syn vnde xl. margk Ba; wert we darmede begrepen, men schal dat richten alse vorbraken gudt Cal. – 17 <67.>] § 41 Aa. – ock] mgl. Ba, Cal. – neemand] nyn man Ba, Cal, Da. – kopen] edder (noch Da) vorkopen tilf. Ba, Da. – vnde] mgl. Cal. – 18 der (1)] mgl. Ba, Cal, Da. – dar to] mgl. Cal. – x1.] iii Ba, Cal. – 19 <68.>] § 42 Aa; mgl. Ba, Cal. – 20 he] latet tilf. Da. – 21 by] mgl. Da. – schonsch] mgl. Da. – 22

(Tekst II 62)

<69.> Item schal ock neyn munderick gud vppet land voren vth den schepen edder in schepen by vorlust des gudes sunder he hebbe eyn teken van den tolner by iii. margk.

25 <70.> Item nemant schal in den strand ryden des morgens, heryngk to
f. 5 v kopende er de sunne vp geyt, // by vorlust des heringes, den he koft, vnde by xl. margk.

(Tekst II 63)

<71.> Item schal nemand gud vpschepen von deme lande ofte gud vth to schepende na der sunnen, by vorlust des gudes vnde by iii. margk, sunder
30 des tolners orloff.

<72.> Item vorbede wy allen, dat nemand schal vorspreken borgermestere vnde radmanne noch bederne vrouwen ofte mans, by xl. margk; dar bouen schal he nicht weten, wat rechtes eme ouergan schal.

(Tekst II 66)

<73.> Item so vorbede wy iemande, herynghe to kopende vppe den dach,
35 wy suluen willen vnde vnse ammetmanne to secht, by vorlust des herynges, den he kopet, vnde by xl. margken.

(Tekst II 68)

<74.> Alle, de hyr komen syn <vnd> doen myneme gnedigen heren deme konynghe lick vnde recht, de nympt mynes erbaren genedigen heren des konynges voged sunderliken in synen vrede vnde velicheyt.

<69.>] § 43 Aa. – ock] *mgl. Ba, Cal.* – munderick] *myndrick Ba; mwndrick Cal; mondrick Da;* voren in de zee *tilf. Ba.* – 23 edder in schepen] *mgl. Cal.* – he] de *Da.* – eyn.....24 margk] des tolners orloff *Ba;* id mit orloue des tolners *Cal.* – by] vnd *Da.* – margk] weret ouer de copman durch den windt genotdraget wurde so dat men nene prame ant scip bringen konde, alsdenne mach he syn bulte, ock an vitalie ber vnde brode so vel, als ome to i oft ii dagen van noden mit sinem schepesbote vpt lant foren *tilf. Da.* – 25 <70.>] § 44 Aa. – Item] Ock *tilf. Cal.* – nemant] iemant *Cal, i marg. n?.* – 26 er] vor *Cal.* – by] *gentaget ved sideskipt Aa.* – koft] gekofft hefft *Cal;* kopet *Da.* – 27 by] *mgl. Ba, Cal.* – x1.] dre *Cal.* – 28 <71.>] § 45 Aa. – Item] Ock *tilf. Cal.* – nemand] geyn man *Cal.* – vpschepen] vthschepen *Ba, Da;* vth deme schepe schepen *Cal.* – gud] von deme lande *tilf. Ba.* – vth] vp *Da.* – 29 schepende] den schepen *Cal;* voren *tilf. Cal.* – by (2)] *mgl. Cal.* – sunder] he hebbe *tilf. Da.* – 31 <72.>] § 46 Aa; *mgl. Ba, Cal.* – allen] vnnd islickenn *tilf. Da.* – 32 bederne] berue *Da.* 34 <73.>] § 47 Aa; *mgl. Ba, Cal.* – 35 suluen] kopenn *tilf. Da.* – 37 <74.>] § 48 Aa. – Alle] Item alle de ienne *Ba, Cal.* – <vnd>] *mgl. Aa, Cal.* – doen.....38 recht] liggen vppe mynes heren konynges erde, vnde don myneme heren deme konynghe wes se eme plege synt *Ba;* de dar liggen vp vnser erden vnde vns wes se

(Tekst II 67)

40 <75.> Item gebede wy, dat nemand heryngk schal werppen gru<m> vppa
de straten edder achter den husen edder vulnisse, wen de knokenhouwere
f. 6 r vee slan, // men schal dat voren in den strand, so dat dar neen stanck
affkomet, by iii. margken.

45 <76.> Item schal men vth vnde in schepen in keynen straten sunder in
Bartolt Paden straten vnde in sunte Gertruden straten vnde anders nergen
by vorlust des gudes.

[1460-1474]**57****Kong Kristian 1.s udfærdigelse af modbogen.**

A: tabt. – Aa: RA. Langebeks Diplomatarium sidst under 1459. Afskr. fra 18. årh. af Jon Mortensøn. I marg. m. Langebeks hd. *Imellem 1460 og 1474. Sluttes af kongens titel.* – Aal: Kgl. Bibl. Addit. 91,4° s. 149-70 (18. årh.); excerperet smst. Ny kgl. Saml. 804d,4° s. 52 (18. årh.). – B: Kong Hans' udfærdigelse 1484, tabt (cf. nr. 59). – Ba: Trenthorst godsarkiv, Holsten. Modbogshåndskrift (slutn. af 15. årh.), tabt. – Bal: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Afskr. af Staatsarchivar Wehrmann (19. årh.). – C: Kong Frederik 1.s udfærdigelse [1524-1533], tabt (cf. nr. 60). – Ca: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34. Samtidig afskr.

Tryk: Schäfer, Das Buch des Lübekischen Vogts auf Schonen 95-99 (*efter Bal*); Stein, Hansische Geschichtsblätter IX, 1897, 233-38 (*i udtog efter Aa*); Nordisk Numismatisk Årsskr. 1961 42 nr. 800 (§ 78-81 *efter Aa*). – W. Christensen, Unionskongerne og Hansestæderne 380 note 1; Rep. 2. rk. 12560.

Dat.: Kong Kristian benævnes som hertug af Slesvig og greve af Holsten og Stormarn, hvorfor denne udgave af modbogen må være udfærdiget mellem 1460 og 1474.

Tekst efter Aa.

f. 1 r Wy Christiern van godes gnaden konyngk to Denemargken, Sweden
vnde Norwegen, der Wende vnde Gotten, hartoghe to Sleswyck, greue to
Holsten, Stormarn, Oldenborch vnde Delmenhorst, na anwysynghe vnde
rade des gemenen rykes to Denemargken so hebbe wy geschicket vnde

vns plichtich syn geven Cal. – nympt] schal Cal. – mynes 39 konynges] vnse Cal. – 38
erbaren] *mgl. Ba*; erbenomeden Da. – genedigen] *mgl. Ba*. – des konynges] *mgl. Ba*. – 39
voged] vnde tolner to Schonore vnde to Valsterbode (Valsterbode vnde to Schonor Cal) *tilf.*
Ba, Cal; van vnser wegen *tilf. Cal*; tolner vnnd vaget Da. – sunderliken.... velicheyt] in erer
besundern bescherminge hebben, beschermen vnde befreden Cal. – synen] eren *Ba, Cal*. – 40
<75.>] § 49 *Aa*; *mgl. Ba, Cal*. – gru<m>] grun *Aa*; grum *Da*. – 41 edder (2)] ienige *tilf. Da*. – 42
men] *gentaget ved sideskift Aa*. – 43 affkomet] vann kumpt *Da*. – 44 <76.>] § 50 *Aa*; *mgl. Ba, Cal,*
Da.

5 gevoget dorch des gemenen kopmans wyllen, de vnse land soken to Schone, vnse leuen getrwen dener vnde houetman to Schonore vnde Valsterbode vnde tollere, alle artikel to holdende, alse hyr na geschreuen staen.

<1.> Tho deme ersten male so gebede wy allen dat, weme vnse houetmanne N, vnde B, nemed van vnser wegen in eren vrede vnde velicheyt, de schal
10 geueliget vnde geleydet syn. Breke dat ienich man, den scholde men richten an syn hogeste. Hyr mede gebyde wy vrede to holdende to lande vnde to watere by lyue vnde by gude. (*Herefter følger paragrafferne 1-29, 31-43, 45-53, 55-57, 59-60, 62-67, 69-71, 74 i dronning Margretes, kong Eriks og dronning Margretes samt kong Kristians udfærdigelser af modbogen (cf. nr. 54-56 tekst I) i følgende rækkefølge 1, 3, 2, 4, 6, 5, 7-9, 24-29, 31-37, 51-53, 56, 57, 10-16, 55, 38-43, 45-50, 59-60, 62-67, 69-71, 74).*)

f. 7 r <77.> Item so gebede wy allen vogeden, dat he vppe eren vitten nene
amptlude hebben, schomakere, schrodere edder hosenmakere, by vorlust,
15 dat se veyle hebben, vnde dar to <dre> margk.

<78.> Item so gebede wy, dat pagyment also tho holdende vnde de ene van deme anderen to nemende, alse hyr na geschreuen steyt. //

f. 7 v <79.> Tho deme ersten male schal en swar nobel iii. lubesche margk gelden.

20 Item de lichte nobel iii. margk.

Item lub. gulden xxvi. schil. lub.

Item de rynse gulden xx.β lub.

Item de postlatsche gulden xviii.β.

Item reyoldesche gulden i. margk.

25 Item de bisschopps gulden xv.β. lub.

Item schilde xv.β. lub.

Item de arnoldus gulden xii.β. lub.

Item vynt man nye rynsche guldene, dar eyn appel vppe steyt, oft id keyzers gulden weren, vnde steyt vpgeschreuen Didericus de Brenthorst, de synt

30 valsch vnde synt nicht wert xiiii. β vnde we se ouer duret vthghyfft, den sal men richten an syn hogeste.

Overskr. Christianus rex Aa. – 6 Schonore] herefter overflodig(?) r-krølle Aa. – 13 <77.>] § 62 Aa; mgl. Ca. – so] mgl. Bal. – he] se Bal. – 15 <dre>] dere Aa. – 16 <78.>] § 63 Aa; mgl. Ca. – 17 alse] so Bal. – 18 <79.>] § 64 Aa; mgl. Ca. – iii... margk] mgl. Bal. – 20 Item] mgl. her og i resten af § 79 Bal. – iii. margk] mgl. Bal. – 21 lub. (1)] de lubessche Bal. – xxvi.....lub.] mgl. Bal. – 22 rynse] rynsche Bal. – xx.β lub.] mgl. Bal. – 23 postlatsche] postelatessche Bal. – xviii.β] mgl. Bal. – 24 reyoldesche] de reynoldessche Bal. – i. margk] mgl. Bal. – 25 xv.β.lub.] mgl. Bal. – 26 xv.β.lub.] mgl. Bal. – 27 xii.β.lub.] mgl. Bal. – 28 Item.....31 hogeste] mgl. Bal.

<80.> Item schal tho den anderen iar eyn iewelick syne erden besitten ofte buwes, dar he van oldynges gewonet heuet, so dat he dat bewysen moghe.

<81.> Item schal <vnse koninglyke> munte gaen like der veerleye munte.

35 <82.> Item schal en iewelick amptman to deme anderen iar stan vppe syner stede, alse de van oldynges staen heft.

f. 8 r <83.> Item alle de ienne, de hyr ere erden hebben gehad, na der tyd id
vrede wart twysschen <vns> vnde den steden, vnde hebben <wy> dar nicht
f. 8 v vul vor dan, de wil <vnser> // tolner nenen in <vnser> vryheyd, sunder se
40 komen nu vnde bekennen ere erde vnde don <vnse>, wes se <vnse> plege syn.

<84.>Item so vorbede wy, dat nemand syne boden barne, wan he van deme lande thud, by lyue vnde by gude.

<85.> Item so hefft <wy> vnde <vnser> vrouwen gnade vorboot, dat men nen honig schal vthschepen vnde nene perde by xii. margken etcetera.

45	<86.> Packe wandes	iii.β.
	Item terlyng laken	iii.β.
	Item eyn vat <rynschen wys>	iii.β.
	Item schippunt koper vnde blig	iii.β. vnde ock tyn.
	Item eyn kramfat	iii.β.
50	Item eyn kramtunne	iii.β.
	Item en pipe oliges	iii.β.
	Item eyn bale rys	iii.β.
	Item eyn schymmese	iii.β.

– 32 <80.>] § 65 *Aa*; *mgl. Ca.* – Item] so *tilf. Bal.* – 33 so.....moghe] also he dat kan bewisen *Bal.* – 34 <81.>] § 66 *Aa*; *mgl. Ca.* – <vnse koninglyke>] mynes heren *Aa*; vnse koninglyke *Bal.* – munte] hir *tilf. Bal.* – 35 <82.>] § 67 *Aa*; *mgl. Ca.* – Item] so *tilf. Bal.* – 36 stede] schede *Bal.* – alse] dar *Bal.* – de] he *Bal.* – van] *mgl. Bal.* – 37 <83.>] § 73 *Aa*; *mgl. Ca.* – na.....38 steden] *mgl. Bal.* – <vnse>] mynen heren, deme konynghe *Aa.* – hebben.....39 dan] vns davor nicht genoch gedan hebben *Bal.* – <wy>] mynen heren *Aa.* – wil] schal *Bal.* – <vnser>] mynes heren *Aa*; vnse *Bal.*; vaaget vnde *tilf. Bal.* – nenen....vryheyd] van vnser wegen annamen vnde gelyk andere vnse fryheide darsuluest gebruken beth so lange *Bal.* – <vnser>] mynes heren *Aa.* – sunder] dat *Bal.* – 40 nu] *mgl. Bal.* – <vnse>(1)] myneme heren *Aa*; vnsem vagede vnde tolnere *Bal.*; van vnser wegen *tilf. Bal.* – <vnse>(2)] eme *Aa*; *mgl. Bal.* – plege] plichtich *Bal.* – syn] darvor to donde *tilf. Bal.* – 41 <84.>] § 74 *Aa*; *mgl. Ca.* – so vorbede] desgelyken gebeden *Bal.* – 42 by (2)] *mgl. Bal.* – 43 <85.>] § 75 *Aa*; *mgl. Bal. Ca.* – <wy>] mynes heren gnade *Aa.* – <vnser>] myner *Aa.* – 45 <86.>] § 76 *Aa*; *mgl. Ca.* – Packe] Item eyn packe *Bal.* – 46 Item] eyn *tilf. Bal.* – 47 <rynschen wys>] knyswyn *Aa.* – 48 Item] eyn *tilf. Bal.* – vnde (1)] Item

	Item en deker ossenhude	x lub. ϑ
55	Item en <i>tunne</i> botteren	x. lub.
	Item eyn <i>tunne</i> koyt edder vlesch	<x>. ϑ
	Item eyn <i>tunne</i> talges	x. ϑ
f. 9 r	Item eyn <i>tunne</i> stor	x ϑ
	Item <eyn> <i>tunne</i> ore	x ϑ
60	Item <eyn> last soltes	x ϑ
	Item eyn last beers	x ϑ
	Item en hundred lewander	x ϑ
	Item eyn vat osermund	x ϑ
	Item eyn <i>tunne</i> tantay	x ϑ
65	Item eyn <i>tunne</i> lasses	x ϑ
	Item ey <i>tunne</i> aeles	x ϑ
	Item eyn 1 ^{ct} iern	x ϑ
	Item eyn last teers	x ϑ
	Item eyn last pickes	x ϑ
70	Item eyn imstere	x ϑ
	Item eyn sloet vor en <i>tunne</i>	x ϑ
	Item eyn osse	x ϑ
	Item eyn schippunt hennep	x ϑ
	Item eyn schippunt hoppen	x ϑ
75	Item vet ofte smol	x ϑ
	Item eyn <i>tunne</i> mereswyn	x ϑ
	Item eyn perd nedden x. marck	x ϑ
	Item perd bauen xx. marck	ix β .
	Item eyn <i>tunne</i> zeelsspeck	x ϑ
80	Item eyn ame wys	x ϑ
f. 9 v	Item eyn schippunt oeste	x ϑ
	Item eyn schippunt wasses	x ϑ
	Item eyn hundred bergervisch	x ϑ
	Item eyn <i>tunne</i> syns	x ϑ
85	Item eyn <i>tunne</i> zepene	x ϑ .
	 Item eyn deker kohude	v. ϑ
	Item eyn koe	v. ϑ

Bal. – vnde ock] edder *Bal.* – 54 lub.] *mgl. Bal.* – 55 lub.] den *Bal.* – 56 koyt edder vlesch] kouvlesch *Bal.* – <x>] v ikke fuldført (?) x *Aa*; x *Bal.* – 59 <eyn>] *mgl. Aa.* – 60 <eyn>] *mgl. Aa.* – 61 Item..... ϑ] *mgl. Bal.* – 63 osermund] yserens *Bal.* – 67 iern] yserens *Bal.* – 68 teers] ofte gerste *tilf. Bal.* – 69 Item.....71 ϑ] *mgl. Bal.* – 75 Item] eyn tonne *tilf. Bal.* – ofte smol] *mgl. Bal.* – 77 nedden x. marck] *mgl. Bal.* – 78 Item...79 ϑ] *mgl. Bal.* – 81 oeste] *mgl. Bal.* – 84

	Item eyn tunne koevlesches	v <i>ϑ</i>
	Item eyn hoff yseren	v <i>ϑ</i>
90	Item eyn dossyn hosen	v <i>ϑ</i> .
	Item eyn twelffte delen	v <i>ϑ</i>
	Item eyn <i>tunne</i> notte	v <i>ϑ</i>
	Item eyn last tunnen leddiger	v <i>ϑ</i>
	Item eyn swyn	v <i>ϑ</i>
95	Item eyn tunne kallunen	v <i>ϑ</i>
	Item eyn tunne lasses	v <i>ϑ</i>
	Item en horsse	v <i>ϑ</i>
	Item eyn deker <r>otlesch	v <i>ϑ</i>
	Item eyn vat yseren	v <i>ϑ</i>
100	Item en tunne peperkoken	v <i>ϑ</i>
	Item eyn hude vat	v <i>ϑ</i>
	Item eyn stucke wandes geuarweth	v <i>ϑ</i>
f. 10 r	Item eyn deker lamfel	v <i>ϑ</i>
	Item eyn sak meels	eynen witten
105	Item hude	ii eng.
	Item l <i>tunne</i> aderen	ii. eng.
	Item en stucke wandes	i. eng.
	Item en dromet hoppen	i. eng.
	Item en <i>tunne</i> hemp	i. eng.
110	Item eyn twelffte ra<ϑ>teren	i. eng.
	Item <eyn> <i>tunne</i> <k>orns	i. eng.
	Item en lose <tunne>	i. eng.
	Item en tunne sipollen	i. eng.
	Item eyn <i>tunne</i> sennep	i. eng.
115	Item eyn <i>tunne</i> dorsch	i. eng.
	Item <i>tunne</i> soltes	i. <i>ϑ</i> .
	Item <i>tunne</i> herynges	i <i>ϑ</i> .
	Item <i>tunne</i> beers	i <i>ϑ</i> .

syns] licht *Bal.* – 88 koevlesches] negel *Bal.* – 89 Item.... *ϑ*] *mgl. Bal.* – 90 hosen] hantschen *Bal.* – 95 kallunen] kalwer *Bal.* – 96 Item.....lasses] Item eyn geladen wagen *Bal.* – 98 <r>otlesch] kotlesch *Aa*; rotloesch *Bal.* – 103 Item.... *ϑ*] *mgl. Bal.* – 105 Item] eyn tonne *tilf. Bal.* – 106 aderen] mels *Bal.* – ii.] i *Bal.* – 109 hemp] hennepps *Bal.* – 110 ra<ϑ>teren] rasteren *Aa*; rafftern *Bal.* – 111 <eyn>] *mgl. Aa.* – <k>orns] horns *Aa*; korns *Bal.* – 112 <tunne>] tum *Aa*; tunne *Bal.* – 113 sipollen] lokes *Bal.* – 115 i. eng.] i den *Bal.* – 116 Item] eyn *tilf. Bal.* – 117 Item] eyn *tilf. Bal.* – 118 Item] eyn *tilf. Bal.* – 119 Item] eyn *tilf. Bal.* – visches] *mgl. Bal.* –

	Item <i>tunne</i> visches	i ϑ .
120	Item <i>tunne</i> theers	i ϑ .
	Item eyn lam	i ϑ .
	Item 1 span botteren	i ϑ .
	Item eyn lyspunt thyn	i ϑ .
	Item eyn side vlesches	i ϑ .
f. 10 v	Item eyn sadel	i. ϑ
	Item eyn garn	i ϑ
	Item eyn grope ofte ketel van eneme span waters	i ϑ
	Item eyn tunne kalen	eynen ϑ .

1480. 29. juli, Rep. 2. rk. 4659,
se dronning Margretes og kong Eriks
danske udfærdigelse af modbogen [1407-12] nr. 55 tekst II.

58

[1483-1513]

Kong Hans' udfærdigelse af modbogen.

A: tabt. – Aa: Kgl. Bibl. Uldall 215,4° f. 107r-v (beg. af 16. årh.).

Hertil slutter sig en række eftermiddelalderlige håndskrifter, der lader modbogen være udstedt af Erik af Pommern og Margrete, Kristian 1., Kristian 3. eller Frederik 2. (herom cf. indledn. til nr. 55 tekst II): Kgl. Bibl. Thott 1977, 4° f. 193v-208r (midt. af 16. årh.), Lund Univ. Bibl. J 8,4° f. 223r-33v (1578), Oslo Deichman 43,4° f. 185r-97r (ca. 1579), Malmø Stadsarkiv, Skånelagen (tdl. Buréens hdskr.) f. 164r-74v (1584) (udelader § 66-67), Uppsala Univ. Bibl. H 126a,4° f. 123r-36r (1585) (udelader § 65), Lund Univ. Bibl. J 27,4° f. 325r-37r (omkr. 1600) (udelader § 65), smst. J 3,4° f. 369r-84r (slutn. af 16. årh.), Kgl. Bibl. Ny kgl. saml. 1345,4° f. 5v-16r (slutn. af 16. årh.) (udelader § 68), smst. Addit. 451,4° f. 319r-27v (1643-47) (udelader § 61-62), smst. Gl. kgl. saml. 3161,4° f. 259r-76v (1. halv. af 17. årh.).

De eftermiddelalderlige afskrifter er mere eller mindre moderniserede og bearbejdede og falder uden for rammerne af denne udgave.

Den middelalderlige afskrift findes i et håndskrift, der indeholder skånske lov. De eftermiddelalderlige håndskrifter indeholder skånske lov og/eller købstad- og fiskerilovgivning. *Addit. 451,4°* indeholder både jyske og sjællandske love.

De første 60 paragraffer svarer til kong Eriks og dronning Margretes danske udfærdigelse af modbogen (cf. nr. 55 tekst II). Herefter følger:

120 Item.... ϑ] *mgl. Bal.* – 123 ϑ] Item eyn lyspunt blyes i den. *tilf. Bal.* – 124 vlesches] speckes *Bal.* – 127 ofte] edder *Bal.* – van....128 waters] dar eyn span waters inne geyt *Bal.*

(Tékst I 67)

f. 107 r <61.> Item skall oc ingen køffwæ eller selge smør, wden han lader *thet* weyæ, *wet* thes fortabelse oc xl marcs.

(Tékst I 68-69)

<62.> Item skal oc ingen køffman købe eller selge salt, hwmlæ, iern, osmundæ eller andre ware, som mand pleier at weige, wden han lader *thet* weixæ, *wet* thes fortabelsse oc xl marcs; *teet* skal oc ingen myndrick wdskebe eller opp skibe gotz fra land eller till land, *wet* *thet* gotz fortabelsæ, som han findes *met*, vden saa er, at han haffwer tegen aff tolleræ, oc *ther* till bøde *tre* marcs.

(Tékst I 71)

<63.> Item skall oc ingen gotz wd skebe eller wp skebe effther soll nedh gongen er, ho *ther* *met* findes haffwe forbruth godssed oc *ther* till *tre* marcs.

10 <64.> Item skal oc ingen kræmere selge klæde eller andre ware, effther soll nedh gangen er, *wet* thess gotz fortabelse oc xl marcs.

<65.> Item soo forbiwde wii alle oc hwer, at ingen skall fortale noget eller giffwe noghen wbeqwems ordh, *wet* xl marcs.

(Tékst I 73)

15 <66.> Item soo forbiwde wi noget at købe sill paa *then* dagh, wi selffwe købe lade oc waare embedzmen till sie, hoo her emod gør haffwe forbrwt sillen oc xl marcs *ther* till.

(Tékst I 75)

f. 107 v <67.> Item saa biwde wii, at ingen skall kaste sille grwm paa strædhe, // weghe eller *wet* hwss eller *wet* boder eller nogher anden fwldhed, naar som slacterne, the slacthe fææ, lam eller andhet, the skwlle førre eller føre ladhe sodant i stranden, soo at *ther* kommer ey stanck eller ond lwcth aff, *wet* xl marcs brøde.

(Tékst I 74)

<68.> Item alle the, som *her* komme oc gøre wor nadige herre lige oc reth oc skæll for hwes embede, the *them* wd giffwe, *them* skall hans nadis embedzmen tage wti *theress* fredh oc felighed ath forssware oc dagtinghe etcetera.

25 *Thette* er koningh Hanssz statwte, som skall holles paa hans fiskeleye Falsterbodhe oc andre stæde, som hans nadz frii fiske leye ære.

59

1484. 11. september

Kong Hans' udfærdigelse af modbogen.

A: tabt. – Aa: Trenthorst godsarkiv, Holsten. Modbogshåndskrift, der også indeholder afskrift af Stralsundfreden 24. maj 1370. Håndskriftet bestod af 18 pergamentsblade i oktav fra slutn. af 15. årh. Tabt under Anden verdenskrig. – Aal: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Afskr. af Staatsarchivar Wehrmann (19. årh.) m. påskriften *Aueschrift der priuilegia uppe Schone in Dennemarcken*. – B: Kong Frederik 1.s udfærdigelse [1524-1533], tabt (cf. nr. 60). – Ba: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34. Samtidig afskrift.

Tekst efter Aal.

Wy Iohann van gots gnaden to Dennemarcken, Norwegen, der Wende vnde Gotten koningh, gekaren koningh to Sweden, hertog to Sleswyck och hertog to Holsten, Stormaren vnde der Dytmarschen, greue to Oldenborch vnde Delmenhorst etcetera.

5 Na anwisinge vnde rade des gemenen rykes to Dennemarcken so hebbe
f 1 v wy geschicket vnde gevo= // get durch des gemenen kopmans willen, de
vNSE lande soken to Schone, vnse leuen getruwen denre vnde houetmanne
to Skoner vnde Valsterbode vnde tolnere, alle artikele to holdende, also
hyrna geschreuen stan.

10 <1.> Tho dem ersten male.... (*Herefter følger paragrafferne 1-19, 21-29, 31-39, 41-43, 45-53, 55-57, 59-60, 62-67, 69-71, 74, 77-84, 86 i dronning Margretes, kong Eriks og dronning Margretes samt kong Kristians redaktioner af modbogen nr. 54-57 tekst I i følgende rækkefølge: 1, 3, 2, 4, 6, 5, 7-9, 24-29, 31-37, 51-53, 56-57, 10-16, 55, 17-19, 21-23, 38-39, 41-43, 45-50, 59-60, 62-66, 77-82, 67, 69-71, 74, 83-84, 86*).

60

[1524-1533]

Kong Frederik 1.s udfærdigelse af modbogen.

A: tabt. – Aa: Lübeck, Archiv der Hansestadt. Externa Svecica, Land Schonen, Fasc. 5 nr. 34 (samtidig afskr.). Papirshæfte med ni blade. Udenpå m. samtidig hd. *Datt moetboeck*.

Tryk: Schäfer, Das Buch des Lübeckischen Vogts auf Schonen 96-98.

Dat.: Kongens titel synes at henhøre denne redaktion af modbogen til tiden efter kong Frederiks valg til konge af Norge i 1524.

Overskr. Anno domini mcdlxxxiiii wert dit register dorch hern Bertoldum Stenauen, der durchluchtigesten hochgeboren furstynnen vnde frouwen, frouwen Dorotheen, van godes gnaden to Dennemarcken, Sweden vnde Norwegen etcetera koningynnen cappellan, tho Valsterbode in Schone am sonauende na vnser leuen frouwen dage natiuitatis geschreuen Aal. – 5 gemenen] *tilf. o. linien Aal.*

Wy Frederich vann gots gnaden to Dennemarcken, Norwegen, der Wende vnde Gotten koninck, hertoch etcetera greue to Oldenborch vnde Delmenhorst don witlick vnde apenbare na anwisinge vnd rade des gemenen rykes to Dennemarcken hebben geschicket vnd gefuget dorch des gemenen copmans
 5 wyllen de vnse lande soken vp Schone vnser leuen getrwen dener vnnd houetman N., vaget vnde tolnere to wesende vnde alle article to holdennde als hir nach geschreuen steit.

<1.> Tom ersten... (*Herefter følger paragrafferne 1-8, 10, 12, 17-29, 33-35, 38-39, 46, 48-53, 56-57, 60, 63, 66-75 i dronning Margretes, kong Eriks og dronning Margretes, kong Kristians samt kong Hans' redaktioner af modbogen tekst I nr. 54-57 og 59 i følgende rækkefølge 1, 3, 2, 6, 5, 7-8, 24-29, 34-35, 33, 51-53, 56-57, 10, 12, 4, 17-23, 38-39, 46, 48-50, 60, 63, 66-75*).

<87.> Item welck copmann edder borgere wat vthschepenn wyll, de schal
 10 dem tolnere tosegenn, by vorlust des iennen, dat he schepett. //

f. 8 r <88.> Item scholen ock de koeplude hebben twe knakenhouwere inn der steckstrate vnnd nicht mere, by liue vnd gudt. Wyllen dar mere wesenn offt dat ampt brukenn, so scholenn sse twe marck geuenn vann der bode vnd in iewelcke weke ꝓ schaep, ii grapenbrade.

15 <89.> Item gebeden ock ernstlich, dat nemandt sal den erstenn bandt doenn edder hebben auer de gewundenen, szunder wen de tolnere vnd vaget dar to werdet schickenn ouere de gantze gemeynheit, by xl marck.

<90.> Item so en schal neyn vorkopere denn herinck to uoren kopen, by twen lodigen marck.

20 <91.> Vortmere schal neyn mann dem anderen vorköp doenn, by demsuluenn broke.

<92.> Item so schal nemandt flesch vorkopenn offt veyle hebbenn ssunder de knakenhouwer, by twen lodigenn marckenn vnnd vorlust des flesches.

f. 8 v <93.> Item offt des tolners knecht vorsant offt gehalt wurde vp de vittenn
 25 offt vpp denn strandt vann des tolners offt vann der koplude wegenn offt vann iemandes wegenn, den sse rechtes behelpenn soldenn, weret, dat ome iemant vordreet dede, dat schal men richtenn in syn hogeste.

9 <87.>] § 51 Aa. – 11 <88.>] § 52 Aa. – 15 <89.>] § 53 Aa. – 18 <90.>] § 54 Aa. – kopen] to kopende Aa. – 20 <91.>] § 55 Aa. – 22 <92.>] § 56 Aa. – 24 <93.>] § 58 Aa. – 28 <94.>] § 59 Aa.

<94.> Item so schal neynn vorkoperē fersche vische veile hebbenn, dor-
 30 by vorlust des gudes.

<95.> Scholen ock vp dem Clingenberge yn den vyff boden viff dudesche
 fleschouwers wonen vnd vns nicht mere vorpflichtet syn, dan i ß grote to
 vinstergelde durch vnsen tolner to entrichten. Wes sse dar neffen deme
 35 slotesvogede vnnd den vogeden vp den vitten to donde schullen, scholen sse
 na older wonheit geuen.

<96.> Dar it sick ock begeue, dat ienich densch mit dem dudeschenn vp
 der denschen erde to hader, kyue edder slegen queme, vnde de densche van
 dem dudeschem gewnndet offt geslagen wurde, so schal vnse tolner den
 40 dudeschen orem vagede to schicken, vnd de vaget schal dar auer richten vnd
 nemen den broke. Vnnd also gelykermaten wedderumme, ifft ienich dudesch
 mit eynen denschen tweferdich wurde, vnnd de densche den dutzken sloge
 offt vorwundede, alsdenne schal des dudeschen vaget den denschen an
 vnsen tolner schicken, vnnd de tolner sal dar auer richtenn. //

f. 9 r <97.> Ock wyllen wy, dat nemandt van denschen edder dudeschen eyn
 45 den andern schole vorvrechtigen, vnnd dar iemant den anderen wolde
 vorclagen, dat schal geschen vor eynes ideren geborlikenn richtere, vthgena-
 men blodige dome, de auer den hals gaen, de hebben allene de lubeschen,
 rostockere vnd sundeschen vnd nicht de anderen stede, als Dantzick, Stet-
 tyn etcetera, frigh by sick suluer to richten.

50 <98.> Scholen ock de dudeschen coplude dat bodengelt, nomptlick i *marck*
 lub., so vormals van denn boden vp oren vitten genamen, hinfurder to
 entrichten vngehouden wesen.

<99.> Ock scholen vnde mogen de dudeschen vogede vp oren vitten heb-
 ben eynen arsten tom erstenn bande, ydoch by dem boschede, dat de arste
 55 nemandes dan ore egen volck, de vp den vitten liggenn, tom erstenn bande
 vorbynde, idt were denne notsake; vnd in dem valle scholen de vogede
 sulche iiii ß, als ore arste van dem frombden vor den ersten bant genamen,
 deme arsten, so van vnsem tolner den ersten bantt hefft, to entrichtenn
 60 vorpflichtet wessen vp dat *koningliche maiestat* rechticheit nicht vorswegen
 bliue etcetera.

– 31 <95.>] § 57 *Aa*; herover Ad[de]. – 36 <96.>] § 60 *Aa*; herover Ad[de]. – 41 wurde] *retlet fra*
 wurden *Aa*. – 44 <97.>] § 61 *Aa*. – 50 <98.>] § 62 *Aa*. – 53 <99.>] § 63 *Aa*.